

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยบูรพา
ต.แสนสุข อ.เมือง จ.ชลบุรี 20131

เอกสารประกอบการสอน
วิชา ๒๖๕๑๒๑ ศาสนาเบื้องต้น

อาจารย์ปัทวี สัตยวงศ์ทิพย์
ภาควิชาศาสนาและปรัชญา

A๐ ๐๑๐๖๑๔๓
26 ก.ย. 2557
๗๐๑ 71398
343587

ได้รับทุนสนับสนุนจากงบประมาณเงินรายได้ ๒๕๕๖

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยบูรพา

เริ่มบริการ
30 เม.ย. 2558

คำนำ

เอกสารประกอบการสอนเล่มนี้ ผู้เรียบเรียงจัดทำขึ้นเพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอน รายวิชา ๒๖๕๑๒๑ ศาสนาเบื้องต้น (Introduction to Religion) สำหรับนิสิตภาควิชาศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยบูรพา ซึ่งในแต่ละปีการศึกษาจะต้องลงทะเบียนเป็นจำนวนมาก แต่นิสิตยังขาดคู่มือประกอบการศึกษา ผู้เรียบเรียงพิจารณาถึงความสำคัญข้อนี้จึงได้เรียบเรียงคู่มือนี้ขึ้น

ในเอกสารประกอบการสอนเล่มนี้ ประกอบไปด้วยบทเรียนจำนวน ๑๐ บท ประกอบไปด้วย ๓ ส่วนได้แก่ ส่วนความรู้พื้นฐานของศาสนา เนื้อหาของศาสนาที่สำคัญ และบทบาทและความสำคัญของศาสนาในชีวิตประจำวัน

เอกสารประกอบการสอนเล่มนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากงบประมาณเงินรายได้การพัฒนาผลงานทางวิชาการ ประเภทเอกสารประกอบการสอน จากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๖

ผู้เรียบเรียงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า เอกสารประกอบการสอนเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อนิสิตภาควิชาศาสนาและปรัชญา และผู้ที่สนใจใช้ในการศึกษาศาสนาต่อไป

ปัทวี สัตยวงศ์ทิพย์

ภาควิชาศาสนาและปรัชญา

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยบูรพา

กรกฎาคม ๒๕๕๗

สารบัญ

บทที่	หน้า
๑ ความรู้พื้นฐานของศาสนา.....	๑
ความหมายและความสำคัญของศาสนา.....	๓
ลักษณะของศาสนา.....	๔
องค์ประกอบของศาสนา.....	๕
มูลเหตุของการเกิดศาสนา.....	๕
วิวัฒนาการของศาสนา.....	๗
ประเภทของศาสนา.....	๘
คุณค่า ความสำคัญ และประโยชน์ของศาสนา.....	๑๑
สรุปท้ายบท.....	๑๒
คำถามประจำบทที่ ๑.....	๑๓
๒ ศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู.....	๑๔
ประวัติศาสตร์.....	๑๖
ประวัติศาสตร์.....	๒๐
คัมภีร์ และหลักคำสอน.....	๒๐
นิกายในศาสนา.....	๒๖
ผู้สืบทอดศาสนา.....	๒๖
ศาสนสถาน.....	๒๘
พิธีกรรมในศาสนา.....	๒๘
วันสำคัญทางศาสนา.....	๒๙
สัญลักษณ์ทางศาสนา.....	๓๒
ฐานะปัจจุบันของศาสนา	๓๒
สรุปท้ายบท.....	๓๔
คำถามประจำบทที่ ๒.....	๓๕
๓ ศาสนาเชน.....	๓๖
ประวัติศาสตร์.....	๓๘
ประวัติศาสตร์.....	๔๐

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
คัมภีร์ และหลักคำสอน.....	๔๔
นิกายในศาสนา.....	๔๘
พิธีกรรมในศาสนา.....	๕๐
สัญลักษณ์ทางศาสนา.....	๕๑
ฐานะปัจจุบันของศาสนา	๕๒
สรุปท้ายบท.....	๕๓
คำถามประจำบทที่ ๓.....	๕๔
๔ ศาสนาสิกข์.....	๕๕
ประวัติศาสนา.....	๕๗
ประวัติศาสดา.....	๕๗
คัมภีร์ และหลักคำสอน.....	๖๒
นิกายในศาสนา.....	๖๕
ศาสนสถาน.....	๖๕
พิธีกรรมในศาสนา.....	๖๖
วันสำคัญทางศาสนา.....	๖๘
สัญลักษณ์ทางศาสนา.....	๖๙
ฐานะปัจจุบันของศาสนา	๖๙
สรุปท้ายบท.....	๗๐
คำถามประจำบทที่ ๔.....	๗๑
๕ ศาสนายิว.....	๗๒
ประวัติศาสนา.....	๗๔
ประวัติศาสดา.....	๗๔
คัมภีร์ และหลักคำสอน.....	๗๘
นิกายในศาสนา.....	๘๑
พิธีกรรมในศาสนา.....	๘๑
วันสำคัญทางศาสนา.....	๘๓
สัญลักษณ์ทางศาสนา.....	๘๔

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
ฐานะปัจจุบันของศาสนา	๘๔
สรุปท้ายบท.....	๘๕
คำถามประจำบทที่ ๕.....	๘๕
๖ ศาสนาคริสต์.....	๘๖
→ ประวัติศาสนา.....	๘๘
ประวัติศาสดา.....	๘๙
คัมภีร์ และหลักคำสอน.....	๙๑
นิกายในศาสนา.....	๙๕
ผู้สืบทอดศาสนา.....	๙๕
ศาสนสถาน.....	๙๕
พิธีกรรมในศาสนา.....	๙๕
วันสำคัญทางศาสนา.....	๙๗
สัญลักษณ์ทางศาสนา.....	๙๘
ฐานะปัจจุบันของศาสนา	๙๘
สรุปท้ายบท.....	๙๙
คำถามประจำบทที่ ๖.....	๙๙
๗ ศาสนาอิสลาม.....	๑๐๐
→ ประวัติศาสนา.....	๑๐๒
ประวัติศาสดา.....	๑๐๒
คัมภีร์ และหลักคำสอน.....	๑๐๕
นิกายในศาสนา.....	๑๐๗
ผู้สืบทอดศาสนา.....	๑๐๘
ศาสนสถาน.....	๑๐๙
พิธีกรรมในศาสนา.....	๑๐๙
วันสำคัญทางศาสนา.....	๑๑๑
สัญลักษณ์ทางศาสนา.....	๑๑๒
ฐานะปัจจุบันของศาสนา	๑๑๒

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
สรุปท้ายบท.....	๑๑๓
คำถามประจำบทที่ ๗.....	๑๑๔
๘ ศาสนาขินโต.....	๑๑๕
ประวัติศาสนา.....	๑๑๗
ประวัติศาสดา.....	๑๑๙
คัมภีร์ และหลักคำสอน.....	๑๑๙
นิกายในศาสนา.....	๑๒๒
ศาสนสถาน.....	๑๒๕
พิธีกรรมในศาสนา.....	๑๒๕
วันสำคัญทางศาสนา.....	๑๒๗
สัญลักษณ์ทางศาสนา.....	๑๒๗
ฐานะปัจจุบันของศาสนา	๑๒๘
สรุปท้ายบท.....	๑๒๙
คำถามประจำบทที่ ๘.....	๑๒๙
๙ ศาสนาพุทธ.....	๑๓๐
ประวัติศาสนา.....	๑๓๒
ประวัติศาสดา.....	๑๓๔
คัมภีร์ และหลักคำสอน.....	๑๓๕
นิกายในศาสนา.....	๑๔๑
ผู้สืบทอดศาสนา.....	๑๔๒
ศาสนสถาน.....	๑๔๓
พิธีกรรมในศาสนา.....	๑๔๓
วันสำคัญทางศาสนา.....	๑๔๔
สัญลักษณ์ทางศาสนา.....	๑๔๖

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
ฐานะปัจจุบันของศาสนา	๑๔๕
สรุปท้ายบท.....	๑๔๕
คำถามประจำบทที่ ๙.....	๑๔๖
๑๐ บทบาทและความสำคัญของศาสนาในชีวิตประจำวัน.....	๑๕๐
อิทธิพลของศาสนาที่มีต่อการสร้างเสริมสันติภาพโลก.....	๑๕๑
อิทธิพลของศาสนาที่มีต่อการเมืองการปกครอง.....	๑๕๒
อิทธิพลของศาสนาที่มีต่อสังคมและเศรษฐกิจ.....	๑๕๕
อิทธิพลของศาสนาที่มีต่อการศึกษาและวัฒนธรรม.....	๑๕๗
อิทธิพลของศาสนาที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.....	๑๖๒
สรุปท้ายบท.....	๑๖๓
คำถามประจำบทที่ ๑๐.....	๑๖๔
บรรณานุกรม.....	๑๖๕

บทที่ ๑

ความรู้พื้นฐานของศาสนา

ขอบเขตเนื้อหา

๑. ความหมายและความสำคัญของศาสนา
๒. ลักษณะของศาสนา
๓. องค์ประกอบของศาสนา
๔. มูลเหตุของการเกิดศาสนา
๕. วิวัฒนาการของศาสนา
๖. ประเภทของศาสนา
๗. คุณค่า ความสำคัญ และประโยชน์ของศาสนา

แนวคิด

๑. ศาสนา หมายถึง คำสั่งสอนที่ประกอบด้วยหลักศีลธรรมทั้งที่เป็นข้อห้ามและข้อควรปฏิบัติ ส่วนในภาษาอังกฤษ หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า โดยมีการยอมมอบกายถวายชีวิตของตนให้พระเจ้าด้วยความจงรักภักดีต้องมีหลักความเชื่อเรื่องพระเจ้าหรืออำนาจที่อยู่เหนือการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสในฐานะเป็นแหล่งกำเนิดของสรรพสิ่งในโลก

๒. องค์ประกอบของศาสนา คือ ศาสดา ศาสนธรรม ศาสนทายาท ศาสนพิธี ศาสนสถาน และศาสนิกชน

๓. มูลเหตุที่ทำให้เกิดศาสนา คือ ความไม่รู้ความกลัว ความภักดีและปัญญา

๔. วิวัฒนาการของศาสนา คือ การบูชาธรรมชาติ วิญญาณนิยม พหุเทวนิยม การนับถือเทพเจ้าประจำกลุ่ม เอกเทวนิยม และอเทวนิยม

๕. การแบ่งประเภทของศาสนาที่สำคัญแบ่งเป็น ๒ ประเด็น คือ ศาสนาประเภทเทวนิยม คือ กลุ่มศาสนาที่เชื่อในอำนาจและความศักดิ์สิทธิ์ของพระเจ้าประเภทและศาสนา อเทวนิยม คือ ศาสนาที่ไม่เชื่อในอำนาจและความศักดิ์สิทธิ์ของพระเจ้า

๖. ศาสนามีคุณค่าต่อมนุษย์ในทุกขั้นตอนของการดำเนินชีวิต เพราะศาสนาช่วยให้มีหลักที่ถูกต้องในการดำเนินชีวิต ทำให้ชีวิตมีความหมายและความหวัง เป็นแหล่งกำเนิด ศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมที่ดีงามของสังคม เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดเสถียรภาพและความสงบสุขในสังคม เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจทำให้มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่ประเสริฐกว่า สิ่งมีชีวิตทั้งหลายในโลกนี้

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้นิสิตเห็นภาพรวมประเด็นที่เป็นสาระสำคัญอธิบายความหมายและองค์ประกอบของศาสนาได้
๒. เพื่อให้นิสิตเข้าใจและสามารถอธิบายเกี่ยวกับมูลเหตุของการเกิดและวิวัฒนาการของศาสนาได้
๓. เพื่อให้นิสิตเข้าใจและสามารถอธิบายประเภทของศาสนา และอธิบายความสำคัญของศาสนาได้

ความหมายและความสำคัญของศาสนา

ความหมายในภาษาไทย

คำว่า “ศาสนา” แปลมาจากคำว่า ศาสน์ ในภาษาบาลี, ศาสน์ ในภาษาสันสกฤต หมายถึง “คำสั่งสอน” คำสั่งสอนที่นับว่าเป็นศาสนานั้น เป็นประติษฐกรรมทางความคิดอันสูงสุดของคนเท่านั้น ของสัตว์ไม่มี

ความหมายในภาษาอังกฤษ

คำว่า “ศาสนา” ในภาษาไทย ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า “religion” คำอังกฤษคำนี้มีผู้สันนิษฐานว่า มาจากภาษาลาติน “religio” และคำนี้ในภาษาลาติน ก็สันนิษฐานอีกว่ามาจาก ๒ คำ คือ “relegere” ซึ่งแปลว่า “การปฏิบัติต่อ หรือการเกี่ยวข้องกับความระมัดระวัง” อย่างหนึ่ง, จากคำว่า “religare” ซึ่งแปลว่า “ผูกพัน”

นอกจากนี้ ยังมีการให้ความหมายหรือคำจำกัดความตามเนื้อหาที่นักปราชญ์ทางศาสนาได้ให้ไว้ ซึ่งจะแตกต่างกันไป ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้ให้ความหมายของศาสนาไว้ว่า ศาสนา คือ ลัทธิความเชื่อถือของมนุษย์อันมีหลักแสดงกำเนิดและสิ้นสุดของโลก เป็นต้น อันเป็นไปโดยง่ายปรมาตม์ประการหนึ่ง แสดงหลักธรรมเกี่ยวกับบุญบาปอันเป็นไปในข่ายศีลธรรมประการหนึ่ง พร้อมทั้งลัทธิพิธีที่กระทำตามความเห็นหรือตามคำสั่งสอนในความเชื่อถือนั้น ๆ

ดร.โรเบิร์ต เออร์เนสต์ ฮูม เสนอไว้ ๘ ข้อ

๑. เน้นความหมายทางพุทธิปัญญา (Intellectual Emphasis)
๒. เน้นความหมายทางศีลธรรม (Moral Emphasis)
๓. เน้นความหมายทางสะเทือน (Emotional Emphasis)
๔. เน้นความหมายทางการบูชา (Emphasis worship)
๕. เน้นความหมายทางประโยชน์ส่วนตน Emphasis on self-advantage)
๖. เน้นความหมายทางสังคม (Social Emphasis)
๗. เน้นความหมายเรื่องส่วนตัวของแต่ละคน (Individual Emphasis)
๘. เน้นความหมายทางกระบวนการแห่งอุดมคติอันสูงสุด (Emphasis on the Supreme Idealizing process)

Max Miller เน้นพุทธิปัญญา (Intellect) กล่าวว่า ศาสนา คือ ความสามารถหรืออำนาจทางจิตซึ่งไม่ขึ้นแก่ความรู้สึกทางประสาทสัมผัสหรือเหตุผล สามารถนำบุคคลให้เข้าถึงพระเจ้าภายใต้พระนามต่าง ๆ

Immanuel Kant เน้นศีลธรรม (Moral) กล่าวว่า ศาสนา คือ การยอมรับรู้ถึงหน้าที่ทั้งปวง ตามเทวโองการ

Allen Menses เน้นการบูชา (Worship) กล่าวว่า ศาสนา คือ การบูชาพลังที่สูงกว่า
Edward Scribner Ams เน้นสังคม (Society) กล่าวว่า ศาสนา คือ ความรู้สึกถึงคุณค่า
ทางสังคมอันสูงสุด

G.W. Stratton เน้นอุดมคติอันสูงส่ง (Supreme Ideal) กล่าวว่า ศาสนา คือ ความนิยม
ชมชอบถึงโลก

Adams Brown เน้นชีวิต (Life) กล่าวว่า ศาสนา หมายถึงชีวิตของบุคคลในส่วนที่สัมพันธ์
กับท่านผู้เหนือมนุษย์ธรรมดาของเขา

ทลวงวิจิตรวาทการ เน้นองค์ประกอบของศาสนา กล่าวว่า คำสอนที่จัดเป็นศาสนานั้น
ต้องเป็นเรื่องที่ดีที่มีความศักดิ์สิทธิ์ มีคำสอนทางจรรยา มีศาสดา มีคณะบุคคลที่รักษาความ
ศักดิ์สิทธิ์และคำสอนไว้ เช่น พระหรือนักบวช และมีการกวดขันเรื่องความจงรักภักดี

ศ.เสถียร พันธรั้งสี เน้นลักษณะของศาสนา กล่าวว่า ลักษณะที่เรียกว่าศาสนาได้ มีหลัก
ดังนี้คือ ต้องเป็นเรื่องความเชื่อถือได้โดยมีความศักดิ์สิทธิ์ มีคำสอนทางธรรมจรรยา มีศาสดา และมีผู้
สืบต่อคำสอนที่เรียกว่าพระหรือนักบวช

อาจารย์สุชีพ ปุญญานุภาพ เน้นลักษณะคำสอน กล่าวว่า คำสอนที่นับว่าเป็นศาสนานั้น
ว่าด้วยเรื่องต่าง ๆ คือ ความเชื่อในอำนาจที่มองเห็นไม่ได้ด้วยตาบางอย่าง เช่น อำนาจของธรรม หรือ
อำนาจของพระเจ้า มีหลักศีลธรรม มีคำสอนว่าด้วยจุดมุ่งหมายสูงสุดแห่งชีวิต และมีพิธีกรรม
(คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕, หน้า ๓-๕)

สรุปได้ว่า ศาสนาแม้จะมีความหมายแตกต่างกันออกไปอย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษาควรมอง
ภาพรวมให้ชัดเจนว่าศาสนาก็คือวิถีชีวิต ย่อมประกอบด้วยความเชื่อและเหตุผลที่เป็นกฎระเบียบอัน
มนุษย์มองไม่เห็น มีความดีและความปลอดภัยสูงสุดที่มนุษย์สามารถปรับตัวเองให้กลมกลืนได้

ลักษณะของศาสนา

เมื่อพิจารณาจากความหมายของศาสนาจะพบว่าศาสนามีลักษณะดังนี้

๑. ศาสนาเป็นศูนย์รวมของความเคารพนับถือสูงสุดของมนุษย์
๒. ศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวเป็นที่พึ่งทางจิตใจ
๓. ศาสดาของศาสนาเป็นผู้นำศาสนามาเผยแผ่ สั่งสอนแก่มวลมนุษย์
๔. ศาสนามีสาระสำคัญอยู่ที่สอนให้มนุษย์ละเว้นความชั่ว กระทำแต่ความดี
๕. คำสอนในศาสนามีทั้งระดับโลกียะและระดับโลกุตระ
๖. มนุษย์ต้องปฏิบัติตามคำสอนในศาสนาของตนด้วยความเคารพเลื่อมใสและศรัทธา
๗. ศาสนาต้องมีพิธีกรรมเพื่อความศักดิ์สิทธิ์ และมีสัญลักษณ์อันเป็นเครื่องหมายของ

ศาสนา

องค์ประกอบของศาสนา

การพิจารณาว่าหลักความเชื่อใดจัดเป็นศาสนาหรือไม่นั้น โดยปกติจะพิจารณาจากองค์ประกอบของศาสนา คือ ระบบความเชื่อถือ หรือหลักคำสอนใดก็ตามมีองค์ประกอบหลายอย่างมากมาย แต่องค์ประกอบที่ถือว่าสำคัญที่สุดมี ๕ ประการดังนี้ (เดือน คำดี, ๒๕๔๕, หน้า ๒๙)

๑. ศาสดา คือผู้ก่อตั้งศาสนา หรือผู้สอนดั้งเดิม
๒. คัมภีร์ของศาสนาหรือศาสนธรรม คือ ข้อความที่ท่องจำกันได้แล้ว ได้จดจารึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร หลักคำสอน หรือ หลักธรรม รวมอยู่ในข้อนี้
๓. นักบวช คือผู้สืบทอดศาสนา หรือผู้แทนเป็นทางการของศาสนานั้น ๆ ซึ่งมีข้อกำหนดคุณสมบัติไว้ต่าง ๆ กันตามคติของแต่ละศาสนา
๔. ศาสนสถาน หรือ วัด คือที่ตั้งทางศาสนา หรือ ปุชนิยสถาน คือสถานที่เคารพทางศาสนา
๕. สัญลักษณ์ หรือสิ่งแทน พิธีกรรม รวมทั้ง ปุชนิยวัตถุ คือ สิ่งที่พึงเคารพบูชา แต่ละศาสนาไม่จำเป็นต้องมีองค์ประกอบครบหมดทุกข้อ แต่การมีองค์ประกอบน้อยเกินไป ทำให้เกิดการศาสนา ไม่นิยมจัดว่าเป็นศาสนา แต่จัดเป็นเพียงลัทธิ หรือความเชื่อถือเท่านั้น

มูลเหตุของการเกิดศาสนา

มนุษย์ในสมัยดึกดำบรรพ์ได้ประสบกับปรากฏการณ์ธรรมชาติต่าง ๆ ซึ่งมีทั้งความน่ากลัว แปลกประหลาด และมหัศจรรย์สำหรับตัวมนุษย์ เช่น ความมืด ความสว่าง พายุพัด ฟ้าแลบ ฟ้าผ่า แผ่นดินไหว ไฟป่า เป็นต้น และด้วยความที่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับปรากฏการณ์เหล่านั้น มนุษย์จึงเกรงกลัวปรากฏการณ์ธรรมชาติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ดังนั้น มนุษย์จึงแสวงหาสิ่งที่จะมาคุ้มครองป้องกันตนจากภัยอันตรายที่คิดว่าจะได้รับจากปรากฏการณ์ธรรมชาติ รวมทั้งแสวงหาสิ่งซึ่งเชื่อว่าสามารถคุ้มครองให้อยู่อย่างมีความสุข ด้วยเหตุนี้ จึงเกิดวัฒนธรรม ตลอดจนประเพณียอมรับนับถือพลังลึกลับทางธรรมชาติว่าเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลเหนือมนุษย์ และได้สร้างขนบธรรมเนียมที่คิดว่าเป็นสิ่งจำเป็น และควรประพฤติต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ยอมรับนับถือ จากความเชื่อของกลุ่มคน และขนบธรรมเนียมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ จึงค่อย ๆ วิวัฒนาการเรื่อยมา จนกระทั่งกลายเป็นลัทธิและศาสนาต่าง ๆ นั่นเอง เหตุให้เกิดศาสนาในโลกสรุปได้ดังนี้ (เสฐียร พันธังซี, ๒๕๔๖, หน้า ๒๓-๒๕)

๑. เกิดจากความไม่รู้ หรือเรียกว่า อวิชชา ความไม่รู้ ได้แก่ ความไม่รู้เหตุรู้ผล เริ่มแต่ความไม่รู้เหตุผลทางภูมิศาสตร์ ทางดาราศาสตร์ ไม่รู้ชีววิทยา และไม่รู้จักธรรมชาติอื่น ๆ ที่อยู่รอบตัวเรา เมื่อมีความไม่รู้เหตุผลก็เกิดความกลัวในพลังทางธรรมชาติ ต้องการความช่วยเหลือจากธรรมชาติ

ซึ่งเป็นสิ่งมีอำนาจเหนือตน จึงมีการสร้างขนบธรรมเนียมประเพณี เพื่อบูชาเอาใจสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้น เพื่อที่จะสามารถช่วยให้มนุษย์มีความอยู่รอดไม่มีภัยต่อ ๆ ไป

๒. เกิดจากความกลัว มนุษย์จะอยู่ในโลกได้ต้องมีหน้าที่ คือ การต่อสู้กับธรรมชาติ และผู้สัตว์ร้ายนานาชนิด และโดยเฉพาะกับมนุษย์ด้วยกันเอง ยามใดที่เราสามารถเอาชนะธรรมชาติหรือคนได้ ความเกรงกลัวธรรมชาติ สัตว์ร้าย หรือมนุษย์ย่อมไม่มี แต่ถ้าไม่สามารถต่อสู้ได้ มนุษย์จะเกิดความกลัวต่อสิ่งเหล่านั้น และในยามนั้นเอง ที่มนุษย์ต้องพากันกราบไหว้บูชา และแสดงความจงรักภักดี ทำพิธีสังเวทเช่นไหว้ต่อธรรมชาติดังกล่าว ด้วยความหวังหรืออ่อนวอนขอให้สำเร็จตามความปรารถนาอันเป็นผลตอบแทนขึ้นมาเป็นความสุข ความปลอดภัย และอยู่ได้ในโลก

๓. เกิดจากความจงรักภักดี ความจงรักภักดีเป็นศรัทธาครั้งแรกที่มนุษย์ทุกยุคทุกสมัยยอมเชื่อว่า เป็นกำลังก่อให้เกิดความสำเร็จได้ทุกเมื่อ ในกลุ่มศาสนาที่นับถือพระเจ้า (ศาสนาฮินดู ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม) มุ่งเอาความภักดีต่อพระเจ้าเป็นหลักใหญ่ในศาสนา ในกลุ่มชาวอารยันมีศาสนาพราหมณ์ (ฮินดู) มีคำสอนถึงภักดีมรรค คือ ทางแห่งความภักดี อันจะยังบุคคลให้ถึงโมกษะคือหลุดพ้นได้ แม้ในพระพุทธศาสนาก็ยอมรับว่าศรัทธา หรือความเชื่อ ความเลื่อมใสเท่านั้นที่จะพาข้ามโอฆสงสารได้ เมื่อเป็นดังนี้ แสดงว่ามนุษย์ยอมตนให้อยู่ใต้อำนาจของธรรมชาติเหนือตน อันเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเองซึ่งเรียกว่าเทพเจ้า หรือพระเจ้า อย่างไรก็ตาม ผลที่เกิดตามมาคือมนุษย์ยอมให้เครื่องเช่น สังเวทแก่ธรรมชาตินั้น ๆ ด้วย ลักษณะนี้จึงเท่ากับมนุษย์เสียความเป็นใหญ่ในตน ยอมอยู่ใต้อำนาจของสิ่งที่ตนคิดว่ามีอำนาจเหนือตน

๔. เกิดจากความอยากรู้อยากเห็นหรือเรียกว่าเกิดจากปัญญา ได้แก่ ศรัทธาอันเกิดจากปัญญาคือมูลเหตุให้เกิดศาสนาอีกทางหนึ่ง แต่ศาสนาประเภทนี้มักเป็นฝ่ายอเทวนิยม คือไม่สอนเรื่องเทพเจ้าสร้างโลก ไม่ถือเทพเจ้าเป็นศูนย์กลางแห่งศาสนา หากแต่ถือความรู้ประจักษ์จริงเป็นสำคัญ เช่น พระพุทธศาสนา ความเน้นหนักของพระพุทธศาสนา คือ ญาณ หรือปัญญาชั้นสูงสุดที่ทำให้รู้แจ้งประจักษ์ความจริง และหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง

๕. เกิดจากอิทธิพลของคนสำคัญ ศาสนาหรือลัทธิที่เกิดจากความสำคัญของบุคคลเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้ทุกแห่งหน ที่มีเรื่องราว หรือความสำคัญของบุคคลที่อยู่ ณ ที่นั้น ความสำคัญของบุคคลที่เป็นเหตุเริ่มต้นของศาสนา หรือลัทธิ โดยมากมักมีเหตุเริ่มต้นโดยความบริสุทธิ์จากจิตใจของมนุษย์ ไม่มีใครบังคับ ไม่มีใครวางหลัก อีกทั้งเมื่อใครนับถือความสำคัญของบุคคลผู้ใดก็จะพากันกราบไหว้ และเคารพบูชา

๖. เกิดจากลัทธิการเมือง ลัทธิการเมืองอันเป็นมูลเหตุของศาสนาเป็นเรื่องสมัยใหม่ อันสืบเนื่องจากการที่ลัทธิการเมืองเฟื่องฟูขึ้นมา และลัทธิการเมืองนั้นได้เข้าไปมีอิทธิพลต่อคนบางกลุ่ม เป็นต้นว่า กลุ่มคนยากจน ซึ่งคนเหล่านั้นก็ได้ละทิ้งศาสนาเดิมที่ตนเองนับถืออยู่ แล้วหันมานับถือลัทธิ

การเมืองดังกล่าวเป็นศาสนาประจำสังคม หรือชาตินิยมลัทธิการเมือง เป็นต้นว่า ลัทธินาซี ลัทธิฟาสซิสต์ และลัทธิคอมมิวนิสต์

วิวัฒนาการของศาสนา

มนุษย์ในแต่ละยุคต่างต้องการมีชีวิตที่มีความสุข ปลอดภัยและมีชีวิตยืนยาว การจะทำอะไรแต่ละอย่างก็เพื่อจุดหมายดังกล่าว จึงเป็นที่มาของการนับถือศาสนา โดยมีวิวัฒนาการพอสรุปได้ดังนี้ (แสง จันทร์งาม, ๒๕๔๕, หน้า ๒๒๗-๒๓๔)

วิญญาณนิยม

มนุษย์ในสมัยดึกดำบรรพ์ ยังมีประสบการณ์ในชีวิตน้อย ยังไม่เจริญด้วยวิชาการทั้งทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จึงมีความคิดและความเชื่อไปตามความรู้ของตน เมื่อเห็นสิ่งต่าง ๆ เช่น ก้อนหินที่มีลักษณะแปลก ๆ หรือมีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากเดิมก็คิดว่ามีสิ่งลึกลับอยู่ภายใน จึงทำให้สิ่งนั้น ๆ แปลกประหลาดไป สิ่งลึกลับนี้เรียกว่า มนะ หรืออำนาจที่ไม่มีตัวตน แต่มีชีวิตจิตใจมีพลังวิเศษที่บันดาลให้คุณและโทษแก่มนุษย์ จึงทำให้เกิดการเคารพนับถือ ระยะนี้จึงเรียกว่า สมัยมนะ ต่อมาจึงเกิดหมอผี (Shaman) ซึ่งเป็นบุคคลที่จัญญูพลังวิเศษของมนะออกมาใช้ตามจุดประสงค์ต่าง ๆ ยุคหมอผีนี้เรียกว่า สมัยมายา ต่อมามนุษย์ได้พยายาม ทำความเข้าใจในเรื่องมนะมากขึ้น ก็เกิดความเข้าใจว่า มนะก็คือวิญญาณนั่นเอง ซึ่งวิญญาณสิงสถิตอยู่ในที่ทั่วไป ไม่จำเป็นต้องมีอยู่ในสิ่งแปลกประหลาดเท่านั้น อาจสิงอยู่ในตัวสัตว์ ต้นไม้ ภูเขา และทะเล ก็ได้ จึงเกิดการนับถือสัตว์ที่ตนเคารพมาเป็นที่เคารพของเผ่าจนกลายเป็นสัญลักษณ์ประจำเผ่าต่าง ๆ เช่น ชาวพื้นเมืองบางเผ่าของประเทศนิวซีแลนด์ ได้แกะสลักรูปคนนั่งซ้อนกันหรือที่เรียกว่า รูปเคารพตึก การนำสัตว์หรือรูปแกะสลักมาเป็นสัญลักษณ์ประจำเผ่า เรียกว่า รูปเคารพประจำเผ่า (Totemism)

ธรรมชาติเทวนิยม

มนุษย์ในสมัยต่อมาได้พยายามทำความเข้าใจเรื่องวิญญาณมากขึ้น ได้มีความเข้าใจว่า วิญญาณมีความศักดิ์สิทธิ์วิเศษเกินกว่าวิสัยของมนุษย์ จึงเรียกวิญญาณว่า เทวดา หรือเทพเจ้า ซึ่งเทพเจ้าเหล่านี้ สิงสถิตอยู่ในธรรมชาติโดยทั่วไป จึงเกิดการเรียกว่า พระอาทิตย์ พระจันทร์ พระวรุณ พระอัคนี พระคงคา ฯลฯ เช่น ในศาสนากรีกโบราณและศาสนาพราหมณ์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังนับถือผู้ที่ตนเคารพ เช่น บิดา มารดา บรรพบุรุษ พระมหากษัตริย์ และวีรบุรุษ เป็นต้น ว่าคนเหล่านั้น เมื่อตายไปก็จะกลายเป็นเทพเจ้า สิงสถิตอยู่ในที่ทั่วไป เช่น บ้านเรือน เป็นต้น ที่เรียกกันว่า เจ้าที่เจ้าทาง หรือผีบ้านผีเรือน

เทวนิยม

สมัยต่อมา มนุษย์บางพวกเกิดความคิดว่า เทพเจ้าต่าง ๆ น่าจะมีฐานะสูงตำล้นกัน อย่างมนุษย์ ทั้งน่าจะเป็นเทพเจ้าสูงสุดเหนือกว่าเทพเจ้าทั้งหลาย ดุจพระราชาเป็นใหญ่กว่าประชาชน

พระองค์ทรงมีอำนาจสูงสุด เช่น ทรงสร้างโลกและสรรพสิ่ง ยังมีความคิดแตกต่างกันไปอีก บางคนมีความเห็นว่าเทพเจ้าสูงสุดมีหลายองค์ เช่น ศาสนาพราหมณ์ เรียกว่า พหุเทวนิยม บางคนมีความเห็นว่าเทพเจ้าสูงสุดมี ๒ องค์ คอยทัตทานอำนาจกัน ฝ่ายหนึ่งสร้างแต่สิ่งที่ดี อีกฝ่ายหนึ่งสร้างแต่สิ่งไม่ดี ดังที่มีสิ่งคู่กันอยู่ในโลก เช่น ศาสนาโซโรอัสเตอร์ เรียกว่า ทวิเทวนิยม และบางคนมีความเห็นว่าเทพเจ้าสูงสุดหรือพระเจ้ามีเพียงองค์เดียวเท่านั้น เช่น พระเจ้าในศาสนาคริสต์และศาสนาอิสลาม เรียกว่า เอกเทวนิยม

อเทวนิยม

กาลต่อมามนุษย์บางคนมีความเห็นว่า พระเจ้าสูงสุดดังที่เชื่อกันนั้นไม่มี เป็นเพียงมนุษย์คิดกันขึ้นมาเอง เห็นได้จากการที่คุณลักษณะต่าง ๆ ของเทพเจ้า ได้เปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ และเพิ่มมากขึ้นทุกที เพราะมนุษย์เป็นต้นเหตุ แล้วก็หลงคารพนับถือในสิ่งที่ตนสร้างขึ้นมา ความจริงทุกสิ่งทุกอย่างเป็นไปตามเหตุปัจจัย เกิดขึ้นก็เพราะเหตุปัจจัยหลายอย่างประกอบกันขึ้น ดำรงอยู่ไม่ได้ด้วยตัวเอง สำหรับมนุษย์แล้ว กรรมหรือการกระทำของมนุษย์ต่างหากที่สำคัญที่สุด สามารถดลบันดาลชีวิตให้เป็นไปอย่างไรก็ได้ ความเชื่ออย่างนี้เรียกว่า อเทวนิยม

ประเภทของศาสนา

ประเภทศาสนา ได้มีนักวิชาการแบ่งออกเป็นหลายแบบ ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่แต่ละท่านใช้ในการแบ่ง ซึ่งมักจะประกอบไปด้วย (สุชีพ ปุญญานุภาพ, ๒๕๔๕, หน้า ๑๖-๑๙)

๑. แบ่งประเภทตามความเชื่อเกี่ยวกับพระเจ้า

๑.๑ เทวนิยม (Theism) นับถือพระเจ้า เชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้ศักดิ์สิทธิ์ สร้างโลกและสรรพสิ่งต่าง ๆ แบ่งเป็น

ก. เอกเทวนิยม (Monotheism) นับถือพระเจ้าองค์เดียว ได้แก่ ศาสนาสิกข์ ศาสนาเต๋า ศาสนายูดาห์หรือยิว ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม

ข. พหุเทวนิยม (Polytheism) นับถือพระเจ้าหลายองค์ และอาจผสมผสานกับการบูชาธรรมชาติ (Nature worship) ได้แก่ ศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู ศาสนาขงจื้อ ศาสนาชินโต

๑.๒ อเทวนิยม (Atheism) เป็นศาสนาที่ไม่มีการนับถือพระเจ้า คือไม่มีแนวความคิดเรื่องเทพเจ้า แต่ถือว่าสภาวะธรรมเกิดเองเป็นเอง และดำเนินไปเองตามกฎแห่งความเป็นเหตุและผล (Causality) เป้าหมายสูงสุดของชีวิตเป็นสภาวะอันสมบูรณ์ชนิดหนึ่ง ซึ่งอยู่ในขอบเขตของธรรมชาติ โดยมีวิธีการดำเนินไปสู่เป้าหมายด้วยการชำระสะสางจิตใจตนเอง ปลดปล่อยตนเองจากความผูกพันอยู่กับสภาวะธรรมฝ่ายโลกิยะจนบรรลุถึงอิสรภาพอย่างสมบูรณ์โดยไม่พึ่งอำนาจภายนอกใด ๆ เป็นต้น ได้แก่ ศาสนาพุทธ และ เซนหรือนิครนถ์

๒. แบ่งประเภทตามการที่มีผู้นับถืออยู่หรือไม่

๒.๑ ศาสนาที่ตายไปแล้ว (Dead Religions) หมายถึง ศาสนาที่มีผู้นับถือในอดีตกาล แต่ในปัจจุบันไม่มีผู้นับถือ มี ๑๒ ศาสนา ได้แก่

๑. ศาสนาของพวกกรีกโบราณ
๒. ศาสนาของพวกคิวตันโบราณ
๓. ศาสนาของพวกโรมันโบราณ
๔. ศาสนาของพวกสแกนดิเนเวียโบราณ
๕. ศาสนาของพวกเปอร์โบราณ
๖. ศาสนาของพวกเม็กซิกันโบราณ
๗. ศาสนาของพวกอียิปต์โบราณ
๘. ศาสนาของพวกบาบิโลเนียน
๙. ศาสนาของพวกฟินิเซียน
๑๐. ศาสนามนิกี
๑๑. ศาสนามิถรา
๑๒. ศาสนาของพวกฮิตไท

๒.๒ ศาสนาที่ยังมีชีวิตอยู่ (Living Religions) หมายถึง ศาสนาที่ยังมีผู้นับถืออยู่ในปัจจุบัน มี ๑๑ ศาสนา ได้แก่

๑. ศาสนาคริสต์
๒. ศาสนาอิสลาม
๓. ศาสนาพุทธ
๔. ศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู
๕. ศาสนาไซโรัสเตอร์
๖. ศาสนาเซน
๗. ศาสนาสิกข์
๘. ศาสนาเต๋า
๙. ศาสนาขงจื้อ
๑๐. ศาสนาชินโต
๑๑. ศาสนายิว

๓. แบ่งประเภทตามการมีผู้นับถือเฉพาะชาติหรือหลายชาติ

๓.๑ ศาสนาของชาติ (National Religions) ได้แก่ ศาสนาที่เกิดขึ้นในประเทศนั้น และมีผู้นับถือภายในประเทศนั้น หรือชนชาตินั้น ได้แก่

๑. ศาสนาชินโต มีผู้นับถือเฉพาะชนชาติญี่ปุ่น
๒. ศาสนาขงจื้อ มีผู้นับถือเฉพาะชาวจีน
๓. ศาสนาเต๋า มีผู้นับถือเฉพาะชาวจีน
๔. ศาสนาศาสนาเซน มีผู้นับถือเฉพาะชาวอินเดีย
๕. ศาสนาสิกข์ มีผู้นับถือเฉพาะชาวอินเดีย
๖. ศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู มีผู้นับถือเฉพาะชาวอินเดีย
๗. ศาสนายิวหรือยูดา มีผู้นับถือเฉพาะชนชาติยิว
๘. ศาสนาโซโรอัสเตอร์ เกิดในเปอร์เซียแต่ยังมีผู้นับถือประมาณ ๑ แสนคนใน

อินเดีย

๓.๒ ศาสนาของโลก (Universal Religions) คือ ศาสนาสากล ได้แก่ ศาสนาที่เกิดขึ้นในแห่งหนึ่ง แต่มีผู้นับถืออีกหลายแห่งในประเทศอื่น ได้แก่

๑. ศาสนาคริสต์
๒. ศาสนาอิสลามหรือมหัหมัด
๓. ศาสนาพุทธ

๔. แบ่งตามชื่อศาสนา

๔.๑ ชื่อตามผู้ตั้งศาสนา ได้แก่ ศาสนาขงจื้อ ตั้งชื่อตามท่านขงจื้อ หรือศาสนาโซโรอัสเตอร์ ตั้งชื่อตามท่านศาสดา โซโรอัสเตอร์

๔.๒ ชื่อตามนามเกียรติยศของผู้ตั้งศาสนา ได้แก่ ศาสนาพุทธ คำว่าพุทธะ แปลว่า ท่านผู้รู้ ทั้ง ๆ ที่นามแท้จริงของพระพุทธเจ้าคือ สิทธัตถะ โคตมะ หรือศาสนาเซน คำว่า เซน มาจากคำว่า ชินะ แปลว่าผู้ชนะ ทั้งที่ชื่อจริงของผู้ตั้งศาสนาคือ วัชรมานะ ศาสนาคริสต์ คำว่า คริสต์หรือ ไครสต์ (Christ) แปลว่าผู้ได้รับอภิเศก

๔.๓ ชื่อตามหลักคำสอนในศาสนา ได้แก่ ศาสนาเต๋า คำว่า “เต๋า” แปลว่า ทาง (The Way) หรือทิพยมรรคา (The Divine Way) ศาสนาชินโต คำว่า “ชินโต” แปลว่า ทางแห่งเทพทั้งหลาย (The Way of the Gods) ศาสนาอิสลาม คือศาสนาหมัดนั่นเอง แต่นิยมเรียกว่าอิสลาม คำว่า อิสลาม แปลว่า ยอมจำนน หรือยอมอ่อนน้อม (ต่อพระเป็นเจ้า) ศาสนาสิกข์ แปลว่า ศาสนาของสาวก (The religion of “the Disciples”)

คุณค่า ความสำคัญ และประโยชน์ของศาสนา

มนุษย์ได้เรียนรู้ธรรมชาติจนเข้าใจตนเองและสิ่งแวดล้อม ทั้งที่เป็นสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตจนเกิดหลักปฏิบัติที่เรียกว่า ศาสนา จนมีคุณค่า มีความสำคัญ และมีประโยชน์ต่อมนุษย์และสังคมตามลำดับดังนี้ (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕, หน้า ๑๓-๑๕)

คุณค่าของศาสนา

มนุษย์เป็นผู้ให้คุณค่าแก่ศาสนา เพราะศาสนาเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม กล่าวคือทั้งระดับบุคคล ชุมชน และสังคม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะ ความต้องการที่เป็นพื้นฐานที่เหมือนกันของมนุษย์ตามที่นักปราชญ์ได้จำแนกไว้ ๓ ประการ คือ

๑. ความต้องการทางร่างกาย (Physical needs) ได้แก่ ความต้องการปัจจัย ๔ เป็นความต้องการทางเศรษฐกิจ

๒. ความต้องการทางสังคม (Social needs) คือ ความต้องการสร้างหลักฐานทางครอบครัว ในหมู่คณะ ในชาติ และความผูกพันระหว่างชาติ

๓. ความต้องการทางจิตใจ หรือทางศาสนา (Spiritual needs) ได้แก่ ความจำเป็นต้องมีศีลธรรมคือการละความชั่วและมีธรรมะได้แก่ การประพฤติความดี อันเป็นรากฐานของกิจการทั้งปวง

อนึ่ง ความต้องการทางศาสนา คือรากฐานเครื่องรับรองความต้องการทั้งสองอย่างข้างต้น กล่าวคือ ร่างกายจะดีต้องมีปัจจัย ๔ เป็นเครื่องบำรุงฉนใด สังคมจะมั่นคงถาวรอยู่ได้จะต้องประกอบด้วยศีลและธรรมโดยจะละทิ้งศีลธรรมคือศาสนาไม่ได้ฉนนั้น

ความสำคัญและประโยชน์ของศาสนา

จากความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ดังกล่าวแล้ว จะเห็นว่าศาสนาไม่สามารถแยกออกจากบุคคลและสังคมได้ ซึ่งพฤติกรรมทางศาสนาของบุคคลเป็นพฤติกรรมทางสังคมชนิดหนึ่ง ศาสนาจึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดต่อบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย จะมากน้อยขึ้นอยู่กับระดับจิตใจของแต่ละบุคคล ฉะนั้นศาสนาจึงมีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อบุคคลและสังคมพอสรุปความได้ ตามลำดับ ดังนี้

๑. ความสำคัญต่อปัจเจกชน ได้แก่

๑) เป็นที่พึ่งและเครื่องยึดเหนี่ยวทางใจของมนุษย์ทุกคน

๒) เป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อความสำเร็จในสิ่งที่พึงปรารถนาและแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต

๓) ช่วยยกระดับจิตใจของบุคคลให้เป็นมนุษย์ผู้ควรเคารพนับถือ

๔) ช่วยสร้างจิตสำนึกในคุณค่าของความเป็นมนุษย์และบำเพ็ญตนเป็นคนมีประโยชน์

๕) เป็นพลังใจให้สามารถเผชิญชีวิตด้วยความกล้าหาญ ไม่หวั่นไหวต่อโลกธรรมและ

ความตายอันนำไปสู่ความสงบสุขของชีวิต

๒. ความสำคัญต่อสังคม ได้แก่

๑) ความสำคัญระดับครอบครัว ศาสนาช่วยให้ชีวิตครอบครัวมีความอบอุ่นเป็นแหล่งผลิตทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าให้แก่สังคม

๒) ความสำคัญระดับชุมชน ศาสนาช่วยสร้างมนุษยสัมพันธ์อันดีต่อกันช่วยจัดช่องว่างของสังคม สร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันให้เกิดขึ้นเป็นรากฐานแห่งความสามัคคีและร่วมแรงร่วมใจกัน พัฒนาชุมชนสร้างความสงบสุขและความมั่นคงให้แก่สังคม

๓) ความสำคัญระดับชาติ ศาสนาเป็นเอกลักษณ์ เป็นสถาบันอันสำคัญยิ่งของคนในชาติ เป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพสูงสุดของคนในชาติ ก่อกำเนิดวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ เป็นวิถีชีวิตตลอดถึงความมั่นคงของชาติและประชาชนในชาติ

๔) ความสำคัญระดับโลก ศาสนาเป็นมรดกอันล้ำค่าของมนุษยชาติ เป็นความหวังและวิถีทางสุดท้ายแห่งความอยู่รอดของมนุษย์ทั้งโลก

๓. ประโยชน์ของศาสนา ได้แก่

๑) สามารถสนองความต้องการด้านจิตใจของมนุษย์ได้ด้วยการสอนให้ละความชั่วทำความดี

๒) ศาสนาฝายอเทวนิยม ได้มุ่งสอนให้มนุษย์เป็นอิสระจากการครอบงำของกิเลส ตัณหาด้วยการสร้างสันติสุขให้กับตนเอง สร้างสันติภาพให้กับสังคมส่วนรวม

๓) ช่วยให้บุคคลหรือมนุษย์แตกต่างจากสัตว์ กล่าวคือการกิน การนอน การสืบพันธุ์ และการกลัวย ซึ่งทั้ง ๔ อย่างนี้มีความเหมือนกันระหว่างคนกับสัตว์ ธรรมะหรือหลักคำสอนของศาสนาเท่านั้นที่使人แตกต่างจากสัตว์ หมายความว่าถ้ามีชีวิตอยู่เพียงเพื่อสิ่งเหล่านี้ จะมีคุณค่าอะไร เพราะไม่ต่างไปจากสัตว์ ธรรมคือสั่งจะและความดีงามทำให้คนกับสัตว์แตกต่างกันหรือทำให้คนประเสริฐกว่าสัตว์

สรุปท้ายบท

ศาสนา โดยแท้จริงแล้วคือเครื่องมือที่มนุษย์ผลิตขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการทางจิตใจ ไม่ว่าจะบรรเทาความกลัวหรือเพื่อสนองตอบจินตนาการหรือเพื่อยกตนและพวกพ้องให้สูงกว่าพวกอื่น หรือเพื่อแสวงหาความเจริญสูงสุด ตลอดทั้งเป็นหลักคำประกันให้ตนและสังคมอยู่อย่างปกติสุขและปลอดภัย ด้วยเหตุนี้ ศาสนาจึงเป็นเรื่องของมนุษย์ เกิดขึ้นมาจากมนุษย์ โดยมนุษย์ และเพื่อมนุษย์ เพราะฉะนั้น คนที่มีอคติต่อศาสนา ก็คือคนที่ไม่เข้าใจธรรมชาติของมนุษย์และตัวตนเองนั่นเอง

คำถามประจำบทที่ ๑

๑. ศาสนาคืออะไร มีความสำคัญอย่างไร จงอธิบาย
๒. มूलเหตุที่ทำให้เกิดศาสนาโดยทั่วไป จำแนกได้เป็นอะไรบ้าง
๓. ศาสนาแบ่งเป็น ๒ ประเภท มีอะไรบ้าง แต่ละประเภทมีลักษณะอย่างไร
๔. องค์ประกอบของศาสนามีอะไรบ้าง องค์ประกอบใดที่ศาสนาจะขาดไม่ได้ ตามทัศนะของนิสิต
๕. ศาสนามีวิวัฒนาการอย่างไร จงอธิบายมาพอเข้าใจ
๖. ศาสนาที่ตายไปแล้ว กับศาสนาที่ยังมีชีวิตอยู่หมายถึงอะไร และมีความแตกต่างอย่างไร อธิบาย
๗. ความสำคัญและคุณค่าของศาสนามีอะไรบ้าง อธิบายเป็นข้อ ๆ
๘. ในทัศนะของนิสิตศาสนาของท่าน มีส่วนช่วยในการดำเนินชีวิตอย่างไรบ้าง
๙. หากไม่มีศาสนาแล้ว ในทรรศนะของนิสิต คิดว่าโลกของเราจะเป็นอย่างไร อธิบายตามแนวคิดของตนเอง
๑๐. การที่มีคนประกาศตนว่าไม่นับถือศาสนา อะไรเลย ในทรรศนะของนิสิตมีความเห็นอย่างไร อธิบาย

บทที่ ๒
ศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู

ขอบเขตเนื้อหา

๑. ประวัติศาสนา
๒. ประวัติศาสดา
๓. คัมภีร์ และหลักคำสอน
๔. นิภายในศาสนา
๕. ผู้สืบทอดศาสนา
๖. ศาสนสถาน
๗. พิธีกรรมในศาสนา
๘. วันสำคัญทางศาสนา
๙. สัญลักษณ์ทางศาสนา
๑๐. ฐานะปัจจุบันของศาสนา

แนวคิด

๑. พัฒนาการของศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู แบ่งออกเป็น ๔ ยุค คือ ยุคอารยัน ยุคพระเวท ยุคพราหมณะ และยุคฮินดู

๒. ศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู ไม่มีศาสดาผู้ก่อตั้งเหมือนศาสนาอื่น ๆ เพราะคำสอนต่าง ๆ พวกพราหมณ์หรือฤๅษีผู้ศักดิ์สิทธิ์ได้ยืมหรือฟังมาจากพระเจ้าด้วยตนเอง แล้วมีการจดจำไว้และถ่ายทอดต่อกันทางความทรงจำ

๓. คัมภีร์สำคัญในศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ ๑) ส่วนที่เป็นศรุต ได้แก่ คัมภีร์พระเวททั้ง ๔ คือ ฤคเวท ยชุรเวท สามเวท และอาถรรพเวท ๒) ส่วนที่เป็นสมฤติ ได้แก่ คัมภีร์ที่ปราชญ์ทางศาสนาได้แต่งขึ้นเพื่ออธิบายเนื้อหาและสนับสนุนให้การศึกษาคัมภีร์พระเวท เป็นไปโดยถูกต้อง เช่น คัมภีร์อุปนิษัท คัมภีร์มนูศาสตร์ คัมภีร์ปุราณะ คัมภีร์ภควัทคีตา มหากาพย์ มหาภารตะและมหากาพย์รามายณะ เป็นต้น

๔. หลักคำสอนสำคัญของศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู คือ หลักคำสอนเรื่องอาศรม หรือวิธีปฏิบัติของพราหมณ์ ๔ ประการ หลักคำสอนเรื่องตรีมูรติ หลักคำสอนเรื่องปรมาตมัน หรือพรหมัน และชีวาตมัน หลักคำสอนเรื่องการหลุดพ้นหรือโมกษะ

๕. พิธีกรรมสำคัญของศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู ประกอบด้วย กฎสำหรับบรรณะ พิธีประจำบ้าน พิธีศราถ์ และพิธีบูชาเทวดา

๖. สัญลักษณ์ของศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู คือ เครื่องหมาย โอม ที่หมายถึง สัญลักษณ์แห่งพลังทั้ง ๓ คือ พระพรหม พระวิษณุ และพระศิวะ

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้นิสิตเห็นภาพรวมประเด็นที่เป็นสาระสำคัญทางศาสนาของ พราหมณ์ - ฮินดู ได้ อย่างสมบูรณ์

๒. เพื่อให้นิสิตเข้าใจและสามารถอธิบายเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของศาสนา ประวัติ ศาสดา คัมภีร์สำคัญในศาสนา หลักคำสอนที่สำคัญในศาสนา หลักความเชื่อและ จุดหมายสูงสุดของ พราหมณ์ - ฮินดู ได้อย่างถูกต้อง

๓. เพื่อให้นิสิตเข้าใจและสามารถอธิบายเกี่ยวกับพิธีกรรมที่สำคัญทางศาสนา สัญลักษณ์ ของศาสนา และฐานะปัจจุบันของศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู ได้อย่างถูกต้อง

ประวัติศาสตร์

ศาสนาพราหมณ์ เกิดขึ้นเมื่อประมาณ ๔๕๗ ปี ก่อนพุทธกาล เป็นศาสนาที่มีคนนับถือมากเป็นอันดับที่ ๓ ของโลก รองจากศาสนาคริสต์และศาสนาอิสลาม และเป็นศาสนาที่ไม่มีศาสดาอีกด้วย ต้นรากของชาวฮินดูนั้นคือ ชนชาติอารยัน หรือ อริยกะ หรือ พวกอินโด - ยูโรเปียน (INDO-EUROPEAN) ซึ่งคนไทยเราเรียกว่า แขกขาว คือ หมายรวมเชื้อชาติของ กรีกโบราณ เปอร์เซีย อิหร่าน เข้าไปด้วย

ตามหลักฐานทางภูมิศาสตร์ ใจกลางทวีปเอเชียของชาวอารยันนั้น ปัจจุบันคือบริเวณไซบีเรีย เชื่อกันว่า ครั้งหนึ่งแผ่นดินโลกยังติดต่อกันเป็นแผ่นเดียวกันจากขั้วโลกเหนือจรดขั้วโลกใต้ นั้น บริเวณใจกลางทวีปเอเชียเคยเป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ที่สุด เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางอุตุนิยม และธรณีวิทยาผืนแผ่นดินเกิดการแตกแยก ชั้นบรรยากาศเปลี่ยนไป ดินแดนที่เคยอุดมสมบูรณ์ในใจกลางทวีปเอเชียเกิดความแห้งแล้ง ชาวอารยันจึงเริ่มอพยพย้ายถิ่นฐาน

ผืนแผ่นดินที่เรียงติดต่อกันยาวจากขั้วโลกเหนือจรดขั้วโลกใต้ วรรณคดีทางศาสนาเรียก “ชมพูทวีป” คำว่า “ชมพูทวีป” ไม่ได้ชี้ชัดลงไปทีประเทศอินเดีย แต่เมื่อชาติอารยันนำความรู้ทางภูมิศาสตร์ ตั้งแต่สมัยอยู่ใจกลางทวีปเอเชียติดไปยังอินเดีย ความเคยชินนั้นทำให้เกิดการเรียกอินเดียที่ตนเข้าไปอยู่ใหม่ว่า “ชมพูทวีป” ซึ่งคำนี้มักปรากฏในวรรณคดีของภาษาบาลี และสันสกฤต

ประวัติศาสตร์ของอินเดีย มีหลักฐานสืบเนื่องเก่าแก่มาไม่น้อยกว่า ๕๐๐๐ ปี ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมมาหลายสาย อาทิ กรีก อาหรับ เปอร์เซีย และ ยุโรป

เส้นทางการอพยพของชาวอารยัน ได้แยกออกเป็น ๒ สายใหญ่ ๆ สายหนึ่งไปทางทิศตะวันตก ซึ่งกลายเป็นต้นรากของอารยธรรม กรีกและโรมันในเวลาต่อมา อีกสายหนึ่งมาทางทิศตะวันออก ทั้งนี้เนื่องจากความขัดแย้งในเรื่องการนับถือ พระอินทร์ ซึ่งถือเป็นสรวงของความอุดมสมบูรณ์ตามความเชื่อเดิมของกลุ่มที่อุปโลกให้ พระวรุณ เทพแห่งฝน เข้ามาแทนที่ พระอินทร์ ทำให้เกิดความขัดแย้งอันเป็นที่มาของสงครามระหว่างชนชาติอารยันด้วยกัน ต้องรบพุ่งกัน ฝ่ายหนึ่งมาทางใต้ เป็นปฐมบรรพบุรุษของชนชาติ อิหร่าน อีกฝ่ายหนึ่งมาทางอาฟกานิสถานแล้วเข้าอินเดียมุ่งสู่ลุ่มแม่น้ำสินธุ ซึ่งเป็นดินแดนของชนเผ่าพื้นเมือง ดราวิเดียน อาศัยอยู่ก่อน

ชาวดราวิเดียน (หรือเรียกว่า ทราวิฑานาตุ หรือทมิฬ) แต่เดิมนั้น มีความเก่งกาจในด้านการรบส่วนชาวอารยันนั้นถนัดไปในทางด้านการกลศึกกรรม ซึ่งลูกผสมของ ๒ ชนชาตินี้ ก็คือ ชาวฮินดู ในปัจจุบันนั่นเอง

คำว่า “ฮินดู” และ “ฮินดูส” แผลงมาจากต้นรากคำเดิมว่า “สินธุ” แม่น้ำสายเก่าแก่ของอินเดีย ชาวอารยัน มีความเชื่อว่า เทพแต่ละองค์ ล้วนมีอิทธิฤทธิ์แตกต่างกันไป ซึ่งมนุษย์ต้องบวงสรวงเอาใจเทพด้วยการกราบไหว้ อ้อนวอน ขอพรและบูชาัญญ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่อาชีพของตน ร่องรอยของอารยธรรมนี้มีมานานนับพันปีก่อนพุทธกาล

วิวัฒนาการของศาสนาพราหมณ์ แต่ดั้งเดิมนั้น แบ่งออกเป็น ๔ ยุคใหญ่ ๆ ได้แก่

๑. ยุคอารยัน
  ๒. ยุคพระเวท
  ๓. ยุคพราหมณะ
  ๔. ยุคฮินดู
- ยุคอารยัน

เป็นช่วงที่ชาวอารยันได้อพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามายังชมพูทวีป ซึ่งมีชาวดราวิเดียน เป็นชนเผ่าพื้นเมืองอยู่ พวกดราวิเดียนนั้นเป็นมนุษย์ตัวดำ ร่างเล็กกะลั่นกับพระเจ้าอยู่หลายพระองค์ เมื่อชาวอารยันอพยพเข้ามาแล้วมีการแย่งชิงดินแดนเกิดขึ้นจนมีชัย สามารถตั้งหลักแหล่งในลุ่มแม่น้ำสินธุ ได้เป็นผลสำเร็จ ทำให้ชาวพื้นเมืองบางส่วนได้อพยพไปหาถิ่นฐานใหม่

ในยุคแรกนั้น ไม่มีความเชื่อในเรื่องพระเจ้า หรือเอกเทวนิยม มีเพียงความเชื่อในเทวดาที่จัดกันเป็นหมวดหมู่ได้ถึง ๓ ประเภท คือ

๑. เทวดาในสวรรค์ เช่น วรุณ (เทพเจ้าแห่งฝนและน้ำ เป็นผู้รักษากฎสวรรค์ในสมัยพระเวท), สूरย, วิษณุ, อุษา (เทวีในเวลาเช้า), มิตระ (พระองค์นี้จะปรากฏกายเคียงข้างกับพระวรุณเสมอ ภายหลังเสื่อมความนับถือลงไป), อรรยมัน และอัศวิน ฯลฯ

๒. เทวดาที่อยู่บนฟ้า (อากาศ) เช่น วาตะ (เทพเจ้าแห่งลม), อินทระ, รุทธะ (เทพเจ้าองค์สำคัญ ซึ่งต่อมากลายเป็นคิเวเทพ), พรชัยนะ, มารุต (นักรบที่คอยปกป้อง ๓ โลก) ฯลฯ

๓. เทวดาบนพื้นโลก เช่น อัคนิ (เทพเจ้าแห่งไฟ สำคัญในสมัยพระเวทมาก โดยเฉพาะเป็นส่วนสำคัญในพิธีบวงสรวงสังเวทเทวดา), โสมี (พระจันทร์), ยม, พระสรัสวตี, พระปฤตวตี (เทวีแห่งแผ่นดิน หรือพระแม่ธรณี) ฯลฯ

นอกจากนี้ ยังมีเทพเจ้าในชั้นย่อยลงมาอีก อาทิ เทพเจ้าในแง่นามธรรม เช่น พระสาวิต (พระอาทิตย์ในแง่นามธรรมสมัยพระเวท), พระอหิติ, พระประชาบดี (เทพเจ้าผู้เป็นใหญ่ในสรรพชีวิตทั้งมวล ภายหลังความนิยมในเทพพระองค์นี้ได้เสื่อมลงไป)

เทพเจ้าชั้นผู้น้อย เช่น คนธรรพ์, นางอัปสร, เทพารักษ์ประจำบ้าน, ท้องทุ่ง, ภูเขา, ป่า, ต้นไม้ใหญ่ทั้งหมดเป็นการแปรความเชื่อจากธรรมชาติให้เป็นเทवासุมุติขึ้น ส่วนการบวงสรวงให้เทวดาเกิดความพึงพอใจนั้น เป็นหน้าที่ของพราหมณ์ โดยเฉพาะภายใต้ระบอบการปกครองของชาวอารยันและเพื่อที่จะปกครองชาวพื้นเมืองให้อยู่ใต้อาณัติได้นั้น ชาวอารยันจึงได้สร้างระบบวรรณะขึ้น ๓ วรรณะ ซึ่งก็คือ วรรณะพราหมณ์, กษัตริย์ และไวศยะ (พ่อค้า) ซึ่งเป็นชนชั้นของชาวอารยันเท่านั้น ส่วนวรรณะศูทร (ผู้ใช้แรงงาน) เป็นชาวพื้นเมือง เมื่อเกิดการผสมเผ่าพันธุ์แบบข้ามวรรณะ เด็กที่เกิดมาจะถูกลงโทษให้อยู่ในวรรณะจัณฑาล อันเป็นชนชั้นที่ต่ำสุด ซึ่งเป็นที่รังเกียจของสังคม

ยุคพระเวท

เป็นยุคที่ศาสนาพราหมณ์พยายามพัฒนาการพิธีกรรม และความเชื่อในเรื่องเทพเจ้าให้เป็นระเบียบแบบแผนยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการผูกแต่งให้พิธีกรรมทางศาสนามีความสลับซับซ้อนยากต่อการทำความเข้าใจ ด้วยถือว่าพราหมณ์เป็นวรรณะเดียวที่จะติดต่อกับพระเจ้าได้ ไม่ว่าจะป็นกษัตริย์ก็จำเป็นต้องมีพราหมณ์ไว้ประจำราชสำนัก หรือตระกูลใหญ่ๆ ก็ต้องมีพราหมณ์ประจำตระกูล

พวกอารยันมีการรวบรวมบทสวดบูชาเทพเจ้า เรียกกันว่า “พระเวท” ขึ้น ซึ่งพวกพราหมณ์อ้างว่า เป็นความรู้ที่มาจากสวรรค์ โดยยกเอาพระฤๅษีที่ได้รับการยกย่องบางท่านขึ้นมาเป็นผู้รจนาศาสตร์ อหิ พรวสิฏฐ, พระวิศวามิตร เป็นผู้ได้รับฟังมาจากพระโอษฐ์ของพระพรหม จนเกิดคัมภีร์ไตรเพทขึ้น คือ ฤคเวท (Rgveda), ยชุรเวท (Yachurveda), สามเวท (Samaveda) จากนั้นจึงรจนาอาถรรพเวท (Adharveda) ขึ้นอีกขึ้นหนึ่ง คัมภีร์ทั้ง ๔ หมวดนี้เรียกว่า สัมหิตา ในยุคนั้นคัมภีร์ทั้งหลายจะถ่ายทอดแบบท่องจำกันมาเรียกว่า “มุขปาฐะ” แล้วยังกำชับว่า พระเวทเป็นของสูง คนนอกศาสนาและพวกคฤห และผู้หญิงจะร่ำเรียนไม่ได้เด็ดขาด

ในหนังสือชื่อ “ภารตวิทยา” ของกรูณา - เรืองอุไร กุศลาลัย ได้เขียนอ้างอิงการเกิดคัมภีร์หรือ วรรณคดีของพวกพราหมณ์ ไว้ว่า วรรณคดีในภาษาสันสกฤตนั้น เกิดขึ้นทางดินแดนทางภาคตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดียระหว่าง ๑๕๐๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช เรียกกันว่า “คัมภีร์พระเวท”

ยุคพราหมณะ

สมัยพราหมณะ เป็นสมัยที่ชนวรรณะพราหมณ์เรืองอำนาจ มีอิทธิพลเหนือวรรณะอื่น ๆ เพราะเป็นผู้มีอำนาจผูกขาดในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ประชาชนให้ความนับถือว่าเป็นผู้ศักดิ์สิทธิ์ เป็นสื่อกลางระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า เป็นผู้กำหนดชะตากรรมของประชาชน เพราะเป็นผู้ตีความคำสอนในคัมภีร์พระเวทเอง คนในวรรณะอื่นไม่มีโอกาสได้ศึกษาคัมภีร์พระเวท การที่พราหมณ์ได้รับการยกย่องอย่างสูงทำให้พวกพราหมณ์หลงอำนาจ เริ่มมองคนในวรรณะอื่นต่ำต้อยกว่าตน เพราะเชื่อมั่นว่า พระเจ้าสร้างวรรณะพราหมณ์มาจากพระโอษฐ์ของพระเจ้าซึ่งเป็นอวัยวะสูงส่ง และเพราะถือว่าการที่จะเป็นพราหมณ์นั้นทำได้ยากมาก ต้องมีคุณธรรมต่าง ๆ มากมาย พวกพราหมณ์ยกย่องพระศิวะ และพระนารายณ์ให้มีศักดิ์สูงเสมอกับพระพรหม จึงเรียกว่า ตรีมูรติ มีประเพณี พิธีกรรม และธรรมเนียมต่าง ๆ ใหม่ ๆ เกิดขึ้นมากมาย เช่น การสงวนวรรณะ ไม่ยอมสมสู่คบหาสมาคมกับคนในวรรณะอื่น ๆ สามีย่อมรับประทานอาหารกับภรรยา มีลัทธิยกย่องสัตว์บางชนิด เช่น โค ในฐานะพาหนะของพระศิวะ จนเกิดแนวคิดเรื่องการนำวัตถุที่เกิดจากวัว (ปัญจโคมัย) มาเป็นวัตถุมงคลในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา นอกจากนี้ยังนับถือลิง และงู อีกด้วย

ในสมัยนี้เชื่อว่า พระพรหมเป็นผู้สร้างสรรพสิ่งในจักรวาล พระพรหมได้สร้างมนุษย์โดยแบ่งภาคจากพระองค์เอง ดังนี้

๑. พวกพราหมณ์สร้างมาจากปากของพระพรหม ให้มีหน้าที่สั่งสอน
๒. พวกกษัตริย์ สร้างมาจากแขนของพระพรหม ให้มีหน้าที่รบ
๓. พวกไวศยะสร้างมาจากสะโพก (พระโสณี) ให้มีหน้าที่ทำงานหนัก
๔. พวกศูทร สร้างมาจากเท้า ให้มีหน้าที่รับใช้วรรณะอื่น ๆ

เนื่องจากพวกพราหมณ์พากันคิดค้นพิธีกรรมต่าง ๆ มากมาย และแต่ละพิธีก็มีค่าใช้จ่ายทำให้ประชาชนพากันเบื่อพิธีกรรมไม่ยอมปฏิบัติตาม ยุคนี้พวกพราหมณ์พากันละทิ้งการศึกษาเล่าเรียน และขาดคุณธรรมของการเป็นพราหมณ์ หันมากอบโกยผลประโยชน์จากการประกอบพิธีกรรมที่ประชาชนจำใจต้องปฏิบัติตาม เพราะกลัวพระเจ้าจะลงโทษตามคำขู่ของพวกพราหมณ์

ในปลายสมัยพราหมณะ พวกพราหมณ์ได้แต่งคัมภีร์ขึ้นมาอีกเล่มหนึ่ง คือ อถรรพเวท โดยอาศัยพื้นฐานจากคัมภีร์พระเวทสามคัมภีร์แรก โดยแต่งเป็นคาถาอาคมเพื่อสวดทำพิธีให้เกิดอถรรพ์ต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีคัมภีร์สำคัญอีกคัมภีร์หนึ่ง คือ คัมภีร์อุปนิษัต ซึ่งเป็นอรรถาธิบายเนื้อความในคัมภีร์พระเวท ได้ก่อให้เกิดความเห็นแตกแยกออกไปเป็นระบบปรัชญาอีก ๖ สำนัก คือ ปรัชญาasanghya โยคะ มีมางสา นยายะ ไวเศยิกะ และเวทานตะ

สรุปได้ว่า ยุคพราหมณะ ชาวอารยันยังคงเชื่อและนับถือเทพเจ้า และเพื่อให้ เทพเจ้าโปรดปราน จึงมีพิธีกรรมการบวงสรวงที่วิจิตรพิสดารมากยิ่งขึ้นทำให้พวกพราหมณ์มีบทบาทสำคัญในการทำพิธีดังกล่าว จนทำให้เป็นวรรณะที่ได้รับการยกย่องนับถืออย่างมาก ในสังคม ในยุคนี้พระพรหมมีบทบาทมากกว่าเทพเจ้าองค์อื่นในฐานะเป็นผู้สร้างสรรพสิ่งในจักรวาล

ยุคฮินดู

สมัยฮินดูเป็นสมัยที่ความเชื่อยังคงเหมือนเดิมเช่นยุคที่ผ่านมา แต่ความคิดทางปรัชญามีความลุ่มลึกขึ้น เป็นแนวความคิดใหม่ เพราะเป็นยุคที่มีการแข่งขันกันระหว่างศาสนา เพราะในยุคนี้ได้เกิดศาสนาใหม่ คือ ศาสนาเชนและพุทธศาสนา จนทำให้ศาสนาพราหมณ์ต้องปรับกระบวนการในการสอนศาสนาใหม่จนต้องเรียกตนเองใหม่ว่า ศาสนาฮินดู โดยความคิดในยุคฮินดู มีดังต่อไปนี้

๑. โลกเป็นส่วนหนึ่งของพรหมัน ไม่มีความเป็นจริง เป็นเพียงสิ่งที่สะท้อนออกมาจากพรหมันเท่านั้น
๒. วิญญาณทั้งหลายเกิดมาจากพรหมันหรือพระพรหม แล้วถือกำเนิดเรื่อยไปเพราะกรรม จนกว่าจะบรรลุความหลุดพ้น หรือโมกษะ ซึ่งเป็นการกลับไปสู่พรหมันนั่นเอง
๓. ถ้าปรารถนาจะเข้าถึงความหลุดพ้น ต้องละทิ้งการดำเนินชีวิตแบบชาวบ้าน ออกไปอยู่ป่าเป็นนักบวช
๔. คติเรื่องการสร้างโลก และการสร้างโลกใหม่ของพระเจ้า เพื่อทำลายระบบ การเวียนว่ายตายเกิดของวิญญาณทั้งหลาย เมื่อสร้างโลกใหม่อีก ชาติต่าง ๆ ก็ขุมนุมนกันขึ้นใหม่ วิญญาณทั้งหลายซึ่งกลับไปรวมกับพรหมัน ก็จะออกจากพรหมันมาเกิดเป็นสัตว์โลกอีกเป็น การเริ่มระบบใหม่

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ศาสนาพราหมณ์เริ่มต้นจากลัทธิประจำเผ่าพัฒนามาเป็นศาสนาประจำเผ่าอารยันซึ่งอพยพมารบชนะชาวเผ่าพื้นเมืองที่เรียกว่า ทราวิทหรือทัสยู ได้ขับไล่พวกชนเผ่าเจ้าของดินแดนเดิมออกไปแล้วตั้งถิ่นฐานที่อยู่ครอบครองลุ่มน้ำสินธุและคงคาได้ผสมผสานความเชื่อของท้องถิ่นให้เข้ากับความเชื่อของตน ทำให้เกิดแนวความคิดเรื่องวรรณะ ต่อมาในยุคพระเวทเป็นยุคที่มีพัฒนาการการนับถือพระเจ้าให้มีระเบียบแบบแผนมากยิ่งขึ้นจนกระทั่งเกิดการรวบรวมบทสวดอันวอนพระเจ้าต่าง ๆ เรียกว่าคัมภีร์พระเวท ในยุคพราหมณะ เป็นยุคที่วรรณะพราหมณ์มีอำนาจสูงสุดเพราะเป็นผู้ผูกขาดการทำพิธีกรรมต่าง ๆ มีการแต่งคัมภีร์พระเวทขึ้นอีกหนึ่งคัมภีร์คือ อถรรพเวท และคัมภีร์อุปนิษัตซึ่งเป็นรากฐานของแนวคิดทางปรัชญาที่สำคัญ ในยุคสุดท้ายคือยุคฮินดูเป็นยุคที่ระบบแนวความคิดทางปรัชญามีความสุขุมลุ่มลึกยิ่งขึ้นมากกว่าเดิม เป็นยุคที่มีการแข่งขันกันระหว่างศาสนา คือเกิดศาสนาใหม่ คือ ศาสนาเชนและพุทธศาสนา จนทำให้ศาสนาพราหมณ์ต้องปรับกระบวนการ ในการสอนศาสนาใหม่จึงต้องเรียกตนเองใหม่ว่า ศาสนาฮินดู

ประวัติศาสตร์

ศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู ไม่มีศาสดาผู้ก่อตั้งเหมือนศาสนาอื่น ๆ เพราะคำสอนต่าง ๆ พวกพราหมณ์หรือฤๅษีผู้ศักดิ์สิทธิ์ได้ยินหรือฟังมาจากพระเจ้า เรียกว่า ศรuti ด้วยตนเอง แล้วมีการจดจำไว้และถ่ายทอดต่อกันทางความทรงจำ ซึ่งในเรื่องนี้มีหลักฐานยืนยันปรากฏอยู่ในพระสุตตันตปิฎกที่มฌิกาย สีลขันธวรรค ในเทววิซสุต ๑ ว่าพระผู้มีพระภาคได้ทรงตรัสไว้อย่างชัดเจนว่า พวกฤๅษี ผู้เป็นบูรพาจารย์และปฐมอาจารย์ ผู้สอนคัมภีร์พระเวทให้แก่พราหมณ์นั้น มี ๑๐ ตน คือ ฤๅษีอัญญกะ ฤๅษีวามกะ ฤๅษีวามเทวะ ฤๅษีเวสสามิตร ฤๅษีมัตคคิ ฤๅษีอังคิรส ฤๅษีภารทวาชะ ฤๅษีวาเสฏฐะ ฤๅษีกัสสปะ และฤๅษีกุ ซึ่งต่อมาก็ได้มีหัวหน้าลัทธิหรือผู้แต่งตำรา ที่ทำหน้าที่คล้ายศาสดาได้ช่วยกันเผยแพร่คำสอนต่าง ๆ เหล่านี้ให้แพร่หลายยิ่งขึ้น มาจนถึงปัจจุบัน (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕, หน้า ๒๑-๒๓)

คัมภีร์ และหลักคำสอน

คัมภีร์สำคัญในศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู มีดังต่อไปนี้

๑. คัมภีร์พระเวท ซึ่งเกิดขึ้นในสภาพของสูตรต่าง ๆ ของชาวฮินดูเชื่อกันว่า ผู้ที่ผูกพระเวทขึ้นมาล้วนได้รับการดลบันดาลใจจากพระเจ้า เพื่อจะได้นำไปสวดสอนให้รู้จักเทพเจ้า และยกย่องพระเจ้าในการทำพิธีกรรม คัมภีร์พระเวทเดิม ได้แก่ ฤคเวท ซึ่งน่าจะนับได้ว่าเป็นหนังสือที่เก่าแก่ที่สุดเท่าที่มนุษย์ชาติเคยมี บทสวดในคัมภีร์ฤคเวทเป็นบทร้อยกรอง บันทึกด้วยภาษาสันสกฤต

๑.๑ ฤคเวท (Rgveda)

เป็นคำฉันท์ เนื้อหาเป็นบทสวดบูชาสรรเสริญเทพเจ้า บรรยายลักษณะและหน้าที่ของ พระพรหม พระอินทร์ พระอัคนี และพระวรุณ ซึ่งถือกันว่าเป็นเทพชั้นสูงในยุคนั้น และมีหลักที่จะ เข้าถึงเทพเจ้าในทางพิธีกรรมอีกด้วย

๑.๒ ยชุรเวท (Yachurveda)

เป็นร้อยแก้ว กล่าวถึงพิธีกรรมบวงสรวงสังเวทเวทดา รวมทั้งคาถาสำหรับใช้ในพิธีกรรม เหล่านั้น ซึ่งจะมีมนตราที่ใช้ในการรักษาโรคและตำรายาแฝงอยู่ด้วย ถือกันว่าสิ่งเหล่านี้เทพพระเจ้า ประทานมาให้

๑.๓ สามเวท (Samaveda)

เป็นคำฉันท์ สาม หมายถึงบทสวด เป็นบทสรรเสริญเทพเจ้าโดยเฉพาะพระอินทร์

๑.๔ อถรรพเวท (Atharvaveda)

เป็นเรื่องของคาถาและเวทมนตร์ รวมทั้งการประกอบพิธีทางมายาศาสตร์

๒. คัมภีร์พราหมณะ เป็นรูปแบบร้อยแก้ว ได้อธิบายความหมายของการสวดดีพระเจ้ายัญญิตีว่า บทสวดใดควรใช้ในสถานที่ใด พรรณนาถึงกำเนิดของบทสวดดีในส่วนที่เกี่ยวกับการกำเนิด และความหมายของพิธีบูชายัญญ

๓. คัมภีร์อาร์ณยกะ และ อุปนิษัต เป็นบทประพันธ์ทางด้านปรัชญา โดยเฉพาะความนึก คิดเกี่ยวกับเรื่องวิญญาณหรืออาตมัน เรื่องพระเป็นเจ้า โลก มนุษย์ ความบางตอนซ้ำกันอยู่ในคัมภีร์ พราหมณะ

๔. คัมภีร์ปุราณะ เป็นภาษาสันสกฤต ในรูปแบบของฉันท ริเริ่มจาก ฝ่ายไศวะนิกาย และ ไชวณนิกาย คัมภีร์เล่มนี้ได้กล่าวถึงตำนานปรัมปราอันว่าด้วยการกำเนิดโลก เทวดา มนุษย์ และสิ่ง ทั้งปวง และเป็นแหล่งความรู้หลายประการ เช่น ความรู้ทางศาสนา ปรัชญา ประวัติศาสตร์ บุคคล สำคัญ และพฤติกรรมของชาวฮินดู ลักษณะบ้านเมือง ตั้งแต่สมัยโบราณมาถึงยุคกลาง นอกจากนี้ยังมีปัญจลักษณะ อันว่าด้วยเรื่องราวถึง ๕ ประการ คือ

๑. ความเป็นมาของเอกภพ
๒. ความพินาศและกลับมีเป็นขึ้นมาใหม่ของเอกภพ
๓. ประวัติของเทพเจ้า
๔. การครองโลกของพระมनु ๑๔ พระองค์
๕. ประวัติของสุรยวงค์และจันทรวงค์

คัมภีร์ปุราณะ มีจำนวน ๑๘ เล่ม เรียกว่า “มหาปุราณะ” เป็นคัมภีร์ที่เกี่ยวข้องกับพระเป็นเจ้า ๓ พระองค์ คือพระพรหม พระวิษณุ พระศิวะ นอกจากนี้ ยังมีคัมภีร์ย่อยอีก ๑๘ เล่ม เรียกว่า “อุปปุราณะ” อีกด้วย

๕. คัมภีร์ตันตระ เป็นคัมภีร์ที่ว่าด้วยคำสอนลึกลับ ซึ่งหนักไปทางไสยศาสตร์ และเวทมนตร์คาถา ส่วนมากปรากฏในรูปคำสนทนาระหว่างพระศิวะกับพระนางอุมา คัมภีร์ตันตระนี้ว่าด้วยเรื่อง ๕ ประการ คือ

๑. การสร้างโลก
๒. ความพินาศของโลก
๓. การบูชากราบไหว้เทพเจ้า
๔. การบรรลุดึงสิ่งที่ปรารถนาทุกประการ โดยเฉพาะเรื่องการบรรลุดึงอิทธิฤทธิ์
๕. วิธีเข้าสู่พระผู้เป็นเจ้าของ ๔ วิธี ด้วยการบำเพ็ญสมาธิภาวนา

หลักคำสอน

หลักคำสอนสำคัญในศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู มีดังต่อไปนี้

๑. อาศรม หรือวิธีปฏิบัติของพราหมณ์ ๔ ชั้น

คัมภีร์พราหมณะและอรัณยกะ ได้บัญญัติวิถีชีวิตสำหรับบุคคลที่จะเป็นพราหมณ์โดยสมบูรณ์ โดยกำหนดเกณฑ์อายุคนไว้ ๑๐๐ ปี แบ่งช่วงของการใช้ชีวิตไว้ ๔ ตอน ๆ ละ ๒๕ ปี ช่วงชีวิตแต่ละช่วงเรียกว่า อาศรม หรือ วัย มี ๔ ขั้นตอน ดังนี้

- ๑) ชั้นพรหมจารี

ในขั้นตอนนี้ เด็กชายในตระกูลพราหมณ์ กษัตริย์และไวศยะที่มีอายุครบ ๘ ปีจะต้องเข้าพิธีอุปนัยัน คือ ให้พราหมณ์ผู้ทรงคุณวุฒิสวมสายธูรา หรือยัชโญปวีต เป็นการประกาศตนเป็นพรหมจารี เป็นการประกาศตนว่าเป็นนักเรียน หรือแปลตามศัพท์ว่าผู้มีความประพฤติประเสริฐ จนอายุครบ ๒๕ ปี พรหมจารีมีหน้าที่ดังนี้

- (๑) ตั้งใจเรียนวิชาการในวาระของตน
- (๒) เชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของครูอาจารย์
- (๓) ไม่ยุ่งเกี่ยวกับเรื่องเพศ
- (๔) ไม่คบกับเพศตรงกันข้าม
- (๕) เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วต้องทำพิธีเกศานตสันสกา (ตัดผม) และพิธีครุทกษิณา

มอบสิ่งตอบแทนครูอาจารย์

- ๒) ชั้นคฤหัสถ์

ในขั้นตอนนี้ พรหมจารีผู้ผ่านอาศรมที่ ๑ แล้ว ก็กลับมาสู่บ้านของตน ช่วยพ่อแม่ทำงาน แต่งงานเป็นหัวหน้าครอบครัว ประกอบอาชีพเลี้ยงครอบครัว ทำการบูชาเทวดาทุกเช้าค่ำ ชีวิตอยู่ภายใต้การควบคุมของเทพเจ้า จึงต้องกระทำแต่สิ่งที่ดีงาม อยู่ในช่วงอายุ ๒๖ - ๕๐ ปี

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยบูรพา
ต.แสนสุข อ.เมือง จ.ชลบุรี 20131

๒๓

๓) ชั้นวานปรสต์

ในชั้นตอนนี้ คฤหัสถ์ผู้ต้องการแสวงหาความสงบสุขทางใจ ก็จะออกจากครอบครัวไป
อยู่ในป่าบำเพ็ญสมาธิ โดยอาจจะกลับมาสู่ครอบครัวอีกก็ได้ อยู่ในช่วงอายุ ๕๑ - ๗๕ ปี

๔) ชั้นสันยาสี

ในชั้นตอนนี้ พรหมณ์ที่ปรารถนาความหลุดพ้น เรียกว่า โมกษะ จะออกจากครอบครัว
ไปอยู่ป่า ออกบวช เพื่อปฏิบัติธรรมชั้นสูง และไม่กลับมาสู่โลกียวิสัยอีกเลย เมื่อบวชแล้วจะสึกไม่ได้
บำเพ็ญสมาธิแสวงหาความหลุดพ้น อยู่ในช่วงอายุตั้งแต่ ๗๖ ปีขึ้นไป

๒. หลักคำสอนเรื่องตรีมูรติ

เทพเจ้าที่สำคัญในศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู ได้แก่ พระพรหม พระศิวะ และ พระนารายณ์
รวมเรียกว่า ตรีมูรติ เทพเจ้าแต่ละองค์มีหน้าที่ ดังต่อไปนี้

๑) พระพรหม

พระพรหมเป็นผู้สร้างมนุษย์และสรรพสิ่งทั้งหลายในโลก ในแนวคิดยุคแรก ๆ พระ
พรหมมีลักษณะที่ไม่มีตัวตน แต่ครั้งเวลาต่อมา พวกพราหมณ์ได้พบข้อบกพร่องว่า เมื่อพระพรหมไม่
มีตัวตน ประชาชนเคารพบูชาไม่ได้ พวกพราหมณ์จึงได้กำหนดให้พระพรหมมีตัวตน มี ๔ พักตร์
สามารถมองดูได้ทุกทิศ และเพื่อให้ประชาชนได้เคารพบูชา ดังนั้น ลักษณะของพระพรหมจึงเป็นทั้ง
นามธรรมและรูปธรรม กล่าวคือ พระพรหมที่มีลักษณะเป็นนามธรรมนั้น หมายถึงสิ่งที่เป็นแก่นแท้
ของสรรพสิ่งในจักรวาล ส่วนพระพรหมที่เป็นรูปธรรมเป็นเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ เป็นผู้สร้างโลกและสรรพ
สิ่ง พระพรหมมีพระชายาชื่อพระสรีสวตี ซึ่งเป็นเทพีแห่งวจาและการศึกษาเล่าเรียน เป็นผู้อุปถัมภ์
ศิลปะวิทยาทั้งปวง

๒) พระศิวะ

พระศิวะ เป็นเทพเจ้าแห่งการทำลาย มีหลายชื่อ เช่น อิศวร รุทระ และ นาฏราช
เป็นต้น ประทับอยู่ที่ภูเขากิโระลาส มีโคหนที่ เป็นพาหนะ และมีศิวลึงค์เป็นเครื่องหมายของพลังแห่ง
การสร้างสรรค์ ลักษณะของพระศิวะเป็นรูปฤๅษี มี ๔ กร นุ่งห่มหนังสัตว์ ประทับนั่งบนหนังเสือโคร่ง
ถืออาวุธตรีศูล ธนู และคทาหวัทกะโหลกมนุษย์ ห้อยพระศอกด้วยประคำร้อยด้วยกะโหลก มีงูเป็นสังวาล
พระศอมีสี่ด้าสนิท กลางพระนลาฏีมีพระเนตรดวงที่ ๓ ถ้าพระศิวะ ลืมพระเนตรดวงที่ ๓ เมื่อใด ไฟ
จะไหม้โลกเมื่อนั้น เหนือพระเนตรดวงที่ ๓ มีรูปพระจันทร์ครึ่งซีก พระศิวะมีพระชายาชื่ออูมา ซึ่งมี
หลายลักษณะและมีรายชื่อเรียก เช่น ปารวตีเทวี ผู้เป็นธิดาแห่งหิมวัตหรือหิมาลัย ทูรคาเทวีผู้เป็นเจ้าของ
แม่แห่งสงคราม และกาลีเทวีผู้มีกายสีดำ เป็นต้น

๓) พระวิษณุหรือพระนารายณ์

พระวิษณุหรือพระนารายณ์ เป็นเทพเจ้าผู้รักษาและคุ้มครองโลกให้เป็นสุข พระ
นารายณ์เป็นเทพเจ้าที่มีพลังทางทำนุบำรุงโลก เมื่อเวลาใดโลกเกิดยุคเชษฐ เมื่อเวลานั้น พระนารายณ์

๒๐๐.๗.

๒ 533๐1

๒.๕

343587

จะเสด็จไปช่วยบำบัดทุกข์ ปราบยุคเข็ญ เรียกว่า อวตาร พระนารายณ์ประทับอยู่ในเกษียรสมุทร มีพระยานันตราชเป็นบัลลังก์ ทรงครุฑเป็นพาหนะ มีพระชายาชื่อ ลัก্ষมี ผู้เป็นเทพีแห่งความงาม ผู้อำนวยโชคลาภ ความมั่งคั่ง และผู้มีใจเมตตาปราณี เมื่อพระนารายณ์อวตารลงมาเป็นวามนาม ประศุราม และพระราม พระชายาลัก্ষมีก็เสด็จลงมาเป็นนางปทุมมาหรือกมลมา นางธรรณี และนางสีดา ตามลำดับ พระนารายณ์จะอวตารลงมาจากสวรรค์และเกิดเป็นสัตว์หรือมนุษย์ต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือโลกเรียกว่า นารายณ์อวตาร จำนวน ๑๐ ปาง ดังต่อไปนี้

(๑) มัตสยวตาร ลงมาเกิดเป็นปลา เพื่อปราบยักษ์ชื่อ หยครีวะ ซึ่งทำให้มนุษย์หลงผิดจนเกิดน้ำท่วมโลก

(๒) กูรมาวตาร ลงมาเกิดเป็นเต่าในเกษียรสาคร (ทะเลน่านม) ให้หลังรองรับภูเขาชื่อ มันทาระ เทวดาใช้ลำตัวพญานาคมาต่อกันทำเป็นเชือกผูกภูเขาเพื่อใช้เป็นสายโยงสำหรับดึงภูเขาให้เคลื่อนไหว เพื่อกวนน้ำในมหาสมุทรจนกลายเป็นน้ำอมฤต

(๓) วราหาวตาร ลงมาเกิดเป็นหมูป่า เพื่อปราบยักษ์ หิรัณยาคษะ ผู้จับโลกกดให้จมน้ำทะเล โดยใช้เขี้ยวดันให้โลกพ้นน้ำสัตว์โลกจึงได้เกิดมา

(๔) นรสิงหาวตาร ลงมาเกิดเป็นสัตว์ครึ่งคนครึ่งสิงห์ เพื่อปราบยักษ์ชื่อ หิรัณยกิปู ผู้ได้พรจากพระพรหมว่าจะไม่มีใครฆ่าให้ตายได้ จึงก่อความเดือดร้อนทั่ว ๓ โลก

(๕) วามนาวตาร ลงมาเกิดเป็นคนค่อมผู้มีฤทธิ์ เพื่อปราบยักษ์ชื่อ พลิ มิให้มีอำนาจครองโลกทั้งสาม และได้ไล่ยักษ์พลิให้ไปอยู่ใต้บาดาล

(๖) ประศุรามาวตาร ลงมาเกิดเป็นรามผู้มีชวานเป็นสัญลักษณ์ เป็นบุตรของพราหมณ์พยายามป้องกันไม่ให้กษัตริย์มีอำนาจเหนือวรรณะพราหมณ์ ได้ชำระโลกถึง ๒๑ ครั้ง เพื่อทำลายกษัตริย์

(๗) รามาวตาร ลงมาเกิดเป็นพระราม (รามจันทร์) ในมหากาพย์รามายณะ เพื่อปราบท้าวราพณ์หรือทศกัณฐ์

(๘) กฤษณาวตาร ลงมาเกิดเป็นพระกฤษณะ ผู้มีผิวกายดำ เป็นสารถีษัรบดศึกให้ออรชุนเพื่อปราบคนชั่วในมหากาพย์มหาภารตะ

(๙) พุทธาวตาร ลงมาเกิดเป็นพระพุทธเจ้า ประกาศหลักธรรมช่วยมนุษย์ให้พ้นทุกข์ ซึ่งเป็นการปฏิรูปคาสอนของศาสนาพราหมณ์ เหตุผลที่ศาสนาฮินดูตั้งเอาพระพุทธเจ้ามาเป็นอวตารปางหนึ่งของพระนารายณ์นั้น นับเป็นการกลืนพระพุทธศาสนาอีกวิธีหนึ่ง

(๑๐) กัลกยวตาร หรืออัสวาวตาร ลงมาเกิดเป็นบุรุษอาชานัยหรืออัศวิน ผู้ขี่ม้าขาว (กัลกิ) ถือดาบอันมีฤทธิ์มีแสงแปลบปลาบดั่งดาวหาง เพื่อปราบคนชั่วและสถาปนาระบบธรรมะขึ้นใหม่ในโลก

ศาสนาพราหมณ์ - ฮินดูเชื่อว่า โลกมีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และสลายไปในที่สุด การบูชาเทพเจ้าทั้ง ๓ องค์เหล่านี้เป็นลักษณะของบุคลาธิษฐาน เป็นการบูชาเพื่อให้รู้แจ้งสภาวะธรรม ๓ ประการ นั่นคือการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และสลายไปของโลกนั่นเอง

๓. หลักคำสอนเรื่องปรมาตมันหรือพรหมัน และชีวาตมัน

ศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู เชื่อว่า ปรมาตมัน บางครั้งเรียกว่า พรหมัน ปรมาตมันกับพรหม จึงเป็นสิ่งเดียวกัน มีฐานะเป็นวิญญานดั้งเดิมหรือความจริงสูงสุดของโลกและสรรพสิ่ง ในโลก เพราะสรรพสิ่งมาจากปรมาตมันหรือพรหมัน ดำรงอยู่ และในที่สุดก็จะกลับคืนสู่ ความเป็นหนึ่งเดียวกับ ปรมาตมันหรือพรหมัน ปรมาตมันหรือพรหมัน เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเอง ไม่มีรูปร่าง มีอยู่ในสิ่งทั้งหลายทั้งปวง เป็นศูนย์รวมแห่งวิญญานทั้งปวงเป็นความจริงแท้หรือสัจธรรมเพียงสิ่งเดียว ส่วนโลกและสรรพสิ่งล้วนเป็นสิ่งที่ไม่มีอยู่จริง เป็นเพียงมายาหรือภาพลวงตาที่มีอยู่เพียงชั่วคราวเท่านั้น

ส่วนชีวาตมันหรือบางครั้งเรียกว่าอาตมัน เป็นตัวตนย่อย หรือวิญญานที่มีอยู่ในสิ่งมีชีวิตไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์ วิญญานของมนุษย์และสรรพสัตว์ย่อมเกิดมาจากวิญญานสากลคือ ปรมาตมันหรือ พรหมัน เมื่อวิญญานที่ออกมาจากปรมาตมันหรือพรหมันแล้วต้องเข้าไปสิงสถิตอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ ของสิ่งมีชีวิตนับชาติไม่ถ้วนและต้องมีลักษณะสภาวะที่ไม่เหมือนกันจนกว่าจะเข้าถึงความหลุดพ้น กระบวนการนี้เรียกว่า การเวียนว่ายตายเกิดหรือสังสารวัฏ ดังนั้น การที่อาตมันหรือชีวาตมันย่อยนี้เข้าไปรวมกับปรมาตมันหรือพรหมัน จึงจะเรียกว่า การพ้นจากทุกข์ ไม่มีการเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป

๔. หลักคำสอนการหลุดพ้นหรือโมกษะ

ศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู เชื่อว่า วิญญานเป็นอมตะจึงไม่ตายตามร่างกาย การตายเป็นเพียงวิญญานออกจากร่างกาย เพราะร่างกายเดิมไม่สามารถอาศัยอยู่ได้ วิญญานก็จะไปถือเอาร่างใหม่ หรือที่เรียกว่า เกิดใหม่ ดุจดนสวมเสื้อผ้าที่เก่า ไปหาชุดใหม่สวมใส่ เรียกว่า สังสารวัฏ เวียนว่ายตายเกิดอยู่รำไป トラบที่ยังไม่บรรลุลความหลุดพ้น หรือโมกษะ ชาวฮินดูเชื่อว่า โมกษะเป็นจุดหมายสูงสุดของชีวิต ผู้เข้าถึงโมกษะจะไปอยู่กับพระพรหม ชั่วนิรันดร์ ไม่ต้องมาเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป การปฏิบัติเพื่อบรรลุมอกษะนั้น มีหลักปฏิบัติ ๔ ประการ คือ

๑) กรรมมรรค (กรรมโยคะ) คือ การปฏิบัติด้วยการประกอบกรณงานตามหน้าที่ด้วยความขยันขันแข็ง แต่ทำงานด้วยจิตใจสงบ ไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ ผู้ปฏิบัติเรียก กรรมโยคิน

๒) ขยานมรรค (ขยานโยคะ) คือ การปฏิบัติเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งเห็นจริงว่า ปรมาตมันเป็นสิ่งเดียวที่มีอยู่ วิญญานที่มีอยู่ในแต่ละบุคคล (ชีวาตมัน) เป็นอันหนึ่ง อันเดียวกันกับ ปรมาตมันหรือวิญญานสากล

๓) ภักติมรรค (ภักติโยคะ) คือ ความจงรักภักดีต่อเทพเจ้าที่ตนเคารพนับถือ ผู้ปฏิบัติเรียกว่า ภักติโยคิน

๔) ราชมรรค (ราชโยคะ) คือ การปฏิบัติเกี่ยวกับการฝึกทางใจ บังคับใจให้อยู่ในอำนาจด้วยการบำเพ็ญโยคะ ผู้ปฏิบัติเรียกว่า ราชโยคิน

นิกายในศาสนา

ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ที่มีผู้นิยมนับถือมากได้แก่ นิกายไวษณพ และ นิกายไศวะ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

๑. นิกายไวษณพ เกิดในสมัยอวตารหลังสมัยพุทธกาลประมาณ ๒๐๐ ปีเศษ ผู้นำของลัทธินี้เดิมอยู่ในนิกายภาควัต บูชาพระภควานซึ่งหมายถึงพระผู้ควรบูชาต่อมาได้กำหนดพระผู้ควรบูชาดังกล่าวของนิกายขึ้นคือพระวิษณุ เทพสูงสุดของคนพื้นเมืองเดิมซึ่งอยู่ทางใต้ ถือว่าทรงเป็นเทพแห่งมหาสมุทร ทรงเป็นผู้สร้าง ผู้รักษา และผู้ทำลาย และถือว่าพระรามและพระกฤษณะ คือ อวตารของพระวิษณุเพื่อปราบยุคเข็ญในการนับถือพระลักษมี ชายาพระวิษณุ เป็นศักดิ์ คัมภีร์สำคัญของนิกายไวษณพ ได้แก่คัมภีร์สังหิตา (ประมวลบทสวดสฤตีเทพเจ้าในพิธีบูชาัย) คัมภีร์รามายณะ และภควัทคีตา

๒. นิกายไศวะ เกิดขึ้นในสมัยเดียวกันกับนิกายไวษณพ นิกายนี้นับถือพระศิวะ(เทพแห่งภูเขา)ของชาวอารยันในอินเดียภาคเหนือเป็นเทพสูงสุด มีศิวลึงค์เป็นสัญลักษณ์แห่งการบูชาควบคู่กับพระศิวะและนับถือพระอุมาชายาพระศิวะเป็นศักดิ์ พระศิวะอาจเปลี่ยนแปลงพระองค์ไปได้หลายรูปแบบ (ทำนองเดียวกับกับอวตาร) เรียกว่า “ปาง”

ลัทธิไศวะถือว่าพระศิวะเป็นเทพสูงสุด เป็นผู้สร้างพระพรหมและพระนารายณ์ ผู้ใดบูชาพระศิวะผู้นั้นย่อมได้รับการประทานพร

คณาจารย์สำคัญของนิกายไศวะ ได้แก่ มาณิกกะ ผู้ให้กำเนิดนิกายไศวะรุ่นแรก ซึ่งต่อมาเรียกกันว่านิกาย “ไศวลิทธานตะ” ท่านผู้นี้เป็นผู้แต่งบทสวดขับบูชาพระศิวะเป็นภาษาทมิฬ ใช้เผยแพร่ลัทธิในอินเดียภาคใต้

ผู้สืบทอดศาสนา

เนื่องจากศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู มีพัฒนาการมาอย่างยาวนาน ผู้สืบทอดศาสนาจึงมีมากตามยุคสมัย จึงจะกล่าวถึงอาจารย์ที่สำคัญในแต่ละยุค ดังนี้ (กรมการศาสนา, ๒๕๕๔, หน้า ๑๒๔-๑๒๗)

สังกรจารย์

สังกรจารย์ เกิดในพุทธศตวรรษที่ ๑๔ แคว้นเกรละ เดิมชื่อว่า สังกระ ท่านเกิดในวรรณะพราหมณ์ และได้ออกบวชเป็นสันนยาสีตั้งแต่เด็ก ได้ศึกษาคัมภีร์อุปนิษทและคัมภีร์ทางศาสนาอื่น ๆ ด้วยความสนใจเป็นพิเศษ ท่านได้เริ่มตั้งคำถาม เช่น อะไรคือโลก? อะไรคือพระเจ้า? ใครคือตัวเรา?

ท่านเป็นผู้นำศาสนาฮินดูนิกายไศวะ ที่นับถือพระศิวะเป็นพระเจ้าสูงสุด ได้เดินทางไปในที่ต่าง ๆ ในประเทศอินเดียตั้งแต่ได้จรดเหนือและตะวันตกจรดตะวันออก คำสั่งสอนที่เป็นความคิดทางปรัชญาของท่าน มีชื่อว่า ศุทธาททไวตะ ที่สอนว่า ความจริงสูงสุดแท้ ๆ ว่ามีเพียงหนึ่งเดียว คือ พรหม ได้โต้แย้งกับผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับท่าน มีชัยชนะเรื่อยไป ผู้ที่พ่ายแพ้ต้องยอมมอบตัวเป็นศิษย์ตามธรรมเนียมอินเดีย

คังกรารจารย์ได้แต่งหนังสือทางปรัชญาหลายเล่มและได้ประพันธ์บทกวีทางศาสนามากมาย คำสอนของคังกรารจารย์ทำให้ศาสนาฮินดูมีความสำคัญขึ้นมาในอินเดียอีกครั้งหนึ่ง และท่านได้ก่อตั้งมัฐ (วัด) ขึ้น ๔ แห่งใน ๔ ทิศ ของประเทศอินเดีย คือ พัทธินาถในทิศเหนือ ปุรีในทิศตะวันออก ทวารกาในทิศตะวันตก และศฤงเครีในทิศใต้ ที่มัฐเหล่านั้นมีนักบวชในศาสนาฮินดูพำนักอยู่ ผู้แสวงบุญจำนวนมากไปยังมัฐเหล่านั้นทำให้กลายเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาศาสนาฮินดูทำให้คำสอนของท่านคังกรารจารย์แผ่ไปทั่วอินเดียในเวลาไม่นาน

รามานูชาจารย์

ท่านเกิดในพุทธศตวรรษที่ ๑๖ เกิดในตระกูลพราหมณ์และสอนลัทธิภักติ คือ ความรักภักติ อย่างยอมมอบกายถวายตัวต่อพระเจ้า พระเจ้าก็จะโปรดให้หลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด และทำลายบาปทุกอย่างของผู้ที่ภักติต่อพระองค์ ซึ่งง่ายกว่าการเข้าถึงพระเจ้าโดยใช้ความรู้จริงที่คังกรารจารย์สอน พระเป็นเจ้าสูงสุดของรามานูชาจารย์ คือ พระวิษณุ เมื่อพระวิษณุทางโปรดพระองค์ก็จะช่วยผู้ภักติต่อพระองค์ให้พ้นจากบาปและพาผู้ภักติไปอยู่ใกล้พระองค์

คำสอนของท่านรามานูชาจารย์จะคล้ายกับคำสอนของนักสอนศาสนาชาวทมิฬที่เรียกว่า อาพวาร์ แต่ท่านยังคงยึดถือระบบวรรณะอย่างเคร่งครัด รามานูชจะเป็นอาจารย์ของศาสนาฮินดูนิกายไวชณะทั้ง คังกรารจารย์และรามานูชาจารย์เป็นชาวอินเดียใต้ แต่ได้เผยแผ่ความเชื่อของตนไปทั่วอินเดีย คังกรารจารย์ นับถือนิกายไศวะ เชื่อและสอนปรัชญาที่ชื่อว่า ศุทธาททไวตะ ที่เชื่อใน นิรคุณพรหม ส่วนรามานูชาจารย์นับถือนิกายไวชณะ สอนปรัชญาที่ชื่อว่า วิชิษฐาททไวตะ ที่เชื่อใน สคุณพรหม

พราหมณ์

กลุ่มคนที่ทำหน้าที่สืบทอดศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู อย่างต่อเนื่อง ในสมัยโบราณผู้ที่เกิดในวรรณะพราหมณ์ มีหน้าที่เพียงอย่างเดียว คือ เป็นผู้ประกอบพิธีทางศาสนาพร้อมกับเป็นครูสอนวิชาการต่าง ๆ ชาวอารยะที่อพยพเข้ามายังประเทศอินเดียราว ๓๕๐๐ ปี ได้แบ่งคนออกเป็น ๔ กลุ่ม ได้แก่ พราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ และศูทร แต่ละวรรณะมีอาชีพแยกกันโดยเด็ดขาด คือ

พราหมณ์ มีหน้าที่ในการประกอบพิธีทางศาสนาและเป็นครูสอน

กษัตริย์ มีหน้าที่ในการปกครองและปกป้องคุ้มครองคนทุกวรรณะ
 แพศย์ มีหน้าที่ในการทำการค้าขาย เลี้ยงสัตว์ และการเกษตรเพื่อเลี้ยงดูวรรณะอื่น ๆ
 ศูทร มีหน้าที่ทำงานโดยใช้แรงงานและรับใช้คนวรรณะทั้งสามข้างต้น

คนในสามวรรณะแรกจะต้องศึกษาวิชาการต่าง ๆ ในสำนักของอาจารย์ที่มีชื่อเสียงจนถึง
 อายุ ๒๕ ปี ในสาขาวิชาที่ตนเองต้องประกอบอาชีพ จากนั้นจะแต่งงานมีครอบครัวกับคนที่เกิดใน
 วรรณะเดียวกันกับตน เมื่ออายุได้ ๕๐ ปี ก็จะไปใช้ชีวิตอยู่ในป่าจนถึงอายุ ๗๕ ปี หลังอายุ ๗๕ ปี
 จะต้องเป็นนักบวชเร่ร่อนไปเรื่อย ๆ ไม่มีบ้านเรือน นี่คืออุดมคติที่กำหนดไว้ในคัมภีร์ทางศาสนาที่
 เรียกว่า อาศรม ๔ ประการ

ศาสนสถาน

ศาสนสถาน เทวสถานหรือเทวาลัยในศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู เป็นที่ประดิษฐานรูปเคารพ
 และเป็นที่ยกประกอบกิจกรรมทางศาสนาประจำวันและในโอกาสสำคัญ ผู้ประกอบพิธีส่วนใหญ่เป็น
 พราหมณ์ บทสวดในการบูชารูปเคารพใช้ภาษาสันสกฤต

ศาสนวัตถุ ในศาสนาพราหมณ์ - ฮินดูส่วนใหญ่เป็นรูปเคารพ ได้แก่ เทพที่มีเป็นจำนวนมาก
 แตกต่างกันไปตามท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งเน้นการนับถือเทพที่แตกต่างกัน และสัญลักษณ์แทนเทพ
 เนื่องจากศาสนาพราหมณ์ - ฮินดูในปัจจุบันมีนิกายอยู่ ๒ นิกาย คือ ไศวนิกาย นับถือพระศิวะว่าเป็น
 พระเจ้าสูงสุด และไวษณวนิกาย นับถือพระวิษณุว่าเป็นพระเป็นเจ้าสูงสุด ในไศวนิกาย นอกจากรูป
 เคารพแทนพระศิวะในปางต่าง ๆ แล้ว สัญลักษณ์แทนเทพที่สำคัญที่สุด คือ ศิวลึงค์ หรือศิวลึงค์ ซึ่ง
 เป็นวัตถุทรงกลมอาจจะทำด้วยหิน ทำด้วยโลหะ ทำด้วยหินมีค่า ทำด้วยไม้ ทำด้วยดิน ตั้งอยู่บนฐานที่
 เรียกว่า โยนิ ศิวลึงค์เป็นวัตถุสัญลักษณ์ที่ชาวฮินดูไศวนิกายถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุด จะ
 ประดิษฐานไว้ในเทวาลัย ตรงส่วนที่เรียกว่า ครรภคฤหะ อันเป็นที่ประดิษฐานรูปเคารพหรือ
 สัญลักษณ์ทางศาสนาที่สำคัญที่สุด (กรมการศาสนา, ๒๕๕๔, หน้า ๑๒๘-๑๓๐)

พิธีกรรมในศาสนา

ศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู เป็นศาสนาที่มีพิธีกรรมเป็นส่วนประกอบสำคัญอย่างหนึ่งของ
 ศาสนา เพราะชาวฮินดูทุกวรรณะย่อมมีขนบธรรมเนียมประเพณีเฉพาะที่ต้องประพฤติตามที่กำหนด
 ไว้สำหรับวรรณะของตน และกฎประเพณีส่วนรวม ที่ต้องปฏิบัติสำหรับทุกชั้นวรรณะ โดยมีดังนี้

พิธีเกี่ยวกับการเกิด

ศาสนาพราหมณ์เชื่อว่า การคลอดบุตรภายในบ้านถือว่ามิมลทิน ดังนั้นหลังคลอด ๓ วัน
 ต้องมีพิธีล้างมลทิน ยกเว้นมารดาที่ต้องมีมลทินต่อไปอีก ๒๑ - ๓๐ วัน จึงจะพ้นมลทิน หลังคลอดจะ
 มีพิธีตั้งชื่อเด็กที่คลอดใหม่ สำหรับวรรณะพราหมณ์ อาจมีการพยากรณ์อนาคตของเด็กด้วย พิธีเริ่ม

จากมารดาอาบน้ำปลงผมและวางเด็กในเปล ญาติ ๆ จากหมู่บ้านอื่นมักมาร่วมหากเป็นบุตรคนแรก หรือเป็นบุตรชาย จะตั้งชื่อบุตรตามบรรพบุรุษ ผู้รู้และผู้ใหญ่จะปรึกษาชื่อกันและเมื่อตกลงกันได้จะ ประกาศให้ผู้มาร่วมพิธีได้รับรู้โดยทั่วกัน และเมื่อพิธีสิ้นสุดลง ต้องมีการจัดเลี้ยงแขกที่มาด้วย

พิธีเกี่ยวกับการแต่งงาน

ศาสนาพราหมณ์ถือว่า การแต่งงานเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องปฏิบัติ โดยไม่มีการยกเว้น ไม่ว่า วรณะใด ๆ ถ้าได้บุตรชายจะเป็นเครื่องหมายให้พ้นทุกข์ การแต่งงานของลูกหลานถือเป็นการแบ่ง เบาภาระต่อบิดามารดาทั้งเวลามีชีวิตและวายนม หากไม่ยอมแต่งงานจะถือว่าไม่ปฏิบัติตามหลัก อาศรมที่ ๒ บุคคลอื่นจะมองอย่างเหยียดหยาม

พิธีกรรมเกี่ยวกับศพ

ถ้าผู้เจ็บป่วยรู้ตัวว่าจะตายในไม่ช้า จะต้องพยายามทำความดี เช่น เอาน้ำผสมมูลโคราดบน พื้นดินเพื่อชำระมลทิน ทำพิธีบูชาพระนารายณ์ เป็นต้น หากไม่สามารถทำได้ก็ให้ลูกหลานหรือญาติ ๆ เป็นผู้กระทำให้แทน โดยทั่วไป เมื่อผู้ป่วยตายลงจะต้องเผา เพราะเชื่อว่า ไฟเป็นเทพเจ้าผู้ชำระบาปให้ เกิดความบริสุทธิ์ แต่ถ้าเป็นศพ พระ เด็ก หรือผู้หญิงตายท้องกลม จะนำไปฝังหรือถ่วงลงแม่น้ำ คักดีลิตี เพราะถือว่าศพเหล่านี้บริสุทธิ์ไม่มีบาป และหากตายเพราะโรคระบาดหรือถูกงูกัด จะต้อง นำไปถ่วงน้ำสถานเดียว เพราะเชื่อว่าแม่น้ำคงคาจะสามารถฆ่าเชื้อโรคได้

พิธีศิวาราตรี

คือพิธีลอยบาปหรือล้างบาปด้วยน้ำศักดิ์สิทธิ์ เพื่อบูชาพระศิวะ วันประกอบพิธีตรงกับ แรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๓ เช้าตรู่ของวันดังกล่าวผู้นับถือจะชำระร่างกายให้สะอาด ทำความสะอาดบ้านเรือน ราวด้วยน้ำผสมมูลวัว โรยด้วยแป้งหรือสีต่าง ๆ ประดับประดาให้สวยงาม หลังจากนั้นจะออกจาก บ้านไปอาบน้ำในแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์เพื่อชำระบาป งดการกินหรือดื่มอาหารจนกว่าจะบูชาเสร็จ ในช่วง บ่ายประมาณ ๑๖ นาฬิกา จะทำการสวดบูชาพระศิวะทุก ๓ ชั่วโมง โดยพิธีจะดำเนินไปตลอด ๒๔ ชั่วโมง จึงต้องอดนอนตลอดคืน สถานที่ประกอบพิธีนั้น มักทำกันที่เทวาลัยอันเป็นที่ประดิษฐานศิวะ ลิงค์ สำหรับเครื่องบูชาที่จะนำไปถวายนั้นมักจะทำเอามะพร้าว แต่งกวาดมันเชื่อม ถั่วต้มน้ำตาล ไป เป็นเครื่องถวาย เมื่อเสร็จพิธีแล้ว จะนำเครื่องถวายเหล่านั้นกลับบ้าน

วันสำคัญทางศาสนา

วันสำคัญทางศาสนาของฮินดูมีมากมายซึ่งส่วนใหญ่จะถือตามวันจันทร์คติแบบเดียวกับ พระพุทธศาสนา ในที่นี้จะขอกล่าวเฉพาะวันสำคัญที่เริ่มจากต้นปีแบบจันทร์คติ คือ หลังวันสงกรานต์ แล้ว (กรมการศาสนา, ๒๕๕๔, หน้า ๑๓๒-๑๓๕)

นวราตรี ช่วงที่ ๑ วันนี้จะอยู่ระหว่างวันขึ้น ๑ ค่ำ ถึงวันขึ้น ๙ ค่ำ เดือน ๕ เป็นวันบูชา พระหุรคา หรือพระอุมา ชายาของพระศิวะ เป็นเวลา ๙ คืน พระหุรคา มีทั้งหมด ๙ ปาง หรือ ๙ รูป ได้แก่

๑. ไศลปุตรี
๒. พรหมจารีณี
๓. จันทรมณีนุภา
๔. กุชมาณฑา
๕. สกนัทมาตา
๖. กาดยายนี
๗. กาลราตรี
๘. มหาเคารี
๙. สิทธิทาตรีรักษาพันธัน

วันรักษาพันธัน

ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนศรಾವณะ หรือเดือน ๙ อยู่ระหว่างเดือนกรกฎาคมกับเดือนสิงหาคม จะเป็นประเพณีที่สร้างความตื้นตันให้เกิดขึ้นระหว่างพี่สาวน้องสาวและพี่ชายน้องชาย โอกาสนี้พี่สาวหรือน้องสาวจะใช้ด้ายที่ตกแต่งอย่างงดงามผูกแขนให้พี่ชายหรือน้องชายเป็นสัญลักษณ์ว่า พี่ชายหรือน้องชายนั้นจะต้องปกป้องคุ้มครองพี่สาวและน้องสาวตลอดไป แม้ว่าพี่ชายน้องชายจะอยู่ห่างไกลพี่สาวและน้องสาวก็จะพยายามส่งด้ายสำหรับผูกข้อมือนี้ไปให้จนได้

ศรีภุชณชั้นมาษฐมี เป็นวันประสูติของพระภุชณะ อวตารปางที่ ๘ ของพระวิษณุ ตรงกับวันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๙ ชาวฮินดูที่เคร่งศาสนาจะอดอาหารตั้งแต่เช้าถึงเที่ยงคืนเพื่อเป็นการบูชาพระภุชณะ เนื่องจากพระองค์ประสูติในเรือนจำเวลาเที่ยงคืน หลังจากบูชาพระภุชณะแล้ว จึงจะรับประทานอาหาร

นวราตรี ช่วงที่ ๒ เป็นวันบูชาพระหุรคา ๙ วัน รอบที่ ๒ ตรงกับวันขึ้น ๑ ค่ำ ถึงวันขึ้น ๙ ค่ำ เดือน ๑๑

ทีปาวลี (ทิวแถวของประทีป) หรือทิวาลี

ตรงกับวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ เป็นวันที่พระรามเสด็จกลับเมืองอโยธยา หลังที่ได้สังหารราavana หรือทศกัณฐ์แล้วในวันนี้ประชาชนจะจุดประทีปสว่างไสวทั่วบ้านทั่วเมือง มีการจุดประทัด จุดพลุกันอย่างสนุกสนาน ตรงกับพระราชพิธีจองเปรียงของไทย ตามที่กล่าวไว้ในหนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือน ในตอนเย็นจะมีการบูชาเทพ ๕ องค์ คือ พระลักษมี(เทพีแห่งโชคลาภ) พระคเณศ (เทพผู้ขจัดอุปสรรคทำให้การงานทุกอย่างสำเร็จ) พระกุเวร (เทพแห่งทรัพย์) พระสรีสวตี (เทพีแห่งศิลปะ

วิทยาการต่าง ๆ) และพระอินทร์ (เทพแห่งฝน) ในวันนี้จะให้ความสำคัญเป็นพิเศษแก่พระลักษมีซึ่งเป็นเทพีผู้ประทานโชคลาภและความร่ำรวย ประชาชนจะตามประทีปทั้งคืนเพื่อต้อนรับพระองค์

ศิวราตรี

ตรงกับวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๓ ศิวราตรี คือกลางคืน แห่งพระศิวะ เป็นวันที่พระศิวะอภิเษกสมรสกับนางปารวตี ธิดาของหิมวัต หรือภูเขาหิมาลัย ปารวตี แปลว่า ธิดาของปรวต คือบรรพต ซึ่งแปลว่า ภูเขา มีหลายรูป คือ อูมา ทูรคา กาลี ฯลฯ การบูชาในวันนี้จะทำตลอด ๒๔ ชั่วโมง เชื่อกันว่าผู้บูชาพระศิวะในวันนี้จะได้คู่ครองที่ดีและมีความสุขความเจริญในชีวิต

โหลลี หรือ โหลลี

ตรงกับวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๔ (ระหว่างเดือนมีนาคมกับเดือนเมษายน) เป็นเทศกาลที่เฉลิมฉลองกันอย่างสนุกสนานทั่วอินเดีย คล้ายกับเทศกาลสงกรานต์ในประเทศไทยที่แตกต่างก็ตรงที่ในเทศกาลสงกรานต์ประชาชนจะใช้น้ำรดหรือสาดใส่กัน แต่ในเทศกาลโหลลี ประชาชนจะใช้สีฝุ่นหรือสีผสมน้ำสาดใส่กัน เทศกาลนี้มีความสำคัญทางศาสนาอันดูตรงที่เกี่ยวกับวิชฌนุวตารปางนรสิงหาวตาร คือ ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ เป็นวันที่นางโหลลิกาภคินี (น้องสาว) ของหิรัณยกศิปุ อสูรผู้ถูกพระวิชฌนุปางนรสิงหาวตารสังหารถูกไฟเผาตาย นางโหลลิกา ผู้ซึ่งปกติเป็นผู้มีอำนาจที่ไฟไม่อาจจะเผาได้รับอาสาหิรัณยกศิปุ อสูรของหิรัณยกศิปุ พระนามว่า ประหลาต เข้าไปในกองไฟเพื่อต้องการที่จะเผาทั้งเป็นแต่เนื่องจากประหลาตเป็นผู้ภักดีต่อพระวิชฌนุจึงไม่เป็นอันตรายตรงกันข้ามนางโหลลิกากลับถูกไฟเผาตาย ดังนั้นวันรุ่งขึ้นประชาชนจึงเฉลิมฉลองกันอย่างสนุกสนาน การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขภายใต้ความแตกต่างของศาสนาที่นับถือศาสนาอันดูเป็นศาสนาที่มุ่งเน้นให้เราเห็นความมีหนึ่งเดียวในความแตกต่าง หรือความเป็นหนึ่งเดียวในความหลากหลาย เช่น คำสอนที่ว่าเทพจำนวนมากมายนับไม่ถ้วนนั้นแท้จริงเป็นเพียงรูปต่าง ๆ ของพระเป็นเจ้า ที่มีเพียงหนึ่งเดียว

ดังนั้น ใครจะเคารพบูชาเทพองค์หนึ่งองค์ใดก็เท่ากับเคารพบูชาพระเป็นเจ้าสูงสุดเพียงองค์เดียวนั่นเอง ใครชอบใจเทพองค์ใด ก็บูชาเทพองค์นั้น และคำสอนอีกมุมหนึ่งของศาสนาอันดูที่ว่า พระเป็นเจ้าอยู่ในมนุษย์ทุกคน รวมทั้งสัตว์ในรูปของอาตมันหรือจิตวิญญาณอมตะ ตามคำสอนนี้ แสดงว่าในความแตกต่างหลากหลายที่เราพบในมนุษย์และสัตว์ มีสิ่งที่เป็นแก่นแท้คืออาตมันเหมือนกันหมด เมื่อเรารู้ซึ่ง รู้จริง ถึงสาระของคำสอนนี้ ความเกลียดชังกันอย่างไม่มีเหตุผลเพียงเพราะเห็นความแตกต่างและความหลากหลายที่ปรากฏภายนอกก็คงไม่มีเพราะเรารู้ว่าตัวตนแท้ ๆ มีอยู่ในตัวเรา และตัวตนแท้ ๆ อันเดียวกันนั้นก็มิอยู่ในมนุษย์และสัตว์อื่น ๆ เช่นกัน เมื่อคิดได้อย่างนี้จนสามารถทำให้ความคิดนั้นตกผลึกจนไม่มีวันเปลี่ยนแปลง ความคิดที่จะทำร้ายผู้อื่นและสัตว์อื่นย่อมไม่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะด้วยวิธีการใด ๆ นั่นแหละคือความหมายของอหิงสาที่แท้จริง เมื่อไม่มีหิงสา ความสุขสันติในหมู่มนุษย์ย่อมเกิดขึ้นอย่างไม่ต้องสงสัยสิ่งที่น่าประทับใจอีกอย่างหนึ่งในศาสนาอันดูก็คือการมุ่งเน้นให้ทุกคนมีความปลอดภัยมีศานติ คือความสงบทางกาย วาจา และใจ และมีความสุขไม่

มีความเจ็บป่วย ให้พบแต่สิ่งที่ดีงาม มีความอุดมสมบูรณ์ทางวัตถุ และมีสิ่งที่เป็นมงคลและมีความสุขอยู่รอบด้าน

สัญลักษณ์ทางศาสนา

สัญลักษณ์ของศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู ที่สำคัญและเป็นกลาง ๆ ที่ทุกนิกายยอมรับก็คือ เครื่องหมายอันเป็นอักษรเทวนาครี ที่อ่านว่า โอม คำว่า โอม เป็นคำที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สุดในศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู อันหมายถึงพระเจ้าทั้ง ๓ คือ

อ อักษร ได้แก่ พระวิษณุหรือพระนารายณ์

อุ อักษร ได้แก่ พระศิวะหรือพระอิศวร

ม อักษร ได้แก่ พระพรหม

เพราะฉะนั้น การนำอักษรทั้ง ๓ คือ อ + อุ + ม เท่ากับ โอม สัญลักษณ์ดังกล่าวนี้บางครั้งเรียกว่า สวัสติ หรือ สวัสติกะ เครื่องหมาย โอม สัญลักษณ์แห่งพลังทั้ง ๓ จึงหมายถึง พระพรหม พระวิษณุ และพระศิวะ

แหล่งที่มา : ภาพสัญลักษณ์ <http://www.siamganesh.com/brahmahindu.html>

ฐานะปัจจุบันของศาสนา

นับตั้งแต่อินเดียถูกจักรวรรดิอิสลามปกครอง ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๓ ศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู จึงไม่ได้รับการอุปถัมภ์ และขาดการปรับปรุงพัฒนา จนเกือบจะล่มสลาย สาเหตุหลักเนื่องจากคนวรรณะพราหมณ์ ลุ่มหลงในอำนาจและผลประโยชน์ และต่อมาอินเดียตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษในปี ค.ศ. ๑๘๕๗ เป็นเวลา ๒๐๐ ปี ยิ่งทำให้ศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู ขาดเอกภาพ เพราะถูกผู้ปกครองกดขี่ ศาสนาพราหมณ์ - ฮินดูแทบจะไม่มีบทบาทเหมือนเดิม แต่ก็มีขบวนการปฏิรูปศาสนาพราหมณ์ - ฮินดูขึ้นมา ทำการปรับปรุง จุดบกพร่องต่าง ๆ โดยประยุกต์คำสอนในคัมภีร์พระเวทให้ใช้ได้กับชีวิตประจำวันอย่างกลมกลืน ขบวนการต่อสู้นำไปสู่ทางการเมือง เพื่อเรียกร้องเอกราชจากอังกฤษ ขบวนการปฏิรูปศาสนาเหล่านี้ ได้แก่ (สุชีพ ปุญญานุภาพ, ๒๕๓๒, หน้า ๓๐๘-๓๑๒)

๑. สมาคมพรหมสมาช

ท่าน राम โมहन รอย เป็นผู้ก่อตั้งสมาคมนี้เกิดขึ้น เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๑ ณ เมืองกัลกัตตา ประเทศอินเดีย โดยหลักการสำคัญของสมาคมพรหมสมาช คือ

๑) เทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่มีองค์เดียวคือ พระพรหม ทรงมีตัวตน แต่ไม่เคยอวตาร ลงมาเป็นอะไรเลย

๒) อาตมัน เป็นอมตะ ไม่มีวันตาย

๓) บุคคลสามารถบรรลุความหลุดพ้นได้ โดยการสำนึกผิด และทำความดี

๔) ปฏิเสธคำสอนเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด (สังสาร) และระบบวรรณะ

๕) สนับสนุนให้หญิงหม้ายแต่งงานได้ และออกกฎหมายห้ามชายมีภรรยา หลายคน และห้ามทำพิธีสูตตี (Suttee) กล่าวคือ พิธีที่หญิงหม้ายต้องกระโดดเข้ากองไฟตายตามสามี ในปี พ.ศ. ๒๔๐๘ สมาคมนี้อันได้แตกแยกเป็น ๒ สาขา คือ

๑) อาทิพรหมสมาช มี รพินทรนาถ ฐากูร เป็นผู้นำสาขานี้มุ่งรักษาหลักการดั้งเดิมของสมาคมไว้ ไม่เปลี่ยนแปลง

๒) สาธารณพรหมสมาช มี เกษับจันทรเสน เป็นผู้นำสาขานี้มีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง หลักการบางอย่าง เช่น การประดิษฐ์สัญลักษณ์ของนิกายนี้ขึ้นมาใหม่ เป็นรูป ตรีศูล ไม้กางเขนและดวงจันทร์เสี้ยว เป็นเชิงรวม ๓ ศาสนา คือ ฮินดู คริสต์ อิสลาม เข้าด้วยกัน และบางครั้งท่าน เกษับจันทรเสน ก็แสดงตนว่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพระเยซูคริสต์ เป็นต้น

๒. สมาคมอารย์สมาช

ท่าน สวามี ทยานันทะ สรัสวตี เป็นผู้ก่อตั้งสมาคมนี้อันขึ้น เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๘ ณ เมืองบอมเบย์ ประเทศอินเดีย หลักการใหญ่ของสมาคมนี้อันคือ

๑) ถือหลักคำสอนในคัมภีร์พระเวทเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติ

๒) ศึกษาคัมภีร์พระเวทอย่างจริงจัง

๓) นำศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู ขึ้นมาเป็นอุดมการณ์ของชาติ

๔) เทพเจ้าสูงสุดมีเพียงหนึ่งเดียว คือ พระพรหม

๕) ปฏิเสธระบบวรรณะ ทฤษฎีอวตารและกุมารสมรส

๖) การอนุญาตให้หญิงหม้ายแต่งงานใหม่ได้

๓. สมาคมกฤษณะมิชชัน

ท่าน ศรีรามกฤษณะ สวามีวิเวกานันทะ เป็นผู้ก่อตั้งสมาคมนี้อันขึ้น เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๐ สมาคมนี้อันยึดหลักการประนีประนอม ยอมรับคำสอนของทุกศาสนาที่มีผู้นับถือในอินเดีย ว่าไม่มีความขัดแย้งกัน เป็นศาสนาแห่งความนิรันดร เน้นการเข้าถึงคัมภีร์อุปนิษัท และเน้นหลักอธิบายพระเวท โดยมีจุดประสงค์เพื่อสร้างความสามัคคีในชาติ ความเสมอภาคทางสังคม เศรษฐกิจ การบริการสังคม และเพื่อเข้าถึงพระเจ้า

๔. ขบวนการสรโวทัย

ขบวนการนี้้นำโดยท่าน มหาตมะ คานธี ได้นำหลักอหิงสา คือ การไม่เบียดเบียน มาเป็นอุดมการณ์ ให้ปรากฏในบุคคลและสังคม ขบวนการเหล่านี้ นอกจากปฏิรูปศาสนาฮินดูแล้ว ยังได้นำการต่อสู้เพื่อเรียกร้องเอกราชกลับคืนมาจนสำเร็จ ทำให้ประเทศอินเดียได้รับรัฐบาล ที่มาจากคนใน

ศาสนาฮินดูเป็นผู้บริหารประเทศ แต่เนื่องจากคำสอนอุดมคติและรูปแบบ การดำเนินชีวิต รวมทั้ง ความเชื่อถือแตกต่างกันของศาสนาต่าง ๆ ที่มีอยู่ในอินเดีย เช่น ศาสนาฮินดู ศาสนาอิสลาม ศาสนา ลิกข์ เป็นต้น จึงเกิดปัญหาความขัดแย้งลุกลามเป็นการปะทะกันอย่างกว้างขวางอยู่เสมอ เช่น กรณี มัสยิดปาปรี ระหว่างอิสลามกับฮินดู กรณีการบุกรุก วิหารทองคำ เมืองอมฤตสระ ระหว่างศาสนา ลิกข์กับศาสนาฮินดู เป็นต้น

สรุปท้ายบท

ศาสนาพราหมณ์ - ฮินดูเป็นศาสนาที่สลับซับซ้อน ประกอบด้วยความแตกต่างทางความ เชื่อและการปฏิบัติอยู่มากมาย เป็นทั้งพหุเทวนิยม เอกเทวนิยม และอเทวนิยมในขณะเดียวกัน เชื่อ ความศักดิ์สิทธิ์ของพระเวท นอกจากนี้ยังถือรามายณะ และมหาภารตะ ว่าศักดิ์สิทธิ์อีกด้วย เชื่อว่าคน ประกอบด้วย ๒ ส่วน คือกายกับใจ กายเป็นอมตะ แต่ใจเป็นอมตะ และเป็นส่วนที่เป็นแก่นสารของคน ใจ หรือวิญญาณเป็นอมตะ เมื่อตายแล้ว วิญญาณก็ถือร่างใหม่อีก เป็นอย่างนี้เรื่อยไปตราบที่ยังไม่ เข้าถึงโมกษะ ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุด ปราศจากทุกข์ ผู้สิ้นกิเลสแล้วเท่านั้นจึงจะเข้าถึงได้

คำถามประจำบทที่ ๒

๑. จงอธิบายคัมภีร์ที่สำคัญของศาสนาพราหมณ์ - ฮินดูมาพอเข้าใจ
๒. จงอธิบายหลักคำสอนเรื่อง อาศรม ๔ มา พอเข้าใจ นิสิตเห็นด้วยกับหลักคำสอน ดังกล่าวหรือไม่ เพราะเหตุใด
๓. จงอธิบายพัฒนาการของศาสนา พราหมณ์ - ฮินดู ตั้งแต่อดีต ถึงปัจจุบัน มาอย่างย่อ ๆ พอได้สาระสำคัญ
๔. เหตุใด ศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู จึงกล่าวว่า ศาสนาพุทธเป็นส่วนหนึ่งของพราหมณ์ - ฮินดู ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น อธิบาย
๕. จงอธิบายพิธีกรรมสำคัญของศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู มาพอเข้าใจ
๖. จงอธิบายจุดหมายปลายทางสูงสุดของศาสนาพราหมณ์ - ฮินดูคืออะไร มาพอเข้าใจ
๗. จงเลือกนำลักษณะเด่น ๆ ของศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู ที่ชื่นชอบมาตอบ พร้อมอธิบายพอเข้าใจ
๘. จงเลือกวันสำคัญทางศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู ที่ชื่นชอบมาอธิบายพอเข้าใจ
๙. สัญลักษณ์ของศาสนาพราหมณ์ - ฮินดูคือโอม อยากทราบที่มาของคำว่าโอม ว่ามาจากอักษรและมีความหมายอย่างไรบ้าง
๑๐. นิสิตคิดว่า ศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู นั้นได้มีอิทธิพลต่อศาสนาพุทธหรือไม่ อย่างไร อธิบายตามความเข้าใจ

บทที่ ๓ ศาสนาเซน

ขอบเขตเนื้อหา

๑. ประวัติศาสนา
๒. ประวัติศาสดา
๓. คัมภีร์ และหลักคำสอน
๔. นิกายในศาสนา
๕. พิธีกรรมในศาสนา
๖. สัญลักษณ์ทางศาสนา
๗. ฐานะปัจจุบันของศาสนา

แนวคิด

๑. ศาสนาเซนเกิดก่อนพุทธศักราชประมาณ ๕๖ ปี ที่ประเทศอินเดียและเกิดร่วมสมัยกับศาสนาพุทธ ศาสดาของศาสนา คือ มหาวีระ คัมภีร์ศาสนาเซน คือ คัมภีร์อาคมะ หรือ ฮานตะ ซึ่งเนื้อหาของคัมภีร์เป็นจารึกคำบัญญัติ หรือวินัยเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติของพรต หรือคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน และเรื่องราวประเภทชาดกในศาสนา

๒. ศาสนาเซนแบ่งหลักคำสอนที่สำคัญออกเป็น ๓ หลัก คือ หลักอนุพรต ๕ ที่สำคัญ ออกเป็น ๓ หลัก คือ หลักอนุพรต ๕ หลักปรัชญา หลักโมกษะ พิธีกรรมที่สำคัญของศาสนาเซน คือ พิธีการยุสนะ หรือพิธีปัสชูสนะ เป็นงาน พิธีรำลึกถึงองค์ศาสดามหาวีระ ศาสนาเซนมีจุดหมายปลายทางสูงสุดของชีวิต อันเป็นความสงบสุขที่แท้จริงและนิรันดรคือโมกษะ (ความหลุดพ้น) วิธีที่จะบรรลุจุดหมายปลายทางนั้นต้องปฏิบัติตามข้อปฏิบัติที่เรียกว่า ไตรรัตน์ หรือไตรตนะ และชาวเซนเชื่อว่าชีวิตในโลกนี้ยังต้องเกิดหลายครั้งถ้าตราบใดที่ยังไม่หมดกิเลส

๓. ศาสนาเซนมีนิกายที่สำคัญอยู่ ๒ นิกายใหญ่ ๆ คือ นิกายทิคมพร นิกายเศวตัมพร สัญลักษณ์ในศาสนาเซน ใช้รูปองค์ศาสดามหาวีระ เป็นสัญลักษณ์ โดยรูปมหาวีระเป็นรูปเปลือย ปัจจุบันได้ถือเอาทรงกระบอกตั้งมีการบรรจุสัญลักษณ์ข้างใน ๔ ประการ คือ รูปกงจักร สัญลักษณ์ อหิงสาอยู่บนฝ่ามือ รูปสวัสดิกะ เครื่องหมายแห่งสังสาร จุด ๓ จุด สัญลักษณ์แห่งรัตนตรัย จุด ๓ จุด อยู่บนเส้นครึ่งวงกลมตอนบนสุด คือวิญญานแห่งความหลุดพ้น

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้นิสิตเห็นภาพรวมประเด็นที่เป็นสาระสำคัญของศาสนาของ ศาสนาเซนได้อย่าง สมบูรณ์

๒. เพื่อให้นิสิตเข้าใจและสามารถอธิบายเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของศาสนา ประวัติ ศาสตร์ คัมภีร์สำคัญในศาสนา หลักคำสอนที่สำคัญในศาสนา หลักความเชื่อและ จุดหมายสูงสุดของ ศาสนาเซนได้อย่างถูกต้อง

๓. เพื่อให้นิสิตเข้าใจและสามารถอธิบายเกี่ยวกับพิธีกรรมที่สำคัญทางศาสนา นิกายใน ศาสนา สัญลักษณ์ของศาสนา และฐานะของศาสนาเซนในปัจจุบันได้อย่างถูกต้อง

ประวัติศาสตร์

ศาสนาเซนเกิดก่อนพุทธศักราชประมาณ ๕๖ ปี โดยคิดตามสมัยของวรรณานะ มหาวีระผู้เป็นศาสดาของศาสนานี้ แต่ชาวเซนเชื่อว่า ศาสนาเซนเป็นศาสนาที่เก่าแก่ที่สุดในโลก ทั้งนี้ก็เพราะชาวเซนเชื่อว่า ยุคของโลกแบ่งออกเป็น ๒ รอบ คือ รอบเจริญกับรอบเสื่อม รอบเจริญ เรียกว่า อุตสฺรปนี เริ่มด้วยเรื่องไม้ตีพัฒนาไปหาเรื่องที่ดีมีความเจริญตามลำดับ เช่น อายุคนจากน้อยนิดค่อยเปลี่ยนไปเป็นอายุยืนมากขึ้นตามลำดับจนนับไม่ถ้วน ขนาดของรูปร่างตลอดจนคุณธรรมความดีเป็นต้นก็พัฒนาไปตามลำดับเช่นกัน ส่วนรอบเสื่อม เรียกว่า อวสฺรปนี ก็มีนัยตรงกันข้ามกับรอบเจริญ สำหรับในปัจจุบันตกอยู่ในรอบเสื่อม ทุกอย่างจึงเสื่อมลงตามลำดับ ก็ในแต่ละรอบจะมีศาสดาของศาสนาเซนมาอุบัติ ๒๔ องค์ เฉพาะรอบเสื่อมนี้มีศาสดาองค์แรกคือ ฤชภะ มีอายุยืนถึง ๘๔๐๐๐๐๐ ปี องค์ถัด ๆ ไปก็คือ อชิต สัมภวะ อภินันทะ สุมาตี ปัทมประภา สุภาสวา จันทรประภา บุชปัทนตะ สีตลา เศรยานสว สุบุชวะ วิมลภา อนันตะ ธรรม สันติ คุณุ จรา มัลลตี มุนีสวระทะ นมิ เนมิ องค์ที่ ๒๓ มีนามว่า ปารศวะ ลีนชีพเมื่อก่อน พุทธศักราช ๒๓๓ ปี ส่วนองค์สุดท้ายองค์ที่ ๒๔ ของรอบเสื่อมนี้คือ วรรณานะ มหาวีระ ศาสดาองค์ปัจจุบัน

ศาสนาเซนในสมัยของพระศาสดาวรรณานะ มหาวีระ เจริญรุ่งเรือง มีสาวกและศาสนิกเป็นจำนวนมาก แต่หลังจากสมัยของพระองค์แล้ว ศาสนาเซน มีความเป็นไปดังนี้ (สุชีพ ปุญญานุภาพ , ๒๕๔๕, หน้า ๑๗๒-๑๗๔)

พ.ศ. ๓๐ เกิดการแตกแยกในศาสนาเซน หลังจากการสิ้นพระชนม์ของพระมหาวีระ เพียง ๑๔ ปี

พ.ศ. ๑๔๓ มีการประดิษฐานรูปปฏิมาของพระมหาวีระขึ้นเป็นครั้งแรก สำหรับเคารพบูชาในโบสถ์ของศาสนาเซน

พ.ศ. ๒๔๓ มีคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ ๒ คัมภีร์ เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในการประชุมที่เมืองปัตนะ

พ.ศ. ๒๔๙ พระเจ้าอโศกมหาราชแห่งศาสนาพุทธได้พระราชทานถ้ำ ๕ แห่ง ให้แก่ศาสนาเซน ๓ ถ้ำที่ตวงอาทิตย์และตวงจันทร์ยังดำรงอยู่

พ.ศ. ๓๑๑ สัมปราชสี พระราชนัดดาและผู้สืบราชสมบัติต่อจากพระเจ้าอโศกมหาราช ทรงสร้างโบสถ์และวัดเซนขึ้นหลายแห่ง

พ.ศ. ๖๔๓ มีการถ่ายทอดวรรณคดีศาสนาเซน เป็นภาษาทมิฬในภาคใต้ของอินเดีย

พ.ศ. ๗๔๓ มีการถ่ายทอดวรรณคดีศาสนาเซน เป็นภาษาท้องถิ่นของแคว้นคุชรัต ทางภาคตะวันตกของอินเดีย

พ.ศ. ๑๐๕๗ มีการจัดทำคัมภีร์ศาสนาเซนจนจบ ในการประชุมที่เมืองวัลลภี ประเทศอินเดีย

พ.ศ. ๑๐๙๓ ศาสนาเซน เผยแพร่เข้าไปในเมืองมัทราสใต้ ในภาคใต้ของอินเดีย

พ.ศ. ๑๑๘๓ หลวงจีนเฮียนจิ้ง (พระถังซำจั๋ง) เดินทางไปแสวงบุญในประเทศอินเดีย ได้พบ โบสถ์เซนและศาสนิกเป็นจำนวนมากอยู่ทั่วไป ทั้งทางภาคเหนือและภาคใต้ของอินเดีย แต่ทาง ภาคเหนือมีมากทั้งนักบวชเปลือยและนักบวชนุ่งห่มขาว

พ.ศ. ๑๑๙๓ กษัตริย์ฮินดูพระนามว่า กุณะ สั่งให้ฆ่าผู้นับถือศาสนาเซน ประมาณ ๘๐๐๐ คน ที่เมืองอาร์คอต ภาคใต้ของอินเดีย

พ.ศ. ๑๓๕๘ - ๑๔๒๓ ในรัชสมัยของพระเจ้าอโหมวรรรชชะ ศาสนาเซนทางภาคเหนือของ อินเดีย ภายใต้การนำของท่านชินเสนะ และท่านคุณภักพระได้เจริญก้าวหน้าอย่างมาก

พ.ศ. ๑๖๖๘ - ๑๗๐๒ นักปราชญ์และนักประพันธ์ที่มีชื่อเสียงมากที่สุดของศาสนาเซน คือ เหมจันทระ สามารถเปลี่ยนพระทัยกษัตริย์ฮินดูในแคว้นคุชรัต พระนามว่า กุมารपालะ ให้มานับถือ ศาสนาเซน พระองค์ทรงสร้างวัดเซน ขึ้น ๓๒ วัด และทรงทำเมืองที่พระองค์ประทับอยู่ให้เป็นเมืองที่ มั่นคงของศาสนาเซน

พ.ศ. ๑๗๑๗ - ๑๗๑๙ กษัตริย์ฮินดูแห่งแคว้นคุชรัตองค์ถัดมาคือ พระเจ้าอชยทเวะ เมื่อได้ ครองราชย์ก็สั่งให้ฆ่าชาวเซนอย่างปราศจากเมตตา พวกหัวหน้าเซนจะถูกทรมานจนตาย และให้ ทำลายวัดเซนด้วย

พ.ศ. ๑๘๔๐ - ๑๘๔๑ อาลา - อุด - ดิน แห่งศาสนาอิสลาม มีชัยเหนือแคว้นคุชรัต สั่งให้ ทำลายพวกเซนอย่างกว้างขวาง

พ.ศ. ๒๐๘๕ - ๒๑๔๘ จักรพรรดิอิสลามผู้ยิ่งใหญ่แห่งราชวงศ์โมกุล คือพระเจ้าอักบาร์ได้ ทรงทำให้พวกเซนพอใจ เพราะสั่งให้ยกเลิกภาษีรายบุคคลในแคว้น คุชรัต ทรงยอมรับรัฐสถานที่แสวง บุญอันศักดิ์สิทธิ์ของพวกเซน และ ทรงทำตามคำสั่งสอนของศาสนาเซนในเรื่องความกรุณาต่อสัตว์ โดย ทรงประกาศให้งดการฆ่าสัตว์ทั่วอินเดียเป็นเวลาครึ่งปี

คำว่าเซน มาจากศัพท์ว่า ชินะ แปลว่า ชนะ แต่ชนะในที่นี้มีได้หมายถึงการออกไปเอาชนะ เข้าศึกษาค์ตรู หรือชนะภายนอก หากแต่เอาชนะภายในคือกิเลสของตนเอง ศาสนาเซนถือว่า กิเลสเป็น สิ่งที่ร้ายกาจที่สุด ที่นำความวิบัติมาสู่ตนเองและผู้อื่น การมีสังขารม การเช่นฆ่าทำร้ายกัน ก็เพราะ อำนาจกิเลสสั่งให้ทำ ตลอดถึงมีการเวียนว่ายตายเกิด ก็เพราะกิเลสเป็นเหตุเช่นกัน เพราะฉะนั้น กิเลสจึงเป็นเรื่องที่จำต้องกำจัดให้หมดไป ใครชนะกิเลสได้มากเท่าไร ก็ดีเท่านั้น ยิ่งชนะกิเลสได้ เต็ดขาด ก็ยิ่งดีที่สุด เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ดังนั้น หน้าที่ของทุกคนในศาสนาเซน จะต้องเอาชนะกิเลส ชาวเซนเชื่อว่าศาสดาของศาสนาเซนทุกองค์ล้วนแต่เอาชนะกิเลส ได้เด็ดขาดสิ้นเชิงแล้ว จึงได้นำมาว่า พระชินะ พระผู้ชนะกิเลส เป็นตริถังกร ผู้สร้างทำพาคณข้ามฟากถึงฝั่งโมกษะหรือนิพพานในศาสนา เซน พ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดไม่ต้องมีทุกข์อีกต่อไป

ที่ว่าเซนเป็นศาสนาแห่งอหิงสา ก็เพราะศาสนาเซนถือการไม่เบียดเบียนกันเป็นเรื่องสำคัญ มาก ทุกชีวิตย่อมรักชีวิตของตน รักสุขเกลียดทุกข์ด้วยกันทั้งนั้น จึงไม่สมควรเช่นฆ่าทำร้ายเบียดเบียน

กัน ไม่ว่าจะต่อคนหรือสัตว์ ส่วนที่ว่าเซนเป็นศาสนาแห่งตบะธรรม ก็เพราะเซน ถือว่า กิเลสเป็นมารร้าย จึงจำต้องกำจัดให้หมดไป กิเลสมีอยู่ในร่างกาย มีร่างกายเป็นที่กักขัง ดังนั้น การปล่อยให้ร่างกายอ่อน พิหรือสุขสบายมากเท่าไร กิเลสก็จะเพิ่มพูนมากขึ้นเท่านั้น จึงจำต้องทรมานร่างกายทุกรูปแบบ ร่างกายยิ่งถูกทรมานมากเท่าไร กิเลสก็จะถูกย่างให้เร่าร้อนลดลงไปเรื่อย ๆ เช่นกัน เพราะฉะนั้น จึงต้องทรมานร่างกายในรูปแบบต่าง ๆ

ประวัติศาสตร์

มหาวีระผู้เป็นศาสดาของศาสนาเซนมีนามเดิมว่า วรธมานะ แปลว่า ผู้เจริญ ประสูติ ณ กรุงเวสาลี แคว้นวัชชี (ดินแดนรัฐพิหารปัจจุบัน) ในภาคเหนือตอนหนึ่งของประเทศอินเดีย ราว ๑๐ ปี หรือ ๑๒ ปีก่อนการประสูติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าศาสดาของศาสนาพุทธ หรือในราว ๖๓๕ ปีก่อนคริสต์ศักราช จวบจนปัจจุบันก็กว่า ๒๖๐๐ กว่าปีมาแล้ว (เสฐียร พันธงศรี, ๒๕๔๖, หน้า ๑๐๐-๑๐๕)

สกุลกำเนิดและปฐมวัย

ท่านทรงเป็นพระโอรสของกษัตริย์สีทธารถะ (เศรยาม) และพระนางตริศลา ซึ่งเป็นกษัตริย์ ในกลุ่มกษัตริย์ลิจฉวี พระนางตริศลาเป็นกนิษฐภคินีของพระเจ้าเวฎุกะแห่งแคว้นวิเทหะ เจ้าชาย วรธมานะทรงเป็นพระโอรสองค์สุดท้าย มีพระเชษฐภคินี ๑ องค์ และพระเชษฐภคินีกาอีก ๑ องค์

ในวันประสูติของเจ้าชายวรธมานะ มีการจัดงานฉลองสมโภชที่กรุงเวสาลีอย่างใหญ่โต มโหฬาร มีประชาชนมาร่วมฉลองกันอย่างเนืองแน่น บรรยากาศของเมืองคึกคักไปด้วยกิจกรรมและ พิธีต่าง ๆ ตามถนนสายต่าง ๆ จะมีการประดับตกแต่งด้วยแผ่นผ้า ธงทิว และโคมไฟ สีต่าง ๆ ส่องสว่างและระยิบระยับอยู่ทั่วไป ตามวัดวาอารามเทวสถานต่าง ๆ มีพิธีเช่นสรงบูชายัญ นักบวชต่าง ๆ ก็ร่ายมนตร์ต่อหน้าพระพรหมผู้สร้างโลก พระวิษณุผู้รักษาโลก และเทวรูปบูชาต่าง ๆ พระเจ้ากรุง เวสาลี ทรงบำเพ็ญทานโปรดให้แจกจ่ายสิ่งของเครื่องอุปโภคบริโภคแก่คนยากไร้อนาถา และทรง โปรดให้ประกาศนิรโทษแก่นักโทษที่ถูกจองจำ โดยปลดปล่อยให้เป็นอิสระให้หมด งานฉลองวัน ประสูติเจ้าชายครั้งนี้ยิ่งใหญ่ไม่แพ้งานฉลองนักชตฤกษ์หรืองานฉลองชัยชนะจากการทำศึกสงคราม ยิ่งกว่านั้นบรรดากลุ่มฤษีนักพรตและเหล่าพราหมณาจารย์จากลุ่มแม่น้ำคงคา และจากเทือกเขา หิมาลัย ต่างก็เดินทางหลังไหลเข้าสู่พระราชวัง เพื่อชื่นชมบารมีและถวายพระพรชัยมงคลให้ทรงพระ เจริญยั่งยืนนาน พร้อมกันนั้นเมื่อได้ดูปุริสลักษณะแล้วต่างก็พยากรณ์ว่า เจ้าชายจะทรงเป็นผู้มีอนาคต อันยิ่งใหญ่ โดยได้พยากรณ์มีคติเป็น ๒ อย่าง คือ

๑. ถ้าอยู่ครองฆราวาส จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
๒. ถ้าออกทรงผนวช จักได้เป็นศาสดาเอกในโลก

เมื่อเจริญวัยขึ้น ในขณะที่ยังทรงพระเยาว์ได้รับการศึกษาศิลปศาสตร์อันควรแก่ฐานะแห่ง รัชทายาทหลายอย่าง เช่น ศึกษาแพทยศาสตร์ ศึกษาไตรเพท วิชายิงธนู วิชาฝึกม้าป่า วิชาควบช้าง

เมื่อวันหนึ่งขณะที่เสด็จประพาสในอุทยานหลวง และเล่นอยู่กับพระสหายอย่างเพลิดเพลินอยู่นั้น มีช่างพลาย (ช่างตัวผู้) ตกมันตัวหนึ่ง หลุดจากโรงช่างแล้วเที่ยวอาละวาดและวิ่งทะยานเข้ามาในอุทยานหลวง แสดงอาการบ้าคลั่งแกว่งวงไปมา เจ้าชายและพระสหาย กำลังเล่นกันสนุกโดยไม่ได้สนใจอะไรอื่น ครั้งแรกได้ยินเสียงแคะเหมือนเสียงเหยียบต้นไม้ กอหญ้าแห้งดังเข้ามาใกล้ทุกขณะ เมื่อหันหน้ามาดูเท่านั้นก็เห็นช่างใหญ่กำลังวิ่งทะยานเข้ามาสู่พวกตน บรรดาพระสหายทั้งหลายต่างตกใจกลัวพากันวิ่งหนีแตกกระจายกันไปคนละทิศคนละทาง พร้อมทั้งส่งเสียงร้องโวยวายขอความช่วยเหลือไปตามอารมณ์กลัวในขณะนั้น ฝ่ายเจ้าชายบรรทมมานะเมื่อทอดพระเนตรเห็นเหตุการณ์เช่นนั้น แทนที่จะทรงวิ่งหนีตามพระสหายกลับประทับยืนนิ่งอยู่พระองค์เดียว เมื่อช่างวิ่งถลาเข้ามาใกล้ตัวก็กระโดดจับวงช่างอย่างฉับพลัน ตามที่ครูช่างสอนไว้ ไต่ขึ้นไปประทับที่คอช่างและขับซึ่งบังคับช่างให้กลับไปสูโรงช่าง มอบให้แก่นายความช่างเอาไปผูกขังไว้เช่นเดิม เมื่อเจ้าชายเสด็จกลับสู่พระราชวังแล้วก็ได้มีใต้อุบายให้พระราชบิดาพระราชมารดาทรงทราบเลย แต่พวกความช่างต่างก็รับรายงานเหตุการณ์นี้ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องรับทราบจนคนทั้งในพระราชวังและประชาชนทั่วไปทราบ และได้รู้ถึงความกล้าหาญของเจ้าชาย ต่างก็พากันกล่าวยกย่องสดุดีวีรกรรมของเจ้าชายไปทั่วทุกหนแห่ง แล้วพร้อมใจกันถวายเนมิตตกนามเสียใหม่ว่า “มหาวีระ” แปลว่า บุรุษผู้ยิ่งใหญ่ด้วยความกล้าหาญ ตั้งแต่นั้นมาเจ้าชายบรรทมมานะก็ได้รับสมญานามใหม่ว่า มหาวีระ

เมื่อเจ้าชายพระชนมายุได้ ๑๒ พรรษา ก็ได้รับพิธีชโลมบวดี โดยพราหมณ์ทำพิธีคล้องด้ายศักดิ์สิทธิ์ (ด้ายมงคลสายสิญจน์) ที่เรียกว่า “สายธูรา” ตามพิธีของพราหมณ์ เป็นการให้คำปฏิญาณว่าจะนับถือศาสนาพราหมณ์ แล้วก็ถูกส่งไปศึกษาศาสนาพราหมณ์อยู่หลายปี ปรากฏว่าเจ้าชายทรงสนพระทัยต่อการศึกษาเล่าเรียน มีผลการเรียนดีมาก แต่ทรงเกลียดชังทฤษฎีของพราหมณ์ผู้เป็นครู เพราะครูพราหมณ์มักทงนงตนว่าเป็นบุคคลในวาระสูงสุด สูงกว่ากษัตริย์ มองเห็นตนเองว่าเป็นผู้วิเศษกว่ากษัตริย์ และครูบางคนก็ไว้ตัวเกินควร จึงทำให้เจ้าชายไม่ทรงโปรด

ทรงอภิเษกสมรส

เมื่อจบการศึกษาแล้ว พระชนมายุของพระองค์ได้ ๑๙ พรรษา ความรู้สึกเกลียดพราหมณ์ก็ค่อย ๆ จางหายไป เมื่อได้ทรงพบกับเจ้าหญิงองค์หนึ่ง พระนามว่า โยโสธรา ทรงเข้าพิธีอภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงในปีนั้น และทรงเสวยสุขในชีวิตสมรสในพระราชวังของพระองค์เป็นเวลาเกือบ ๑๐ ปี จนถึงพระชนมายุ ๒๘ พรรษา ทรงมีธิดา ๑ องค์ พระนามว่า อโนชา

ทรงดำริที่จะออกผนวช

เมื่อมหาวีระมีพระชนมายุได้ ๒๘ พรรษา มีเหตุการณ์อันน่าเศร้าสลดเกิดขึ้น พระราชบิดาและพระราชมารดาสิ้นพระชนม์ในระยะติด ๆ กัน ไม่ใช่เพราะประสบอุบัติเหตุหรือถูกปลงพระชนม์ แต่เพราะทรงบำเพ็ญกุศกริยาด้วยการอดอาหารเพิ่มขึ้นทีละน้อย ๆ จนสิ้นพระชนม์ ไม่ใช่เพราะทรงขัดสนอาหาร หรือไม่มีอาหารเสวยเพียงพอ แต่ทรงตั้งพระทัย เด็ดเดี่ยวในการบำเพ็ญกุศกริยาด้วย

วิธีอดอาหาร ซึ่งคนอินเดียในสมัยนั้นเชื่อว่าการตายด้วยวิธีการที่เคร่งครัดเช่นนี้ เป็นการตายที่ศักดิ์สิทธิ์ และเป็นบุญลาภอันประเสริฐอย่างหนึ่ง เซษฐภคินีของมหาวิระได้ขึ้นเสวยราชย์สืบต่อมา และทรงพระนามว่า พระเจ้าโมคคชะ การสูญเสียครั้งนี้ทำให้เจ้าชายมหาวิระเศร้าโศกมาก จึงดำริที่จะออกผนวชเป็นการไว้อาลัยแด่พระราชบิดาและพระราชมารดา และจะขอถือปฏิญาณ ๑๒ ปี ที่จะบำเพ็ญพรต งดพูดจา และไม่นำพาเกี่ยวกับการแต่งกาย แต่ถูกพระเซษฐภคินียาทรงห้ามไว้ โดยให้เหตุผลว่าการที่ พระราชบิดาและพระราชมารดาจากไปก็ทุกข์เศร้าโศกมากพออยู่แล้ว ถ้าเจ้าชายจะไปอีกคนหนึ่ง ก็ยิ่งเพิ่มความโหม่นสมากยิ่งขึ้น มหาวิระจึงเชื่อฟัง

ทรงปฏิญาณแห่งความเป็นผู้หนึ่ง ๑๒ ปี

เมื่อพระชนมายุได้ ๓๐ พรรษา หลังจากขออนุญาตจากพระเซษฐภคินียาได้ ๒ ปี มหาวิระก็ได้ตัดสินพระทัยอย่างเด็ดเดี่ยวออกจากกรุงเวสาลีไป พอพ้นเขตนอกเมืองก็เปลี่ยนเป็น เครื่องนุ่งห่มของนักบวชผู้ขอทาน พร้อมอธิษฐานว่า “ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป เป็นเวลา ๑๒ ปี จะไม่ยอมพูดจาอะไรกับใครแม้แต่คำเดียว” เป็นการถือปฏิญาณ ๑๒ ปี หลังจากนั้นก็ได้ท่องเที่ยวไปเช่นเดียวกับนักบวชจำนวนพัน ๆ คนที่มีในอินเดียสมัยนั้น เมื่อผ่านหมู่บ้านชนบทและนครต่าง ๆ ก็จะยื่นภาชนะขอรับอาหารจากประชาชนผู้ใจบุญ เมื่ออยู่ในป่าก็หาผลไม้ รับประทานเท่าที่จะหาได้ ส่วนมากจะใช้เวลาอยู่ตามเทือกผาป่าไม้โดยลำพังเพื่อตรึงตรองสอบสวนคำสอนของศาสนาพราหมณ์ และค้นหาหลักคำสอนใหม่ของพระองค์ต่อไป ตลอดเวลาที่ผ่านมามีได้ปริปากพูดแม้แต่คำเดียว แต่ใช้ความคิดตรองอย่างมาก ยิ่งคิด ยิ่งพิจารณาก็มองเห็นคำสอนใหม่พร้อมทั้งเห็นข้อผิดพลาดของคำสอนในศาสนาพราหมณ์มากมาย จึงคิดจะเปลี่ยนแปลงปฏิญาณให้ถูกต้องยิ่งขึ้นตลอดเวลา ๑๒ ปี พระมหาวิระ ทรงรักษาปฏิญาณอย่างเคร่งครัดมาก แม้จะเผชิญกับความทุกข์ทรมานหรือปัญหาอุปสรรคเท่าใดก็ตาม ไม่เคยทิ้งปฏิญาณหรือเผลอตว์พูดเลย ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ในระหว่างนั้น เช่น คราวหนึ่งระหว่างที่ท่องเที่ยวไป พระมหาวิระมาถึงทุ่งหญ้าใกล้หมู่บ้านแห่งหนึ่งมีคนเลี้ยงแกะกำลังเฝ้าฝูงแกะอยู่ เขากล่าวแก่พระมหาวิระว่า “ถ้าท่านเฝ้าฝูงแกะให้เรา เราจะเข้าไปหมู่บ้านเอาอาหารมา และจะแบ่งปันให้ท่านบ้าง” พระมหาวิระน้อมศีรษะรับคำ คนเลี้ยงแกะก็จากไปมีขามินานสุนัขป่าตัวหนึ่งออกมาจากป่า และคว้าเอาแกะไปด้วยตัวหนึ่งจึงหนีไป เมื่อคนเลี้ยงแกะกลับมาเห็นแกะขาดหายไปตัวหนึ่ง จึงสอบถามพระมหาวิระ แต่ท่านนิ่งเฉยตามปฏิญาณว่าจะไม่พูด คนเลี้ยงแกะโกรธเพราะพระมหาวิระไม่กล่าวอธิบายว่าแกะหายไปไหน นึกว่าท่านเป็นโจรจึงเอาไม้พลองตีศีรษะพระมหาวิระ พระมหาวิระไม่ยอมพูดอธิบายเพราะถือปฏิญาณอยู่ อนึ่งพระมหาวิระก็แข็งแรงกว่าคนเลี้ยงแกะ ถ้าใช้กำลังต่อสู้ก็ย่อมป้องกันตัวได้ แต่พระมหาวิระได้ถือปฏิญาณอีกข้อหนึ่งว่าจะไม่ป้องกันตัวจากทุกข์ภัยประการใด ๆ คนเลี้ยงแกะระดมตีพระมหาวิระจนโลหิตไหลอาบตัว ครั้นแล้วก็หยุดชะงักและจ้องมองพระมหาวิระด้วยความหวั่นเกรง พูดเสียงสั่นว่า “ท่านผู้นี้เป็นคนแรกที่เราพบเห็นมาว่าไม่ต่อสู้ป้องกันตัวหรือวิ่งหนี ท่านเป็นฤๅษีหรือเปล่า” พระมหาวิระไม่ตอบ แต่ลุกเดินหลักไป คนเลี้ยง

แกะวิ่งตามมาขอภัยโทษ พระมหาวิระกัมศิระชพยักให้แสดงว่ายกโทษให้แล้ว และเดินทางต่อไปคน
 เลี้ยงแกะมองตามพระมหาวิระจนลับสายตา รำพึงกับตนเองว่า นักบวชผู้นี้สอน บทเรียนแก่เราว่า
 ความนิ่งมีอำนาจเหนือคำพูดพระมหาวิระก็คิดว่า เรื่องนี้สอนเราว่า ความอ่อนน้อมดีกว่าความทะนง
 ตัว สันติมีอำนาจเหนือความโกรธ

ประกาศศาสนา

เมื่อถือปฏิญาณครบ ๑๒ ปี พระมหาวิระก็ทรงคิดและมั่นพระทัยว่าพระองค์ทรงพบ
 คำตอบต่อปัญหาชีวิตครบถ้วนแล้ว จึงเสด็จออกไปเพื่อเผยแพร่ความคิดคำสอนใหม่ของพระองค์ ซึ่งได้
 ตรึกตรองค้นพบได้ในระหว่างปฏิญาณแห่งความเป็นผู้หนึ่ง ทุกแห่งที่เสด็จผ่านไปก็เทศนาสั่งสอน เสด็จ
 ไปสั่งสอนยังที่ต่าง ๆ เรื่อยไป โดยมีได้เสด็จกลับกรุงเวสาลีอีก คนทั้งหลาย ผู้มาฟังพระองค์ในกาล
 ต่อมาพูดว่า “พระองค์เป็นนักพูดที่ยิ่งใหญ่ พระองค์ทรงพูดความจริง” มาเป็นเวลานานจนกลายมา
 เป็นสาวกของพระองค์เป็นจำนวนมากพระมหาวิระทรงตั้งศาสนาใหม่ เรียกว่า ศาสนาเซน หรือ
 แปลว่า ศาสนาของผู้ชนะ อันนี้เป็นประเภทแห่งผู้ชนะแบบใหม่ เพราะพวกเซนดังที่สาวกของศาสนา
 นี้เรียกกัน ไม่ต้องการออกไปและเอาชนะผู้อื่น เขาเพียงแต่ต้องการเอาชนะตนเอง ศาสดาของพวกเข
 สอนพวกเขาว่า ความหลุดพ้นมีอยู่ภายในตัวท่านเองเช่นเดียวกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระมหาวิระ
 เริ่มต้นด้วยการยอมรับกฎแห่งกรรม ของศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู ความดีต้องมาจากกรรมดี ความชั่ว
 ต้องมาจากกรรมชั่ว และทรงยอมรับความเชื่อในสังสารวัฏและความหลุดพ้นชั้นสูงสุดคือโมกษะแต่
 มาถึงตอนนี้ ทั้งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระมหาวิระทรงมีทรรศนะขัดแย้ง กับศาสนาพราหมณ์ -
 ฮินดู ทั้งสองพระองค์ทรงปฏิเสธความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของ ระบบวรรณะ การหลุดพ้นด้วยการ
 อ้อนวอน และความจริงสูงสุดของพระเวทในจุดนี้ผู้ปฏิรูปศาสนาสององค์ก็แตกต่างกัน พระสัมมา
 สัมพุทธเจ้า ทรงปฏิบัติตามมัชฌิมาปฏิปทา พระมหาวิระกลับหันไปหาอัตตกิลมณญาณอย่างจริงจัง

แม้การประกาศศาสนาของพระมหาวิระจะมีบางอย่างที่ไม่ใช่ของใหม่ เพราะมีอยู่แล้ว ใน
 ศาสนาพราหมณ์ หรือมีผู้สอนมาก่อนหน้าพระมหาวิระก็ตาม แต่ก็ยังมีหลายอย่างใหม่ที่ใหม่และรัดกุม
 กว่าเดิม อีกทั้งความเป็นนักเทศน์นักปาฐกถาที่สามารถยิ่งทำให้ผู้ฟังทั้งหลาย เห็นจริงและเกิดศรัทธา
 ได้ จึงมีคนเชื่อฟังยอมเป็นสาวกมากเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนในที่สุด พระมหาวิระสามารถจัดระบบคณะ
 ภิกษุ คณะภิกษุณี ขึ้นเป็นศาสนาได้ สาวกทั้งหลายมีศรัทธาเชื่อว่าพระมหาวิระเป็นพระชินะผู้ชนะ
 และเป็นผู้บรรลุโมกษะความหลุดพ้นจากพันธนาการ ละกิเลส เป็นต้น ทั้งเป็นผู้เปี่ยมด้วยเมตตากรุณา
 ละปาณาติบาตได้ในสรรพสัตว์ รุกขชาติ และดิณชาติทั้งปวง ยิ่งกว่านั้นสาวกทั้งหลายต่างก็ยอมรับว่า
 พระมหาวิระเป็นศาสดาองค์สุดท้ายและเป็นศาสดาที่สำคัญที่สุดในศาสนาเซน เพราะศาสนิกเซนเชื่อ
 ว่า มีศาสดาก่อนพระมหาวิระ ๒๓ องค์ คือ ฤชภา อชิต สัมภาวะ อภินันทะ สุมาตี ปัทมประภา สุภา
 สวา จันทรประภา บุชปทันตะ สิตลา เศรยานส วสุปุชวะ วิมลา อนันตะ ธรรม สันติ คุณธู จรา มลิตี
 มุนีสूरตะ นมิ เนมิ และปารศวนาถ

บันปลายชีวิต

พระมหาวีระใช้เวลาในการสั่งสอนสาวก ประกาศศาสนาเช่นตามคามนิคมชนบท น้อยใหญ่ เมืองต่าง ๆ และประสบผลสำเร็จตลอดมาเป็นเวลา ๓๐ ปีเศษ เมื่อพระชนมายุได้ ๗๒ พรรษา ก็ได้เสด็จมายังเมืองปาวาหรือปาวาบูรี (ปัจจุบันเป็นเมืองเล็ก ๆ ในเขตปัตนะ) พระองค์ประชวรหนักไม่สามารถเสด็จต่อไปได้อีก ทรงทราบว่าวาระสุดท้ายแห่งชีวิตจะมาถึง จึงเรียกประชุมบรรดาสาวกทั้งหลาย และสั่งสอนเป็นโอกาสสุดท้าย

สาวกคนหนึ่งถามว่า “ในบรรดาคำสอนทั้งหมดของอาจารย์ ข้อไหนที่สำคัญที่สุด” พระมหาวีระตอบว่า “ในบรรดาคำสอนของเราทั้งหมด ศีลห้า (ปฏิญญา ๕) ข้อต้นสำคัญที่สุด คืออย่าฆ่าสัตว์ที่มีชีวิต อย่าทำอันตรายแก่สิ่งมีชีวิต จะเป็นด้วยวาจาที่ดี ความคิดที่ดี หรือการกระทำที่ดีอย่าฆ่าสัตว์เป็นอาหาร อย่าทำการล่าสัตว์หรือจับปลา ไม่ว่าในเวลาใด อย่าฆ่าสัตว์แม้ตัวเล็กที่สุด อย่าฆ่ายุงที่กัดเรา หรือผึ้งซึ่งต่อยเรา อย่าไปทำสงคราม อย่าสู้โต้ตอบผู้ทำร้าย อย่าเหยียบย่ำตัวหนอนริมทาง เพราะตัวหนอนก็มีวิญญาณ” ศีลข้อแรกของพระมหาวีระนี้ บรรดาสาวกรู้ว่าเป็นคำสอนอหิงสา ซึ่งหมายความว่า การไม่ทำร้ายต่อสิ่งซึ่งมีวิญญาณ พระมหาวีระดับขันธินเช้าวันต่อมา สรีระของพระองค์ได้กระทำการประชุมเพลิงที่เมืองปาวา และจนกระทั่งถึงทุกวันนี้ เมืองปาวาในเขตปัตนะ รัฐพิหาร จึงเป็นสังฆเวณีสถาน เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์สำหรับศาสนิกชนชนที่ควรไปดูไปทำสักการะ

คัมภีร์ และหลักคำสอน

คัมภีร์ที่สำคัญในศาสนาเซน คือ คัมภีร์อาคมะ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สิทธานตะ ซึ่งเนื้อหาของคัมภีร์เป็นจารึกคำบัญญัติ หรือวินัยที่เป็นไปเกี่ยวกับความประพฤติปฏิบัติของนักพรตหรือคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน และเรื่องราวประเภทชาดกในศาสนา ซึ่งตัวคัมภีร์อาคมะนั้นได้จัดพิมพ์เป็นหนังสือ ๔๕ เล่ม โดยแบ่งแยกออกเป็นอังคะ ๑๑ เล่ม เป็นฤทธิวาท ๑ เล่ม เป็นอุปางคะ ๑๑ เล่ม เป็นมูลสูตร ๔ เล่ม เป็นเจตสูตร ๖ เล่ม เป็นคูสิกะสูตร ๒ เล่ม เป็นปักษิกะ ๑๐ เล่ม ตามหลักฐานปรากฏว่าได้จารึกคัมภีร์อาคมะเป็นอักษรปรากฏฤตประมาณ ๒๐๐ ปี ภายหลังสมัยของพระมหาวีระผู้เป็นศาสดา ส่วนคำอธิบายคัมภีร์ที่เรียกว่า อรรถกถา และวรรณคดีของเซนในสมัยต่อมา ล้วนเป็นภาษาสันสกฤต ซึ่งในปัจจุบันนี้ คัมภีร์อาคมะมีการถ่ายทอดสู่ภาษาพื้นเมือง และภาษาอื่นมากมายพอสมควร

หลักคำสอนสำคัญ

หลักคำสอนที่สำคัญของศาสนาเซน แบ่งออกเป็นหลักใหญ่ ๆ ได้ ๓ หลัก คือ

๑. หลักธรรมขั้นพื้นฐาน ได้แก่ หลักอนุพรต ๕ (ศีล ๕)

๑. อหิงสา การไม่เบียดเบียน ไม่ทำลายชีวิต อนุพรตข้อนี้ถือว่าเป็นยอดของ ศีลธรรมศาสนาเซน

๒. สัตยะ พุดความจริง ไม่พุดเท็จ ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลหรือข้ออ้างใด ๆ ไม่ได้

๓. อัสเตยะ ไม่ลักขโมย รวมทั้งไม่หลบเลี่ยงภาษีอากร ไม่ใช่หรือทำเงินปลอม และไม่โกงเครื่องชั่งตวง

๔. พรหมจรรย์ อย่างต่ำคือการไม่ประพฤตินิคมในกาม

๕. อปริครหะ การไม่โลภ ไม่ควรมีข้าวของมากเกินไปจนจำเป็น

อนุพรตทั้ง ๕ นี้ ถ้าเป็นนักบวชจะปฏิบัติเคร่งครัดมาก แต่ถ้าเป็นคฤหัสถ์ก็จะ ลดหย่อนผ่อนคลายลงพอสมควรสำหรับอนุพรตในข้อ ๑ คือ อหิงสา มีรายละเอียดในการแบ่งชั้นของสัตว์ออกเป็น ๕ กลุ่ม ดังนี้

๑) กลุ่มที่มีประสาทหรืออินทรีย์ ๕ ได้แก่ ประสาทตา ประสาทหู ประสาทจมูก ประสาทลิ้น และประสาทกาย ได้แก่ พวกเทวดา สัตว์นรก มนุษย์ และสัตว์อื่น ๆ บางชนิด เช่น ลิง วัว ควาย ช้าง ม้า นกแก้ว นกพิราบ และงู ถือว่าพวกเหล่านี้มีพุทธิปัญญาอยู่ด้วย

๒) กลุ่มที่มีประสาทหรืออินทรีย์ ๔ พวกนี้จะไม่มีการประสาทหู กลุ่มนี้จะรวมเอา พวกแมลงขนาดใหญ่ไว้แทบทั้งหมด เช่น แมลงวัน ตัวต่อ และผีเสื้อ

๓) กลุ่มที่มีประสาทหรืออินทรีย์ ๓ พวกนี้จะไม่มีการประสาทตาและประสาทหู ได้แก่ พวกแมลงเล็ก ๆ เช่น มด หมัด แมลง หรือสัตว์เล็ก ๆ

๔) กลุ่มที่มีประสาทหรืออินทรีย์ ๒ คือ มีแต่ประสาทสำหรับสัมผัสกับประสาทสัมผัสเท่านั้น ได้แก่ พวกหนอน หาก สัตว์น้ำจำพวกที่มีเปลือก เช่น หอย ปู กุ้ง และสัตว์เล็ก ๆ บางชนิด

๕) กลุ่มที่มีประสาทหรืออินทรีย์เดียว คือ มีเฉพาะประสาทสำหรับสัมผัสเท่านั้น กลุ่มนี้ยังแบ่งย่อยออกไปเป็นชั้นย่อย ๆ อีก ได้แก่ พวกพืช ผัก ดิน และสิ่งทั้งปวงที่เกิดขึ้นจาก ดิน น้ำ ลม เหล่านี้ถือว่าไม่มีประสาทเดียวหรืออินทรีย์เดียวทั้งนั้น

ผู้นับถือศาสนาเซนจะฆ่าหรือกินสัตว์เหล่านี้ไม่ได้ จะทำได้เฉพาะที่มีอายุตนะทางสัมผัสอย่างเดียว คือ ผักหญ้า สรุปลก็คือ ศาสนิกเซนทุกคนทานอาหารมังสวิรัต

๒. หลักปรัชญา หลักปรัชญาในศาสนาเซน แบ่งออกเป็น ๒ ข้อ ได้แก่

๑. ชญาณ แบ่งออกเป็น ๕ ประการ คือ

๑) มติชญาณ ความรู้ทางประสาทสัมผัส

๒) ศฤติชญาณ ความรู้เกิดจากการฟัง

๓) อวชิชญาณ ความรู้เหตุที่ปรากฏในอดีต

๔) มนปรยายชญาณ ชญาณกำหนดรู้ใจผู้อื่น

๕) เกวลชญาณ ชญาณอันสมบูรณ์ซึ่งเกิดขึ้นก่อนบรรลุนิรวาณ

ชญาณข้อที่ ๑ - ๓ เชื่อกันว่า พระมหาวิระได้มาตั้งแต่แรกเกิด ชญาณข้อที่ ๔ ได้ในเวลาต่อมา ส่วนชญาณข้อที่ ๕ ได้ภายหลังที่บำเพ็ญเพียร ๑๒ ปี

๒. ชีวะและอชีวะศาสนาเซนเป็นศาสนาวินิยม มองสภาพความจริงว่ามีส่วนประกอบของสิ่งที่มีอย่างเที่ยงแท้ เป็นนิรันดร มีอยู่ ๒ สิ่ง คือ

๑) ชีวะ ได้แก่ วิญญาณ หรือสิ่งมีชีวิต หรืออาดมัน

๒) อชีวะ ได้แก่ อวิญญาณ หรือสิ่งไม่มีชีวิต ได้แก่ วัตถุชีวะ หรือสสาร ประกอบด้วยองค์ประกอบขั้นพื้นฐาน ๕ ประการ คือ การเคลื่อนไหว (อัมมะ) การหยุดนิ่ง (ออัมมะ) อวกาศ (อากาศ) สสารและกาล ทั้งหมดเป็นนิรันดร (ปราศจากการเริ่มต้น) และทั้งหมดยกเว้น วิญญาณ (ชีวะ) เป็นสิ่งไม่มีชีวิต และทั้งหมดยกเว้น สสาร เป็นสิ่งไม่มีตัวตน การเคลื่อนที่และการหยุดนิ่ง โดยตัวของมันเองไม่มีอยู่ จะต้องมียี่สิ่งอื่นมาทำให้มันเคลื่อนที่และหยุดนิ่ง องค์ประกอบขั้นพื้นฐานของอชีวะหรือสสารทั้ง ๕ ดังกล่าวมี กาล (เวลา) ซึ่งเป็นนิรันดรเป็นองค์ประกอบ

ถ้ากล่าวโดยพิสดาร ทุกอย่างแบ่งออกเป็น ๙ ดังต่อไปนี้

๑. ชีวะ หรืออาดมัน

๒. อชีวะ หรือวัตถุ

๓. ปุณยะ ได้แก่ บุญ

๔. ปาปะ ได้แก่ บาป

๕. กรรม ได้แก่ การกระทำ

๖. พันธะ ได้แก่ ความผูกพัน

๗. สังสาระ ได้แก่ ความเวียนว่ายตายเกิด

๘. นิรขระ ได้แก่ การทำลายกรรม

๙. โมกษะ ได้แก่ ความหลุดพ้น

๓. หลักโมกษะ คือการหลุดพ้น หรือความเป็นอิสระของวิญญาณ ซึ่งศาสนาเซน เชื่อว่าเมื่อวิญญาณหลุดพ้นแล้วก็จะไปอยู่ในส่วนหนึ่งของเอกภาพที่เรียกว่า สิทธิศิลา เป็น ดินแดนแห่งความสุขนิรันดร ไม่ต้องกลับมาเกิดอีก

ข้อปฏิบัติที่บรรลุโมกษะในศาสนาเซน เรียกว่า ไตรรัตน์ หรือตริตันนะ หมายถึง แก้ว ๓ ประการ ได้แก่ ไตรรัตน์หรือตริตันนะ ธรรมเป็นเครื่องให้หลุดพ้นจากความทุกข์ดังกล่าว เพื่อเข้าถึง ไกวัลเรียกว่า ไตรรัตน์หรือตริตันนะ หมายถึง แก้ว ๓ ประการ คือ

๑. สัมยัคทรศนะ : ความเห็นชอบ ความเห็นชอบ ได้แก่ ความเห็นถูกและมีความเชื่ออย่างแน่วแน่เห็นว่าศาสตราจารย์ ทั้งหลายผู้เป็นบรรพบุรุษของเซนนั้นแม้เดิมท่านเป็นปุถุชน แต่อาศัย การที่ท่านมีความเพียรแรงกล้ายิ่งกว่าสามัญบุคคล ท่านจึงได้หลุดพ้นเป็นผู้ชนะ ท่านได้ใช้ชีวิตอันบริสุทธิ์เพื่ออบรมสั่งสอนอำนวยความสะดวกแก่มนุษยชาติซึ่งอยู่ในความทุกข์ด้วยหลักธรรม

๒. สัมยัคชญาณ : ความรู้ชอบ ความรู้ชอบ ได้แก่ ความรู้หลักธรรมที่ศาสดาสั่งสอนไว้แต่เดิม โดยมีตัวอย่าง ดังต่อไปนี้

ก. เรื่องโลก ให้รู้ว่าโลกอันรวมทั้งนรก สวรรค์ และโลกอื่นทั้งสิ้น มีอยู่ เป็นอยู่เอง ไม่มีผู้ควบคุม และตั้งอยู่เป็นนิรันดร

ข. สิ่งปรากฏอยู่ในโลก ให้รู้ว่าสิ่งเหล่านั้นทั้งหมดเกิดขึ้นเพราะมีสภาวะสำคัญ ๖ ประการ รวมตัวกันเข้าไว้ อันได้แก่ อาตมะ ธรรม อธรรม ยุคกาล วัตถุธาตุ อนุปรมาณู อาศัยอนุปรมาณูรวมกันจึงเกิดเป็นธาตุ ๔ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ และร่างกายของมนุษย์ รวมทั้งสิ่งต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในโลก

ค. เรื่องการแบ่งโลก ให้รู้ว่าโลกนี้แบ่งออกเป็น ๓ ภาค คือ ต่ำ กลาง สูง ทั้งยังมีนรก และสวรรค์มากมายหลายชั้น แต่สิ่งทั้งหมดนั้นจัดอยู่ในชั้นะ ๒ หมู่ คือ ชิวะ และอชิวะ

๓. สัมยัคจริต : ความประพฤติชอบความประพฤติชอบ ได้แก่ ให้รู้หลักธรรม ๒ ประการ ดังต่อไปนี้

๑) ธรรมสำหรับผู้ครองเรือน เรียกว่า อนุพรัต มี ๕ ประการ ดังนี้

๑. อหิงสา การไม่เบียดเบียน ตลอดจนการไม่ทำลายชีวิต

๒. สัตยะ การไม่พูดเท็จ

๓. อัสเตยยะ การไม่ลักขโมย

๔. พรหมจริยะ การประพฤติพรหมจรรย์ หมายถึง ไม่ประพฤติผิด ในกาม ไม่อยู่ร่วมกับโสเภณี และไม่ดื่มสุราเมรัย

๕. อปริครหะ การไม่ละโมภ ไม่อยากได้สิ่งใดๆ คือไม่เพิ่มเติมทรัพย์ ในทางทุจริต

๒) ธรรมสำหรับนักพรต เรียกว่า มหาพรัต มี ๕ ประการเหมือนกับอนุพรัต ของผู้ครองเรือน แต่ให้เพิ่มการปฏิบัติให้เคร่งครัดยิ่งขึ้น โดยเฉพาะข้อ ๔ หมายถึง การเว้นจากกามโดยสิ้นเชิง สำหรับข้อ ๑ อหิงสานั้น นักพรตเซนถือเป็นข้อสำคัญต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด โดยต้องระวังทุกฝีก้าวในการยืน เดิน นั่ง นอน แม้ในการกิน เพื่อไม่ให้ทำร้ายสัตว์อื่น ด้วยเหตุนี้ นักพรตเซนจึงต้องมีเครื่องปิดปากปิดจมูกกันมิให้แมลงและจุลินทรีย์พลัดเข้าไป ต้องมีไม้กวาดและผ้ากรองน้ำติดตัวเสมอ ไม้กวาดใช้สำหรับกวาดทางในขณะที่เดินไป หรือนั่งอยู่เพื่อไล่สัตว์แมลงไปเสีย และไม่จาริกในฤดูฝน ๓ เดือน เพราะฤดูฝนนี้มีตัวแมลงมาก นอกจาก พวกสัตว์แล้วนักพรตเซนต้องไม่ทำอันตรายแก่พวกสัตว์ในพืชคาม (เมล็ดพันธุ์ไม้) และภุตคาม (หน่อไม้) ด้วย

นักพรตเซนผู้ปฏิบัติเคร่งครัดต้องนุ่งผ้าฝืนเดี่ยวหรือไม่นุ่ง โขนผมหรือถอนผม ต้องปฏิบัติตนเป็นผู้ขอเขากิน ไม่อยู่ในบ้านแห่งเดียวเกิน ๑ คิน ยกเว้นฤดูฝน ต้องถือศีลหรือถ้าปฏิบัติอย่างเคร่งครัดต้องถือศีลอดอาหารจนตายนอกจากพรตหรือศีลดังกล่าวมาแล้ว ความประพฤติชอบยังหมายถึง หลักเมตตากฎา ซึ่งมี ๔ ข้อ ดังต่อไปนี้

๑. มีความกรุณาโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน

๒. ยินดีในความได้ดีของผู้อื่น

๓. มีความเห็นใจในความทุกข์ยากของผู้อื่น รวมทั้งช่วยให้เขาพ้นจาก ความทุกข์ร้อน

๔. มีความกรุณาต่อผู้ทำผิด ดังที่ศาสนamahaviraฯ ทรงสอนไว้ สมณะไม่ควรโกรธเคืองแม้เมื่อถูกตี ทั้งไม่ควรคิดร้ายด้วย เมื่อรู้ว่าความอดทนเป็นความดีอันสูงสุด สมณะจึงควรเพ่งธรรม

หลักความเชื่อและจุดหมายสูงสุด

ศาสนาเซนเชื่อว่า トラบที่ยังเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ ย่อมเป็นทุกข์ทั้งกายทั้งใจ กิเลส เป็นเหตุให้คนต้องเวียนว่ายตายเกิด เมื่อคนตายแล้ว วิญญาณจะไปเกิดใหม่ เพราะวิญญาณเป็นอมตะ ส่วนจะไปเกิดดีหรือไม่ จะไปสุคติหรือทุคติภูมิ ก็ขึ้นอยู่กับกรรมที่ทำไว้ ศาสนาเซนเชื่อว่านรกมี ๗ ชุม และสวรรค์มี ๑๖ ชั้น ก็การเกิดเป็นทุกข์นานาประการ การเกิดจึงเป็นเรื่องน่าสะพรึงกลัว ส่วนการที่จะพ้นทุกข์ได้ก็ต่อเมื่อบรรลุโมกษะแล้วเท่านั้น ดังนั้น โมกษะหรือความหลุดพ้นจากกิเลส จึงเป็นจุดหมายสูงสุดของศาสนาเซน ชาวเซนปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัดก็เพื่อเข้าถึงโมกษะ ภูมิที่พ้นไปจากทุกข์ ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป ส่วนวิธีปฏิบัติเพื่อบรรลุโมกษะมีดังนี้

๑. สัมผัสธรรมนะ เห็นชอบ แต่ในที่นี้หมายถึงการเชื่อคำสั่งสอนของศาสดาเซนทุกองค์

๒. สัมผัสญาณ ความรู้ชอบ คือรู้แจ้งเห็นจริงตามคำสั่งสอนของพระศาสดา

๓. สัมผัสจริตะ ประพฤติชอบ คือประพฤติตามคำสั่งสอนของพระศาสดาอย่างเคร่งครัด

นิกายในศาสนา

หลังจากพระมหายาจิระได้สิ้นชีพแล้ว สาวกของพระมหายาจิระได้แตกแยกเป็นหมู่ เป็นคณะ แยกกันปฏิบัติตามหลักที่ตนเห็นว่าทำให้หลุดพ้นจากทุกข์ได้ แต่นิกายที่แยกออกไปนั้นยังคงมุ่งไปหาหลักอหิงสธรรมอย่างเดียวกัน แตกต่างกันไปเพียงหลักการบางอย่างเท่านั้น (สุชีพ ปุณฺณานุภาพ, ๒๕๔๕, หน้า ๑๗๑-๑๗๒)

นิกายที่สำคัญในศาสนาเซน มี ๒ นิกายใหญ่ ๆ ดังต่อไปนี้

๑. นิกายทิคัมพร ได้แก่ นิกายเปลือยกายหรือนักบวชแบบซีเปลือย ปฏิบัติโดยเคร่งครัด ทรมาณตนให้ลำบากนานัปการ ไม่ยอมมีเครื่องปกปิดร่างกาย เพราะพวกเขาเชื่อว่าการมีเครื่องแต่งกายหรือมีผ้าปกปิดร่างกายนั้น ทำให้เกิดความกังวลใจเกี่ยวกับบริวารของตน หรืออาจเป็นเครื่องกังวลใจที่ต้องรักษาและแสวงหามา แต่เมื่อตนได้ถือเพศเป็นนักพรตเปลือยแล้ว ความกังวลใจในเรื่องนี้ก็อันหมดไป นอกจากไม่มีบริวารแล้ว พวกเขา ก็มีเพียงไม้กวาดและผ้ากรองน้ำเพื่อมิให้สิ่งมีชีวิต ถูกเปียดเบียนหรือต้องตายเพราะตน หลักปฏิบัติอันเคร่งครัดจริง ๆ มีอีก ๓ ข้อ ได้แก่

๑. ไม่กินอาหารใด ๆ แม่น้ำก็ไม่ยอมให้ล้างลำคอในคราวปฏิบัติ

๒. ไม่มีสมบัติใด ๆ ติดตัวแม้แต่ผ้าถุง สัญจรไปด้วยตัวเปล่าเปลือยกาย

๓. ไม่ยอมให้ผู้หญิงปฏิบัติตามและบรรลุธรรม

๒. นิกายเศวตัมพร ได้แก่ นิกายนุ่งขาวห่มขาวเพียงเพื่อปกปิดกายของตนเท่านั้น ทั้งนี้ เพราะผู้ที่เข้ามาบวชพิจารณาเห็นว่า ตนยังมีความละอายใจที่ต้องเที่ยวไปโดยไม่มีชิ้นผ้าปกปิดกาย นิกายเศวตัมพรส่วนมากอาศัยอยู่ทางภาคเหนือของอินเดีย อันเป็นแถบที่มีอากาศหนาวมากกว่าทาง ตอนใต้ของประเทศซึ่งพวกนิกายทิคมพรอาศัยอยู่

นักศึกษาสามารถสังเกตความแตกต่างของนิกายทั้ง ๒ เหล่านี้ได้ว่า วัดใดเป็นวัดเซนนิกาย ใด ให้สังเกตดูรูปองค์พระตึรถังกร ถ้าเปลือยกายทอดตาลงต่ำ วัดนั้นเป็นวัดเซน นิกายทิคมพร ถ้า พระตึรถังกรมีผ้านุ่งผ้าห่มทอดตามองตรงไปข้างหน้า วัดนั้นเป็นวัดเซนนิกายเศวตัมพร

ข้อปฏิบัติของพระนิกายทิคมพร

๑. ต้องปฏิบัติตามปัญจมหาพรตหรือมหาพรตทั้ง ๕ คือ อหิงสา สัตยะ อัสนะ พรหมจริยะ และอปริครหะ อย่างเคร่งครัด

๒. ต้องสำรวม ๕ คือ การเคลื่อนไหว การพูด การบริโภคอาหาร การยกและวางสิ่งของ และการโยนสิ่งต่าง ๆ

๓. ต้องควบคุมอายตนะภายในทั้ง ๕ คือ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย

๔. ต้องปฏิบัติกิจ ๖ อย่าง คือ หาคความสงบ สวดมนต์ เคารพผู้เหนือกว่าตน ปลงอาบัติ มุ่งมั่นที่จะกำจัดบาป และทำสมาธิ

๕. โจนผม

๖. เปลือยกาย

๗. ไม่อาบน้ำ

๘. นอนบนพื้นที่ราบ

๙. ไม่แปรงฟัน

๑๐. ยืนบริโภคอาหาร

๑๑. บริโภคอาหารได้เพียง ๑ ครั้งใน ๒๔ ชั่วโมง

ข้อควรปฏิบัติของพระนิกายเศวตัมพร

๑. ต้องปฏิบัติตามมหาพรตทั้ง ๕

๒. ต้องไม่บริโภคอาหารในเวลาคำคืน

๓. ต้องควบคุมอายตนะทั้ง ๕

๔. ต้องรักษาความสะอาดภายใน

๕. ต้องรักษาความหมุดจิด

๖. ต้องรักษาความหมุดจิดในการครอบครองเป็นเจ้าของสิ่งต่าง ๆ

๗. ต้องให้อภัย

๘. ต้องไม่ยึดมั่นถือมั่น

๙. ต้องใจดี

๑๐. ต้องพูดดี

๑๑. ต้องช่วยค้ำครองทุกชีวิต

๑๒. ต้องมีขันติ

วัตตบท ๗

ความจริงศาสนาเซนทั้ง ๒ นิกาย มีข้อวัตรปฏิบัติอย่างเดียวกัน โดยยึดพระสูตรอย่างเดียวกัน ต่างแต่เพียงข้อปฏิบัติเล็กน้อยเท่านั้น เช่น การนุ่งห่มดังกล่าว ข้อวัตรปฏิบัติที่นักบวชในศาสนาเซนพึงปฏิบัติประจำตลอดชีวิต เรียกว่า วัตตบท มี ๗ อย่าง ดังนี้

๑. ประพฤติตนเป็นคนเปลือยไม่นุ่งผ้า

๒. ประพฤติพรหมจรรย์ ไม่เสพเมถุนธรรม

๓. เลี้ยงชีวิตด้วยของแห้ง ไม่บริโภคข้าวสุก ขนมนสด

๔. ไปนมัสการอุเทนเจดีย์ ซึ่งประดิษฐานอยู่ทางทิศบูรพา

๕. ไปนมัสการโคตมกเจดีย์ ซึ่งประดิษฐานอยู่ทางทิศทักษิณ

๖. ไปนมัสการสัตตัมพเจดีย์ ซึ่งประดิษฐานอยู่ทางทิศประจิม

๗. ไปนมัสการพทุตติกเจดีย์ ซึ่งประดิษฐานอยู่ทางทิศอุดร

การเดินทางไปนมัสการสถานที่ทั้ง ๔ แห่งเหล่านี้ ถือว่าเป็นการปฏิบัติธุดงค์วัตรอันสำคัญที่สุด ซึ่งพวกเขาจะต้องปฏิบัติจนตลอดชีวิต ถึงจะอยู่ไกลแสนไกลก็ร้อยโยชน์หรือพันไมล์ ก็ไม่ย่อท้อ เพราะเป็นทางให้บรรลุวิมุตติอันเป็นธรรมสูงสุดได้

พิธีกรรมในศาสนา

พิธีกรรมที่สำคัญของศาสนาเซน คือ พิธีการยู่สะนะ หรือพิธีปชฺชุสะนะ เป็นงานพิธีรำลึกถึงองค์ศาสดามหาวิระ ซึ่งเป็นงานพิธีกรรมกระทำให้มีความสะดวก การให้อภัยกัน และการเสียสละบริจาคทานแก่คนยากจน และแห่งรูปองค์ศาสดาเดินไปตามท้องถนน นิยมทำกันในปลายเดือนสิงหาคม หรือต้นเดือนกันยายน กระทำพิธีคราวละ ๘ วัน (สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธเถระ), ๒๕๔๘, หน้า ๔๔๖-๔๔๘)

อนึ่ง ในระหว่างทำพิธี ๘ วันนั้น นักบวชตามปกติจะพำนักอยู่ในป่า จะเข้ามาอยู่ในเมืองเพื่อร่วมประกอบพิธีจนครบ ๘ วัน ส่วนฆราวาสก็จะอ่านคัมภีร์ซึ่งเป็นคำสอนของมหาวิระจนครบ ๘ วัน และนอกจากนี้ก็จะมีการเฉลิมฉลองสมโภชกันเอิกเกริกมโหฬารในหมู่ชาวเซนทั่ว ๆ ไป

พิธีบูชาสนะ ๘ วัน แบ่งเป็น ๕ ระยะ ดังนี้

๑. ระยะที่หนึ่ง ใน ๓ วันแรก พวกฆราวาสต้องมารับคำสอนจากนักบวชทุกเช้า วันละ ๒ ชั่วโมง

๒. ระยะที่สอง ในวันที่ ๔ พวกฆราวาสต้องอ่านกัลปสูตร ซึ่งกล่าวถึงเรื่องราวความเป็นมาของศาสนาเซน และชีวประวัติของมหาวีระองค์ศาสดา

๓. ระยะที่สาม ในวันที่ ๕ มีการประกอบพิธีใหญ่ เพราะถือว่าเป็นวันเกิดของมหาวีระ กิจที่ต้องทำในวันนี้ก็คือ การขายวัตถุแห่งความฝัน ๑๔ ประการ คือ ช้าง โค สิงโต เจ้าแม่ แห่งโชค พวงหรีด พระจันทร์ พระอาทิตย์ ธง หม้อน้ำ สระบัว มหาสมุทร วัง กองเพชร และ ไฟไม่มีแสง วัตถุแห่งความฝันเหล่านี้ เขามักจะจำลองไว้ด้วยเงินภายในวัดหรือตามริมท่าแม่น้ำคงคา ในวัดเซนทุกวัดต้องมีวัตถุเหล่านี้ประจำ แต่บางวัดยังมีแปลซึ่งถือว่าเป็นแปลของมหาวีระ พอถึงวันแห่งก็นำสิ่งเหล่านี้ออกมาแห่ด้วย ในขบวนแห่นั้นมีรูปภาพของมหาวีระใหญ่โตและหนังสือคัมภีร์ นิยมแห่ไปยังท่าแม่น้ำคงคาหรือไม่ก็สุดแต่กำหนดกันขึ้นว่าจะแห่ไปที่ใด

๔. ระยะที่สี่ ในวันที่ ๖ - ๗ คงมีแต่การอ่านกัลปสูตรอย่างเดียว

๕. ระยะที่ห้า ในวันที่ ๘ มีการอ่านคัมภีร์ทุกคัมภีร์ ในการอ่านคัมภีร์ทุกระยะ มีนักบวชคอยอธิบายข้อความให้ผู้ฟัง การอ่านคัมภีร์นั้นกำหนดไว้ว่า ต้องอ่านคัมภีร์ตอนละ ๓ ชั่วโมง ทั้งเช้าและบ่าย ทุก ๆ วัน และวันหนึ่ง ๆ ต้องอ่าน ๒ ตอน รวมเป็นเวลา ๖ ชั่วโมง

แหล่งที่มา : ภาพสัญลักษณ์ <http://rabbitduck.wordpress.com/2008/10/08/jainsym/>

สัญลักษณ์ทางศาสนา

ศาสนาเซนใช้รูปของมหาวีระองค์ศาสดา เป็นสัญลักษณ์คล้ายกับศาสนาพุทธ ที่มีพระพุทธรูป เป็นสัญลักษณ์ ต่างกันแต่รูปมหาวีระเป็นรูปเปลือย และต่อมาศาสนาเซนได้ถือเอาลวดลายต่าง ๆ ซึ่งมีภาพมหาวีระอยู่ในวงกลมประกอบอยู่ด้วย (สุชีพ ปุญญานุภาพ, ๒๕๔๕, หน้า ๑๗๐)

ปัจจุบันได้ถือรูปทรงกระบอกตั้ง มีบรรจุสัญลักษณ์อยู่ข้างใน ๔ ประการ ดังนี้

๑. รูปกงจักร สัญลักษณ์ของหิงสาอยู่บนฝ่ามือ
๒. รูปสวัสดิกะ เครื่องหมายแห่งสังสาร
๓. จุด ๓ จุด สัญลักษณ์แห่งรัตนตรัย - ความเห็นชอบ ความรู้ชอบ ความประพฤติชอบ
๔. จุด ๑ จุด อยู่บนเส้นครึ่งวงกลมตอนบนสุด คือ วิญญาณแห่งความหลุดพ้น เป็น อิศระสถิตอยู่ ณ สถานที่สูงสุดของเอกภาพ

สัญลักษณ์นี้มาจากความเชื่อถือว่า เวลาและเอกภาพเป็นสิ่งนิรันดร ไม่มีรูป โลกคงมีอยู่ ไม่มีวันจบสิ้น เป็นสภาพนิรันดร ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ แต่สภาวะเปลี่ยนแปลงคงอยู่ตลอดกาล อวกาศเป็นสิ่งขยายไร้รูป เป็นที่รองรับเนื้อที่ทั้งหมดของเอกภาพ และเอกภาพมี รูปร่างเหมือนคนยืนกางขา เอามือเท้าสะเอว รูปร่างเพรียว เอวแบน ตรงกลางเอกภาพมีที่สถิตแห่งดวงวิญญาณ เป็นบริเวณที่สิ่งมีชีวิตทั้งหลายทุกชนิดมีอยู่ เหนือบริเวณตอนกลางของเอกภาพขึ้นไป คือโลกชั้นบน โลกชั้นนี้มีสองส่วน มีสวรรค์ ๑๖ ชั้น มีเขตของท้องฟ้า ๑๔ เขต ชั้นบนที่สุดของเอกภาพเป็นที่ตั้งของสิทธิติลา ซึ่งเป็นสถานที่มีลักษณะบริเวณโค้ง เป็นที่สถิตของวิญญาณที่หลุดพ้นออกจากกายที่อยู่บนโลกมนุษย์ เรียกว่า ไกวัล

ฐานะของศาสนาในปัจจุบัน

ศาสนาเขนถึงแม้จะเกิดมานานแล้ว แต่ก็มีศาสนิกน้อย ประมาณ ๓๗๐๐๐๐๐ คน (Encyclopaedia Britannica ๑๙๙๔ : ๒๖๙) และนับถือกันอยู่ในอินเดียเท่านั้น ทั้งนี้ก็เพราะมี ๒ สาเหตุ คือ (จินดา แก้วจันทร์, ๒๕๓๒, หน้า ๕๔)

๑. ข้อปฏิบัติของศาสนาเขนเข้มงวดมาก เป็นลักษณะสุดโต่งหรือริมสุดหรือตกขอบ จึงยากที่คนทั่วไปจะปฏิบัติได้

๒. ในวงการศาสนาเขนเองก็ไม่ค่อยสนใจที่จะเผยแผ่ศาสนาเขนให้แพร่หลายออกไปภายนอก หากแต่ยินดีอนุรักษ์ไว้ภายในสำหรับศาสนิกเขนเท่านั้น ยิ่งกว่านั้นยังถูกแวดล้อมด้วยศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู ซึ่งมีผู้นับถือมากกว่าหลายเท่า ทำให้ถูกกลืนเป็นฮินดูมากขึ้นทุกที อย่างเช่น ศาสนาเขนปฏิเสธเรื่องวรรณะ แต่ปัจจุบันนักบวชศาสนาเขนส่วนใหญ่จะเป็นคนวรรณะพราหมณ์ ทั้งได้รับความนับถือสูงกว่านักบวชในวรรณะอื่นด้วย

ปัจจุบันมีขบวนการเผยแผ่ศาสนาเขน เรียกว่า ขบวนการอนุพรต มีตุลสีเป็นหัวหน้า มีสำนักงานใหญ่อยู่ที่เมืองกัลกัตตา ขบวนการนี้พยายามชักจูงคนให้สนใจปฏิบัติตาม หลักธรรมอนุพรต โดยได้นำคำสอนจากศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู และศาสนาพุทธที่ตรงกันมา สนับสนุนด้วย เพื่อที่คนจะได้เห็นความสำคัญของศาสนาเขนยิ่งขึ้น

ชาวเซนถึงแม้จะมีกฎระเบียบต่าง ๆ มากมายแต่ชาวเซนก็มักจะมีการศึกษาสูงกว่าและฐานะดีกว่าเพื่อนบ้าน ตลอดทั้งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า ชาวเซนซื่อสัตย์สุจริตและมีคุณธรรมสูง ชาวเซนนิยมไปวัดซึ่งมีมากกว่า ๕๐๐๐๐ วัดในประเทศอินเดีย ตามวัดต่าง ๆ จะมีรูปเคารพของพระตรีถังกร ประดับประดาอย่างงดงาม และมีหลายวัดที่มีศิลปะงดงามมากอย่างวัดเซนบนภูเขาบู ได้รับการยกย่องว่าเป็นสิ่งมหัศจรรย์ ๑ ใน ๗ ของอินเดีย

สรุปท้ายบท

ศาสนาเซนเป็นศาสนาประเภทเถรวาทนิยมไม่เชื่อว่ามีพระเจ้าสร้างโลก แต่เชื่อว่าโลกนั้นเกิดขึ้นและเป็นไปตามเหตุปัจจัย แต่โลกนี้ก็ไม่ได้แตกสลาย คงอยู่ตลอดไป เป็นศาสนาแห่งความบริสุทธิ์ทางศีลธรรมและจิตใจ โดยมีจุดหมายเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในชาติปัจจุบัน และเป็นเทพเจ้าในชาติหน้า วิญญาณเป็นอมตะ และเชื่อสังสารวัฏ คนต้องเวียนว่ายตายเกิดไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะบรรลุโมกษะ โมกษะเป็นภูมิสูงสุดพ้นจากความทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย การบรรลุถึงโมกษะได้โดยการประพฤติปฏิบัติพัฒนาจิตใจตนเอง ตามหลักไตรรัตน์ มิใช่ด้วยการเช่นสรวงบูชาเทพเจ้า และเชื่อว่าคนเราจะสูงต่ำดีชั่วอยู่ที่กรรม ดังนั้น ศาสนาเซน จึงต่อต้านการอาบน้ำล้างบาปและการถือชั้นวรรณะ สันนิษฐานเพศนักบวช และปลีกตนออกจากสังคม

คำถามประจำบทที่ ๓

๑. จงอธิบายเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของศาสนา ประวัติศาสตร์ ตามที่ได้ศึกษามาพอเข้าใจ
๒. จงอธิบายคัมภีร์ที่สำคัญของศาสนาเซนมาพอเข้าใจ
๓. จงอธิบายหลักคำสอนเกี่ยวกับข้อปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นของศาสนาเซน มาพอเข้าใจ
๔. นิกลายสำคัญของศาสนาเซนมีอะไรบ้าง จงอธิบายมาพอเข้าใจ
๕. จงอธิบายพิธีกรรมในศาสนาเซน ที่นิสิตสนใจ มา ๑ พิธีกรรม
๖. จงอธิบายความหมายแห่งสัญลักษณ์ของศาสนาเซนมา พอเข้าใจ
๗. จงเขียนผังความคิด (Mind Map) สรุปเนื้อหาของศาสนาเซนตามที่ได้ศึกษามา
๘. เพราะเหตุศาสนาเซนจึงถูกจำกัดในวงแคบ ไม่แพร่หลาย เหมือนกับศาสนาอื่น นิสิตมีความเห็นอย่างไร อธิบาย
๙. นิสิตคิดว่า หลักอนุพรต ๕ นั้นมีความคล้ายคลึง กับศีล ๕ ของศาสนาพุทธหรือไม่ อธิบายตามความเข้าใจ
๑๐. นิสิตคิดว่า หลักโมกษะการหลุดพ้นของศาสนาเซนนั้น มีลักษณะเหมือนกับการนิพพานของศาสนาพุทธหรือไม่ อย่างไร อธิบาย

บทที่ ๔ ศาสนาสิกข์

ขอบเขตเนื้อหา

๑. ประวัติศาสนา
๒. ประวัติศาสดา
๓. คัมภีร์ และหลักคำสอน
๔. นิกายในศาสนา
๕. ศาสนสถาน
๖. พิธีกรรมในศาสนา
๗. วันสำคัญทางศาสนา
๘. สัญลักษณ์ทางศาสนา
๙. ฐานะปัจจุบันของศาสนา

แนวคิด

๑. พัฒนาการของศาสนาสิกข์จนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้มี ๒ ทศนะ คือ นักการศาสนาสมัยก่อนเห็นว่า ศาสนาสิกข์เกิดจากความพยายามของคุรุนานักที่พยายามพัฒนาศาสนาที่รวมจิตวิญญาณของศาสนาฮินดูและอิสลามเข้ามาไว้ด้วยกัน ส่วนนักการศาสนาสิกข์ในปัจจุบันเห็นว่า ศาสนาสิกข์มีประวัติศาสตร์ของตนเองโดยเฉพาะ ไม่ใช่ศาสนาที่รวมเอาหลักการของศาสนาฮินดูและอิสลามเข้ามาไว้ด้วยกัน แต่เป็นการเปิดเผยขึ้นใหม่ของศาสดาคุรุนานัก

๒. ศาสนาผู้ก่อตั้งศาสนาสิกข์ คือ คุรุนานัก และมีศาสดาสืบทอดมาอีกจำนวน ๑๐ ท่าน

๓. คัมภีร์สำคัญของศาสนาสิกข์ เรียกว่า คัมภีร์ครันถะ สาหิบ แปลว่า พระคัมภีร์ มีจำนวน ๒ ฉบับ คือ อาทิกรันถ์ โดยศาสดาองค์ที่ ๕ คือ คุรุอรชุน ได้จัดทำขึ้น และทสมครันถ์ โดยศาสดาองค์ที่ ๑๐ คือ คุรุโควินทสิงห์ เป็นผู้จัดทำ

๔. หลักคำสอนสำคัญของศาสนาสิกข์ ประกอบด้วยพระเจ้าเป็นสิ่งสูงสุด หลักคำสอนเรื่องโลกและมนุษย์ ความหลุดพ้นของมนุษย์ คือ ๕ ประการ คำสอนเกี่ยวกับชีวิตและสังคม

๕. นิกายสำคัญของศาสนาสิกข์มี ๓ นิกาย คือ ๑) นิกายอุทลิส เป็นนิกายสำหรับพวกนักบวชชาวสิกข์ นิกายนี้มักปฏิบัติตามกฎหรือข้อปฏิบัติในรูปแบบการบำเพ็ญพรตของศาสนาฮินดู พุทธศาสนาและเซน ไม่แต่งงาน ๒) นิกายสหัชธรีหรือนานักปันถิ นิกายนี้จะเป็นพวกอนุรักษนิยม นับถือคุรุนานัก เน้นหนักไปในทางการดำรงชีวิตแบบเรียบง่าย และ ๓) นิกายขาลสา หรือ สิงห์ นิกายนี้

นับถือเน้นหนักตามคำสอนของศาสดาครูโควินทสิงห์ ผู้ชายจะมีลักษณะของนักรบเพื่อปกป้องชาวสิกข์ ผู้ที่นับถือนิกายนี้จะไว้ผมตลอดทั้งหมวดเครายาว โดยไม่ตัดหรือโกนตลอดชีวิต

๖. พิธีกรรมของศาสนาสิกข์ ได้แก่ พิธีปาหุล พิธีรับน้ำอมฤต ประเพณีการเล่นดนตรีสวรรค์ ประเพณีการโพนทึรชะ และประเพณีคร้วทาน

๗. สัญลักษณ์ของศาสนาสิกข์ที่นับว่าสำคัญ คือ กาน้ำและดาบ ซึ่งหมายถึง การรับใช้และกำลัง สัญลักษณ์ที่สอง คือ อักษร ก ทั้ง ๕ และสัญลักษณ์รูปดาบไขว้ และมีดาบ ๒ คม หรือพระขรรค์ อยู่ตรงกลาง แล้วมีวงกลมทับพระขรรค์นั้นอีกต่อหนึ่ง

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้นิสิตเห็นภาพรวมประเด็นที่เป็นสาระสำคัญทางศาสนาของ ศาสนาศาสนาสิกข์ ได้อย่างสมบูรณ์

๒. เพื่อให้นิสิตเข้าใจและสามารถอธิบายเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของศาสนา ประวัติศาสดา คัมภีร์สำคัญในศาสนา หลักคำสอนที่สำคัญในศาสนา หลักความเชื่อและ จุดหมายสูงสุดของศาสนาสิกข์ได้อย่างถูกต้อง

๓. เพื่อให้นิสิตเข้าใจและสามารถอธิบายเกี่ยวกับพิธีกรรมที่สำคัญทางศาสนา นิกายในศาสนา สัญลักษณ์ของศาสนา ฐานะปัจจุบันของศาสนาสิกข์ ได้อย่างถูกต้อง

ประวัติศาสตร์

ประมาณ ๒๐๐๐ ปี หลังจากที่ศาสนาเซนประดิษฐานตั้งมั่นในประเทศอินเดียและอยู่ในยุคที่ประเทศอินเดียอยู่ภายใต้การปกครองของราชวงศ์โมกุลซึ่งเป็นมุสลิม ครูวานักก็ได้ตั้งศาสนาสิกข์ขึ้น โดยท่านไม่ยอมรับพระเจ้าที่มีจำนวนมากมายและระบบวรรณะตามทัศนะของศาสนาฮินดู การให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อสิ่งมีชีวิตตามทัศนะของศาสนาเซน และการปฏิเสธโลกตามทัศนะของพุทธศาสนา รวมทั้งปฏิเสธหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม การรับผิดชอบต่อการกล้าปฏิเสธหลักคำสอนต่าง ๆ ของครูวานักนี้ยังเป็นข้อที่ยังสับสนอยู่ว่าท่านได้รับการติดต่อจากศาสนาที่ท่านไปขัดแย้งอย่างไรบ้าง แต่ความสำเร็จในการประดิษฐานศาสนาสิกข์ทำให้สร้างศรัทธามากมาย โดยเฉพาะจากผู้นำของราชวงศ์โมกุล ซึ่งก็ได้มีการโจมตีสาวกของครูวานัก (Warren Matthews, 2010, p.156)

คำว่า สิกข์ เป็นภาษาปัญจาบ ตรงกับภาษาสันสกฤตว่า ศิษยะ และตรงกับภาษาบาลีว่า สิกขะ แปลว่า ศิษย์ หรือผู้ศึกษาเล่าเรียน ดังนั้น ชาวสิกข์จึงมีฐานะเป็นศิษย์ของคุรุหรือศาสดาของศาสนาสิกข์ทุกองค์ ความคิดเห็นเรื่องพัฒนาของศาสนาสิกข์จนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้มี ๒ ทัศนะ คือ ทัศนะของนักการศาสนาสมัยก่อนเห็นว่า ศาสนาสิกข์เกิดจากความพยายามของครูวานักที่พยายามพัฒนาศาสนาที่รวมจิตวิญญาณของศาสนาฮินดูและอิสลามเข้ามาไว้ด้วยกัน ดังนั้น ศาสนาสิกข์จึงเป็นศาสนาที่ประนีประนอมศาสนาต่าง ๆ ในอินเดีย โดยเฉพาะศาสนาฮินดูกับศาสนาอิสลาม เพื่อสร้างความเป็นเอกภาพหรือความเป็นอันเดียวกัน อันจะนำมาซึ่งสันติภาพที่แท้จริง ส่วนนักการศาสนาสิกข์ในปัจจุบันเห็นว่า ศาสนาสิกข์มีประวัติศาสตร์ของตนเองโดยเฉพาะ ศาสนาสิกข์ไม่ใช่ศาสนาที่รวมเอาหลักการของศาสนาฮินดูและอิสลามเข้ามาไว้ด้วยกัน แต่เป็นการเปิดเผยขึ้นใหม่ของครูวานักต่างหาก ดังนั้น ศาสนาสิกข์จึงเป็นศาสนาที่พระเจ้าเปิดเผยต่อศาสดาครูวานัก

ประวัติศาสดา

ศาสดาหรือ คุรุของศาสนาสิกข์ มี ๑๐ องค์ ต่อจากนั้นศาสดาองค์ที่ ๑๐ ได้ประกาศให้นับถือพระคัมภีร์เป็นศาสดาแทน และไม่มีการแต่งตั้งศาสดาองค์ต่อไปอีก ในที่นี้จะกล่าวถึงศาสดาทั้ง ๑๐ องค์ดังนี้ (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕, หน้า ๔๐-๔๕)

๑. ครูวานัก เป็นศาสดาองค์แรกผู้ก่อตั้งศาสนาสิกข์ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๐๑๒ (ค.ศ. ๑๓๖๙) ณ หมู่บ้านตัลวันตี (ในปัจจุบัน คือ หมู่บ้าน นันกาซ่า ซาฮิบ) อำเภอเชคปุระ ห่างจากเมืองลาฮอร์ ปัจจุบันได้แก่ ประเทศปากีสถาน ไปทางทิศตะวันตก ประมาณ ๖๕ กิโลเมตร วันคล้ายวันเกิดของท่าน ครูวานัก วันที่พระจันทร์เต็มดวงในเดือนการ์ทิก อยู่ในช่วงระหว่างเดือนตุลาคมถึงพฤศจิกายน บิดาของท่านครูวานักมีพระนามว่า เมทธา กัลป์หยัน ดาส เป็นที่รู้จักกันเป็นอย่างดีในนาม “เมทธากาลู” เป็นเจ้าหน้าที่กรมสรรพากรประจำอำเภอ มารดาของท่านครูวานัก มีพระนามว่า มาตา ธริพ -

ตา เป็นผู้เคร่งครัดในทางศาสนาเป็นอย่างยิ่งและท่านมีพี่สาวคนหนึ่ง มีนามว่า เบบิ นานกิ รักและเอ็นดู ท่านครุณานักเป็นอย่างมาก

เมื่อท่านอายุได้ ๑๓ ปี ท่านได้เริ่มศึกษาภาษาเปอร์เซีย (อิหร่าน) และภาษาอาหรับ

เมื่อท่านอายุได้ ๑๖ ปี ท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถเก่งกล้ามากที่สุดในเมือง

ต่อมา ในปี ค.ศ. ๑๔๘๗ ท่านครุณานัก ได้สมรสกับนางศรี สุลักคานี ซึ่งเป็นบุตรสาวของท่านมุล จันท์ ท่านครุณานัก มีลูกชาย ๒ คน คือ บาบาสีจันท์ เกิดเมื่อปี ค.ศ. ๑๔๙๑ และ บาบาลักขมี ดาส เกิดเมื่อปี ค.ศ. ๑๔๙๖

เมื่อท่านครุณานักอายุได้ ๓๕ ปี ในเดือนสิงหาคม ปี ค.ศ. ๑๕๐๗ หลังจากที่ท่านได้ชำระร่างกายในแม่น้ำ เล็ก ๆ ที่มีชื่อว่า “เวน นาดี” โกลั ๆ เมืองสุลต่านปูลอดฮี เรียบร้อยแล้ว ท่านได้ยินเสียงจากพระเจ้าสั่งให้ท่านอุทิศตนเพื่อช่วยเหลือปวงมนุษยชนหลังจากนั้นประโยคแรกที่ท่านแปร่งเสียงออกมาก็คือ “ตั้งแต่บัดนี้จะไม่มีชาวฮินดูและชาวมุสลิมอีกต่อไป” ดังนั้น ท่านจึงเริ่มออกเดินทางเพื่อเผยแพร่และช่วยนำทางเราทุกคนให้เข้าถึงสัจธรรมอันแท้จริงของชีวิตต่อมา หลักธรรมคำสอนของท่านได้ถูกจารึกให้มาเป็นศาสนาสิกข์ในทุกวันนี้ หลังจากที่ท่านได้เดินทางเผยแพร่ศาสนาสิกข์ไปทั่วเมืองปัญจาบแล้ว ท่านตัดสินใจไปนอกเมือง โดยได้ เดินทางไปไกลถึง ๔ ทิศทั่วโลก ไปยังที่มีคนนับถือศาสนาอื่น ๆ ทั้งในประเทศอินเดียและต่างประเทศการเดินทางเพื่อเผยแพร่ศาสนาสิกข์ของท่านในครั้งนี้ได้ถูกกล่าวขานกันว่าเป็น จัร อุดาซิส ของท่าน ครุณานัก

ท่านครุณานักได้ใช้เวลาในการเดินทางไปยังในสถานที่ต่าง ๆ เพื่อเผยแพร่ศาสนาสิกข์ถึง ๒๕ ปี ในระหว่างนั้น ท่านได้แต่งเพลงสวดสรรเสริญพระเจ้าไว้มากมาย เพลงสวดเหล่านี้ได้ให้คำตอบและคำอธิบายอย่างสมเหตุสมผลของปัญหาทางสังคมและทางศาสนาที่สำคัญๆตามประสบการณ์ในชีวิตประจำวันของท่านต่อมา ท่านครุณานัก ได้ตั้งหลักพักอาศัยอยู่ในเมืองการ์ตาร์ปุร (ปัจจุบันอยู่ในประเทศปากีสถาน) ซึ่งเป็นเมืองที่ท่านครุณานัก ได้ก่อตั้งขึ้นเองเมื่อปี ค.ศ. ๑๕๒๒ ท่านได้ใช้ชีวิตบั้นปลายของท่านที่เมืองนี้ (คือในช่วงระหว่างปี ค.ศ. ๑๕๒๒ - ๑๕๒๗) ทุก ๆ วันจะมีการร้องเพลงสวดมนต์สรรเสริญพระเจ้า (Kirtan) และมีการแจกอาหารให้กับทุก ๆ คน (Lankar) เมื่อท่านครุณานักรู้ว่าใกล้จะถึงเวลาที่ท่านต้องจากโลกนี้ไปแล้ว ท่านได้ทำการทดสอบลูกชายของท่านทั้งสองของท่านและลูกศิษย์ผู้เก่งกล้าของท่าน ในที่สุด ท่านได้ตัดสินใจแต่งตั้งให้ท่าน หบาย เลห์น่า (ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น ครุอังคัต) เป็นผู้ดูแลสืบทอดการเผยแพร่ศาสนาสิกข์ต่อจาก ท่านครุณานัก ในปี ค.ศ. ๑๕๓๘ หลังจากนั้นเพียงสองสามวันท่านครุณานัก ก็ได้จากโลกนี้ไปในปี พ.ศ. ๒๐๘๒ ณ igrtrปุระ แคว้นปัญจาบสิริอายุได้ ๗๑ ปี

๒. ครุอังคัต ครุณานักได้แต่งตั้งให้ ท่านหบาย เลห์น่า ขึ้นเป็นศาสดาของศาสนาสิกข์ในเดือนกันยายน ค.ศ. ๑๔๓๙ ต่อมาท่านได้เปลี่ยนชื่อเป็น ครุอังคัต หบาย เลห์น่า เกิดเมื่อเดือนมีนาคมปี ค.ศ. ๑๕๐๔ ที่หมู่บ้านมัตเต-ดิ-ไซราน ในเมืองพิโรชปุร ซึ่งต่อมาครอบครัวของท่านได้ย้าย

มาอยู่ในเมืองคัปปูร์ บิดาของท่านมีนามว่า ศรี เฟอร์ู มาล เป็นเจ้าของร้านขายของชำผู้มีจิตใจเมตตา มารดาของท่านมีนามว่า มาตา ชับทราย และต่อมาในปี ค.ศ. ๑๕๑๙ ท่านได้สมรสกับท่านศรี ซิวีและต่อมามีลูกชาย ๒ คน คือ ดาโส และ ดาโธ และมีลูกสาว ๒ คน คือ อัมโร และ อนอชि เมื่อท่านมีอายุได้ ๒๗ ปีได้เลื่อมใสศรัทธาและปฏิบัติตามหลักคำสอนของท่านคุรุนานัก อย่างเคร่งครัด ท่านได้เลิกเชื่อถือและปฏิบัติตามความเชื่อเดิมของท่านตั้งแต่นั้นเรื่อยมา ภายใต้ร่มเงา และ ความเลื่อมใสศรัทธาที่ท่านบхай เลห์น่า มีต่อท่านคุรุนานัก ท่านได้ตัดสินใจไปอยู่ในเมืองการปูร์ต่อไป ท่านไปอยู่รับใช้ท่านคุรุนานัก ในเมืองนี้นานกว่า ๗ ปี ท่าน บхай เลห์ น่า ทำตามคำสั่งของท่านคุรุนานัก ทุกประการ ซึ่งทำให้ท่านคุรุนานักประทับใจและชื่นชมในความจริงใจและความวิริยะอุตสาหะของท่านบхай เลห์ น่า เป็นอย่างยิ่ง จนในที่สุด ท่านคุรุนานัก ได้ชานสมญานามให้ท่าน บхай เลห์ น่า ว่า “อังกัด” ซึ่งแปลว่า “เป็นส่วนหนึ่งของเรา” และต่อมาเราทุกคนได้เรียกท่านว่า “คุรุอังกัด” จนถึงปัจจุบันนี้

ท่านคุรุอังกัด ได้มาพบกับสังฆธรรมและแสงสว่างในชีวิตครั้งแรกในปี ค.ศ. ๑๕๓๒ แต่ต่อมาในปี ค.ศ. ๑๕๓๙ ท่านได้กลายมาเป็นผู้ชี้นำแสงสว่างและสังฆธรรมแห่งชีวิตให้กับเราทุกคน คุรุอังกัด เป็นผู้ประดิษฐ์ตัวอักษรปาจาปีหรือที่เรียกว่า “ตัวอักษรกูรมักชี” (Gurmukhi) ท่านได้แนะนำและส่งเสริมให้ลูกศิษย์ของท่านจดบันทึกบทเพลงและบทสวดมนต์สรรเสริญพระเจ้า เหตุการณ์ดังกล่าวได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ ต่อมา ตัวอักษรดังกล่าวนี้ได้กลายมาเป็นสื่อสำคัญที่ใช้เป็นภาษาในการบันทึกบทเพลงและบทสวดมนต์สรรเสริญพระเจ้าต่าง ๆ ที่ได้บัญญัติขึ้นโดยศาสดาทั้งหมดของศาสนาสิกข์ตลอดเวลาที่ท่านได้ปฏิบัติหน้าที่ของพระศาสดา ท่านได้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของชาวสิกข์ทุกคน โดยท่านมีคุณธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ประจำตัว ๒ ประการคือ ๑. การอุทิศตนเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจ (Nishkaam Sewa) และ ๒. การตั้งจิตอธิษฐาน ร้องเพลงสวดมนต์ขอพรและสรรเสริญพระเจ้าด้วยความศรัทธา (Bhagati) หลังจากเป็นศาสดาอยู่ ๑๔ ปี ก็สิ้นชีวิต ก่อนสิ้นชีวิตท่านได้เลือกศิษย์นามว่า อัมสดาส เป็นศาสดาองค์ที่ ๓ คุรุอังกัด ท่านเสียชีวิตในปี ค.ศ. ๑๕๕๒ หรือ พ.ศ. ๒๐๙๕

๓. คุรุอมัสตาส คุรุอมัสตาส เกิดเมื่อเดือนพฤษภาคม ปี ค.ศ. ๑๔๓๙ (พ.ศ. ๒๐๒๒) ที่หมู่บ้านบาชาร์เก อยู่ห่างไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเมืองอัมริตซาร์ ประมาณ ๑๓ กิโลเมตร บิดาของท่านมีนามว่า ศรี เตจ บาน ประกอบอาชีพเป็นพ่อค้าชาวนา มารดาของท่านมีนามว่า มาตา ลักขมี และ ท่านได้สมรสกับ บิปี ราม กอร์ ต่อมามีลูกชาย ๒ คน คือ โมฮริ และ โมอัน และมีลูกสาว ๒ คน คือ ดาณิ และ บาณิ คุรุอมัสตาส ได้พบกับสังฆธรรมและแสงสว่างในชีวิต ด้วยการชี้นำจากท่านคุรุอังกัด ที่เมืองดาร์ดูร์ ในปี ค.ศ. ๑๕๔๑ ต่อมาในปี ค.ศ. ๑๕๕๒ ท่านคุรุอังกัด ได้ส่งมอบหน้าที่อันสำคัญยิ่งที่ได้รับมาจากท่านคุรุนานัก ให้แก่ ท่านคุรุอมัสตาส เพื่อให้ท่านเป็นผู้ชี้นำแสงสว่างแห่งชีวิตมาให้กับเราทุกคนต่อไป ด้วยการแต่งตั้งให้ท่านคุรุอมัสตาส ขึ้นเป็นศาสดาองค์ที่ ๓ ของศาสนาสิกข์ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ครุอมัสตาสได้วางแผนในการเผยแพร่ศาสนาสิกข์อย่างเป็นระบบ ฝึกอบรมลูกศิษย์ของท่าน ๑๕๖ คน เรียกว่า “มาซันส์” เป็นผู้หญิงถึง ๕๒ คน เพื่อเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ เพื่อเผยแพร่ศาสนาสิกข์ต่อไป ท่านยังได้จัดตั้งศูนย์กลางปฏิบัติธรรมถึง ๒๒ แห่ง เรียกว่า “มันยิส” สถานที่เหล่านี้ถูกตั้งขึ้นเพื่อช่วยในการเผยแพร่ศาสนาสิกข์ ครุอมัสตาส ยังไม่ได้กำหนดวันสำคัญทางศาสนาขึ้นอีก ๓ วัน คือ วันที่ ๑๓ เมษายน เป็นวันบายซาซิ วันขึ้น ๑๔ ค่ำของเดือน ๑ เป็นวันมักฆิ และวันดิวาสิเฉลิมฉลองด้วยการจุดไฟตามศาสนาฮินดู ซึ่งทั้ง ๓ วันนี้ ชาวสิกข์ทุกคนควรอธิฐานสวดมนต์สรรเสริญเพื่อขอพรจากพระเจ้า ต่อมา ท่านได้ตั้งชื่อ เมืองนี้ว่า เมืองรามดาปุร ปัจจุบันคือเมืองอัมริตซาร์ในเดือนกันยายน ปี ค.ศ. ๑๕๗๔ ท่านครุอมัสตาสรู้สึกว่าคุณจะต้องจากโลกนี้ไปแล้วท่านจึงได้เรียกลูกศิษย์ที่สำคัญ ๆ ต่าง ๆ ของท่านมา และประกาศว่า ตามประเพณีที่ได้ก่อตั้งขึ้นโดยท่านครุณานัก ตำแหน่งพระศาสดาจะต้องถูกสืบทอดต่อไปยังลูกศิษย์ที่ได้ปฏิบัติรับใช้ด้วยจิตใจที่ยึดมั่นศรัทธามากที่สุด ดังนั้น เราจึงขอยกตำแหน่งนี้ให้กับลูกเขยของเรา คือ ท่าน เจทธาและได้เปลี่ยนชื่อให้ท่านเจทธาเป็น “รามดาส” ซึ่งแปลว่า “ผู้รับใช้พระเจ้า” ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาครุอมัสตาส ถึงแก่ความตายในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน Bhadon ในปี ค.ศ. ๑๕๗๔ ซึ่งในขนาดนั้นท่านมีอายุประมาณ ๙๕ ปี

๔. ครุรามดาส เดิมชื่อท่านเจทธา เกิดในปี ค.ศ. ๑๕๓๔ (พ.ศ. ๒๐๗๗) หมู่บ้านจุนามันดี เมืองลาฮอร์ (ปัจจุบันอยู่ในประเทศปากีสถาน) บิดาของท่านคือ ท่านศรี ฮารดาส และ มารดาของท่านคือ มาตา ดายากอร์ ได้สมรสกับนางบีบิ บาณิ มีลูกชาย ๓ คน คือ ปรีทริ จันท์ มหาเดว และ อรัยัน เดว ท่านได้ก่อสร้างบ่อน้ำอันศักดิ์สิทธิ์ ณ เมืองอัมริตซาร์ เชื่อกันว่าเป็นบ่อน้ำแห่งความอัมตะ จนมีคนกล่าวขานกันว่า “การได้ลงไปอาบน้ำในบ่อน้ำของ ท่านครุรามดาส นี้เปรียบเสมือนกับเหมือนได้ล้างบาปทั้งหมดให้หมดสิ้นไป” เมืองอัมริตซาร์นี้ยังคงเป็นเมืองที่ศักดิ์สิทธิ์และมีความสำคัญต่อศาสนาสิกข์อยู่จนทุกวันนี้ ใน ปี ค.ศ. ๑๕๓๔ (พ.ศ. ๒๑๑๔) ท่านได้รับหน้าที่อันสำคัญยิ่งนี้ โดยแต่งตั้งให้ท่านเป็นศาสดาองค์ใหม่ เพื่อให้ท่านเป็นผู้ชี้ทางสว่างแห่งชีวิตให้กับชาวสิกข์ทุกคนต่อไปท่านเป็นศาสดาประมาณ ๑๘ ปีท่านก็สิ้นชีวิต ในวันที่ ๑ กันยายน ปี ค.ศ. ๑๕๕๑ (พ.ศ. ๒๑๒๔) สิริอายุรวม ๕๘ ปี

๕. ครุอรชุน เป็นบุตรของครุอมรมดาส เกิด ค.ศ. ๑๕๖๓ (พ.ศ. ๒๑๐๖) เป็นศาสดาเมื่ออายุได้ ๑๙ ปี ค.ศ. ๑๕๘๑ (พ.ศ. ๒๑๒๔) ท่านเป็นศาสดาอยู่ประมาณ ๒๖ ปี สิ้นชีวิต ค.ศ. ๑๖๐๖ (พ.ศ. ๒๑๔๙) สิริอายุรวม ๔๔ ปี งานเด่นของท่านคือ สร้างโบสถ์กลางสระน้ำอมฤต อันได้นามว่า ทรพา สาทิพ เรียกในภาษาอังกฤษว่า Golden Temple คือ โบสถ์ทองคำ ไม่มีรูปเคารพใด ๆ ภายในวิหาร ถือว่าเมืองนี้เป็นเมืองชั้นนำของชาวสิกข์และได้ตั้งชื่อเมืองนี้ว่า อมฤตสระ (อัมริตซาร์) ท่านได้รวบรวมพระคัมภีร์ของศาสนาสิกข์ เรียกว่า ครันถะ สาทิพ โดยเก็บรวบรวมข้อเขียนหรือบทประพันธ์ของศาสดาองค์ก่อน ๆ มารวมไว้ทั้งข้อเขียนของชาวฮินดูและมุสลิม รวมถึงของท่านอรชุนเอง ท่านได้สร้างโบสถ์อีก ๒ แห่ง คือ ที่กรตปุระ และที่รันดาร์ัน ที่นับว่าสำคัญยิ่งคือได้เสียสละเวลาเพื่อศาสนา

สิกข์ กล่าวคือถูกกษัตริย์มุสลิมสั่งให้จับไปทรมานจนเสียชีวิต ท่านได้ประกาศศาสนาสิกข์ออกจากฮินดูและมุสลิม ไม่ยอมรับการอดอาหารของทั้งสองศาสนา ไม่ยอมนมัสการร่วมกับพวกฮินดูและไม่จาริกไปเมืองเมกกะ มาสวดมนต์ต่อหน้ารูปเคารพและไม่สวดบทของมุสลิม

๖. **คุรุหริโควินท์** เป็นบุตรชายของท่านคุรุอรชุน เกิดที่ตำบลลวทลี ใกล้อมฤตสระ (อัมริตซาร์) ปี ค.ศ. ๑๕๙๕ (พ.ศ. ๒๑๓๘) ท่านได้เป็นศาสดาปี ค.ศ. ๑๖๐๖ (พ.ศ. ๒๑๔๘) อายุ ๑๒ ปีเท่านั้น ท่านได้เปลี่ยนวิธีการประกาศศาสนาโดยวิธีสงบมาใช้สั่งสมกำลังรบ ใช้ดาบสร้างป้อมฝึกทหาร มีศิษย์หนุ่มจำนวนหลายร้อยแวดล้อม เตรียมพร้อมที่จะเสียสละชีวิตเพื่อคุรุ ท่านทำสงครามกับมุสลิม ๕ ครั้ง และชนะทุกครั้งนับว่าท่านเป็นศาสดาองค์แรกที่ใช้ดาบในการปกป้องรักษาบ้านเมืองและศาสนาสัญลักษณ์ดาบคู่ กาน้ำ หมายถึง อำนาจทางโลกและอำนาจทางธรรมรวมกัน เกิดขึ้นในยุคของท่าน ท่านเป็นทั้งทหารและนักเผยแผ่ศาสนา สามารถทำให้คนกลับใจมานับถือศาสนาสิกข์ได้มากขึ้น ท่านสิ้นชีวิตเมื่อ ค.ศ. ๑๖๔๔ (พ.ศ. ๒๑๘๘) โดยจักรพรรดิ ญะฮางีร์ แห่งราชวงศ์โมกุล ท่านเป็นศาสดาอยู่ ๓๙ ปี และสิ้นชีวิตเมื่ออายุ ๕๐ ปี

๗. **คุรุหริไร** เป็นนักรบและนักฆ่าสัตว์ แต่ไม่ชอบการฆ่าสัตว์ พอจับมาก็จะเลี้ยงไว้ในสวน ท่านเป็นผู้เมตตาต่อสัตว์เป็นพิเศษ ท่านเกิดที่เมืองกิริตปุระ เมื่อ ค.ศ. ๑๖๓๐ (พ.ศ. ๒๑๗๓) ท่านเป็นคุรุเมื่อ ค.ศ. ๑๖๔๕ (พ.ศ. ๒๑๘๘) สิ้นชีพที่เมืองกิริตปุระ เมื่อ ค.ศ. ๑๖๖๑ (พ.ศ. ๒๒๐๔) เป็นศาสดาอยู่ ๑๗ ปี รวมอายุ ได้ ๓๒ ปี ท่านเป็นหลานของคุรุโควินท์ผลงานของท่านคือทำให้ศาสนาสิกข์รุ่งเรือง เพราะกำลังทหาร ทำให้ฮินดูคนสำคัญมาเป็นสิกข์ได้แก่ ภคัตภควัน นักบวช ฮินดู ผู้มีชื่อเสียงมาเป็นผู้เผยแผ่ศาสนา

๘. **คุรุหริภุชณะ** เป็นบุตรคนเล็กของท่านคุรุหริไร เกิด ค.ศ. ๑๖๕๖ (พ.ศ. ๒๑๙๙) เป็นคุรุ ค.ศ. ๑๖๖๑ (พ.ศ. ๒๒๐๔) เมื่ออายุได้ ๖ ปี ท่านได้ถึงแก่ชีวิตด้วยโรคไข้ทรพิษ ในปี ค.ศ. ๑๖๖๔ (พ.ศ. ๒๒๐๗) เมื่ออายุได้ ๙ ปี เป็นศาสดาอยู่ได้ ๔ ปี

๙. **คุรุเตฆพะหะทุระ** เกิดเมื่อ ค.ศ. ๑๖๒๑ (พ.ศ. ๒๑๖๔) ที่เมืองอมฤตสระ (อัมริตซาร์) เป็นบุตรคนเล็กของท่านคุรุหริโควินท์ เป็นศาสดา ค.ศ. ๑๖๖๔ (พ.ศ. ๒๒๐๗) เมื่ออายุได้ ๔๔ ปี เป็นศาสดาได้อยู่ ๑๒ ปี ท่านเป็นนักรบที่เก่งกล้า จักรพรรดิ โอริงเซบ รับสั่งให้ไปเมืองเดลีและบังคับให้เปลี่ยนศาสนาแต่ท่านปฏิเสธจึงถูกประหารชีวิต สับร่างออกเป็น ๔ ส่วน ประจานที่ป้อมประตู ทั้ง ๔ ทิศ ในปี ค.ศ. ๑๖๗๕ (พ.ศ. ๒๒๑๘) สิริอายุรวม ๕๕ ปี

๑๐. **คุรุโควินทสิงห์** เกิด ค.ศ. ๑๖๖๖ (พ.ศ. ๒๒๐๙) เป็นบุตรของท่านคุรุเตฆพะหะทุระ เป็นคุรุ ค.ศ. ๑๗๙๕ (พ.ศ. ๒๒๓๘) เมื่ออายุได้ ๙ ปีได้รับขนานนามว่า “นักบุญ ผู้เป็นทหาร” ท่านเป็นศาสดาของสิกข์ ในขณะที่สิกข์กำลังปั่นป่วนเพราะถูกมุสลิมเบียดเบียน จนไม่กล้าแสดงตนเป็นสิกข์ ท่านปลุกใจศาสนศิษย์ ด้วยการให้เป็นนักรบต่อต้านจักรพรรดิโอริงเซบ ท่านได้ตั้งศูนย์กลางเผยแผร์ที่เมืองดักกา และรัฐอัสสัม สอนว่าทุกคนต้องเป็นนักรบ เพื่อจรรโลงชาติและศาสนาของตน

สิกข์ทุกคนต้องกล้าหาญ โดยให้นามว่า สิงห์ หมายถึง ผู้กล้า ท่านเป็นผู้เริ่มลัทธิแบบศิลจุ่ม ประกอบพิธี โดยมีผู้เข้ามาเป็นศิษย์ ด้วยวิธีพรมน้ำมนต์และดื่มน้ำศักดิ์สิทธิ์ โดยมีตาบแช่อยู่เป็นเครื่องหมายว่าทุกคนต้องกล้าหาญ น้ำดื่มนี้เรียกว่า น้ำอมฤต ท่านสิ้นชีวิตโดยถูกทำร้ายขณะที่พักอยู่ ณ ริมฝั่งแม่น้ำโคธาวารี ในปี ค.ศ. ๑๗๐๘ (พ.ศ. ๒๒๕๑) เป็นครูได้อยู่ ๓๔ ปี รวมสิริอายุได้ ๔๓ ปี

คัมภีร์ และหลักคำสอน

คัมภีร์ที่สำคัญของศาสนาสิกข์ คือ ครันถะ สาหิบ คำว่า ครันถะ แปลว่า คัมภีร์ ส่วน สาหิบ แปลว่า พระ ดังนั้น ครันถะ สาหิบ บางทีเรียกว่า สาเทพ แปลว่า คัมภีร์ ภาษาอังกฤษ ใช้คำว่า The Lord Book แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ

๑. พระมหาคัมภีร์ ครู ครันถะ สาหิบ พระมหาคัมภีร์ ครู ครันถะ สาหิบ (เดิมเรียกว่า พระมหาคัมภีร์ อทิ ครันถะ) รวบรวมโดยพระศาสดาองค์ที่ห้าของศาสนาสิกข์ คือ ท่านคุรอรซุน ประมาณ ค.ศ. ๑๖๐๔ (พ.ศ. ๒๑๔๗) เป็นคำสอนของคุรูนานัก จนถึงของท่านคุรอรซุน คำสอนของนักปราชญ์ของฮินดูและอิสลามรวมอยู่ด้วย เมื่อวันที่ ๑๖ สิงหาคม ค.ศ. ๑๖๐๔ ท่านได้อยู่เชิญพระมหาคัมภีร์ฉบับแรกนี้ไปไว้ยังพระศาสนสถานฮัรมันดิรซาฮิบ (พระวิหารทองคำ) ในเมืองอมริซาร์ ทุกเชื้อชาติ ศาสนา และทุกเพศ สามารถที่จะอ่านและศึกษาพระมหาคัมภีร์ฉบับนี้ไว้ทั้งสิ้น

๒. พระมหาคัมภีร์ ทสมรันถะ สาหิบ แปลว่า พระคัมภีร์ที่ ๑๐ คัมภีร์นี้ ครูโควินทสิงห์ พระศาสดาองค์ที่ ๑๐ ของศาสนาสิกข์ ได้ทำการรวบรวมพระมหาคัมภีร์นี้เพิ่มเติมอีกครั้ง ครั้งนี้เป็นครั้งที่ ๒ และเป็นครั้งสุดท้ายในปี ค.ศ. ๑๗๐๕ เนื้อหาหลักของพระมหาคัมภีร์ ครู ครันถะ สาหิบ คือ สัจธรรมหรือ การดำรงชีวิตที่อยู่บนพื้นฐานของความจริงเที่ยงมนุษย์ผู้ประเสริฐ พระมหาคัมภีร์ฉบับนี้ ประกอบไปด้วยบทสวดมนต์และบทเพลงสรรเสริญพระเจ้าที่เปี่ยมล้นด้วยบทแห่งความภักดี สัจธรรม, ความถ่อมตน มนุษยธรรม, ความเมตตาขององค์พระผู้เป็นเจ้า, ความรักในเพื่อนมนุษย์, ชีวิตควบคุมกิเลส, ความเมตตาต่อมวลชีวิต, ความบริสุทธิ์ของกายและใจ, การค้นหาตนเองและพัฒนาจิตใจให้สูงส่ง, ความเสมอภาคระหว่างชายและหญิง, การรับใช้ผู้อื่นและแนวทางดำรงชีวิตอื่น ๆ อีกมากมาย พระมหาคัมภีร์ ครู ครันถะ สาหิบ เป็นคำร้อยกรอง บทกวี เพลงขับมีทั้งหมดประมาณ ๒๙๔๘๐ โศลกเป็นคำฉันท์ ๑๓ ประเภท ใช้ภาษาเขียนถึง ๖ ภาษา มี ปัญจาปี มุลตานี ฮินดู มราถี ปรากฤต และเปอร์เซีย พระคัมภีร์เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เปรียบเหมือนพระเจ้า จึงห่อหุ้มด้วยผ้าดั้นทองราคาแพง ประดิษฐานภายใต้ฉัตร ภายในม่านที่ปักด้วยเกล็ดเพชร เป็นตัวแทนพระเจ้าในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ

หลักคำสอนสำคัญ

หลักธรรมที่สำคัญบางประการของศาสนาสิกข์ เป็นศาสนาที่เน้นการดำเนินชีวิตสำหรับผู้ครองเรือน หลักธรรมของศาสนา จึงเน้นข้อปฏิบัติทางศีลธรรมและจริยธรรมพื้นฐาน ใช้ปฏิบัติในการ

ดำเนินชีวิตประจำวันเพื่อให้เกิดความสุขอยู่ในสังคมอย่างสันติ ในที่นี้จึงขอยกหลักธรรมสำคัญที่ศาสนาสิกข์นำมาให้ศาสนิกปฏิบัติ ดังนี้

๑. หลักธรรมชั้น ๕

องค์ศาสดา ครูنانัก ได้ประพันธ์บทสวดและคำสอนบทแรกแสดงถึงหลักธรรมที่จะทำให้บรรลุความสุขชั้นนรินทร์ สำหรับศาสนิก เรียกว่า ชั้น ๕ ได้แก่ ธรรมชั้นที่ หมวดแห่งธรรม คือ หน้าที่ความยุติธรรม, ญาณชั้น (คิอานชั้น) หมวดแห่งปัญญา, สรณชั้น หมวดแห่งความหรรษา (มหาปิติ), กรัมชั้น หมวดแห่งกำลังจิตไม่หวั่นกลัว, สัจชั้น หมวดแห่งความจริง ชั้นนี้ได้บรรลุสิ่งไม่มีรูปหลอมเป็นอันเดียวกับพระเจ้า

๒. หลักธรรมใน คัมภีร์ทสมครันละ สาทิบ

ศาสดาครูโควินทสิงห์ องค์ที่ ๑๐ ผู้รวบรวมคำสอนสำคัญใน คัมภีร์ทสมครันละ สาทิบ โดยนำมาจากองค์ศาสดาครูنانัก มีหลักธรรมที่สำคัญสรุปได้เป็น ๔ ประการ คือ

๑) เรื่องความสามัคคี กลมเกลียวไม่ขัดแย้งกัน ก่อให้เกิดความสุข

๒) เรื่องความเสมอภาค บ่อเกิดแห่งพลัง

๓) เรื่องความศรัทธา เป็นจุดเริ่มต้นให้เกิดความกล้าหาญ

๔) ความรัก มีความสุขร่วมกัน ขจัดความโกรธ ความขัดแย้ง อันเป็นสาเหตุแห่งทุกข์

นอกจากนี้ ศาสนาสิกข์ยังได้กำหนดแนวทางที่เรียบง่ายในการดำรงชีพ โดยพึ่งตัวเองแล้วขอพรเมตตาจากพระเจ้าในการที่จะบรรลุเป้าหมายไว้ดังนี้

๑. สวดมนต์ภาวนารำลึกนามพระผู้เป็นเจ้าของเจ้าดูจรากฐานแห่งชีวิต เขาจะรำลึกนามพระผู้เป็นเจ้าของเจ้าในดวงใจของเขาขณะประกอบกิจกรรมทั่วไปไม่คิดที่จะพึ่งพาอาศัยโชคชะตาหรือความหวังที่เลื่อนลอย

๒. ประกอบสัมมาอาชีพะ โดยสุจริตธรรม ไม่เอาเปรียบหรือฉวยโอกาสผู้ใดและไม่ยอมให้ผู้อื่นฉวยโอกาสเขา จะพิสูจน์การนำเสนอที่สร้างสรรค์และมีคุณค่าด้วยธรรมที่ซื่อสัตย์ ถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร การรักษาเก็บออม การเลี้ยงชีพที่ดี

๓. การรับใช้มนุษยชาติ สิกข์จะแบ่งปันรายได้ของเขาจากการประกอบสัมมาอาชีพะแก่ผู้ยากไร้ขัดสนในสังคมและทูลนอมส่งเสริมงานประชาสงเคราะห์แก่มวลมนุษย์ให้เขาสามารถพึ่งตนเองเลี้ยงดูครอบครัวของตนในทางเศรษฐกิจได้อย่างถาวร

๔. สอนให้มีความสันโดษ มีความรู้จักในการประมาณตนหรือมีความพอดีในการดำรงชีวิตของตนโดยการ

ก. ยอมรับทรัพย์สมบัติตามที่แสวงหาด้วยความขยันหมั่นเพียรของตน

ข. ยอมรับฐานะและตำแหน่งการงานที่ได้รับตามความเหมาะสมกับปัญญาความสามารถของตน

ค. ยอมรับทุกสิ่งตามที่หามาด้วยความชอบธรรมและด้วยพระเมตตาของพระศาสดา

๓. แนวปฏิบัติอย่างสมดุล

พระมหาคัมภีร์คุรุคร์นั้นเถ สาทิบบ วางแนวปฏิบัติอย่างสมดุลระหว่างการกระทำ (กรรม) การปฏิบัติธรรม (ศรัทธา สวดภาวนา) ปัญญา (ความรู้) โดยหลักการ คือ ศาสนาแห่งความศรัทธา และเสียสละ คือ ด้านร่างกาย ประกอบสัมมาอาชีวะอย่างสุจริตธรรม เลี้ยงดู ดูแล ครอบครัวและเสียสละแบ่งปันช่วยเหลือผู้ยากไร้ ด้านจิตใจ สวดรำลึก ภาวนาพระธรรม เป็นหนึ่งเดียวกับพระผู้เป็นเจ้า ด้านปัญญา ศึกษาพระธรรม รู้แยกแยะความชั่ว - ดีและรับใช้สังคม

๔. ศิล ๒๒ ข้อ สำหรับศาสนิกทุกคน

- ๑) นับถือศาสดาทุกองค์เป็นบิดาและตนเป็นบุตร
- ๒) เมืองปาฏลีบุตรและกานันทปุระเป็นที่ศักดิ์สิทธิ์
- ๓) เลิกถือชั้นวรรณะ
- ๔) ห้ามทะเลาะวิวาทระหว่างศาสนโนวาท
- ๕) พลีชีพในการรบ
- ๖) บุชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ๓ ประการ คือ พระเจ้า เป็น สัจจะ เป็น ศรี เป็น อกาละ ศาสโนวาทแห่งครูทั้งหลายและความบริสุทธิ์
- ๗) มี ก ทั้ง ๕ ซึ่งชาวสิกข์จะมีสัญลักษณ์อยู่ ๕ อย่างซึ่งขึ้นต้นด้วย ก คือ (เกศ การไม่ตัดผม) (กัฆมา หวี ขนาดเล็ก) (กฉา กางเกงขาสั้น) (กร กำไร่มือทำด้วยเหล็ก) (กิริปาน ดาบ)
- ๘) เว้นการพูดเท็จ
- ๙) เว้นโลก โกรธ นับถือภรรยาผู้อื่นเสมือนมารดา
- ๑๐) ไม่เกี่ยวข้องกับผู้ศรัทธาของศาสนา
- ๑๑) ไม่คบผู้ไม่ส่งเสริมการรบ
- ๑๒) ห้ามใช้สีแดง
- ๑๓) ห้ามใช้คำว่า สิงห์ ต่อท้ายนาม
- ๑๔) ห้ามปล่อยศิระษะนอกจากตอนอาบน้ำ
- ๑๕) ไม่เล่นการพนัน
- ๑๖) ห้ามตัดผมหรือโกนหนวดและเครา
- ๑๗) ห้ามเกี่ยวข้องกับผูปฏิบัติกับชาติและศาสนา
- ๑๘) ให้ถือว่า การขี่ม้า มวยปล้ำ ฟันดาบเป็นกิจกรรมที่ต้องทำเป็นนิจ
- ๑๙) ให้ถือว่าเกิดมาเพื่อทำให้ผู้มีความทุกข์ได้รับความสุขและทำความเจริญให้แก่ชาติ

และศาสนา

๒๐) เว้นจากความหุรหุราฟุ่มเฟือยไร้สาระ

๒๑) ถือว่าการระลึกถึงพระเจ้าอยู่ในใจตลอดเวลาและต้อนรับแขกเป็นกิจกรรมควรทำ

๕. หลักจริยธรรม

เกี่ยวกับการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน ศาสนาสิกข์สอนให้ปฏิบัติตามหลักปัญจวัตร ๔ ประการ คือ ตื่นนอนแต่เช้าก่อนรุ่งอรุณ บริกรรมภาวนาเพื่อชำระจิตใจให้สะอาดทำการงานอาชีพที่บริสุทธิ์แบ่งส่วนรายได้ ๑๐ ส่วน อุทิศการกุศล ละเว้นการพนันและประพฤติดมิดประเวณี

๖. ข้อห้ามในศาสนาสิกข์

จตุศีล คือ ข้อห้ามที่สำคัญของศาสนาสิกข์มี ๔ ประการ คือ ห้ามตัดผมหรือ ขลิบหนวด ห้ามยาเสพติดทุกชนิด เช่น สุรา บุหรี่ ห้ามการผิดประเวณี ห้ามรับประทานเนื้อสัตว์ที่ถูกฆ่าด้วยวิธีกุกุทา หรือ ถูกฆ่าในพิธีกรรม ละเว้นการพนัน ยาเสพติด ประพฤติดมิดในกาม

นิกายในศาสนา

ศาสนาสิกข์ มีอายุน้อยกว่าศาสนาในปัจจุบัน แต่มีนิกายหลายนิกายเมื่อว่าเป็นนิกายนิกายที่สำคัญ ๆ มี ๒ นิกาย คือ (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕, หน้า ๔๕-๔๖)

๑. นิกายนักป็นถิ หรือ สหิสธรี แปลว่า ผู้ปฏิบัติตามธรรมของท่านคุรุนานัก (ศาสดาองค์แรก) ดำรงชีวิตอยู่แบบเรียบง่าย ผู้นับถือนิกายนี้จะไม่เข้าปาหุล หรือ ล้างบาป และไม่รับ “ก” ทั้ง ๕ ประการ ศาสนิกสามารถโกนผมโกนหนวดเคราได้

๒. นิกายนิลิมเล แปลว่า นักพรตผู้ปราศจากมลทิน บางแห่งเรียกนิกายนี้ว่า “นิกานขาลสา” หรือ “นิกายสิงห์” ผู้นับถือนิกายนี้จะดำเนินตามคำสอนของท่านคุรุโควินทร์สิงห์ (ศาสดาองค์ที่ ๑๐) โดยเฉพาะเรื่องปาหุลหรือ ชำระล้างบาปให้ตนเป็นผู้บริสุทธิ์ (ขาลสา) และเมื่อรับ “ก” ทั้ง ๕ แล้วก็ใช้นามสิงห์ต่อท้ายได้โดย “ก” ๕ ประการประกอบด้วย ๑. เกศ การไม่ตัดผม ๒. กังฆา หวีขนาดเล็ก ๓. กฆา กางเกงขาสั้นสีขาว ซึ่งรวมอยู่ชั้นใน เป็นสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์และความถ่อมตน เหมาะสมถ้าจะต้องมีการต่อสู้ด้วย ๔. กรา กำมือทำด้วยเหล็กกล้าแทนความเข้มแข็งและความบริสุทธิ์ กำไลจะสวมที่มือขวาซึ่งใช้ดาบเพื่อเตือนใจว่าให้ต่อสู้เพื่อพระเจ้า และ ๕. กฤษปาน ดาบสั้นแทนการป้องกันความจริงและสิ่งที่ถูกต้อง ปัจจุบันจะติดเข็มกลัดรูปดาบสั้นแทน

ศาสนสถาน

ศาสนสถานในศาสนาสิกข์ ได้แก่ วัด ซึ่งเป็นศาสนสถานที่ประกอบพิธีกรรมของศาสนาสิกข์เรียกว่า คุรุดวารา ซึ่งหมายถึงประตูหรือทางที่ทอดไปสู่พระศาสดาในคุรุดวาราทูแห่งพระคัมภีร์ ครันถะ สาหิบ จะถูกอัญเชิญมาประดิษฐานในห้องโถงใหญ่ซึ่งใช้เป็นสถานที่สวดภาวนาเจริญธรรม

และประกอบศาสนกิจประจำวัน ส่วนประกอบที่สำคัญของคุรุตวารา คือ การร่วมเจริญธรรม - สัจด์ และ ครัวประชาคมเสรี - ปังคัต ซึ่งรู้จักกันแพร่หลายในนาม คุรุ - กา - ลังคร (Guru ka Langar) คริวพระศาสดา คริวประชาคมเสรีนี้ มีจุดประสงค์เพื่อบริการอาหารสำหรับศาสนิกชนทุกคน นักเดินทาง นักชู้ดงค์ และผู้ที่มาสักการะ เป็นการแสดงออกถึงความเสมอภาคและความสัมพันธ์อันพี่น้อง ณ ที่นี้ไม่ว่าจะสูงศักดิ์หรือต่ำต้อย มั่งมีหรือยากจน ทุกคนจะรับประทานอาหารชนิดเดียวกัน นั่งร่วมกันเป็นแถวเดียวกัน คริวนี้ดำเนินการโดยการร่วมใจ เสียสละของชาวสิกข์ด้วยกัน สถาบันคริวประชาคมเสรีนี้เป็นพลังดำเนินการสำคัญที่ได้สร้างความเสมอภาค

พิธีกรรมในศาสนา

พิธีกรรมของศาสนาสิกข์ ที่สำคัญมี ๕ ประการ คือ (คุณ โทซันธ, ๒๕๓๗, หน้า ๒๗๙)

๑. พิธีอมฤตสังสการ เป็นพิธีรับเข้าศาสนาสิกข์เพื่อเสริมสร้างความเสมอภาค ถอนความเชื่อเรื่องชั้นวรรณะ ทุกคนอยู่ในฐานะพี่น้องกัน

๒. พิธีสังคิต เป็นพิธีชุมนุมศาสนิก เพื่อแสดงความเป็นสิกข์ ปฏิบัติพิธีนี้ด้วยตนเอง คือ เช็ดรองเท้า ตักน้ำ ด้วยตนเองไม่มีการทำแทน

๓. พิธีแสดงความเคารพคัมภีร์ครันณะสาหิบ ชาวสิกข์ชุมนุมในโบสถ์ นำพระคัมภีร์มาตรงหน้าแสดงความเคารพอย่างยิ่ง จะทำบุญอะไรก็ตามต้องนำไปวางที่คัมภีร์ทุกครั้ง ผู้ใดอ่านพระคัมภีร์รวดเดียวจบถือว่าได้บุญมาก

๔. พิธีบริการนมถันนระ ระลึกถึงพระอภาลปุรุษ ศาสนิกต้องตื่นก่อนรุ่งอรุณ อาบน้ำชำระร่างกายให้สะอาด เจริญสมาธิภาวนา เพื่อทบทวนการปฏิบัติตนตามแนวโอองการของพระเจ้าที่ได้ปฏิบัติในแต่ละวัน ๆ ละ ๓ เวลา คือ เช้า เย็น และกลางคืน

๕. พิธีฉลองเทศกาลกูร์ดปูร์พ แทนวันคล้ายวันประสูติ วันสถาปนาศาสนาและวันมรณกรรมขององค์ศาสดาทั้ง ๑๐ องค์ อยู่ในช่วงเดือนพฤศจิกายนและเดือนธันวาคม บางปีอยู่ในเดือนมกราคม

การประกอบพิธีของศาสนาสิกข์ให้กระทำต่อหน้าพระคัมภีร์ ซึ่งเป็นตัวแทนขององค์พระผู้เป็นเจ้าและพระศาสดา พิธีกรรมทุกชนิดจะมีดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมเสมอ

พิธีกรรมที่ชาวสิกข์ทุกคนต้องทำ คือ “ปาหุล” ได้แก่ พิธีล้างบาป เมื่อเสร็จพิธีแล้วก็จะรับเอา “ก” ทั้ง ๕ ประการ ดังนี้

๑. เกศ การไม่ตัดผม
๒. กังฆา หวีขนาดเล็ก
๓. กฉา กางเกงขาสั้น
๔. กรา กำไร่มือทำด้วยเหล็ก

๕. กิรปาน ดาบ

ผู้ใดทำพิธีล้างบาปแล้วได้นามว่า “สิงห์” ต่อท้ายชื่อเหมือนกันหมดทุกคน เพราะถือว่าได้ผ่าน “ขาลสา” แห่ง “วาหิคุรุ” คือความเป็นสมบัติของพระเจ้าเองแล้ว การที่จะได้บรรลुชั้วนรินทร และการบรรลुโมกษะคือหลุดพ้นจากการเกิดอีกจะต้องมีศรัทธาเชื่อฟังคุรุหรือศาสดาและเมื่อชาวสิกข์ตั้งอยู่ในคำแนะนำของคุรุก็ได้ยินเสียงของพระเจ้า เมื่ออยู่ในคำแนะนำของคุรุก็ได้ปัญญา เมื่ออยู่ในคำแนะนำของคุรุก็จะเรียนว่าพระเจ้ามีอยู่ทุกแห่ง คุรุเป็นพระศิวะ คุรุเป็นพระวิษณุและเป็นพระพรหม คุรุเป็นนางปารวตี พระนางลักษมี และ พระนางสร้สวตี

สิกข์ต้องปฏิเสธคัมภีร์ฮินดูและอิสลาม จะไปในสถานที่ของศาสนาทั้ง ๒ นั้นไม่ได้ จะเข้าร่วมพิธีหรือเครื่องหมายของศาสนาทั้งสองนั้นไม่ได้ ชาวสิกข์จะแสดงความเคารพแก่ผู้มิใช่สิกข์ไม่ได้ จะแสดงความเคารพต่อมุสลิม จะโกนผมอย่างฮินดูจะต้องตกรก สิกข์สูบบุหรี่ ดื่มของมีเมาไม่ได้ แต่จะสูบกัญชาเท่าไรก็ไม่ผิด

พิธีต่าง ๆ เช่น พิธีการเกิด พิธีการตาย พิธีการแต่งงาน ต้องทำโดยถือศักดิ์สิทธิ์ทั้ง ๒ คือ อาทิกรินถะและทัสเวนปาสาทิพ เป็นหลัก จะใช้คัมภีร์อื่นไม่ได้ ต้องพูดความจริง เว้นการฉ้อโกง พูดเสียดสี นินทา ไม่ประสงคร้ายในทรัพย์สินในภรรยาของคนอื่น ไม่ปล่อยศีรษะเปล่าโดยไม่มีอะไรปกคลุม

เมื่อตายแล้ว เฒ่าแล้ว จะนำกระดูกและเข้าไปทิ้งที่แม่น้ำคงคาไม่ควร เพราะเป็นเรื่องของฮินดูต้องนำไปทิ้งที่แม่น้ำละแวกเมืองอมฤตสระ

เมื่อสิกข์ประชุมกัน ย่อมนำคัมภีร์ทั้งสองมาวางไว้ข้างหน้า แสดงความเคารพอย่างยิ่งถ้าจะเรียกคัมภีร์ที่ใช้คำว่า “ศรีอาทิกรินถสวเทป” หมายถึง ทำอาทิกรินถะที่เคารพคล้ายกับเป็นคน หรือเปล่งวาจาแสดงความเคารพ ดุจคุรุเบื้องหน้าว่า วา คุรุ ซีกา ขาลสา วา คุรุ ซีกี ฟเตะ ฯ แปลว่า “พวกสิกข์เป็นพวกบริสุทธ์ที่พระเจ้าเลือกแล้ว ขอช่วยชนะจงมีแต่พระเจ้า”

ในสมัยสำคัญเมื่อทำความเคารพคัมภีร์แล้ว นำขนมชื่อว่า “การาประสาท” มาวางไว้หน้าคัมภีร์ คลุมผ้าไว้ พวกที่ประชุมแสดงความเคารพ สวดมนต์แล้วนั่ง เปิดผ้าออก แล้วกินขนมนั้นและให้คนอื่นกินด้วย เพื่อให้ปฏิบัติตามคำสอนของคุรุนานักที่ว่า “จะกินควรให้คนอื่นกินด้วย” ต่อจากนั้นก็สวดมนต์อีก และผู้เป็นหัวหน้าเข้าสั่งใกล้ๆกัน กล่าวว่า “พระคัมภีร์อันศักดิ์สิทธิ์อยู่ในระหว่างเรา เราจะปฏิญาณต่อหน้าคัมภีร์ว่า เราจะเลิกและลืมข้อวิวาทโกรธเคืองส่วนตัวในระหว่างพวกเสียแลรวมสามัคคีเป็นหนึ่งอันเดียว”

คัมภีร์เป็นวัตถุเคารพ เป็นประธานในพิธีต่าง ๆ ห่อผ้าด้วยผ้าสีอย่างดี ตั้งไว้ในที่สูงคนเข้าไปในบริเวณต้องถอดรองเท้า คู่เข้าแสดงความเคารพ ในโบสถ์ทุกแห่งของสิกข์เวลาตอนเช้าต้องแก้ผ้าห่อคัมภีร์ออก พอพระอาทิตย์ตกก็ห่อใหม่ทุกวัน ใครทำบุญบริจาคทานอะไรต้องนำไปวางไว้บนคัมภีร์ก่อนทุกครั้ง

ทั้งนี้เพราะโควินทสิงห์เมื่อจะสิ้นชีพมิได้ตั้งให้ใครเป็นครูต่อมา แต่ให้คัมภีร์เป็นครูแทน พิธีสำคัญที่ถือว่าได้บุญมาก คือ อ่านคัมภีร์รวดเดียวจบ โดยมีคนช่วยอ่านอย่างรวดเร็ว กิจที่พวกสิกข์ต้องปฏิบัติอีกอย่างหนึ่ง คือ การเดินทางไปยังที่เกิดของครูทั้ง ๑๐ องค์ เมื่อถึงวันเกิดของครูองค์นั้น การตั้งชื่อเด็ก เมื่อเด็กเกิด เมื่อจะตั้งชื่อเด็กชายต้องเปิดคัมภีร์ในโบสถ์ แล้วยึดเอาอักษรตัวแรกหน้าที่เปิดนั้นมาตั้งเป็นชื่อบุตรชายแล้วเติมคำด้วยสิงห์ต่อท้าย

การแต่งงานต้องเดินรอบคัมภีร์ ๔ รอบ แล้วมีคนอ่านคัมภีร์ให้ฟัง เวลาตายจะเผาต้องอ่านคัมภีร์ ดังนั้นคัมภีร์จึงมีความสำคัญต่อชีวิตชาวสิกข์มากในการตัดสินใจเกี่ยวกับข้อความในคัมภีร์ จะมีบุคคลคณะหนึ่งมี ๕ คน เรียกว่า “ปัญจปิยะ” ตั้งไว้เพื่อพิจารณาวินิจฉัยบัญญัติในคัมภีร์ คณะปัญจปิยะ นี้เริ่มมีในสมัยครูโควินทสิงห์

วันสำคัญทางศาสนา

วันประสูติพระศาสดาครูโควินทสิงห์ วันที่ ๕ มกราคม ชาวสิกข์จะเฉลิมฉลองเป็นวันคล้ายวันประสูติ ของพระศาสดาครูโควินทสิงห์ (พระศาสดาพระองค์ที่ ๑๐ แห่งศาสนาสิกข์) พระองค์ประสูติเมื่อวันที่ ๒๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๒๐๙ ณ เมืองปัตนาซาฮิบในแคว้น บีฮาร์ ประเทศอินเดีย พระศาสดาครูโควินทสิงห์ (พ.ศ. ๒๒๐๙ - พ.ศ. ๒๒๕๗)

วันที่ ๑๓ - ๑๔ เมษายน “วันวิสาขี” เป็นวันที่พระศาสดาครูโควินทสิงห์ทรงสถาปนาประชาคมสิกข์ (คาลซา) ในปี พ.ศ. ๒๒๔๒ เป็นครั้งแรก และได้ทรงประทานศาสนสัญลักษณ์ “ก” เป็นศาสนสัญลักษณ์ประจำกายของสิกข์ศาสนิกชน

วันที่ ๑๖ มิถุนายน เป็นวันคล้ายวันสละชีพเพื่อพิทักษ์ธรรมของพระศาสดาครูอรยันเดว พระศาสดาพระองค์ที่ ๕ แห่งศาสนาสิกข์ในปี พ.ศ. ๒๑๔๙ และปีนี้ครบรอบ ๔๐๐ ปีของการรำลึกถึงวันนี้ชาวสิกข์ในประเทศไทยและทั่วโลกจะมีการรำลึกเฉลิมฉลองเป็นการพิเศษ

วันที่ ๑ กันยายน วันปฐมปรากฏาของพระมหาคัมภีร์คิริคุครันถซาฮิบ ซึ่งรวบรวมโดยพระศาสดา ครูอรยันเดว ในปี พ.ศ. ๒๑๔๗ และได้ทรงอัญเชิญมาปรากฏาใน คิริฮ์มันดิรซาฮิบ เมืองอมฤตสระ

วันที่ ๒๐ ตุลาคม เป็นวันที่พระศาสดาครูโควินทสิงห์ พระศาสดาพระองค์ที่สิบได้ทรงสถาปนาพระมหาคัมภีร์คิริคุครันถซาฮิบเป็นพระศาสดานรินด์รกาลแห่ง ศาสนาสิกข์สืบทอดต่อจากพระองค์

วันที่ ๒๔ พฤศจิกายน (ตรงกับวันขึ้นสิบห้าค่ำเดือนสิบสอง) เป็นวันคล้ายวันประสูติของพระปฐมศาสดา ครุณานักเทพ เมื่อปี พ.ศ. ๒๐๑๒ ชาวสิกข์ในกรุงเทพฯ จะเฉลิมฉลองวันนี้ตามรายละเอียดที่แนบ

วันที่ ๒๔ พฤศจิกายน เป็นวันรำลึกถึงการสละชีพของพระศาสดา ครูเตคบาฮาตร์ (พระศาสดาพระองค์ที่ ๙ ของสิกข์) เพื่อดำรงรักษาไว้ซึ่งเสรีภาพในการนับถือและความเป็นธรรมสำหรับประชาชนทั้งมวลในประเทศอินเดีย

สัญลักษณ์ทางศาสนา

สัญลักษณ์ของศาสนาสิกข์ที่สำคัญมี ๓ ประการ คือ

“กาน้ำและดาบ” ซึ่งหมายถึงการรับใช้และกำลัง นี่เป็นสัญลักษณ์ประการที่หนึ่ง

สัญลักษณ์ประการที่สอง คือ อักษร “ก” ทั้ง ๕ ด้วย

ส่วนสัญลักษณ์ประการที่สาม นับว่าสำคัญที่สุด ซึ่งนิยมใช้มากในปัจจุบัน เป็นรูปดาบไขว้ และมีดาบ ๒ คม หรือพระขรรค์ อยู่ตรงกลาง แล้วมีวงกลมทับพระขรรค์นั้นอีกต่อหนึ่ง วงกลมนั้น มิได้ทำเป็นรูปจักร แต่ทำเป็นเส้นกลมธรรมดา

แหล่งที่มา : ภาพสัญลักษณ์ www.thaisikh.org

ฐานะปัจจุบันของศาสนา

ชาวสิกข์เป็นบุคคลที่กล้าหาญและทรหดอดทน ดังนั้น รัฐปัญจาบจึงเป็นรัฐที่ประชาชนมีความอุดมสมบูรณ์มากกว่าที่อื่น แต่เนื่องจากศาสนาสิกข์เกิดขึ้นเพื่อจะเชื่อมสะพาน ระหว่างศาสนาฮินดูกับมุสลิม คนที่มานับถือส่วนมากมาจากศาสนาฮินดูและนำเอาลักษณะการปฏิบัติทางศาสนาและสังคมแบบฮินดูมาด้วย ศาสนาสิกข์จึงเผชิญปัญหาการดำรงเอกลักษณ์ของตนไว้ คนหนุ่มเป็นจำนวนมากเลิกปฏิบัติธรรมเนียม (ขาลสา) ของการไว้ผมและหนวด แต่ก็ยังมีบางพวกที่ยังคงไว้ผมและหนวด จึงทำให้ยากที่จะแสดงความแตกต่างระหว่างชาวสิกข์กับฮินดู

นอกจากนี้ ยังมีบทบาทของนักการเมืองที่มีชื่อว่ากลุ่มอากาลี (Akali) ได้เรียกร้องรัฐบาลกลางให้มีรัฐของชาวสิกข์ขึ้นโดยเฉพาะ เพราะจะช่วยให้พ้นจากอิทธิพลของศาสนาฮินดู และเยาวชนจะหันมาปฏิบัติตามธรรมเนียมดั้งเดิมของศาสนาสิกข์ยิ่งขึ้น ดังนั้น ตอนนี้จึงมีแนวโน้มอยู่ ๒ แนวทางด้วยกัน คือ (๑) ความพยายามที่จะรักษาเอกลักษณ์ของศาสนาสิกข์ไว้ และ (๒) ความพยายามที่จะให้คำสอนและการปฏิบัติในศาสนาสิกข์มาใกล้เคียงกับคำสอนและการปฏิบัติในศาสนาฮินดูปัจจุบัน ไม่อาจจะสรุปได้ว่า แนวโน้มแรกหรือหลังจะกำหนดอนาคตของศาสนาสิกข์

ปัจจุบันศูนย์กลางศาสนาสิกข์อยู่ที่เมืองอมฤตสรา แคว้นปัญจาบ ประเทศอินเดีย ซึ่งมีสุวรรณวิหารสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของชาวสิกข์อยู่ที่นั่น (จินดา จันท์แก้ว, ๒๕๓๒, หน้า ๘๙-๙๐)

สรุปท้ายบท

ศาสนาสิกข์ เป็นศาสนาที่เกิดขึ้นเพื่อแก้ปัญหาความบีบบังคับทางการเมือง พยายามพัฒนาศาสนาที่รวมจิตวิญญาณของศาสนาฮินดูและอิสลามเข้ามาไว้ด้วยกัน แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ ผู้ก่อตั้งศาสนาสิกข์ คือ กุรุนานัถ และมีศาสดาสืบทอดมาอีกจำนวน ๑๐ ท่าน คัมภีร์สำคัญของศาสนาสิกข์ เรียกว่า คัมภีร์ครันถะ สาทิบ วิญญาณเป็นอมตะ จึงไม่ตายตามร่างกาย แต่ต้องเวียนว่ายตายเกิดเป็นอะไรก็ได้ตามกรรมที่ทำไว้ ตราบที่ยังมีกิเลส เป้าหมายสูงสุดของศาสนาคือการพ้นจากทุกข์ ได้อยู่รวมตัวกับพระเจ้าสูงสุด

คำถามประจำบทที่ ๔

๑. จงอธิบายพัฒนาการของศาสนาสิกข์จนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้มีลักษณะเป็นอย่างไร อธิบาย
๒. เหตุใดจึงมีผู้กล่าวว่าศาสนาสิกข์ ตั้งขึ้นเพื่อจะรวมศาสนาฮินดู และศาสนาอิสลามเข้าด้วยกัน อธิบายตามความเข้าใจ
๓. คัมภีร์สำคัญของศาสนาสิกข์มีอะไรบ้าง จงอธิบายมาพอเข้าใจ
๔. จงอธิบายคำสอนที่สำคัญของศาสนาสิกข์มา ๒ ประเด็น และนิสิตเห็นด้วยกับหลักคำสอนใดมากที่สุด เพราะเหตุใด
๕. นิกายสำคัญของศาสนาสิกข์มีอะไรบ้าง จงอธิบายมาพอเข้าใจ
๖. เหตุใดศาสนาสิกข์ ผู้ชายจะต้องไว้ผมตลอดทั้งหนวดเครายาว โดยไม่ตัดหรือโกนตลอดชีวิต อธิบาย
๗. จงยกตัวอย่างพิธีกรรมที่สำคัญของศาสนาสิกข์มา และนิสิตเห็นว่าพิธีกรรมดังกล่าวมีความจำเป็นหรือไม่ในยุคปัจจุบัน จงให้เหตุผล
๘. สัญลักษณ์ของศาสนาสิกข์ อักษร “ก” นั้นมีความหมายว่าอย่างไร อธิบาย
๙. เหตุใดศาสนาสิกข์ จึงสอนให้ชาวสิกข์เป็นผู้มองโลกในแง่ดี ทั้งที่ความเป็นจริงนั้นสังคมมีความโหดร้าย นิสิตมีความเห็นอย่างไร อธิบาย
๑๐. จงเขียนผังความคิด (Mind Map) สรุปเนื้อหาของศาสนาสิกข์ตามที่ได้ศึกษามา

บทที่ ๕ ศาสนายิว

ขอบเขตเนื้อหา

๑. ประวัติศาสตร์ศาสนา
๒. ประวัติศาสตร์ศาสดา
๓. คัมภีร์ และหลักคำสอน
๔. นิกายในศาสนา
๕. พิธีกรรมในศาสนา
๖. วันสำคัญทางศาสนา
๗. สัญลักษณ์ทางศาสนา
๘. ฐานะปัจจุบันของศาสนา

แนวคิด

๑. ศาสนายิว นับเป็นศาสนาที่เก่าแก่ที่สุดในบรรดาศาสนาเอกเทวนิยมที่ยังมีผู้นับถืออยู่ ศาสนายิวเกิดประมาณ ๙๕๗ ก่อนพุทธศักราช โดยคิดตามสมัยของโมเสส ผู้เป็นศาสดาของศาสนานี้ แต่ถ้ากล่าวตามความเชื่อของชาวยิวแล้ว ศาสนายิวเกิดตั้งแต่สมัย อับรามหรืออับราฮัมซึ่งเป็นต้นกำเนิดของชนชาวยิว กล่าวคือ ประมาณ ๑๕๐๐ ปีก่อนพุทธศักราช นับเป็นเวลาประมาณ ๔๐๐๐ ปีมาแล้ว

๒. ศาสดาของศาสนายิวคือโมเสส เป็นชาวเฮบรู (ยิว) ซึ่งเป็นทาสรับใช้ของชาวอียิปต์ ในช่วงประมาณ ๑๒๐๐ - ๑๕๐๐ ปี ก่อนพุทธศักราช

๓. คัมภีร์ของศาสนายิว คือ คัมภีร์ไบเบิลส่วนที่เป็นภาคพันธสัญญาเดิม จารึกด้วยภาษาเฮบรูเรียกว่า ตานัค (Tanakh) แบ่งเป็น ๓ ภาค คือ โตราห์ (Torah) ศาสดาประกาศ (Prophets) วรรณกรรม (Writings) และคัมภีร์สำคัญอีก ๑ เล่มที่เป็นอรรถาธิบาย คือ คัมภีร์ทัลมุด (Talmud)

๔. นิกายสำคัญของศาสนายิว มี ๕ นิกาย คือ นิกายออร์ธอดอกซ์ นิกายปฏิรูป นิกายอนุรักษนิยม นิกายบูรณปฏิสังขรณ์ และนิกายฮาสิดิสม์

๕. พิธีกรรมของศาสนายิว คือ วันสับบาธหรือสะบาโต เทศกาลอพยพ พิธีชาวยิวหรืองานฉลองพืชผลครั้งแรก วันปีใหม่หรือรอช ฮาซานาห์ วันชดใช้หรือวันแห่ง การแก้ไขความประพฤติ งานพิธีกรรมชุกคอต งานเลี้ยงปุมหรือวันแห่งโชคชะตา พิธีกรรม เข้าสู่หนัด พิธีบาร์มิตซวาห์ พิธีแต่งงาน พิธีไว้ทุกข์ และพิธีสวดมนต์

๖. สัญลักษณ์ของศาสนายิวที่สำคัญมี ๒ อย่าง คือ ๑) เชิงเทียน ๗ กิ่ง แต่ปัจจุบันใช้รูปสามเหลี่ยมซ้อนกัน ๒ รูปเป็นดาว ๖ แฉก ซึ่งเป็นตราเครื่องหมายประจำของกษัตริย์ดาวิด และเป็นเครื่องหมายในผืนธงชาติอิสราเอลด้วย และ ๒) มหาวิหาร ณ กรุงเยรูซาเลมที่กษัตริย์โซโลมอนทรงสร้างขึ้น ก่อนคริสต์ศักราช ๙๐๐ ปี เป็นเครื่องหมายศักดิ์สิทธิ์ ขณะนี้เหลือแต่ซากกำแพง เรียกว่า กำแพงร้องไห้ (Wailing Wall)

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้นิสิตเห็นภาพรวมประเด็นที่เป็นสาระสำคัญทางศาสนาของศาสนายิวได้อย่างสมบูรณ์

๒. เพื่อให้นิสิตเข้าใจและสามารถอธิบายเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของศาสนา ประวัติศาสตร์ คัมภีร์สำคัญในศาสนา หลักคำสอนที่สำคัญในศาสนา หลักความเชื่อและ จุดหมายสูงสุดของศาสนายิวได้อย่างถูกต้อง

๓. เพื่อให้นิสิตเข้าใจและสามารถอธิบายเกี่ยวกับพิธีกรรมที่สำคัญทางศาสนา นิกายในศาสนา สัญลักษณ์ของศาสนา ฐานะปัจจุบันของศาสนายิว ได้อย่างถูกต้อง

ประวัติศาสตร์

ศาสนายิว หรือศาสนายูดา เป็นศาสนาที่เก่าแก่ที่สุดในบรรดาศาสนาเอกเทวนิยมที่ยังมีชีวิตอยู่ เกิดประมาณ ๙๕๗ ก่อนพุทธศักราช โดยคิดตามสมัยของโมเสส ผู้เป็นศาสดาของศาสนา นี้ แต่ถ้าจะว่าตามความเชื่อของชาวยิวแล้ว ศาสนายิวเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยอับรามหรืออับราฮัม หรือที่ศาสนาอิสลามเรียกว่าอิบราฮิม คือประมาณ ๑๕๐๐ ปีก่อนพุทธศักราช ซึ่งเป็นเวลาประมาณ ๔๐๐๐ ปีมาแล้ว ศาสนายิวเป็นศาสนาของชนชาติยิวหรือที่เรียกกันว่า ฮีบรู (Hebrew) ในสมัยโบราณ คำว่า ยูดา มาจากคำว่า จูดา และคำว่า ยิว มาจากคำว่า จูเดีย ซึ่งเป็นชื่อที่ชาวเปอร์เซียหรืออิหร่านเรียก ศาสนายูดาห์เป็นศาสนาของชนชาติยิว จุดกำเนิดของชาวยิวคงต้องย้อนไปดูการอพยพครั้งยิ่งใหญ่ของชาวฮีบรู (ชาวยิว) จากอียิปต์นั้นเป็นเรื่องมีความสำคัญใกล้ชิดกับพระเจ้า ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับ ศาสนากับประชาชนเช่นนี้ ทำให้ศาสนายูดาห์มีเอกลักษณ์แตกต่างไปจากศาสนาที่แยกตัวไปคือคริสต์ ศาสนา

ศาสนายิวเป็นศาสนาที่เป็นเอกเทวนิยม นิยมเทพพระเจ้าองค์เดียวคือ พระยะโฮวา ชาวยิวเชื่อและศรัทธาต่อพระยะโฮวาว่าเป็นผู้สร้างโลกและพระองค์จะช่วยให้ชาวยิวพ้นจากความเป็นทาสจากชาติอื่น และความเชื่อความศรัทธาของชาวยิวดังกล่าวนั้นก็เป็นจริงคือพระยะโฮวาได้ช่วยให้ชาวยิวได้สมปรารถนา ดังนี้

๑. ช่วยชาวยิวหลุดพ้นจากความเป็นทาส
๒. ช่วยให้ชาวยิวมีความเป็นอิสระโดยสมบูรณ์
๓. ช่วยชาวยิวไม่ต้องเป็นชนชาวเร่ร่อนช่วยชาวยิวให้มีแหล่งพำนักอาศัยที่แน่นอน และนอกจากนั้น ศาสนายูดาห์ของชาวยิวยังเป็นพื้นฐานสำคัญของคริสต์ศาสนาและศาสนาอิสลามด้วย

ประวัติศาสตร์

ชนชาติยิวหรือเฮบรูเป็นผู้ฉลาด ทระหดอดทน กระหมัดกระหม่อม และรักพวกพ้อง เมื่อเข้าไปอยู่ในอียิปต์ก็ได้สร้างความเจริญให้แก่อียิปต์เป็นอย่างมาก พิระมิด อนุสรณ์แห่งความยิ่งใหญ่ทางสถาปัตยกรรมที่ปรากฏเป็นสิ่งมหัศจรรย์ของโลกอยู่ทุกวันนี้ก็เป็นผลงานที่เกิดจากแรงปัญญาและแรงกายของชาวเฮบรูผู้ที่เข้าไปอยู่ในอียิปต์ในฐานะเป็นทาสของชาวอียิปต์นั่นเอง ความเติบโตอย่างรวดเร็วของจำนวนชาวเฮบรูที่อาศัยอยู่ในอียิปต์ กลายเป็นเรื่องหนึ่งที่ทำให้พระเจ้ากรุงอียิปต์ ทรงหวั่นพระทัยไปว่า สักวันหนึ่งข้างหน้าถ้าพวกเฮบรูนี้คิดแย่งชิงมีอิทธิพลเหนือแผ่นดิน ไม่มีทางที่อียิปต์จะสู้ได้ จึงริแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยวิธีการตัดไฟเสียแต่ต้นลม โดยการจำกัดพวกเฮบรู ให้อยู่ที่เดียวกันเป็นสัดส่วน ห้ามไปเที่ยวแทรกซึมอยู่กับชาวอียิปต์เป็นอันเด็ดขาด ยิ่งให้อยู่ที่เดียวกัน จำกัดเขตแดนมากเท่าไร ยิ่งดูเหมือนการเพาะพันธุ์จำนวนประชากรมากขึ้นเท่านั้น กลายเป็นเพิ่มความหวาดหวั่นของพระเจ้ากรุงอียิปต์มากขึ้น จึงต้องแก้ปัญหานี้ด้วยความหฤโหดของชาตาดาน ออกคำสั่งให้จับเด็ก ๆ ชาว

เฮบรูที่กำเนิดใหม่ไปประหารชีวิตเสีย ยังผลให้นำเศร้าน์สดสำหรับเด็กชาวเฮบรูที่ต้องเสียชีวิตลงเป็นจำนวนมาก (เสฐียร พันธรัชนี, ๒๕๔๖, หน้า ๒๙๘-๓๐๗)

ชาติกำเนิดและปฐมวัย

การที่พระเจ้ากรุงอียิปต์ออกคำสั่งประหารชีวิตเด็กชาวเฮบรูครั้งนั้น อยู่ในช่วงประมาณ ๑๒๐๐ - ๑๕๐๐ ปี ก่อน พ.ศ. โมเสสเป็นบุตรเกิดใหม่คนหนึ่งของพ่อแม่ชาวเฮบรู (ยิว) ที่ตกไปเป็นทาสรับใช้ของชาวเฮบรูและเกิดมาในช่วงเหตุการณ์อันน่าสลดเศร้าเนื่องจากคำสั่งของพระเจ้ากรุงอียิปต์ เพื่อให้ลูกของตนรอดพ้นจากน้ำมือของเพชฌฆาตอียิปต์ที่คอยจับเอาเด็กแดง ๆ ชาวเฮบรูไปประหารชีวิต แม่ของโมเสสจึงรีบอุ้มเอาโมเสสหนีออกจากบ้านด้วยหมายจะไปตายเอาดาบหน้าก็ว่าได้ ขณะหนีไปก็คิดหาวิธีรอดพ้นไปไม่รู้อะไรจะทำอย่างไรก็ตัดสินใจขอยกเป็นลูกบุญธรรมของโมเสสก็แล้วกัน ว่าแล้วเมื่อไปถึงแม่น้ำไนล์ก็เอากระจาดมาใบหนึ่ง ปูเบาะรองพื้นที่กระจาดใบใหญ่แล้วค่อยวางเด็กแดงโมเสสลงในกระจาด แล้วปล่อยให้ลอยไปตามกระแสแม่น้ำไนล์ พลางอธิษฐานขอฟ้าดินให้ช่วยลูกให้ปลอดภัย กระจาดใบนั้นก็ลอยไปเรื่อย ๆ จนถึงทำนน้ำหลวงเป็นที่ลงสรงสนามของพระธิดากษัตริย์ฟาโรห์ผู้ครองกรุงอียิปต์ ในขณะที่พระธิดาของพระเจ้ากรุงอียิปต์กำลังสรงน้ำพอดีทีเดียวพระธิดาทอดพระเนตรเห็นเข้าจึงให้คนไปเก็บขึ้นมา ทรงเห็นเด็กน่ารักและยังมีชีวิตอยู่ จึงทรงนำไปเลี้ยงไว้โดยประทานชื่อว่า โมเสส ที่แปลว่า ผู้รอดตายจากสายน้ำ

พระโอรสเลี้ยงและมัชฌิมวัย

พระธิดากษัตริย์ฟาโรห์ได้ทรงรับเอาโมเสสมาเป็นบุตรบุญธรรม หรือพระโอรสเลี้ยงโดยมอบหมายให้เจ้าหญิงสนิทคนหนึ่งซึ่งเป็นชาวเฮบรูแอบนำไปเลี้ยงไว้อย่างลับ ๆ ให้ได้รับการศึกษาอย่างดีจนกระทั่งโต เมื่อโมเสสเติบโต เจ้าหญิงก็พาโมเสสไปเลี้ยงในวัง แต่โมเสสมิเล็ดชาวเฮบรูธรรมชาตีสอนให้สอนให้เป็นคนสงสารชาวเฮบรูผู้ตกเป็นทาสของชาวอียิปต์ ที่ก็มีผู้ว่าตนมิเล็ดเป็นชาวเฮบรู ไม่ใช่ชาวอียิปต์

ประวัติศาสตร์ตอนหนึ่งกล่าวไว้ว่า วันหนึ่งโมเสสออกจากวังไปดูชาวเฮบรูทำงานให้ชาวอียิปต์ ได้เห็นทาสเฮบรูถูกผู้คุมงานอียิปต์เขี่ยจนตาย ก็บันดาลโทสะฆ่าผู้คุมงานชาวอียิปต์คนนั้นเสีย แล้วหนีออกจากกรุงอียิปต์ไปอยู่ที่เมืองมิเดียน ในอาหรับบวชเป็นพระและเปลี่ยนชื่อเป็น โฮบบ ต่อมาได้แต่งงานกับลูกสาวของนักบวชที่เมืองนั้น หลังจากนั้นได้ลี้ภัยเดินทางเข้าประเทศอียิปต์เพื่อหาทางช่วยชาวเฮบรู เมื่อไปถึงประเทศอียิปต์ปรากฏว่าฟาโรห์องค์ก่อนสิ้นพระชนม์แล้ว ฟาโรห์องค์ใหม่ทรงยกโทษให้โมเสส เพราะด้วยการประหารก็เสียตายความรู้สึก แต่โมเสสต้องลดฐานะตัวเองลงไปเป็นทาสมีฐานะเหมือนชาวเฮบรูทั้งหลาย ตั้งแต่นั้นมาโมเสสได้เป็นหัวหน้าทาสของเฮบรู ช่วยเขาทำอิฐก่อสร้างให้แก่ชาวอียิปต์ ระหว่างนี้เองโมเสสได้รวบรวมชาวเฮบรูก่อตั้งสมาคมก่ออิฐ เพื่อเป็นศูนย์รวมของชาวเฮบรู นักพงศาวดารกล่าวไว้ว่า โมเสสจะได้ชื่อว่าเป็นผู้ก่อตั้งสมาคมหรือสหพันธ์คนงานขึ้นเป็นคนแรกในโลก

โมเสสเคยทูลขอพระเจ้าแผ่นดินให้เลิกบังคับชาวเฮบรูทั้งหลายลงเป็นทาส และทูลขอ อนุญาตพาพี่น้องชาวเฮบรูออกนอกประเทศ แต่ไม่ได้รับอนุญาต แต่มาเกิดโรคระบาดขึ้นทั่วประเทศ ฟาโรห์ไม่สามารถแก้ไขได้ ก็ทรงเข้าพระทัยว่าภัยดังกล่าวเกิดจากที่พระองค์กักพวกเฮบรูไว้ ทำให้พระ เจ้าเฮบรูไม่พอพระทัย จึงตัดสินอนุญาตให้โมเสสพาพวกเฮบรูออกจากอียิปต์ได้

ปัจฉิมวัยและได้รับบัญญัติ ๑๐ ประการ

เมื่อโมเสสรับอนุญาตจากพระเจ้ากรุงอียิปต์ ให้พาพี่น้องชาวเฮบรูออกจากอียิปต์ได้ ให้พา พี่น้องชาวเฮบรูออกจากอียิปต์ได้ปรากฏว่าก่อนจะออกเดินทางจากอียิปต์ไป โมเสสก็ได้ออกบัญญัติให้ ทุกคนนับถือพระเจ้าเป็นที่พึ่งเพียงองค์เดียว เพื่อเป็นศูนย์กลางแห่งความกลมเกลียวของหมู่คณะและ บังคับให้ชายทุกคนขลิบหนังหุ้มปลายอวัยวะเพศออกให้หมดก่อน เพื่อสะดวกแก่การทำมาหาเลี้ยงชีพ ในการเดินทางไกล กำหนดว่าเมื่อโมเสสพาพี่น้องชาวเฮบรูออกจากอียิปต์มีอายุ ๘๐ ปี เขาให้สัญญา แก่ชาวเฮบรูว่าพระเจ้าดูแลเขาให้พาชาวเฮบรู ไปสู่ดินแดนสมบรูณที่พระเจ้าทรงมอบหมายให้เป็น ของชาวเฮบรู (เรียกว่าดินแดนสัญญาใหม่)

ครั้นเมื่อชาวเฮบรูเดินทางออกไปแล้ว ทางอียิปต์ก็เกิดปรีวิตกกลัวไปว่าพวกเฮบรูจะกลับมา ก่อการร้าย โดยอาจจะไปชักชวนหรือระดมกำลังจากชาติอื่น ๆ มาโจมตีอียิปต์ก็ได้ พระเจ้ากรุงอียิปต์ จึงส่งกำลังออกติดตาม ถ้าทันในระหว่างทางก็ให้เข้าโจมตีประหารชีวิตเสียสิ้น กองทัพทหารอียิปต์ ตามไปทันในขณะที่พวกเฮบรูกำลังข้ามทะเลแดง พอพวกเฮบรูข้ามได้หมดกองทัพอียิปต์ ก็ถูกน้ำท่วม ทัพตายลอยน้ำกลาดเกลื่อน ข้อความในพระคัมภีร์กล่าวอธิบายในเชิงปาฏิหาริย์ ไว้ว่า เมื่อโมเสสพา พี่น้องชาวเฮบรูมาถึงทะเลแดง หาแพ หาเรือ ข้ามไม่ได้ ก็ได้วิงวอนให้พระเจ้าโปรดทรงช่วย พระเจ้าได้ บันดาลให้น้ำทะเลแหวกเป็นช่อง และทรงบันดาลให้เกิดพายุอย่างแรงจนแผ่นดินน้ำทะเลแห้ง พวก เฮบรูจึงเดินบนน้ำทะเลแดงแห่งในระหว่างช่องแหวกได้สบาย มองเห็นผนังน้ำเป็นกำแพงสูงทั้งสอง ข้าง ครั้นเมื่อกองทัพอียิปต์ตามมาน้ำก็กลับมาหากัน และท่วมกองทัพอียิปต์ตายระเนระนาดกลาด เกลื่อนทั้งกองทัพ การเดินทางของชาวเฮบรูต้องเกิดความลำบาก ผ่านความทรมันดารไปมาก จนกระทั่งไปถึงภูเขาซีนาย ชาวเฮบรูที่อดทนต่อความลำบากไม่ได้ก็เริ่มคิดว่าโมเสสจะให้พวกเขาตาย ความศรัทธาเสื่อมใสในโมเสสเริ่มเสื่อมคลายลง ศรัทธาที่เคยมีว่า พระเจ้าผู้สูงสุดที่บรรพบุรุษของตน นับถือมา จะได้ให้ช่วยไปถึงแผ่นดินก็เริ่มลดน้อยตามลำดับ บางคนใคร่จะเดินตามโมเสสไป บางคนก็ ใคร่ที่จะเดินกลับ ในที่สุดชาวเฮบรูก็แตกความสามัคคีกันไปเป็นหลากหลายฝ่าย

ครั้นคนทั้งหลายแตกความสามัคคีกัน โมเสสโมเสสได้เห็นอวสานของชาวเฮบรูจึงแก้ไข สถานการณ์ด้วยสติปัญญาอันหลักแหลม โมเสสปล่อยพวกเฮบรูไว้ และรีบขึ้นไปอยู่บนภูเขาซีนาย จะว่า ไปเพื่อหาความสงบทางใจและค้นหาทางมาช่วยชาวเฮบรูก็เป็นได้ ไม่ช้านัก (ประมาณ ๔๐ วัน) โมเสส ก็กลับมาพร้อมกับแผ่นศิลาจารึกบัญญัติ ๑๐ ประการ ๒ แผ่น แผ่นละ ๕ บัญญัติ ลงด้วยพร้อมบอก ว่าพระเจ้าแสดงแก่ตนบนภูเขา ทรงบอกให้ทราบว่ ที่เฮบรูต้องรับทุกข์เพราะมีคนประพฤติชั่วมา มาก

จึงประทานบัญญัติ ๑๐ ประการนี้มาแจ้งแก่ชาวเฮบรูเพื่อรับไปปฏิบัติผู้ได้รับและยอมนับถือปฏิบัติ ตามก็จะได้รับความคุ้มครองจากพระเจ้า ผู้ใดไม่เชื่อไม่ปฏิบัติตามก็จะถูกลงโทษ

จะเห็นได้ว่าโมเสสเป็นคนฉลาด เป็นหัวหน้าหมู่คนได้ และที่สำคัญที่สุดเป็นศาสดาที่ดี สามารถวางบัญญัติและคำสอนเพื่อสาวกของตน สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าและระยะยาวได้ โดยอาศัยเหตุการณ์ขณะนั้นมาเป็นอาทิกรรม คือ เป็นต้นบัญญัติ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าชาวเฮบรูเร่รอน ระหกระเหิน พร้อมกันคลุกคลีในหมู่คนนั้น มีการประพุดิษฐ์ ต่าง ๆ

รวมความได้ว่า โมเสสเป็นผู้ฉลาด มีมานะอดทน บึกบึน มุ่งเอาชนะชีวิต ชนะศัตรู เพื่อเห็นแก่ส่วนรวมแก่วงศ์ตระกูล เผ่าพันธุ์ สมเป็นนักศาสนาและหัวหน้าปกครองคน โดยตระหนักถึงความจริงอยู่เสมอว่า ศาสนาเป็นรากใจคน หมู่คนเป็นเสมือนต้นไม้ใหญ่ ควรมีรากผูกพันให้แน่นแฟ้นเพื่อความทรงอยู่ของลำต้น ค้อนี่ฉันใด ศาสนาแตกแยกนับถือกันคนละอย่างสองอย่างตามความพอใจ หมู่คนก็ย่อมแตกแยกได้ ฉะนั้นหมู่คนจึงควรมีศรัทธาอย่างเดียวกัน นอกจากได้อบรมตั้งใจให้พวกเฮบรู หรืออิสราเอลนับถือพระยะโฮวาพระองค์เดียวแล้ว โมเสสยังได้ตั้งกฎหมาย วางระเบียบ การปกครองพวกอิสราเอลเอเลิตไว้เป็นหลักฐานด้วย แต่กฎหมายก็ดี ระเบียบการปกครองก็ดี ที่โมเสสตั้งขึ้นนั้น พระเจ้าแทรกอยู่ด้วยเสมอ กล่าวคือ พระเจ้าเป็นผู้ปกครองสูงสุดของชาวอิสราเอล หรือเฮบรู แต่มีผู้แทนพระองค์คนหนึ่งในโลกนี้

เมื่อโมเสสพาพี่น้องชาวเฮบรูเร่รอนต่อไป จนถึงลุ่มแม่น้ำจอร์แดนอันเป็นถิ่นอุดมสมบูรณ์ และได้ต่อสู้กับชาวนาทอถิ่น เมื่อโมเสสสิ้นชีวิตลง โยชวกก็ได้มาเป็นผู้นำต่อมา ในที่สุดชาวเฮบรูก็สามารถยึดดินแดนแถบนี้ได้ จึงมีอาชีพเป็นหลักเป็นแหล่งไม่ต้องเร่รอนเหมือนแต่ก่อน อาชีพที่ทำคือ กสิกรรมและการเลี้ยงปศุสัตว์ ในสมัยต่อมาพวกเฮบรูเผ่าต่าง ๆ ก็ได้รวมกันเป็นปึกแผ่น มีลักษณะ เป็นประเทศ มีกษัตริย์ปกครองโซล เป็นปฐมกษัตริย์ประมาณ ๑๐๐๐ ปีก่อน ค.ศ. ต่อมาเดวิด ได้เป็น กษัตริย์และได้สถาปนาอาณาจักรยูดาขึ้น ณ บริเวณที่ราบสูงยูเดีย และสมัยนี้เองที่พวกเฮบรูหรืออิสราเอลเรียกว่า ยิว หรือ ยูดา เมื่อสิ้นสมัยของเดวิดก็ได้พระราชโอรส คือ โซโลมอน เป็นกษัตริย์ ต่อมาโซโลมอนได้โปรดให้สร้างโบสถ์ใหญ่ที่กรุงเยรูซาเลม เพื่อเป็นศูนย์กลางในการ ประกอบพิธีทางศาสนาของชาวเฮบรูสมัยของโซโลมอน เป็นสมัยที่รุ่งเรืองที่สุดในประวัติศาสตร์ของ พวกเฮบรู

หลังจากสมัยกษัตริย์โซโลมอนแล้ว ประเทศที่ถูกแบ่งออกเป็น ๒ รัฐเล็ก ๆ ที่ไม่มีอำนาจ อะไรมากกว่ากัน คือ รัฐยูดาห์ และอิสราเอล ทั้งสองรัฐต่างทำสงครามใส่กันอยู่เนือง ๆ จนกระทั่งเมื่อ ราวศตวรรษที่ ๘ ก่อนคริสตกาล รัฐทั้งสองตกเป็นเมืองขึ้นของแอสซีเรียรัฐอิสราเอลถูกลดฐานะลง เป็นเมืองหนึ่งในอาณาจักร คงเหลือแต่รัฐยูดาห์ ต่อมาก็ตกอยู่ใต้การยึดครองของพระเจ้าเนบูคัดเนสซาร์ และได้กรุงเยรูซาเลม ซึ่งเป็นเมืองหลวงไว้ได้ในราว ๕๘๖ ปีก่อนคริสตกาล และกวาดต้อนเอา พวกเฮบรูไปเป็นเชลยจำนวนมาก ต่อมากษัตริย์ไซรัสแห่งเปอร์เซียมีชัยชนะเหนือบาบิโลนเนียและเข้า

มามีอำนาจเหนือยูดาห์ ได้ปลดปล่อยชาวเฮบรูได้เป็นอิสระ ชาวเฮบรูบางส่วนได้กลับคืนสู่ปาเลสไตน์ ซึ่งมีฐานะเป็นเมืองขึ้นของเปอร์เซีย การที่ต้องสูญเสียเอกราชและต้องถูกจับกุมตัวไปเป็นเชลยในต่างแดนจำนวนมากมายนี้ มิได้ทำให้ิวเสียความเป็นตัวของตัวเองอย่างไรเลย พวกยิวที่มาจากยูดาห์นั้น เมื่อไปหลบหลีกอยู่ประเทศอื่นนั้น มีเจตนาแรงกล้าที่จะคงความเป็นยิวตลอดไป ไม่ยอมปล่อยตนเองแปรเปลี่ยนไปเป็นชาติอื่น ๆ เนื่องจากพวกยิวมีศรัทธาต่อพระคัมภีร์เก่าไม่ส่าง แม้พวกยิวจะถูกกวาดต้อนไปอยู่ในประเทศใด หรืออพยพไปอยู่ในประเทศใด พระเจ้ายิวนั้นมิได้ประทับอยู่แต่วิหารที่กรุงเยรูซาเลมเท่านั้น แต่อยู่ในใจของพวกยิวทุกคนไม่ว่ายิวจะไปถึงไหน พระเจ้าก็ต้องตามไปที่นั่น

ครั้งสมัยกรีกโรมันเรื่องอำนาจ ปาเลสไตน์ก็ตกอยู่ใต้การปกครองกรีกและโรมันตามลำดับ ชาวเฮบรู ที่ตกอยู่ใต้การปกครองของจักรพรรดิโรมันในระยะศตวรรษที่หนึ่ง ในสมัยคริสตกาลได้ก่อการจลาจลขัดขืนต่ออำนาจการปกครองของโรม ทางโรมจึงได้ยกกองทัพไปปราบปรามอย่างทารุณ ทหารโรมันได้ทำการประหารชีวิตยิวเป็นจำนวนมากมาย พวกที่เหลือก็เร่ร่อนไปอาศัยอยู่ตามส่วนต่าง ๆ ของยุโรปและเอเชีย ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในนามพวกยิว

สิ่งที่ชาวยิวให้แก่อารยธรรมโลกมากที่สุดคือ ศาสนานับถือพระเจ้าองค์เดียว คือ พระยะโฮวา และหลักศีลธรรม วรรณคดีของพวกยิวในยุคโบราณเกี่ยวกับศาสนาทั้งสิ้นวรรณกรรมที่สำคัญที่สุดได้แก่ พระคัมภีร์ไบเบิล พระคัมภีร์นี้นับเป็นหนังสือที่อ่านแพร่หลายที่สุดในโลก และแปลออกเป็นภาษาต่าง ๆ มากกว่าวรรณกรรมอื่น ๆ ใดทั้งสิ้น

คัมภีร์ และหลักคำสอน

คัมภีร์ของศาสนายิวมี ๓ คัมภีร์ ดังต่อไปนี้ (เสฐียร พันธรั้งซี, ๒๕๔๖, หน้า ๓๑๕-๓๒๐)

๑. คัมภีร์เก่า (Old Testament) กล่าวถึงการแก้แค้นและส่องสว่างของพระยะโฮวาและกล่าวว่าพระยะโฮวาเป็นผู้พิพากษาโลก นอกนั้นยังบรรจุบทสรรเสริญพระเจ้าพร้อมด้วยสุภาชิตอันเป็นคำสอน เช่น สอนไม่ให้กีดกันความดีจากคนที่ควรแก่ความดี

๒. คัมภีร์โตราห์ (Torah) มีความหมายกว้างขวางมาก แบ่งออกเป็น ๒ สายดังนี้

๑) บทบัญญัติที่เขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

๒) บทบัญญัติที่ท่องจำกันมาด้วยปากเปล่า และคัมภีร์โตราห์นี้หมายรวมเอาคัมภีร์เก่า

ด้วย

๓. คัมภีร์ทาลมุด (Talmud) ได้แต่งขึ้นประมาณปี ค.ศ. ๓๙๐ - ๔๒๐ เป็นคัมภีร์กล่าวโจมตีพระเยซูรุนแรงมาก หรืออีกนัยหนึ่งคัมภีร์ทาลมุดเป็นปากเสียงของศาสนายูดาห์ในการเป็นปฏิปักษ์กับพระเยซู

ทั้งคัมภีร์โตราห์และคัมภีร์เก่า (เป็นส่วนหนึ่งของโตราห์) ได้มีการจัดบันทึกในสมัยของ โมเสสและสมัยต่อจากนั้นเรื่อย ๆ มา กว่าจจะรวบรวมได้สมบูรณ์ครบชุดอย่างปัจจุบัน กาลเวลาก็ได้ ล่วงเลยมาถึงสมัยของพระเยซู ส่วนคัมภีร์ทาสมุด เดิมถ่ายถอดกันมาด้วยปากเปล่า เพิ่งมาเขียนเป็น ลายลักษณ์อักษรหลังสมัยของพระเยซูประมาณ ๗๐ ปี ความเชื่อของชาวยิวตามข้อความในคัมภีร์ทั้ง ๓ นี้ มีลักษณะเป็นเอกเทวนิยมเพราะชาวยิวถือว่า พระยะโฮวาเป็นพระเจ้าผู้สร้างโลกพระองค์เดียว และพระยะโฮวาก็ยังเป็นผู้ช่วยเหลือปลดปล่อยชาวยิวให้พ้นจากความเป็นทาสของชาติอื่น

หลักคำสอนสำคัญ

หลักคำสอนสำคัญในศาสนายิว แยกออกเป็นหัวข้อสำคัญ คือ หลักคำสอนเรื่อง พระบัญญัติ ๑๐ ประการ หลักคำสอนเรื่องการสร้างโลกของพระเจ้า คำสอนเรื่องชีวิตในโลกหน้าและ เป้าหมายสูงสุด และหลักคำสอนเรื่องพระเจ้าเป็นความจริงสูงสุด ดังมีรายละเอียดโดยสรุป ดังต่อไปนี้

๑. พระบัญญัติ ๑๐ ประการ

หลักคำสอนเรื่องพระบัญญัติ ๑๐ ประการ ได้แก่ ข้อห้ามที่ชาวยิวต้องไม่ล่วงละเมิด เป็น พระบัญญัติที่พระเจ้าประทานให้แก่โมเสสบนยอดเขาซีนai เพื่อเป็นข้อปฏิบัติของชาวเฮบรูที่กำลังเกิด ความแตกสามัคคีกัน ดังต่อไปนี้

- ๑) จงนมัสการพระเจ้าองค์เดียว
- ๒) อย่าออกพระนามพระเจ้าโดยไม่สมควร
- ๓) จงถือวันพระเจ้าเป็นวันศักดิ์สิทธิ์
- ๔) จงนับถือบิดามารดา
- ๕) อย่าฆ่าคน
- ๖) อย่าผิดประเวณี
- ๗) อย่าลักทรัพย์
- ๘) อย่าเป็นพยานเท็จต่อเพื่อนบ้าน
- ๙) อย่าคิดชั่วช้า
- ๑๐) อย่ามีความโลภในสิ่งของของผู้อื่น

๒. การสร้างโลกของพระเจ้า

ศาสนายิวเชื่อว่า พระยะโฮวาห์ เป็นพระเจ้าที่สูงที่สุดเพียงองค์เดียว ไม่มีพระเจ้าอื่นยิ่งใหญ่ กว่าพระองค์ ทรงเป็นผู้สร้างโลก ในคัมภีร์พันธสัญญาเดิมแสดงไว้ว่า ในตอนเริ่มแรก โลกนี้มีแต่ความมืดมน พระเจ้าเป็นผู้สร้างสรรพสิ่งและสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ในโลก โดยมีลำดับการสร้างสิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- ๑) วันที่ ๑ ทรงสร้างแสงสว่าง ออกมาจากความมืด ส่วนสว่างเรียกว่า กลางวัน ส่วนมืด เรียกว่า กลางคืน

๒) วันที่ ๒ ทรงสร้างฟากฟ้า

๓) วันที่ ๓ ทรงสร้างแผ่นดิน ทะเล และพืชผลทุกชนิดบนแผ่นดิน

๔) วันที่ ๔ ทรงสร้างดวงอาทิตย์ประจำกลางวัน สร้างดวงจันทร์และดวงดาวประจำกลางคืน

๕) วันที่ ๕ ทรงสร้างสรรพสัตว์

๖) วันที่ ๖ ทรงสร้างมนุษย์ให้เป็นเจ้าของพืชและสัตว์เหล่านั้น

๗) วันที่ ๗ ไม่ทรงสร้างอะไรถือเป็นวันสะบาโตหรือสัปดาห์ (Sabbath Day-Holy Day) คือวันเสาร์ มนุษย์ต้องหยุดทำงานเหมือนพระเจ้าทรงหยุดสร้าง ตามคติชาวยิว วันเสาร์คือวันที่เจ็ด จึงเป็นวันบริสุทธิ์ ไม่ใช่วันอาทิตย์ดังที่ชาวคริสต์นับถือกันอยู่ในปัจจุบัน

๓. การสร้างมนุษย์ของพระเจ้า

คติความเชื่อเรื่องการสร้างมนุษย์ของพระเจ้านั้น ชาวยิวเชื่อว่า พระเจ้าทรงปั้นมนุษย์ขึ้นมาด้วยก้อนดินที่มีรูปร่างคล้ายพระองค์ และทรงระบายลมปราณเข้าไปทางจมูก มนุษย์จึงมีชีวิตขึ้นมาแล้วทรงให้มนุษย์อยู่ในสวนเอเดน มนุษย์คนแรกที่พระองค์ทรงสร้างขึ้นให้ชื่อว่าอาดัม แปลว่า ก้อนดิน ต่อมาทรงสร้างผู้หญิงคนหนึ่งขึ้นมาจากซี่โครงของอาดัมให้เป็นภรรยาของอาดัม ผู้หญิงคนแรกนั้นชื่อว่า อีวา เพราะเป็นมารดาของปวงประชาที่มีชีวิต อาดัมกับอีวาอยู่ในสวนสวรรค์เอเดนอย่างมีความสุข ต่อมาจึงไปอยู่ให้ออาดัมและอีวากินผลไม้ที่พระเจ้าทรงห้าม พระเจ้าจึงทรงสาปให้ทั้งคู่ต้องเลื้อยคลานแทนที่จะเดินด้วยเท้าและให้เป็นศัตรูกับผู้หญิงตลอดไป ส่วนผู้หญิงก็ต้องมีความทุกข์มากกว่าผู้ชาย นอกนี้ทั้งอาดัมและอีวาก็ถูกสาปให้มีบาปตกทอดสู่เผ่าพันธุ์มนุษย์ตลอดไปอีกด้วย เมื่อมนุษย์สืบเชื้อสายกันมาได้ ๓๒ ชั่วคน พระเจ้าทรงเห็นว่ามนุษย์ทั้งหลายไม่ยอมเชื่อฟังพระบัญญัติทำบาปหยาบช้ามมากขึ้น จึงทรงบันดาลให้ฝนตกท่วมโลก เหลืออยู่แต่มนุษย์ผู้มีคุณธรรมเพียงคนเดียว คือ โนอา และครอบครัวกับสัตว์ผัวเมียที่ทรงเห็นว่าไม่มีบาปแต่ละคู่แต่ละชนิด พอน้ำท่วมโลกแห้งลง พระเจ้าก็ทรงสร้างโลกใหม่ต่อไปอีก โนอา ก็คือปฐมบรรพบุรุษของเผ่าเซเมติก คือ บรรพบุรุษของชาวยิวทั่วโลกนั่นเอง

๔. ชีวิตในโลกหน้าและเป้าหมายสูงสุด

ศาสนายิวมีความเชื่อว่า คนตายแล้ว วิญญาณจะไม่ดับสูญ แต่จะคอยวันที่พระเจ้ามาพิพากษาโลก เมื่อนั้นวิญญาณจะกลับฟื้นคืนมาใหม่ ดังนั้น เมื่อมนุษย์ตายลงไป ดวงวิญญาณจะวนเวียนอยู่ใกล้ร่างเป็นเวลา ๓ วัน ต่อจากนั้นมนุษย์จะได้รับการพิพากษา การกระทำดีหรือชั่วในวันสุดท้ายแห่งการสิ้นโลก บุคคลที่กระทำดี ก็จะได้ไปอยู่ในอาณาจักรของพระเจ้าหรือบนสวรรค์อย่างมีความสุขชั่ววันรันดร ส่วนบุคคลผู้กระทำความชั่วจะถูกตัดสิน ให้ตกนรกทรมานทุกข์ทรมานตลอดไป โดยไม่มีโอกาสได้กลับมาเกิดอีก แต่ก็มีบางคัมภีร์ที่แสดงไว้ว่า จะมีพระเมสสิอาห์มาอุบัติในโลก และจะช่วยให้สัตว์นรกได้พ้นทุกข์ต่อไป ดังนั้น ศาสนายิวจึงมีความเชื่อว่า มนุษย์ทุกคนควรมีเป้าหมายที่

สูงสุดคือ การเข้าไปอยู่บนสรวงสวรรค์ซึ่งเป็นอาณาจักรของพระเจ้า โดยการหมั่นทำความดีทุกอย่าง

๕. พระเจ้าเป็นความจริงสูงสุด

ศาสนายิว จะเรียกพระนามของพระเจ้าของศาสนาว่า “พระยะฮะเวห์” (Yahweh) หรือ “พระยะโฮวาร์” (Yehowah) พระองค์เป็นความจริงสูงสุดเพียงหนึ่งเดียว มีคุณลักษณะพิเศษทุกอย่าง ทรงมีอยู่ในทุกหนทุกแห่ง ทรงรอบรู้ทุกอย่าง ทรงเป็นผู้สร้างโลกและสรรพสิ่งในโลก ในวันที่โลกถูกทำลายพระองค์ก็จะเป็นผู้ทรงพิพากษาความผิดของมวลมนุษย

นิกายในศาสนา

ศาสนายิว แบ่งออกเป็นนิกายใหญ่ ๆ ๔ นิกาย มีดังนี้ (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕, หน้า ๙๓-๙๔)

๑. นิกายออร์ทอดอกซ์ เป็นนิกายที่มีความเคร่งครัด ถือปฏิบัติตามคัมภีร์โตราห์ เชื่อในบทบัญญัติของโมเสสและของแรบไบ (Rabbi) คืออาจารย์หรือพระในศาสนายูดาย

๒. นิกายปฏิรูป (Reform) เป็นนิกายที่ไม่เคร่งครัดนัก คือเป็นนิกายที่มีหัวก้าวหน้า นับถือกันในกลุ่มปัญญาชนคนสมัยใหม่

๓) นิกายคอนเซอร์เวทีฟ (Conservative) เป็นนิกายที่ประนีประนอมความคิดระหว่าง ๒ นิกายแรก คือโดยยึดถือศาสนายูดายเป็นแก่นแท้ของชาวยิวทุกคน ต้องพยายามยึดมั่นในขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีเก่าๆ ให้มาก แต่ถ้ามีส่วนไหนล้าสมัยก็อาจจะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้

๔) นิกายรีคอนสตรัคชัน (Reconstructionism) เป็นนิกายที่แยกออกมาจากอนุรักษนิยม พวกที่ถือนิกายนี้จะเป็นคนหัวรุนแรงมากเพราะได้รับอิทธิพลจากลัทธิปรัชญาแบบปฏิบัตินิยมและธรรมชาตินิยม

พิธีกรรมในศาสนา

ในศาสนายิวมีพิธีกรรมที่สำคัญ ดังนี้ (วนิดา เขียวคำ, ๒๕๔๑, หน้า ๒๗๕)

๑. พิธีปัสคา (Pesach)

เป็นพิธีที่เกิดขึ้นสมัยโมเสสเมื่อคืนก่อนที่โมเสสจะพาพวกยิว อพยพจากอียิปต์ พระเจ้าทรงสั่งให้พวกยิวฆ่าแกะทำเป็นอาหารรับประทานกับขนมปังที่ไม่มีเชื้อ และต้องรับประทานให้หมดวันเดียว แล้วให้ทูปหม้อไต่ และเครื่องครัวทั้งหมดแล้วให้เอาเลือดแกะป้ายไว้ที่หน้าประตู เพราะในเวลากลางคืน พระเจ้าจะส่งทูตมาฆ่าทุกคนที่ไม่ใช่ชาวยิว ถ้าประตูบ้านของใครมีเลือดของแกะทาอยู่ทูตจะข้ามไป จึงเรียกว่า “ปัสคา” แปลว่า “ข้ามไป” ชาวยิวฉลองวันนี้ด้วยการเลี้ยงใหญ่ และ

อธิษฐานขอบคุณพระเจ้า พิธีนี้ใช้เวลา ๘ วัน ในวันสุดท้ายมีการฉลองใหญ่และทุกคนก็ร้องขึ้นพร้อมกันว่า “ปีหน้าพบกันที่เยรูซาเลม”

๒. พิธีเซเดอร์ (Seder)

พิธีเซเดอร์เป็นพิธีพื้นเมืองที่สำคัญที่สุดในศาสนายูดาห์ กระทำในคืนแรกและคืนที่สองของพิธีปัสคา ประกอบด้วยการนับวันที่พวกยิว อพยพจากอียิปต์ใหม่ เลี้ยงฉลองในงานรื่นเริงเริ่มด้วย “คิวดุช” (Kiddush) แล้วอวยพรด้วยการราดเหล้าไวน์บนขนมปังบิ دامารดามักจะอวยพรให้กับเด็ก ๆ

๓. พิธีชาวออต (Shavuot)

งานฉลองพืชผลครั้งแรก พิธีนี้กระทำหลังจากเทศกาลอพยพผ่านไปแล้ว ๕๐ วัน ตามปฏิทินของเฮบรู จะอยู่ในช่วงเดือนสิวัน ซึ่งอยู่ในราวประมาณเดือนพฤษภาคมถึงมิถุนายน เป็นการฉลองให้กับการเก็บเกี่ยวพืชผลในไร่ครั้งแรก ในขณะที่เดียวกันวันนี้จะตรงกับวันที่โมเสสได้รับบัญญัติ ๑๐ ประการที่ภูเขาซีนาย ชาวยิวจะตกแต่งสถานที่นมัสการ และบ้านเรือนอย่างสวยงาม โดยใช้ดอกไม้และต้นไม้มาประดับอย่างเต็มที่เพื่อแสดงความอุดมสมบูรณ์ที่พระเจ้าได้ประทานให้

๔. พิธีกรรมเข้าสู่หนัด

พิธีนี้กระทำเมื่อเด็กชายมีอายุ ๘ วัน พวกเขาจะถูกนำเข้าไปประชุม จากนั้นผู้ทำสูหนัดซึ่งเรียกว่า โมเฮล (Mohel) จะทำการขลิบหนังหุ้มปลายองคชาติ ในขณะที่เดียวกันก็มีการสวมมนต์ให้เด็กด้วยจึงจะถือว่าเด็กนั้นได้พ้นบาป

๕. พิธีบาร์ มิทซวาห์ (Bar Mitzvah)

เมื่อเด็กชายยิว มีอายุ ๑๓ ปี จะต้องเข้าพิธีนี้เพื่อแสดงว่า พวกเขาได้ก้าวเข้าสู่ความเป็นผู้ใหญ่หลังจากที่ผ่านพ้นอายุ ๑๓ ปีไปแล้ว ในวันสับบาหรือสะบาโตต่อมา เขาจะต้องอ่านพระคัมภีร์ ณ สถานที่นมัสการ และมีโอกาสที่จะได้แสดงสุนทรพจน์ทางศาสนา ในวันนี้จะมีการให้ของขวัญแก่ผู้ที่อายุครบ ๑๓ ปี

๖. พิธีแต่งงาน (Kiddushin)

พิธีแต่งงานของยิวเรียกว่า คิวดูชิน เป็นพิธีที่มีความสำคัญมากเพราะเป็นการเพิ่มผลผลิตตามเจตจำนงของพระเจ้า และเป็นการให้สัญญากันระหว่างคน ๒ คน ที่จะใช้ชีวิตร่วมกันอย่างซื่อสัตย์ ดังนั้น จึงต้องมีสักขีพยาน และมอบของมีค่าคือแหวน เพื่อเป็นพยานรัก โดยเจ้าบ่าวเป็นผู้ให้แก่เจ้าสาว จากนั้นจึงดื่มไวน์ร่วมแก้วเดียวกัน เสร็จแล้วเจ้าสาวจะทูปแก้ว และมอบเอกุสการแต่งงานให้เจ้าบ่าว

๗. พิธีไว้ทุกข์

พิธีนี้เริ่มทำตั้งแต่การทำศพผู้ตายให้สะอาดแล้วแต่งตัวด้วยชุดขาว จากนั้นนำไปทำพิธีศพให้เร็วที่สุด จึงจะไว้ทุกข์ ๗ วัน หลังจากทำพิธีฝังศพแล้ว ผู้ไว้ทุกข์ จะต้องนั่งสงบเสงี่ยมภายในบ้าน ยกเว้นวันสัปดาห์หรือสะบาโต จะต้องไปสถานที่นมัสการเพื่อสวดมนต์ บางแห่งอาจจะไว้ทุกข์อีก ๑๑ เดือน ในการฝังศพนี้จะมีการสลักชื่อบนป้ายหินในสุสาน เพื่อระลึกถึงผู้ตาย และเมื่อครบรอบทุกปีญาติพี่น้องจะต้องไปที่สุสานของผู้ตายเพื่อสวดมนต์ให้

๘. พิธีสวดมนต์

ชาวยิวจะพากันสวดมนต์ ๓ เวลา คือ เวลาเช้า เวลาบ่าย และเวลาเย็น ซึ่งอาจจะสวดที่ใดก็ได้ เพื่อผูกจิตของตนให้แนบแน่นกับพระเจ้า

วันสำคัญทางศาสนา

วันสำคัญทางศาสนาของยิวมีมากมายซึ่งจะมีวันที่สำคัญ ดังนี้

๑. เทศกาลอพยพ (Passover)

เทศกาลนี้เริ่มในวันที่ ๑๕ ตามปฏิทินของพวกเฮบรู ประมาณเดือนนิซัน ซึ่งอยู่ในราวประมาณเดือนมีนาคมถึงเมษายน เทศกาลนี้มีทั้งหมด ๘ วัน จัดขึ้นเพื่อระลึกถึงการที่ ชาวเฮบรูได้อพยพออกจากอียิปต์ พ้นจากความเป็นทาสไปสู่ความเป็นอิสระ เร่ร่อนหาดินแดนที่พระเจ้าทรงประทานให้ ในสองคืนแรกของเทศกาลนี้จะมีการเลี้ยงอาหารภายในครอบครัว อาหารนั้นได้แก่ ขนมปังไม่มีเชื้อ แกะย่าง ผักขม เป็นต้น

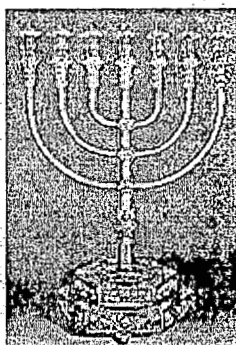
๒. วันสัปดาห์ (Sabbath)

หรือวันสะบาโต คือวันที่เจ็ดของสัปดาห์ ถือเป็นวันบริสุทธิ์ห้ามทำกิจกรรมใด ๆ ทุกอย่างให้ถือว่าวันนี้เป็นวันพักผ่อน เป็นวันหยุดสุดสัปดาห์ ให้ทำกิจกรรมที่เป็นกุศล เช่น การสวดมนต์ อธิษฐานภาวนาการอ่านพระคัมภีร์ และขอบคุณพระเจ้า

๓. วันแห่งการแก้ไข (Day of Atonement)

ถือเป็นที่สุดดีสิทธิ์ เป็นวันแห่งการแก้ไขความประพฤติ จะทำพิธีในโบสถ์ของเยรูซาเลม พระผู้ใหญ่มจะเป็นผู้ทำพิธีล้างบาปให้ เมื่อเสร็จพิธีล้างบาปจะมีการเป่าเขาพร้อมกับการยืนยันว่า “เจ้านายของตาคือพระเจ้า” พระจะกล่าวคำขอโทษจากพระเจ้า ทั้งสำหรับตัวเองและชาวอิสราเอลทุกคน ดังนั้นวันแห่งการล้างบาปจึงถือว่าเป็นโอกาสดีของผู้ที่ทำผิดแล้วเสียใจในความผิดที่ได้ทำลงไป ในเย็นวันนั้นจะมีพิธีกรรมที่เรียกว่า คอลนิตโร (Kol – Nidrei) ทุกคนตั้งสัตย์อธิษฐาน เป็นการยกเลิกคำอธิษฐานเดิมที่ได้ทำลงไปแล้วโดยถูกบังคับกดขี่

สัญลักษณ์ทางศาสนา

แหล่งที่มา : ภาพสัญลักษณ์ <http://religious-studies-mbu.blogspot.com>

ศาสนายิวใช้เครื่องหมายเดิมคือเชิงเทียน ๗ กิ่ง แต่ปัจจุบันใช้รูปสามเหลี่ยมซ้อนกัน ๒ รูป เป็นดาว ๖ แฉก ซึ่งเป็นตราเครื่องหมายประจำของกษัตริย์ดาวิด และเป็นเครื่องหมายในผืนธงชาติอิสราเอลด้วย นอกจากนี้แล้ว ชาวยิวถือว่ามหาวิหาร ณ กรุงเยรูซาเลมที่กษัตริย์โซโลมอนทรงสร้างขึ้น ก่อนคริสต์ศักราช ๙๐๐ ปี เป็นเครื่องหมายศักดิ์สิทธิ์ ขณะนี้เหลือแต่ซากกำแพง เรียกว่า กำแพงร้องไห้ (Wailing Wall) เป็นสถานที่ชาวยิวทั่วโลกต่างหลั่งไหลกันไปไหว้ ถือว่ากำแพงนี้เป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นเอกภาพของยิว ชาวยิวจะจับกำแพงนี้แล้วขบศีรษะกับกำแพงร้องไห้ เพื่อรำลึกถึงความยิ่งใหญ่ของชาติยิวในอดีต โดยเฉพาะในวันศุกร์

ฐานะของศาสนาในปัจจุบัน

ศาสนายิวเป็นศาสนาของชนชาวยิว คือ มีแต่ชาวยิวเท่านั้นที่นับถือศาสนานี้ จะมีชนชาติอื่นที่นับถือศาสนายิวอยู่บ้าง แต่มีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น อนึ่ง ชาวยิวก็มีได้มีแต่ในประเทศอิสราเอล หากแต่มีกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป ดังนั้น ศาสนิกของศาสนายิวจึงมีทั้งในประเทศอิสราเอลและต่างประเทศ กล่าวคือ สหรัฐอเมริกามีประมาณ ๕ ล้านคน ในแคนาดาประมาณ ๑ ล้านคน ในทวีปยุโรปประมาณ ๓ ล้าน ๕ แสนคน และในทวีปเอเชียประมาณ ๓ ล้านคน ซึ่งในจำนวนนี้เกือบทั้งหมดอยู่ในประเทศอิสราเอล เพราะฉะนั้น ศาสนิกชนของศาสนายิวจึงมีทั้งหมดประมาณ ๑๒ - ๑๓ ล้านคน จำนวนศาสนิกของศาสนายิวมากขึ้นทุกปี นับตามการเพิ่มของจำนวนชาวยิว และในวงศาสนายิวจะไม่สนใจที่จะเผยแพร่ศาสนายิวให้กว้างขวางออกไปแก่คนภายนอก แต่ดูพอใจที่เผยแพร่ในหมู่ชาวยิวเท่านั้น ดังนั้น จำนวนศาสนิกของศาสนายิวจึงไม่อาจเปรียบเทียบกับชาวคริสต์หรืออิสลามได้ ทั้งที่ทั้ง ๒ ศาสนาหลังมีกำเนิดมาจากศาสนายิวก็ตาม

สรุปท้ายบท

ศาสนายิว เป็นศาสนาที่พระเจ้าประทานมาแก่ปวงประชาที่พระองค์ทรงเลือก คือชาวฮิวหรืออิสราเอล ศาสนายิวเป็นศาสนาเอกเทวนิยมแท้ คือนับถือพระยะโฮวาห์ได้เพียงพระองค์เดียวเท่านั้น ศาสนายิวเชื่อว่า พระยะโฮวาห์ได้เคยส่งศาสตาศาพยากรณ์มาหลายองค์แล้ว แต่โมเสสเป็นศาสตาศาพยากรณ์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุด และเป็นทีโปรดปรานของพระเจ้ามากที่สุด เชื่อว่าวิญญาณเป็นอมตะ และมีนรกสวรรค์คอยรอรับผู้ที่ตายไปแล้ว ศาสนายิวส่งเสริมให้ทำพิธีกรรม เช่น การเซ่นสรวงบูชา ตลอดถึงเทศกาลเฉลิมฉลองทางศาสนาด้วย

คำถามประจำบทที่ ๕

๑. จงอธิบายประวัติศาสนายิว มาพอเข้าใจ
๒. เหตุใดชาวฮิวจึงถูกกดขี่จากชาวอียิปต์ จงอธิบาย
๓. จงอธิบายคัมภีร์ที่สำคัญของศาสนายิวมาพอเข้าใจ
๔. จงอธิบายหลักคำสอนเรื่องบัญญัติ ๑๐ ประการ และในยุคปัจจุบัน นิสิตคิดว่าหลักคำสอนดังกล่าว มีความจำเป็นหรือไม่ จงให้เหตุผล
๕. จงอธิบายถึงนิยามที่สำคัญของศาสนายิว มาพอเข้าใจ
๖. สัญลักษณ์ที่สำคัญของศาสนายิว มีอะไรบ้าง จงอธิบายมาพอเข้าใจ
๗. วันสำคัญของศาสนายิวมีอะไรบ้างอธิบาย มาพอเข้าใจ
๘. เหตุใดพิธีปัสคา จึงต้องมีการนำเลือดแกะป้ายไว้ที่ประตู เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น
๙. ศาสนายิวเป็นหลักพื้นฐานสำคัญของศาสนาใดบ้าง เพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น อธิบายตามความเข้าใจ
๑๐. จงเขียนผังความคิด (Mind Map) สรุปเนื้อหาของศาสนายิวที่ได้ศึกษามา

บทที่ ๒ ศาสนาคริสต์

ขอบเขตเนื้อหา

๑. ประวัติศาสนา
๒. ประวัติศาสดา
๓. คัมภีร์ และหลักคำสอน
๔. นิกายในศาสนา
๕. ผู้สืบทอดศาสนา
๖. ศาสนสถาน
๗. พิธีกรรมในศาสนา
๘. วันสำคัญทางศาสนา
๙. สัญลักษณ์ทางศาสนา
๑๐. ฐานะปัจจุบันของศาสนา

แนวคิด

๑. ศาสนาคริสต์เกิดในประเทศปาเลสไตน์ เมื่อประมาณ พ.ศ. ๕๔๓ โดยคิดตามปีเกิดของพระเยซูผู้เป็นศาสดา เป็นศาสนาที่วิวัฒนาการมาจากศาสนายิว เพราะทั้งสองศาสนาต่างนับถือพระเจ้าองค์เดียวคือพระเยโฮวาห์ (Yehowah) และยอมรับนับถือคัมภีร์พันธสัญญาเดิม (Old Testament) ของศาสนายิว

๒. ศาสดาของศาสนาคริสต์ ทรงมีนามว่า “เยซู” หรือ “จีสัส” ถือกำเนิดในหมู่ชนชาติอิสราเอล (ยิว) พระมารดาชื่อ มารีย์ และบิดาชื่อ โยเซฟ มีอาชีพเป็นช่างไม้ ตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ บ้านกาลิลี (Callilee) เมืองนาซาเรธ (Nazareth)

๓. คัมภีร์ของศาสนาคริสต์ คือ คัมภีร์ไบเบิล (Holy Bible) แบ่งออกเป็น ๒ ตอนใหญ่ ๆ คือ พระคัมภีร์เก่า หรือ พันธสัญญาเดิม (Old Testament) และพระคัมภีร์ใหม่ หรือพันธสัญญาใหม่ (New Testament)

๔. ศาสนาคริสต์มีหลักคำสอนที่สำคัญ คือ หลักตรีเอกานุภาพ หลักความรัก อาณาจักรของพระเจ้า พระเจ้าทรงเป็นความจริงสูงสุด และคำเทศนาบนภูเขา

๕. พิธีกรรมของศาสนาคริสต์ ได้แก่ ศีลล้างบาปหรือศีลจุ่ม ศีลกำลัง ศีลมหาสนิท ศีลแก้บาปหรืออภัยบาป ศีลเจิมคนป่วย ศีลบวชเป็นบาทหลวง ศีลสมรส และพิธีกรรมอื่น ๆ เช่น การไปโบสถ์ในวันอาทิตย์ การเฉลิมฉลองวันคริสต์มาส เป็นต้น

๖. สัญลักษณ์ของศาสนาคริสต์ ได้แก่ ไม้กางเขน เพราะพระเยซูสิ้นพระชนม์บนไม้กางเขน เช่นนั้น คริสต์ศาสนาจึงถือว่า ไม้กางเขนเป็นสัญลักษณ์แห่งการเสียสละที่ยิ่งใหญ่ของพระเจ้า อันแสดงถึงความรักที่พระเจ้ามีต่อมนุษย์

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้นิสิตเห็นภาพรวมประเด็นที่เป็นสาระสำคัญทางศาสนาของ ศาสนาคริสต์ได้อย่างสมบูรณ์

๒. เพื่อให้นิสิตเข้าใจและสามารถอธิบายเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของศาสนา ประวัติศาสดา คัมภีร์สำคัญในศาสนา หลักคำสอนที่สำคัญในศาสนา หลักความเชื่อและ จุดหมายสูงสุดของศาสนาคริสต์ได้อย่างถูกต้อง

๓. เพื่อให้นิสิตเข้าใจและสามารถอธิบายเกี่ยวกับพิธีกรรมที่สำคัญทางศาสนา สัญลักษณ์ของศาสนา ฐานะปัจจุบันของศาสนาคริสต์ ได้อย่างถูกต้อง

ประวัติศาสตร์

คำว่าคริสต์หรือไครสต์ (Christ) มาจากภาษาโรมันว่า คริสตัส (Christus) ซึ่งคำนี้มีรากศัพท์มาจากภาษากรีก คือ Christos ซึ่งแปลมาจากคำว่า เมสสิอาห์หรือเมสไซอา (Messiah) ในภาษาฮีบรู คำว่า เมสสิอาห์ หรือเมสไซอา แปลว่า พระผู้ปลดปล่อยทุกข์ภัย หรือพระผู้ช่วยให้รอดพ้น ไม่ตกนรกจากคำพิพากษาในวันตัดสินโลก ซึ่งพระเจ้าจะส่งบุคคลนั้นลงมารับทุกข์ทรมานแทนมนุษย์ทั้งหลาย เมสสิอาห์จะเป็นผู้ช่วยเหลือนวลมนุษย์ให้พ้นจากความทุกข์ทรมาน (หลวงวิจิตรวาทการ, ๒๕๔๖, หน้า ๑๐๔)

ศาสนาคริสต์เกิดในประเทศปาเลสไตน์ เมื่อประมาณ พ.ศ. ๕๔๓ โดยคิดตาม ปีเกิดของพระเยซูผู้เป็นศาสดา เป็นศาสนาที่วิวัฒนาการมาจากศาสนายิว เพราะทั้งสองศาสนาต่างนับถือพระเจ้าองค์เดียวคือพระเยโฮวาห์ (Yehowah) และยอมรับนับถือคัมภีร์พันธสัญญาเดิม (Old Testament) ของศาสนายิว แม้พระเยซูเองก็ไม่เคยประกาศตั้งศาสนาคริสต์ มีแต่บอกว่าท่านนับถือศาสนายิว การที่ท่านเที่ยวสั่งสอนธรรมต่าง ๆ ก็เพื่อทำให้ศาสนายิวมีความสมบูรณ์ขึ้นเท่านั้น

คำว่า ศาสนาคริสต์ เพิ่งเกิดขึ้นและนำมาใช้หลังจากพระเยซูสิ้นชีพแล้ว มีสาเหตุจากเนื่องจากความโกรธแค้นของเหล่าพระสาวกที่ศรัทธาในพระเยซูที่เห็นท่านถูกใส่ร้ายจากพวกหัวเก่าที่นับถือศาสนายิว จนเสียชีวิตทั้ง ๆ ที่ไม่มีความผิด รวมกับความศรัทธาที่เกิดมาจากการได้ฟังข่าวการฟื้นคืนชีพของพระเยซูจึงพากันแยกตัวออกจากศาสนายิว โดยตั้งชื่อศาสนาใหม่ว่า ศาสนาคริสต์ โดยนักบวชเซนต์ปอล เป็นผู้ตั้งขึ้น

ในสมัยที่พระเยซูยังมีชีวิตอยู่ ศาสนาคริสต์เจริญเติบโตแพร่หลายไปได้เล็กน้อย เพราะมีผู้คอยขัดขวางทำลายล้าง พระเยซูเองก็มีเวลาเป็นศาสดาเพียง ๓ ปีเท่านั้นก็สิ้นชีพโดยการถูกตรึงไม้กางเขน ศาสนาคริสต์เจริญเติบโตหลังจากพระเยซูสิ้นชีพแล้ว โดยการเผยแผ่ศาสนาอย่างจริงจังของเหล่าพระสาวกและผู้นับถือ ศาสนาคริสต์มีความเจริญแพร่หลายมากที่สุด ในสมัยของพระเจ้าคอนสแตนติน ที่ทรงเลื่อมใสและอุปถัมภ์ค้ำชูศาสนาคริสต์ทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการก่อสร้างศาสนสถาน การออกกฎหมายมิลานในปี ค.ศ. ๓๑๓ ให้สำนักวาติกัน เป็นรัฐอิสระปกครองตนเอง ไม่ต้องขึ้นกับการปกครองของฝ่ายอาณาจักร ฝ่ายอาณาจักรจะเข้าไปแทรกแซงกิจการในศาสนจักรไม่ได้ ให้สันตะปาปามีอำนาจเท่าราชา มีอำนาจปกครองศาสนจักรทั้งปวง ทรงนำไม้กางเขนมาเป็นสัญลักษณ์ของศาสนาคริสต์ และสิ่งที่ทำให้ศาสนาคริสต์ได้รับความนับถือมากที่สุด คือ ในปี ค.ศ. ๓๒๕ ทรงออกกฎหมายให้ทุกคนนับถือศาสนาคริสต์เท่านั้น ที่เรียกว่า ศรัทธาทางการ ดังนั้นตั้งแต่ ค.ศ. ๓๒๕ - ๑๐๕๔ ศาสนาคริสต์จึงได้เจริญเติบโตขนานใหญ่ จากศาสนาประจำชาติของประเทศอิตาลีกลายเป็นศาสนาประจำชาติของทุกประเทศในทวีปยุโรป และต่อมาได้ขยายไปยังประเทศต่าง ๆ ในทวีปอเมริกาเหนือ อเมริกาใต้ และทวีปออสเตรเลียด้วย.

ประวัติศาสตร์

ศาสนาของคริสต์ศาสนา ทรงมีนามว่า “เยซู” หรือ “จิชัส” ถือกำเนิดในหมู่ชนชาติอิสราเอล (ยิว) พระมารดาชื่อ มารีย์ และบิดาชื่อ โยเซฟ มีอาชีพเป็นช่างไม้ ตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ บ้านกาลิลี (Callilee) เมืองนาซาเรธ (Nazareth) ข้อความในพระคัมภีร์ไบเบิลแสดงไว้ว่า พระนางมารีย์ ผู้เป็นมารดาของพระเยซู นั้นมีครรภ์ด้วยอำนาจของพระวิญญาณบริสุทธิ์ตั้งแต่ยังไม่ได้แต่งงานกับโยเซฟ การที่โยเซฟรับนางเป็นภรรยาเพราะเหตุสวรรค์กาเบรียลของพระเจ้ามาปรากฏแก่โยเซฟในความฝันโดยให้เขารับนางมารีย์เป็นภรรยา เนื่องจากผู้ที่ปฏิสนธิในครรภ์ของนางนั้นเป็นเพราะอำนาจของพระวิญญาณบริสุทธิ์ นางจะประสูติบุตรชาย แล้วให้ตั้งชื่อว่า เยซู พระเยซู ประสูติเมื่อปีที่ ๑ แห่งคริสต์ศักราช (นับตั้งแต่พระเยซูประสูติ) ที่เมืองเบธเลเฮม (Bethlehem) แขวงยูดาเยรูซาเลม ชาวคริสต์ในยุคแรกเชื่อว่า พระเยซูเกิดที่เบธเลเฮม สืบเชื้อสายมาจากกษัตริย์เดวิด (ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของชาวอิสราเอล) เพื่อเชื่อมโยงกับพระคัมภีร์เก่า ในเรื่องของเมสสิอาห์ (Messiah) แต่ผู้เขียนพระวรสารทั้งหมดเห็นตรงกันว่า ครอบครัวของพระเยซูอาศัยอยู่ที่นาซาเรธ (เสถียร พันธรังสี, ๒๕๔๒, หน้า ๓๒๘)

การรับศีลจุ่ม

พระเยซูทรงสนใจในการศึกษาศาสนาเป็นอย่างยิ่งโดยเฉพาะพระคัมภีร์เก่า (Old Testament) จนมีความรู้แตกฉานในพระคัมภีร์ พระเยซูได้ไปฝากตัวเป็นศิษย์ของยอห์น (John the Baptist) และได้รับศีลจุ่มโดยวิธีลงไปอาบน้ำในแม่น้ำจอร์แดน ซึ่งพิธีล้างบาป (Baptism) นี้เป็นการแสดงถึงพระเจ้าทรงให้อภัยคนบาป โดยการใช้น้ำเป็นสัญลักษณ์ (เสถียร พันธรังสี, ๒๕๔๒, หน้า ๓๔๔)

การเผยแผ่ศาสนา

ในการเผยแผ่ศาสนาของพระเยซูคริสต์ นอกจากพระองค์จะสอนธรรมง่าย ๆ แต่ลึกซึ้งและกินใจแล้ว พระองค์มีคุณลักษณะพิเศษ คือ มีความสามารถในการรักษาโรค พระเยซูจะรักษาโรคควบคู่ไปกับการสอนธรรมทุกครั้ง จึงปรากฏว่าการเผยแผ่ธรรมของพระเยซู ได้ผลเร็ว พระองค์ออกเดินทางท่องเที่ยวประกาศพระธรรมคำสอนบริเวณชายฝั่งแม่น้ำจอร์แดน ผู้ที่ศรัทธาเลื่อมใสในคำสอนของพระองค์ส่วนใหญ่มักจะเป็นคนยากจน เช่น เป็นชาวประมง ช่างไม้ ซึ่งอาศัยอยู่ในชนบทที่ทุรกันดาร เพราะพระองค์ไม่สามารถจะเข้าไปเผยแผ่ในเมืองใหญ่ได้ พระองค์ไม่พยายามประกาศธรรมอันลึกซึ้ง แต่พยายามให้คนทั่วไปเข้าใจคำสอน ซึ่งเป็นคำสอนที่ฟังแล้วเข้าใจง่าย ๆ คำสอนของพระองค์บางครั้งก็ขัดแย้งกับความเชื่อเก่า จึงทำให้พระองค์มีทั้งคนรัก เลื่อมใส และมีศัตรูมากเช่นเดียวกัน ศัตรูก็คือพวกศาสนายิวหรือยูดาย ซึ่งเห็นว่าคำสอนของพระองค์ผิดแผกแตกต่างจากหลักคำสอนของโมเสส ทั้ง ๆ ที่พระเยซูรับรองว่าไม่มีเจตนาจะลบล้างทำลายบัญญัติหรือคำสอนของศาสนายิวเดิม แต่จริง ๆ แล้วคำสอนของพระเยซูก็ขัดแย้งกับหลักคำสอนของโมเสสหลายข้อ เช่น

โมเสส สอนให้สามภรรยาหย่าขาดจากกันได้ แต่พระเยซูไม่สอนให้มีการหย่าขาดจากความเป็นสามีภรรยา กัน โดยพระเยซูให้เหตุผลว่า เมื่อพระเจ้าสร้างอาดัมกับอีวาให้เป็นเพื่อนชีวิตอยู่ด้วยกันได้ ไม่ได้ทรงอนุญาตว่าจะให้เลิกใช้ชีวิตร่วมกันได้ เมื่อใดพระเจ้าสร้างอีวาโดยดึงเอาซี่โครงซี่หนึ่งของอาดัมมาสร้าง จึงถือว่าผิวหนังเป็นของคนคนเดียวกัน ผิวหนังจะแยกกันไม่ได้ เป็นต้น

สาวกสำคัญ

ในการประกาศศาสนาของพระเยซูนั้น มีพระสาวกที่เป็นกำลังสำคัญ ๑๒ คน คือ

- ๑) ซีมอน หรือเปโตร
- ๒) อันเดรอา หรืออัครูว์ เป็นน้องชายของเปโตร
- ๓) ยาโคโบ
- ๔) โยฮัน น้องชายยาโคโบ
- ๕) ฟิลิปส์
- ๖) บาร์โธโลไม
- ๗) โธมัส
- ๘) มัทธาย
- ๙) ยาโคโบ บุตรของอาละฟาย
- ๑๐) เลบบายส์ หรือ ธาดาย
- ๑๑) ซีมอน ชาวคานาอัน
- ๑๒) ยูดาห์ อิสการิโอต

ในบรรดาสาวกทั้งหมดนี้ โยฮัน กับมัทธาย เป็นบุคคลที่มีความสำคัญในการเขียนคัมภีร์ไบเบิล (คัมภีร์ใหม่) และเขียนประวัติต่าง ๆ ของพระเยซู ส่วนสาวกคนสุดท้ายที่ชื่อว่า ยูดาห์ อิสการิโอต นั้น เป็นผู้ทรยศต่อพระเยซู โดยการรับสินบน และเป็นผู้ชกพระเยซูให้โรมันจับ สุดท้าย ยูดาห์ อิสการิโอต อุดสู่อุบัติกรรมอันเลวร้ายของตัวเอง จึงแขวนคอตาย

การสิ้นพระชนม์

พระเยซูถูกตรึงบนไม้กางเขนในเวลาเที่ยงและสิ้นพระชนม์ในเวลาบ่ายวันนั้น ที่ภูเขาเหนือเมืองเยรูซาเลม คำวิงวอนสุดท้ายที่พระเยซูตรัสต่อพระเจ้าซึ่งพระเยซูเรียกว่า พระบิดาเสมอนั้น มีว่า “ขอพระบิดาได้โปรดประทานอภัยให้แก่คนที่ทำร้ายครั้งนี้ เพราะเขาไม่รู้ว่าเขาทำอะไรลงไป” พระคัมภีร์บันทึกไว้ว่า หลังจากพระเยซูได้สิ้นพระชนม์แล้ว ๓ วัน พระองค์ได้ทรงกลับคืนชีพและเสด็จสู่สวรรค์ (หลวงวิจิตรวาทการ, ๒๕๔๖, หน้า ๑๓๕)

คัมภีร์ และหลักคำสอน

ศาสนาคริสต์มีพระคัมภีร์ที่เรียกว่า “ไบเบิล” คำว่า Bible ในภาษาอังกฤษมาจากคำว่า Biblia ซึ่งเป็นภาษาละตินและภาษากรีก เป็นพหูพจน์ของคำว่า Biblion ซึ่งแปลว่า “หนังสือ” ตามรากศัพท์เดิมคำว่าไบเบิลจึงหมายถึง “หนังสือหลายเล่ม” เรียกกันเช่นนี้เพราะพระคัมภีร์ไบเบิลประกอบด้วย หนังสือหลายเล่ม รวมกันเข้าเป็นเล่มเดียว เป็นคัมภีร์ซึ่งชาวคริสต์ถือว่าเป็นหนังสือศักดิ์สิทธิ์ เป็นพระวาจาของพระเจ้า ผู้ได้ตรัสกับมนุษย์กับมนุษย์ด้วยวิธีการต่าง ๆ ในประวัติศาสตร์ เป็นหนังสือซึ่งเปิดเผย รหัสธรรมเกี่ยวกับพระเจ้า มนุษย์และโลก เกี่ยวกับความเป็นมา จุดมุ่งหมาย และความหมายของชีวิต เพื่อให้มนุษย์ไปถึงความหลุดพ้นหรืออีกนัยหนึ่งไปหาพระเจ้าได้ ที่เป็นหนังสือศักดิ์สิทธิ์ เพราะเชื่อว่าพระเจ้าทรงดลใจผู้เขียนให้ถ่ายทอดสิ่งที่พระองค์ทรงต้องการเปิดเผยให้มนุษย์ทราบ

พระคัมภีร์ไบเบิลแบ่งออกเป็นสองภาค ภาคที่หนึ่ง คือ พันธสัญญาเดิม ภาคที่สอง คือ พันธสัญญาใหม่ (บางครั้งเรียก “พระธรรมเก่า พระธรรมใหม่”) พันธสัญญาเดิมประกอบด้วยหนังสือ ๔๖ เล่ม (โปรเตสแตนต์หลายนิกายยอมรับเพียง ๓๙ เล่ม) พันธสัญญาใหม่ประกอบด้วยหนังสือ ๒๗ เล่ม (เป็นที่ยอมรับทุกนิกาย) เนื้อหาของพันธสัญญาเดิม อาจแบ่งได้เป็นสามลักษณะ คือ ประวัติศาสตร์ คำสอน และข้อเขียนของบรรดาประกาศก แต่มีลักษณะทางวรรณกรรมแตกต่างกันออกไป เนื้อหาของพันธสัญญาใหม่ ประกอบด้วยหนังสือพระวรสารสี่เล่มซึ่งเกี่ยวกับชีวิตและคำสั่งสอนของพระเยซู หนังสือกิจการอัครทูต จดหมายของบรรดาสาวก และเล่มสุดท้ายในพระคัมภีร์ไบเบิล คือ วิวรณ์ หนังสือพันธสัญญาเดิมเขียนขึ้นเป็นภาษาฮีบรูเกือบทั้งหมด มีน้อยมากที่เขียนเป็นภาษากรีกและภาษาอารามาอิก ส่วนพันธสัญญาใหม่นั้นเขียนเป็นภาษากรีกทั้งหมด พระคัมภีร์ไบเบิลได้รับการแปลเป็นภาษาละตินระหว่างศตวรรษแรก ๆ และรวมเข้าเป็นเล่มที่สมบูรณ์โดยเซนต์เยโรม เดิมทีพันธสัญญาเดิมซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของคัมภีร์ของชาวยิวแบ่งออกเป็นวรรคตอนและภาคต่าง ๆ เพื่อเหมาะสมในการอ่านในโรงธรรมของชาวยิว พระคัมภีร์ไบเบิลทั้งพันธสัญญาเดิมและพันธสัญญาใหม่ก็ได้รับการแบ่งในลักษณะที่คล้ายคลึงกันโดย สเตฟาน ลังตัน อาจารย์มหาวิทยาลัยปารีสและต่อมาสังฆราชแห่งแคนเตอร์เบอร์รี่ได้จัดแบ่งออกเป็นบท ๆ

หนังสือที่รวมกันเข้าเป็นพระคัมภีร์ไบเบิลนิกายต่าง ๆ ถูกระบุแตกต่างกันไปเพราะมีหลักเกณฑ์ที่ไม่เหมือนกันในการพิจารณาว่าหนังสือเล่มใดได้รับการดลใจจากพระเจ้า หลักเกณฑ์ดังกล่าวย่อมเป็นเรื่องที่ฝ่ายผู้นำศาสนาและบรรดานักปราชญ์ทางศาสนาเป็นผู้กำหนดเพราะเป็นเรื่องยากที่จะพิจารณาข้อเขียนต่าง ๆ เองว่าเล่มไหนได้รับการดลใจจากพระเจ้า ทั้งนี้เพราะนอกจากหนังสือที่รวมกันเข้าเป็นพระคัมภีร์ไบเบิลแล้วยังมีหนังสืออื่น ๆ ที่เขียนขึ้นในยุคเดียวกันอีกหลายเล่มแต่ไม่ได้ถูกรวมเข้าในพระคัมภีร์ไบเบิล คาทอลิกถือว่าประเพณีที่ถือกันมานับแต่พระเยซู บรรดาสาวกและปิตาจารย์ในยุคแรก ๆ เป็นหลักประกันถึง “ความศักดิ์สิทธิ์” ของข้อเขียนต่าง ๆ เหล่านั้นอย่างไรก็ดี

นี่คือประเด็นที่ได้มีการอภิปรายและศึกษากันมาตลอดประวัติศาสตร์ เพราะได้มีการขุดค้นพบทางโบราณคดี ผลการศึกษาทางประวัติศาสตร์ ภาษาศาสตร์และมานุษยวิทยาซึ่งได้ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวรรณกรรมต่าง ๆ แต่การค้นพบเหล่านี้ไม่ได้ทำให้ต้องมีการเพิ่มจำนวนหนังสือในพระคัมภีร์ไบเบิล เพราะเป็นการค้นพบ “ต้นฉบับ” หรือวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเท่านั้น

๑. พระคัมภีร์เก่า หรือ พันธสัญญาเดิม (Old Testament)

พระคัมภีร์เก่าได้รับการยอมรับนับถือว่าเป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ร่วมกันทั้งศาสนายิว และศาสนาคริสต์ บันทึกลงเป็นภาษาฮีบรูโบราณ ภายหลังได้แปลเป็นภาษาละตินและภาษาอังกฤษ แบ่งเป็น ๓ ตอน คือ

๑) หนังสือห้าเล่มแรก (pentateuch) หนังสือห้าเล่มแรกของพระคัมภีร์ไบเบิลถือว่าเป็นชุดหนึ่งในตัวเองเพราะมีความเกี่ยวเนื่องกันในเนื้อหาและวิธีการตลอดจนการยอมรับเป็นประเพณีทั้งของชาวยิวและชาวคริสต์ว่าเป็นหนังสือที่ว่าด้วยกฎหมายซึ่งชาวยิวเรียกว่า “โตรา” บางครั้งเรียกว่า “หนังสือของโมเสส” หรือ “หนังสือกฎหมายโมเสส” ส่วนการตั้งชื่อว่า “Pentateuch” ซึ่งแปลว่าหนังสือห้าเล่มนั้นชาวคริสต์เป็นผู้ตั้งในศตวรรษที่สอง แบ่งออกเป็น ๕ เล่ม

๒) ศาสดาพยากรณ์ (Prophets) เป็นบันทึกเรื่องราวคำสอน และคำทำนายของศาสดาพยากรณ์ของชาวยิวซึ่งเกิดขึ้นในสมัยต่าง ๆ กัน แบ่งเป็นบทย่อยได้ถึง ๒๑ ตอน โดยเนื้อหาสาระแล้วอาจแบ่งเป็นภาคใหญ่ ๆ ได้ ๓ ภาค คือ ภาคประวัติศาสตร์ ภาคศาสดาพยากรณ์ และภาคศาสดาพยากรณ์ย่อย (เพราะเรื่องราวของศาสดาพยากรณ์เหล่านี้มีน้อยกว่า)

๓) ฮาจิโอกราฟา (Hagiographa) เป็นส่วนที่ไม่อาจจัดอยู่ในประเภทที่กล่าวมาแล้วข้างต้นเป็นเรื่องทั่วไป เช่น เป็นวรรณคดีหลักของพันธสัญญาเดิม ที่มีความไพเราะในเชิงกวีสูง ได้แก่ เพลงสดุดี สุภาษิต เพลงคร่ำครวญ และเป็นพงศาวดาร เป็นต้น

๒. พระคัมภีร์ใหม่ หรือพันธสัญญาใหม่ (New Testament)

พระคัมภีร์ใหม่นี้เป็นที่ยอมรับนับถือกันเฉพาะในศาสนาคริสต์เท่านั้น ส่วนศาสนายิวจะไม่ยอมรับพระคัมภีร์ใหม่นี้ โดยพระคัมภีร์ใหม่แบ่งเป็น ๔ ตอน ดังต่อไปนี้

๑) พระวรสาร หรือข่าวดี เป็นหนังสือเกี่ยวกับชีวิตและคำสอนของพระเยซูมีอยู่สี่เล่ม ผู้ประพันธ์คือ เซนต์มัทธิว เซนต์มาร์ค เซนต์ลูกา และเซนต์ยอห์น เนื้อหาของหนังสือทั้งสี่เล่มนี้เป็น การเทศน์สอน ของบรรดาศาสดา เป็นพยานความเชื่อของพวกเขาในสิ่งที่ได้ประสบมาเมื่อพระเยซูยังทรงพระชนม์อยู่ พระองค์คือพระแมสสิอาห์ บุตรแห่งพระเจ้าด้วยเหตุนี้พระวรสารจึงไม่ใช่หนังสือชีวประวัติพระเยซูเหมือนหนังสือประวัติบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ตามความหมายทางวิชาการ แต่ก็ได้ให้ความหมายว่าไม่มีข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์จะเห็นได้จากเนื้อหาต่าง ๆ ว่าล้วนเป็นการเสนอในรูปแบบที่เรียบง่าย ทั้งการเล่าเหตุการณ์และการนำเสนอคำสอนของพระเยซู ไม่มีลักษณะทางปรัชญาหรือทฤษฎีเหมือนดังที่ได้พัฒนาขึ้นมาในระยะเวลาต่อมา

๒) หนังสือกิจการของอัครทูต (The Acts of the Apostles) มีเนื้อหากล่าวถึงการเผยแผ่ศาสนาธรรมของอัครสาวก หลังจากพระเยซูสิ้นพระชนม์แล้ว โดยการเผยแผ่ธรรมนี้ อัครสาวกได้ทำเหตุอัศจรรย์หลายอย่างให้ปรากฏแก่หมู่ประชาชน เพราะพวกท่านได้รับมอบอำนาจจากพระเจ้าและพระบุตรของพระองค์ ทำให้มีผู้นับถือเลื่อมใสเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเผยแผ่ศาสนาธรรมของท่านเซนต์ปอลและเซนต์ปีเตอร์ มีส่วนทำให้คริสตศาสนาได้แพร่หลายออกไปจนถึงต่างแดน ไม่ได้จำกัดเฉพาะชนชาติยิวเท่านั้น

๓) จดหมายของบรรดาสาวก (The Pauline and Catholic Epistles) เป็นจดหมายของบรรดาสาวกต่าง ๆ ที่ส่งไปถึงชาวคริสตในที่ต่าง ๆ มีทั้งหมด ๒๑ เล่ม

๔) หนังสือวิวรณ์ (Apocalypsis) หนังสือเล่มสุดท้ายในพระคัมภีร์ไบเบิลนี้มีชื่อที่ใช้เรียกชื่อเขียนต่าง ๆ ในพันธสัญญาเดิมที่เป็นการเปิดเผยของพระเจ้า ส่วนหนึ่งเป็นชื่อเขียนของบรรดาประกาศก ซึ่งมีลักษณะคล้ายกันเพราะเกี่ยวกับการพยากรณ์เรื่องราวที่จะเกิดขึ้นในอนาคต คำว่า Apocalypsis แปลว่า การเปิดเผยของพระเจ้า

หนังสือเล่มนี้เขียนด้วยภาษาสัญลักษณ์เกือบทั้งหมด ไม่อาจจะเข้าใจตามอักษรได้ ไม่ว่าจะ เป็นชื่อบุคคล สถานที่ สัตว์ สิ่งของและการกระทำต่าง ๆ ซึ่งเป็นภาษาวรรณกรรมประเภทหนึ่งที่ได้รับ ความนิยมในหมู่ชาวยิวเป็นอย่างมาก เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้สะท้อนความเชื่อของพระศาสนจักรใน ยุคกำลังถูกเบียดเบียนว่า ในท้ายที่สุดพระเจ้าจะทรงมีชัยชนะเหนือศัตรูของพระองค์และจะทรงสถาปนา อาณาจักรใหม่ขึ้นมาเมื่อพระองค์จะทรงปรากฏมาอีกครั้งหนึ่ง ในวาระสุดท้าย อาณาจักรโรมันคือ เครื่องมือของ ปีศาจ ซึ่งเป็นศัตรูที่แท้จริงของพระเจ้า แต่พระเจ้าทรงเป็นจักรพรรดิ แห่งประชาชาติ ทรงเป็นผู้กำหนดชะตากรรมของมนุษย์ ในการต่อสู้กับศัตรูของพระองค์นั้นจะเกิดเหตุ ภัยพิบัติต่าง ๆ ทั้งสงคราม ความอดอยากและโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ซึ่งก็คือพระอาญาของพระองค์เหมือนดังที่ฟาโรห์ แห่งอียิปต์เคยได้รับมาก่อนแล้ว นิमितที่เกี่ยวกับการล่มสลาย สัตว์ร้าย หมายถึงอาณาจักรโรมันและ ความเจริญรุ่งเรืองของพระศาสนจักร ศัตรูของพระองค์พ่ายพินาศไป การกลับคืนชีพได้เริ่มขึ้นและมี การพิพากษาบรรดาผู้ตายและท้ายที่สุดคือการสถาปนาอาณาจักรใหม่เมื่อความตายได้ถูกทำลาย เยรูซาเล็มใหม่หรือพระศาสนจักรในโลกก็ถึงวาระสมบูรณ์และงดงามยิ่ง

หลักคำสอนสำคัญ

หลักคำสอนของศาสนาคริสต์เป็นคำสอนที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้ากับมนุษย์ และจริยธรรมทางสังคม โดยมีหลักคำสอนสำคัญ ดังต่อไปนี้ (เสรี พงศ์พิศ, ๒๕๒๙, หน้า ๒๔๗-๒๔๘)

๑. หลักตรีเอกานุภาพ (Trinity)

คำว่า “ตรีเอกานุภาพ” ได้แก่ ความเชื่อว่าพระเจ้าทรงมี ๓ ภาค ในองค์เดียวกัน ได้แก่ พระบิดา (The Father) พระบุตร (The Son) และพระจิต หรือพระวิญญาณบริสุทธิ์ (The Holy Spirit) โดยมีความหมาย ดังต่อไปนี้

(๑) พระบิดา หมายถึง พระเจ้าผู้สถิตอยู่ในสวรรค์ ทรงสร้างโลก มนุษย์และสรรพสิ่ง ทรงรักมนุษย์มากกว่าสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ เปรียบเหมือนบิดาที่มีความรักในบุตร

(๒) พระบุตร หมายถึง พระเยซูคริสต์ซึ่งมีฐานะเป็นพระบุตรของพระเจ้า ผู้เสด็จลงมาเกิดในโลกเพื่อไถ่บาปแก่มนุษย์ผู้หลงผิดให้กลับคืนไปหาพระเจ้า ทรงมีธรรมชาติแท้จริงเป็นพระเจ้า แต่เมื่อทรงบังเกิดเป็นมนุษย์ก็ทรงทนทุกข์ทรมานเช่นมนุษย์ทั้งหลาย ทรงสิ้นพระชนม์บนไม้กางเขนเพื่อไถ่บาปแก่มนุษย์และทรงฟื้นขึ้นจากความตาย เช่นเดียวกับพระเจ้าผู้ทรงอยู่เหนือความตาย

(๓) พระจิต หรือ พระวิญญาณบริสุทธิ์ หมายถึง พลังอำนาจของพระเจ้า อันเป็นพลังแห่งความรักที่เชื่อมระหว่างพระบิดากับพระบุตรเข้าด้วยกัน และเป็นพลังอำนาจของพระเจ้าที่ทรงแสดงต่อมนุษย์เพื่อ دلใจให้มนุษย์ประพฤติปฏิบัติตามแนวทางของพระเจ้า พระคริสต์ธรรมใหม่ได้กล่าวถึงพระวิญญาณบริสุทธิ์อยู่หลายตอน เช่น ตอนที่ทูตสวรรค์ได้แจ้งให้มารีย์ทราบว่าจะตั้งครรภ์ด้วยอำนาจของพระเจ้า เป็นต้น หลังจากที่พระเยซูทรงฟื้นคืนพระชนม์และเสด็จขึ้นสู่สวรรค์แล้ว พระวิญญาณบริสุทธิ์ยังคงมีบทบาทอยู่ในโลกนี้เพื่อช่วยเหลือมวลมนุษย์และนำทางมนุษย์ให้ประจักษ์ในอำนาจของพระเจ้า

๒. หลักความรัก (Love หรือ Agape)

หลักความรักเป็นหลักคำสอนทางจริยธรรมที่สำคัญที่สุดของศาสนาคริสต์ หมายถึง ความเป็นมิตรและความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข พระคริสต์ธรรมเก่าและพระคริสต์ธรรมใหม่ กล่าวถึงความรัก ๒ ประเภท ได้แก่ ความรักระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า และความรักระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ในพระคริสต์ธรรมเก่า ความรักเป็นเรื่องของความผูกพันระหว่างพระเจ้ากับชนชาติอิสราเอลโดยที่พระเจ้าทรงเป็นผู้ให้ความรักแก่ชนชาติอิสราเอลก่อน จากนั้น ชาวอิสราเอลจึงสนองตอบความรักของพระเจ้าโดยการศรัทธาต่อพระเจ้าและปฏิบัติตามแนวทางที่พระเจ้าทรงวางไว้ ส่วนในพระคริสต์ธรรมใหม่ คำสอนเรื่องหลักความรักนั้นกำหนดให้พระเยซูเป็นสัญลักษณ์ของความรักสูงสุดที่พระเจ้าทรงมีต่อมนุษย์ เห็นได้จากการที่พระเยซูทรงยอมสิ้นพระชนม์บนไม้กางเขนเพื่อให้ผู้มีศรัทธาในพระองค์จะได้พ้นจากความผิดบาป โดยพระเยซู ทรงสอนให้มนุษย์เผื่อแผ่ความรักไปรอบด้าน ไม่เลือกที่รักผลักที่ชัง

หลักคำสอนสำคัญนี้มีอยู่ในบทเทศนาบนภูเขาแสดงถึงความรักระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ซึ่งแสดงออกได้โดยความเมตตากรุณาและความเสียสละ ส่วนความรักที่มนุษย์มีต่อพระเจ้าแสดงออกโดยความศรัทธาที่มีต่อพระเจ้า เช่น ศรัทธาว่าพระเจ้าคือพระเยโฮวาห์เป็นพระเจ้าสูงสุดเพียงองค์เดียว ศรัทธาว่า พระเจ้าทรงรักมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน ศรัทธาว่าพระเยซูเป็นพระบุตรของพระเจ้า ศรัทธาว่า พระเยซูเป็นพระเจ้าผู้ช่วยให้รอด และศรัทธาในอาณาจักรของพระเจ้าที่กำลังจะมาถึง (ภัทรพระสิริกาญจน และคณะ, ๒๕๔๖, หน้า ๗๐-๗๑)

นิกายในศาสนา

ปัจจุบันศาสนาคริสต์มีนิกายใหญ่ๆอยู่ 3 นิกาย

1. นิกายโรมันคาทอลิก นิกายนี้ถือว่าเป็นโป๊ปที่กรุงโรมเป็นหัวหน้า โดยสืบทอดสิทธิและหน้าที่ต่อจากเวนต์เบโตร (ปีเตอร์) โป๊ปมีอำนาจที่จะบัญญัติบทบัญญัติต่าง ๆ ได้ ในปัจจุบันประเทศที่นับถือนิกายนี้มี อิตาลี ฝรั่งเศส เยอรมัน สเปน โปรตุเกส ไอร์แลนด์ ลาติน อเมริกา ฟิลิปปินส์ เป็นต้น

2. นิกายกรีกออร์ทอดอกซ์ นิกายนี้มีข้อปฏิบัติคล้ายโรมันคาทอลิก เป็นแต่ไม่ยอมขึ้นกับโป๊ป ไม่ถือไม้กางเขนเป็นสำคัญ ประเทศที่นับถือนิกายนี้ เช่น กรีซ (รัสเซีย) ประเทศแถบทะเลบอลข่าน เช่น ยูโกสลาเวีย บัลแกเรีย เป็นต้น

3. นิกายโปรเตสแตนต์ นิกายนี้นับถือคัมภีร์ไบเบิล แต่ไม่นับถือโป๊ป ไม่ถือพรหมจรรย์ (แต่งงานไม่ได้) ไม่ถือไม้กางเขนเป็นสำคัญ ไม่ถือไม้กางเขนเป็นสำคัญ ไม่นับถือแม่พระ ประเทศที่นับถือนิกายนี้ เช่น เยอรมันเหนือ เดนมาร์ก ฮอลันดา นอร์เวย์ สวีเดน อังกฤษ อเมริกา เป็นต้น

ผู้สืบทอดศาสนา

ผู้สืบทอดของศาสนาคริสต์นั้นก็มีพระนักบวช หรือบาทหลวงที่ทำหน้าที่เผยแพร่และไถ่บาปประจำอยู่ที่โบสถ์คริสต์โดยทุกวันอาทิตย์จะมีผู้มาสวดมนต์และสวดภาวนาต่อบาทหลวงซึ่งการสวดภาวนาถือว่าเป็นสิ่งที่ทำให้หมดบาปได้ถ้าตั้งใจจริง

ศาสนสถาน

โบสถ์ หมายถึง อาคารหรือสถานที่ที่ผู้นับถือศาสนาคริสต์มารวมกันเพื่อประกอบพิธีหรือทำศาสนกิจร่วมกัน คำว่าโบสถ์ในภาษาอังกฤษ ตรงกับคำว่า "Church" อาจมีความหมายกว้างขึ้น หมายถึง คริสตจักร ซึ่งคริสตจักรในความหมายตามพระคัมภีร์ หมายถึง ประชากรหรือชุมชนของพระเจ้า พระคัมภีร์เดิมฉบับแปลกรีก (เซปทัวจินต์) ใช้คำกรีกคำนี้เพื่อแปลคำว่า "ชุมชน"

พิธีกรรมในศาสนา

พิธีกรรมสำคัญของศาสนาคริสต์ เรียกว่า พิธีศีลศักดิ์สิทธิ์ (Sacraments) ซึ่งประกอบไปด้วยพิธี ๗ ประการ ได้แก่ (เสรี พงศ์พิศ, ๒๕๒๙, หน้า ๒๗๗-๒๙๘)

๑. พิธีล้างบาป (Baptism)

ชาวคริสต์ทุกคนเมื่อมีอายุประมาณ ๑๒ - ๑๔ ปี จะต้องผ่านพิธีนี้ ถือว่าสำคัญที่สุด เพราะจะเป็นการรับสมาชิกใหม่เข้าสู่ความเป็นชาวคริสต์โดยสมบูรณ์ เป็นประตูเข้าสู่พระศาสนจักร เป็น

เงื่อนไขอสำหรับที่จะผ่านไปสู่พิธีอื่น ๆ ต่อไป วิธีล้างบาปนี้ ใช้น้ำเป็นเครื่องหมายโดยการจุ่มตัวลงในน้ำ ๓ ครั้ง หรือพระผู้ประกอบพิธีให้จะใช้น้ำรด

๒. พิธีรับพระจิต หรือ ศีลกำลัง (Confirmation)

เป็นพิธีกรรมเพื่อเป็นการย้ำหรือแสดงความมั่นคงของจิตใจที่มีต่อพระจิตเป็นการยืนยันว่าจะเป็นผู้รับถือพระเจ้าอย่างแท้จริงแม้จะเปลี่ยนสภาพของวัยไป เป็นการเปลี่ยนสภาพเด็กไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ในพระศาสนจักร พิธีนี้จะเจิมหน้าผากเป็นรูปกางเขน มีการวางมือทั้งสองบนศีรษะผู้รับและประกาศว่า ผู้รับเป็นผู้ได้รับความรอดในนามของพระตรีเอกานุภาพ

๓. พิธีศีลมหาสนิท (Communion)

เป็นพิธีกรรมที่ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพระเจ้า ผู้ประกอบพิธีจะเอาถั่วยนต์ร้อนไปทำพิธีบูชาหน้าท่านบูชาก่อน เสร็จแล้วผู้รับศีลจะเดินพนมมือเข้ามาหาอย่างสงบเสงี่ยมไปคุกเข่าที่โต๊ะศักดิ์สิทธิ์ พระจะยื่นก้อนขนมปังเปียกแล้วจึงกลืนแล้วพนมมือกลับไปที่เดิม พิธีนี้บางครั้งเรียกว่า ศีลระลึก เพราะเป็นการน้อมระลึกถึงการสิ้นพระชนม์ของพระเยซูบนไม้กางเขน หลังจากที่ได้รับประทานอาหารมื้อสุดท้ายกับคณะสาวกซึ่งมีอาหารคือขนมปังและองุ่น

๔. พิธีสารภาพบาป (Confession)

เป็นพิธีบอกความผิดหรือบาปของตนแก่พระ เพื่อพระจะได้ยกโทษยกภัยให้ ในพิธีสารภาพบาปนี้ จะกระทำในห้องเล็ก ๆ ซ้ำงโบสถ์ ภายในห้องเล็กมีม่านหรือฉากกั้นกลาง ผู้สารภาพบาปเข้าทางหนึ่ง พระผู้ฟังการสารภาพบาปจะอยู่อีกทางหนึ่ง พระจะช่วยถามนำผู้สารภาพจะต้องตอบอย่างตรงไปตรงมาที่สุด เมื่อออกจากที่แก้บาปแล้ว ต้องนึกถึงคำเตือนของพระ ต้องตั้งใจที่จะงดเว้นไม่ทำบาปอีกต่อไป

๕. พิธีเจิมครั้งสุดท้าย (Extreme Unction)

เป็นพิธีกรรมที่พระทำเพื่อให้ผู้กำลังจะสิ้นใจหรือป่วยใช้ระลึกถึงพระเจ้าเอาไว้ จะได้ไม่ลืมหนทางที่จะไปสู่อาณาจักรของพระเจ้า ในพิธีพระจะจับศีรษะคนเจ็บด้วยมือซ้ายแล้วเอานิ้วชี้ข้างขวาแตะหน้าผาก จากนั้นจึงใช้น้ำมันศักดิ์สิทธิ์เจิมทาที่ตา หู จมูก ปาก มือ และเท้า ขณะเจิมก็จะสวดอ้อนวอนขอพรให้พระเจ้าได้โปรดอภัยบาปจากการที่อวัยวะต่าง ๆ ได้กระทำลงไป

๖. พิธีบวช (Ordination)

เป็นพิธีศักดิ์สิทธิ์ซึ่งเสกชาวคริสต์ที่ยอมตนเข้ามาเป็นนักบวชและเป็นสมาชิกของคณะสงฆ์ โดยมีหน้าที่สำคัญคือ ถวายมหาบูชามิสซา โปรดศีลศักดิ์สิทธิ์ เผยแพร่พระธรรมคำสอน พระผู้ประกอบพิธีนี้ จะต้องเป็นพระผู้ใหญ่ โดยให้ผู้ที่บวชหนุ่มชาวหนุ่มชาว กราบลงหรือคุกเข่าลงหน้าแท่นบูชาแล้ว พระผู้ใหญ่ผู้นั้นจะสวดและให้พรเป็นเสร็จพิธี

๗. พิธีสมรส (Matrimony)

เป็นพิธีกรรมที่รวมชายหญิง ๒ คน ให้เป็นสามีภรรยาด้วยกัน โดยพิธีนี้จะมีพระเป็นผู้อนุญาต ในฐานะตัวแทนของพระเจ้าและมีพยานอีก ๑ คน คู่บ่าวสาวจะหมอบลงที่หน้าแท่นบูชาหรือยืนก้มศีรษะ พระจะออกมาจากแท่นทั้งสองข้างออกเป็นการแสดงการรับรู้ในความรักของคนทั้งสอง พร้อมทั้งซักซ้อมย้ำความยินดีเต็มใจที่จะรับกันและกันเป็นสามีภรรยา แล้วสวมมงกุฎให้อ่านคำประสาทพรแก่คู่บ่าวสาวเป็นเสร็จพิธี

ศีลทั้ง ๗ ประการนี้ ถือบปฏิบัติกันทั้งนิกายโรมันคาทอลิก และนิกายออร์ทอดอกซ์ ส่วนนิกายโปรเตสแตนต์นับถือเฉพาะศีลล้างบาป และศีลมหาสนิทเท่านั้น

วันสำคัญทางศาสนา

วันสำคัญทางศาสนามีหลัก ๆ ดังนี้

๑. การเฉลิมฉลองวันคริสต์มาส

ชาวคริสต์จะเฉลิมฉลองรื่นเริงเป็นการใหญ่ เพราะถือว่าเป็นวันคล้ายวันเกิดของพระเยซู กล่าวคือ นิกายโรมันคาทอลิกและนิกายโปรเตสแตนต์ถือว่าวันที่ ๒๕ ธันวาคมของทุกปี เป็นวันคล้ายวันเกิดของพระเยซู แต่นิกาย ออร์ทอดอกซ์ตะวันออกถือว่า วันเกิดของพระเยซูตกอยู่ในเดือนมกราคม

๒. เทศกาลแอดเวนต์ (Advent)

ก่อนถึงวันคริสต์มาส ๔ สัปดาห์ ชาวคริสต์จะพากันอ่านคัมภีร์พันธสัญญาเดิม เพื่อเตรียมตัวต้อนรับวันคริสต์มาส

๓. การเฉลิมฉลองวันอีพิฟานี (Epiphany)

หลังจากวันคริสต์มาสผ่านไป ๑๒ วัน ชาวคริสต์จะเฉลิมฉลองเพื่อระลึกถึงวันที่มีนักปราชญ์ตะวันออกมาเยือนพระเยซูตอนเกิดใหม่

๔. การเฉลิมฉลองเทศกาลอีสเตอร์

ชาวคริสต์จะเฉลิมฉลองเพราะมีความเชื่อว่า เป็นวันกลับฟื้นคืนชีพของพระเยซู กล่าวคือ ชาวคริสต์เชื่อว่าพระเยซูถูกตรึงไม้กางเขนสิ้นชีพในเย็นวันศุกร์ ครั้นรุ่งเช้าวันอาทิตย์ พระเยซูก็ฟื้นคืนชีพสู่สวรรค์

๕. การเฉลิมฉลองวันเพนตีโคสต์ (Pentecost)

หลังจากวันอีสเตอร์ไปอีก ๕๐ วันเป็นวันที่ชาวคริสต์เฉลิมฉลองถึงวันที่โมเสสได้รับพระบัญญัติ ๑๐ ประการ จากพระเจ้าบนยอดเขาซีนาย เป็นต้น

สัญลักษณ์ทางศาสนา

สัญลักษณ์ของศาสนาคริสต์ คือ ไม้กางเขน (Cross) เป็นเครื่องเตือนใจว่า พระเยซูสิ้นพระชนม์บนไม้กางเขนเพื่อมนุษย์ทั้งปวง ไม้กางเขนที่พระเยซูถูกตรึงจนสิ้นพระชนม์เมื่อ ๒๐๐๐ ปีมาแล้วนั้น ได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของศาสนาคริสต์ในหมู่ของเหล่าสาวกมาตั้งแต่นั้น แต่ว่าในช่วงระยะแรก ๆ พวกสาวกไม่กล้าจะแสดงสัญลักษณ์นี้อย่างโจ่งแจ้งต่อสาธารณชนเนื่องจากมีความกลัวว่าจะถูกลงโทษ แต่ภายหลังจากที่จักรพรรดิคอนสแตนติน (Emperor Constantine) แห่งจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ได้ทรงหันมานับถือศาสนาคริสต์เมื่อคริสต์ศตวรรษที่ ๔ แล้ว พระองค์ก็ได้มีพระบรมราชโองการให้ยกเลิกการสังหารคนด้วยการตรึงที่ไม้กางเขน และไม้กางเขนได้ถูกส่งเสริมและสนับสนุนให้เป็นสัญลักษณ์แห่งบุตรของพระเจ้า (Son of God) ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

แหล่งที่มา : ภาพสัญลักษณ์ <http://sardsana.wordpress.com/>

ฐานะปัจจุบันของศาสนา

ศาสนาคริสต์ในปัจจุบันมีผู้นับถือมากที่สุดในโลก มีคริสต์ศาสนิกชนกระจายไปทั่วโลก แต่ส่วนใหญ่จะอยู่ในทวีปยุโรป อเมริกา และออสเตรเลีย ทั้งนี้ก็เพราะศาสนาคริสต์ มีวิธีการเผยแพร่ดี พรั่งพร้อมด้วยบุคลากร ทูตธรรม และอำนาจ ศาสนาคริสต์ได้ชื่อว่าศาสนาแห่งความรัก พระเยซูเน้นถึงความรักว่าสำคัญที่สุด มีความรักอย่างเดียวกัก็เพียงพอแล้ว รักพระเจ้า รักเพื่อนมนุษย์ รักเพื่อนบ้าน รักครอบครัว แล้วจะได้ความรักตอบแทนซึ่งมีค่ากว่าสมบัติใด ๆ ให้รักโลก ทำตนเป็นคนของโลก และก็ด้วยอิทธิพลคำสอนดังกล่าวจึงมีหมอสอนศาสนาคริสต์ออกไปเผยแพร่ศาสนาทั่วโลก ทั้งช่วยจัดตั้งโรงเรียนและโรงพยาบาลควบคู่ไปด้วย เป็นต้น ทั้งนี้ก็เพราะดำเนินรอยตามพระเยซูซึ่งเป็นทั้งหมดอกายเหมือนใจ ช่วยเหลือคนเจ็บป่วยทั้งโรคกายโรคใจ ดังนั้น การช่วยเหลือกันในรูปแบบต่าง ๆ จึงมีอยู่ทั่วไปในหมู่ชาวคริสต์ สะท้อนถึงอิทธิพลของศาสนาคริสต์ดังกล่าวมาแล้ว (เสรี พงศ์พิศ, ๒๕๒๙, หน้า ๓๗๒)

แต่ภายในศาสนาคริสต์เองกลับแตกแยกกันแบ่งเป็นนิกายใหญ่น้อยมากมาย และแต่นิกายต่างก็ยึดมั่นในปรัชญาของตนไม่ปรองดองเข้าหากัน ทั้งยังไม่มีองค์การใดที่คอยประสานรอยร้าวได้ ดังนั้น ศาสนาคริสต์ถึงแม้จะเป็นศาสนาใหญ่ แต่ก็อยู่ในฐานะที่รวมกันได้แค่เพียงหลวม ๆ หรือรูปลักษณะภายนอกเท่านั้น ตลอดทั้งความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยีในโลกปัจจุบัน ก็

มีการขัดแย้งกับคำสอนในศาสนาคริสต์ จึงทำให้ชาวคริสต์รุ่นใหม่ ไม่สนใจศาสนาถึงกับประกาศตัวไม่มีศาสนาและหันไปนับถือศาสนาอื่น ก็มีมากขึ้นตามลำดับ

สรุปท้ายบท

ศาสนาคริสต์เป็นศาสนาเอกเทวนิยม นับถือพระเจ้าสูงสุดเพียงองค์เดียว คือพระเยซูฮอวาห์ พระเยซูฮอวาห์ ถึงแม้จะมีตัวตน แต่เป็นกายทิพย์ จึงไม่มีใครมองเห็น พระองค์มี ๓ ลักษณะ คือ พระบิดา พระบุตร และพระจิต แต่ก็ยังเป็นองค์เดียวกัน จึงเรียกว่า ตริเอกานุภาพ เป็นบ่อเกิดคุณธรรมต่าง ๆ แต่เมื่อรวมกันแล้วพระองค์เป็นพระบิดาแห่งความรัก ทรงเป็นผู้สร้างโลกจากความว่างเปล่า และทรงสร้างมนุษย์เลียนแบบพระองค์ เพราะฉะนั้น มนุษย์จึงมีพลังยิ่งใหญ่อยู่ในตัวเอง แต่ต่อมามนุษย์ตกถลาลงในความชั่ว เพราะใช้เจตจำนงอิสระที่พระเจ้าประทานมาอย่างผิดทาง โดยอาดัมเป็นคนแรกที่ทำความชั่ว บาบกำเนิดจึงติดตัวอาดัมเรื่อยมาจนถึงมนุษยชาติทั้งหมด เมื่อมนุษย์มีบาบกำเนิด พระเจ้าจึงทรงส่งพระเยซูมาไถ่บาบ และเชื่อว่าวิญญาณเป็นอมตะ เมื่อถึงวันตัดสินโลก มนุษย์จะไปอยู่สวรรค์หรือนรกชั่วนิรันดร์ ตามกรรมที่ทำไว้

คำถามประจำบทที่ ๒

๑. จงอธิบายเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของศาสนา ประวัติศาสดา ตามที่ได้ศึกษามาพอเข้าใจ
๒. จงอธิบายคัมภีร์ที่สำคัญของศาสนาคริสต์มาพอเข้าใจ
๓. จงอธิบายความแตกต่างระหว่างพระคัมภีร์เก่าและพระคัมภีร์ใหม่ มาพอเข้าใจ
๔. จงยกตัวอย่างหลักคำสอนของศาสนาคริสต์มา ๓ ข้อ และนิสิตเห็นด้วยกับหลักคำสอนข้อใดมากที่สุด เพราะเหตุใด
๕. จงอธิบายความหมายแห่งสัญลักษณ์ของศาสนาคริสต์มา พอเข้าใจ
๖. จงอธิบายพิธีกรรมในศาสนาคริสต์ ที่นิสิตสนใจ มา ๑ พิธีกรรม
๗. เมื่อได้รับการล้างบาปแล้ว บาบนั้นจะหายไป ในทรรศนะของนิสิตมีความเห็นอย่างไร อธิบาย
๘. นิสิตคิดว่า เหตุใดศาสนาคริสต์ จึงเป็นศาสนาที่มีผู้นับถือมากที่สุดในโลก ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น
๙. จงเขียนผังความคิด (Mind Map) สรุปเนื้อหาของศาสนาคริสต์ตามที่ได้ศึกษามา

บทที่ ๗ ศาสนาอิสลาม

ขอบเขตเนื้อหา

๑. ประวัติศาสนา
๒. ประวัติศาสดา
๓. คัมภีร์ และหลักคำสอน
๔. นิกายในศาสนา
๕. ผู้สืบทอดศาสนา
๖. ศาสนสถาน
๗. พิธีกรรมในศาสนา
๘. วันสำคัญทางศาสนา
๙. สัญลักษณ์ทางศาสนา
๑๐. ฐานะปัจจุบันของศาสนา

แนวคิด

๑. ศาสนาอิสลาม เกิดในประเทศซาอุดีอาระเบีย เมื่อ ค.ศ. ๕๙๐ โดยคิดตามปีเกิดของศาสดา นบีมุฮัมมัด ผู้เป็นศาสดาของศาสนานี้ คำว่าอิสลาม มาจากรากศัพท์ว่า อัสลามะ แปลว่า การเข้าไปในสันติ หรือ การยอมมอบน้อมตัว การแสวงหาสันติกับพระผู้เป็นเจ้า คือ การมอบตนเองโดยสิ้นเชิง หรือการนอบน้อมต่อพระประสงค์ของพระผู้เป็นเจ้า โดยการปฏิบัติตามในสิ่งที่พระผู้เป็นเจ้าทรงบัญญัติและงดการกระทำในสิ่งที่ทรงห้าม ทั้งนี้เพื่อความสันติสุขในสังคม

๒. ท่านศาสดามุฮัมมัด หรือพระนบีมุฮัมมัด ประสูติเมื่อวันจันทร์ที่ ๑๒ เดือนเราะบิอูลเอาว์ล ซึ่งตรงกับวันที่ ๒๒ เมษายน ค.ศ. ๕๗๑ หรือ พ.ศ. ๑๑๑๔ ที่นครมักกะฮ์ ซึ่งปัจจุบันอยู่ในประเทศซาอุดีอาระเบีย

๓. คัมภีร์ในศาสนาอิสลามที่สำคัญ มี ๒ ประเภท คือ คัมภีร์อัลกุรอาน ถือว่าเป็นคัมภีร์หลัก และคัมภีร์อัล ฮะดีษ ซึ่งเป็นโอวาทและจริยวัตรต่าง ๆ ของท่านนบีมุฮัมมัด ซึ่งสาวกของท่านเป็นผู้รวบรวมไว้

๔. ศาสนาอิสลามมีหลักคำสอนที่สำคัญ ประกอบด้วยหลักศรัทธาหรือความเชื่อในศาสนา หลักปฏิบัติหรือหน้าที่ในศาสนา และข้อห้ามในศาสนาอิสลาม

๕. พิธีกรรมของศาสนาอิสลาม ได้แก่ พิธีฮัจญ์ พิธีถือศีลอด พิธีนมาซหรือละหมาด และพิธี
บริจาคซะกาต

๖. ศาสนาอิสลามไม่นิยมการบูชารูปเคารพอื่น จึงไม่มีสัญลักษณ์ใด ๆ ให้ศาสนิกเคารพ
บูชา รูปพระจันทร์ครึ่งเสี้ยวและมีดาวอยู่ข้างบน ไม่ใช่สัญลักษณ์ทางศาสนาแต่เป็นเครื่องหมายของ
อาณาจักรออตโตมานเติร์ก แต่อาจถือได้ว่าเป็นสัญลักษณ์ของศาสนาอิสลามได้โดยอนุโลม หรือถ้าจะ
พูดว่ารูปพระจันทร์และดาวนี้เป็นเครื่องหมายของศาสนาอิสลามก็น่าจะเหมาะสมกว่า

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้นิสิตเห็นภาพรวมประเด็นที่เป็นสาระสำคัญทางศาสนาของ ศาสนาอิสลามได้
อย่างสมบูรณ์

๒. เพื่อให้นิสิตเข้าใจและสามารถอธิบายเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของศาสนา ประวัติ
ศาสดา คัมภีร์สำคัญในศาสนา หลักคำสอนที่สำคัญในศาสนา หลักความเชื่อและ จุดหมายสูงสุดของ
ศาสนาอิสลามได้อย่างถูกต้อง

๓. เพื่อให้นิสิตเข้าใจและสามารถอธิบายเกี่ยวกับพิธีกรรมที่สำคัญทางศาสนา สัญลักษณ์
ของศาสนา ฐานะปัจจุบันของศาสนาอิสลาม ได้อย่างถูกต้อง

ประวัติศาสตร์

“อิสลาม” เป็นคำภาษาอาหรับ แปลว่า การยอมจำนน การปฏิบัติตาม และการนอบน้อม เมื่อนำคำว่า “อิสลาม” มาเป็นชื่อของศาสนาจึงมีความหมายว่าเป็นศาสนาแห่งการยอมนอบน้อม จำนนต่อพระเจ้า คือ อัลลอฮ์

ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาสุดท้ายที่ถูกประทานมาจากชั้นฟ้าด้วยความพอพระทัยของพระเจ้าอัลลอฮ์ ที่มอบให้แก่มวลมนุษยชาติ พระองค์ทรงส่งท่านศาสดามุฮัมมัด บุตรอับดุลลอฮ์ มาเป็นความเมตตาต่อชาวโลกทั้งหลาย เพื่อยืนยันความเป็นเอกะของพระองค์ นำมวลมนุษย์ออกจากความมืดสู่แสงสว่าง พร้อมทั้งยอมจำนนต่อพระประสงค์ของพระองค์ด้วยความพอใจและสมัครใจ ปฏิบัติตามคำบัญชาใช้ของพระองค์และออกห่างไกลจากคำสั่งห้ามของพระองค์ พร้อมทั้งยึดมั่นในจริยธรรมอันสูงส่งแห่งอิสลาม โดยการปฏิบัติตามศาสนกิจตามหลักการแห่งอิสลาม ๕ ประการ และ หลักศรัทธาอีก ๖ ประการ เพื่อให้เกิดคุณธรรมในจิตสำนึก อันจะนำมาซึ่งการเกื้อกูลกันในสังคม

“มุสลิม” เป็นคำภาษาอาหรับเช่นกัน หมายถึงผู้ที่นอบน้อมและยินยอมจำนนต่อข้อบัญญัติของอัลลอฮ์ และหมายถึงผู้ที่ยอมนับถือศาสนาอิสลาม

อิสลาม เป็นศาสนาที่ถูกกำหนดมาจากพระเจ้าผู้ทรงสร้างโลก ซึ่งมีพระนามว่า อัลลอฮ์ ดังนั้น อิสลาม จึงเริ่มต้นตั้งแต่มนุษย์คนแรกในโลกนี้คือ อาดัม ซึ่งพระองค์ทรงสร้างขึ้นมาจากดิน และสร้างคูครองของเขา คือ เฮวาว์ จากกระดูกซี่โครงข้างซ้ายของเขา และทั้งสองได้ก่อให้เกิดเผ่าพันธุ์มนุษย์เป็นก๊กเป็นเหล่า จวบจนโลกพบกับจุดจบ

ในทุกยุคทุกสมัยอัลลอฮ์ได้แต่งตั้งศาสนทูตของพระองค์ เพื่อทำหน้าที่สั่งสอนผู้คนให้รู้จักพระเจ้าที่แท้จริง และปฏิบัติตามข้อบัญญัติของพระองค์ ตามที่ปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอาน จนกระทั่งถึงยุคของศาสดามุฮัมมัด คือลลัลลอฮุอะลยฮิวะซัลลัม ท่านได้เผยแพร่ข้อบัญญัติจากอัลลอฮ์ โดยให้ชื่อว่า อิสลาม หรือศาสนาอิสลาม ดังนั้น ผู้คนทั้งหลายจึงมักเข้าใจว่าศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่เกิดขึ้นใหม่ เมื่อ ๑๔๐๐ กว่าปีที่ผ่านมา

อิสลาม เป็นคำสอนที่อัลลอฮ์ ได้กำหนดให้แก่มวลมนุษยชาติในโลกนี้ ไม่ใช่คำสอนที่ถูกกำหนดมาเพื่อเฉพาะกลุ่มชนชาวอาหรับเท่านั้นเพียงแต่ว่าศาสดามุฮัมมัด คือลลัลลอฮุอะลยฮิวะซัลลัม เป็นชาวอาหรับ จึงเริ่มเผยแพร่จากถิ่นที่อยู่ของท่านและได้ขยายออกสู่ดินแดนต่าง ๆ ของโลก (กรมการศาสนา, ๒๕๕๔, หน้า ๔๒-๔๓)

ประวัติศาสตร์

ท่านศาสดามุฮัมมัด คือลลัลลอฮุอะลยฮิวะซัลลัม เกิดที่นครมักกะฮ์ ซึ่งปัจจุบันอยู่ในประเทศซาอุดีอาระเบีย ตั้งอยู่แถบตะวันออกกลาง ท่านเกิดเมื่อเวลาเช้าตรู่ของวันที่ ๑๒ เดือนเราะบี

อัลเอววัล ปีข้าง สาเหตุที่เรียกว่าปีข้าง เพราะเป็นปีที่กษัตริย์อับรอหะฮ์ ได้นำกองทัพข้างมาเพื่อทำลายกองทัพกะอ์บะฮ์ แต่ไม่สามารถทำลายได้ เพราะอัลลอฮ์ได้ทำลายกองทัพนั้นเสียก่อนซึ่งตรงกับ ๒๒ เมษายน ค.ศ. ๕๗๑ หรือ พ.ศ. ๑๑๑๔ เมื่อท่านอับดุลมุฏฏอลิบผู้เป็นปู่ได้ทราบข่าวการเกิด จึงได้รีบไปเยี่ยม และได้ตั้งชื่อให้หลานชายว่า มุฮัมมัด ซึ่งมีความหมายว่า ผู้ได้รับการสรรเสริญ

บิดาของท่านชื่อ อับดุลลอฮ์ เป็นบุตรของอับดุลมุฏฏอลิบ บุตรของฮาซิม บุตรของอับดุมะนาฟ บุตรของกุศ็อย บุตรของกิลาบ มารดาของท่านชื่อ อามีนะฮ์ บุตรีของวะฮับ บุตรของอับดุมะนาฟ บุตรของซุรอฮ บุตรของกิลาบ บิดาและมารดาของท่านศาสดามุฮัมมัด คืออลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม เป็นต้นตระกูลเดียวกันหรือเผ่าเดียวกัน คือเผ่ากูร็อยช์ บิดาของท่านเสียชีวิตในขณะที่ท่านอยู่ในครรภ์มารดา และต่อมามารดาของท่านก็เสียชีวิตอีกในขณะที่ท่านมีอายุได้ ๖ ปี ท่านศาสดาได้ไปอยู่กับปู่ ชื่อ อับดุลมุฏฏอลิบและเมื่อปู่เสียชีวิต ท่านได้ไปอยู่กับลุงชื่อ อะบูฏอลิบ

ในวัยเด็กของท่านเคยทำงานโดยมีอาซีฟรับจ้างเลี้ยงแพะ เลี้ยงแกะให้แก่ชาวมักกะฮ์ และได้ติดตามลุงไปค้าขายยังประเทศซาม (ซีเรีย) สองครั้ง ครั้งแรก ไปเมื่ออายุ ๒ ปี และครั้งที่สอง ไปเมื่ออายุ ๒๕ ปี ในขณะที่ท่านมีอายุ ๒๕ ปี นั้นท่านไปทำการค้าให้แก่ท่านหญิงคอดีญะฮ์ ซึ่งเป็นเจ้าของกิจการค้าในนครมักกะฮ์ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริตมีไมตรีและมิตรภาพ ประกอบกับมีประสบการณ์ในเรื่องการค้าขายเมื่อสมัยที่ยังอยู่กับลุงจึงทำให้กิจการค้าของท่านหญิงคอดีญะฮ์ เจริญรุ่งเรืองเป็นลำดับซึ่งต่อมาท่านหญิงคอดีญะฮ์ได้ขอแต่งงานกับท่าน ซึ่งขณะนั้นท่านอายุได้ ๒๕ ปี ส่วนท่านหญิงคอดีญะฮ์อายุ ๔๐ ปี ซึ่งเป็นหญิงหม้าย

การเป็นศาสดา

ท่านศาสดามุฮัมมัด คืออลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม ได้รับวะฮีย์ คือการติดต่อสื่อสารโดยฉับพลันจากอัลลอฮ์ โดยผ่านสื่อคือ เทวทูต ญิบร็ล และยังไม่มียัญญาให้ออกเผยแพร่ ซึ่งเริ่มต้นด้วยคำว่าอิกระฮ์ที่มีความหมายว่า “เจ้าจงอ่านเถิด”

“เจ้าจงอ่านเถิด” ด้วยพระนามของพระผู้อภิบาลของเจ้าผู้ทรงสร้างมนุษย์จากก้อนเลือด เจ้าจงอ่านเถิด และผู้อภิบาลของเจ้าทรงเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ยิ่งพระองค์ทรงสอนมนุษย์ ให้รู้จักใช้ปากกา และทรงสอนมนุษย์ในสิ่งที่เขาไม่รู้

การประกาศอิสลามอย่างลับ ๆ

พระผู้เป็นเจ้าทรงบัญชาให้ท่านศาสดามุฮัมมัด คืออลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม ประกาศอิสลามอย่างลับ ๆ ก่อน คือประกาศแก่ญาติผู้ใกล้ชิดและผู้หญิงคนแรกทีนั้นนับถือศาสนาอิสลาม คือท่านหญิงคอดีญะฮ์ ภรรยาของท่าน ส่วนชายหนุ่มที่รับอิสลามคือ ท่านอบูบักร์ และเยาวยคนคนแรกที่รับอิสลามคือ ท่านอาลี ทาสคนแรก คือ ท่านเซต บุตรฮาริษะฮ์และต่อมาได้รับการปลดปล่อยให้เป็นอิสระ การประกาศอิสลามอย่างลับ ๆ ได้กระทำมาเป็นเวลา ๓ ปี สาเหตุที่ประกาศอย่างลับ ๆ นี้เพราะบรรดามุสลิมยังอ่อนแอและยังมีจำนวนน้อย

การอพยพของท่านศาสดามีความสำคัญมากในประวัติศาสตร์อิสลาม มุสลิมจึงถือเอาการอพยพของท่านศาสดามุฮัมมัดเป็นจุดเริ่มของศักราชอิสลาม ซึ่งเรียกว่า ฮิจญเราะศักราช (ฮ.ศ.) ปีแห่งการอพยพของท่านศาสดามุฮัมมัด คืออัลลิลลอฮูอะลัยฮิวะซัลลัม (กรมการศาสนา, ๒๕๕๔, หน้า ๔๘)

คัมภีร์ และหลักคำสอน

คัมภีร์ทาง ศาสนาอิสลาม เรียกว่า คัมภีร์อัล - กุรอาน คัมภีร์นี้ถือว่าเป็นวณะของพระเจ้า ที่ได้ประทานแก่ฆวมลนุซย์ผ่านทางท่านศาสดานบีมุฮัมมัด ซึ่งเป็นบุคคลที่พระเจ้าอัลลอฮ์ทรงเลือกให้ทำหน้าที่ประกาศศาสนา และเป็นผู้นำในการปฏิบัติศาสนกิจตามคำสอนของพระองค์ พระอัลลอฮ์ ประทานคัมภีร์แก่ท่านศาสดาโดยการดลใจ การทำให้เห็นภาพเวลาตกอยู่ในภวังค์ และการส่งเทวทูต มาพร้อมกับโองการ ท่านศาสดาได้รับโองการจากพระอัลลอฮ์เป็นระยะ ๆ รวมเวลาทั้งสิ้น ๒๓ ปี เมื่อได้รับโองการมาก็ให้สาวกจดจารึกลงบนหิน หนังสืตว์ และอื่น ๆ เก็บไว้

คัมภีร์อัล - กุรอาน แปลว่า คัมภีร์สาธยายมนต์ มี ๓๐ ภาค ๑๑๔ บท เป็นแนวทางการปฏิบัติสำหรับบุคคลและสังคม มีคำสอนเกี่ยวกับการทำความดี การดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกัน การแต่งงาน ความตาย อาชีพ การทำมาหากิน รวมทั้งมีเรื่องการเมือง เศรษฐกิจ กฎหมาย และสังคมไว้อย่างครบถ้วน

ภาษาที่ใช้บันทึกคัมภีร์อัล - กุรอาน คือ ภาษาอาหรับ ข้อความในคัมภีร์เป็นภาษาที่ไพเราะ มีใช้ร้อยแก้ว และมีใช้ร้อยกรอง แต่ก็มีสัมผัสในแบบของตัวเอง คัมภีร์แบ่งออกเป็น ๑๑๔ บท แต่ละบทแบ่งเป็นโองการหรือวรรค มีทั้งหมด ๖๐๐๐ โองการ ปัจจุบันนี้ได้มีการแปล คัมภีร์อัล - กุรอาน เป็นภาษาต่าง ๆ ทั่วโลก ชาว มุสลิม ถือว่าคัมภีร์นี้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพราะทุกคำ ทุกตัวอักษร เกิดจากพระอัลลอฮ์ และเป็นความจริงที่บริสุทธิ์ และเป็นธรรมนูญสำหรับชีวิต

หลักคำสอนสำคัญ

หลักคำสอนสำคัญบางประการของศาสนาอิสลาม ได้แก่

๑. หลักศรัทธา ๖ ประการ

๑) ศรัทธาต่อพระอัลลอฮ์ มุสลิม เชื่อว่ามีพระเจ้าองค์เดียวเป็นผู้สร้างสรรพสิ่ง มุสลิมทุกคนจะต้องศรัทธาต่อพระอัลลอฮ์เพียงพระองค์เดียว

๒) ศรัทธาต่อเทพบริวารของพระอัลลอฮ์ (เทวทูต) คือ ผู้รับใช้พระเจ้าซึ่งมีจำนวนมาก มีหน้าที่ต่าง ๆ กัน เทวทูตเป็นคนกลางทำหน้าที่สื่อสาร ระหว่างท่านนบีมุฮัมมัดกับพระเจ้า กล่าวคือ ท่านนบีมุฮัมมัด ได้รับโองการจากพระเจ้าโดยทางเทวทูต ซึ่งเรียกว่า “มลาอิกะฮ์” เป็นวิญญาณที่มองไม่เห็น แต่สามารถแปลงร่างเป็นมนุษย์ได้ตามบัญชาของพระอัลลอฮ์

๓) ศรัทธาในพระคัมภีร์ทั้งหลาย คือ คัมภีร์ที่พระเจ้าได้ประทานมาก่อนหน้านี้ ๑๐๔ คัมภีร์ ซึ่งรวมทั้งคัมภีร์ของศาสนายูดาย และศาสนาคริสต์ แต่ให้ถือว่าคัมภีร์อัล - กุรอาน เป็นคัมภีร์

สุดท้าย และสมบูรณ์ที่สุด ที่พระเจ้าได้ประทานพรลงมาให้แก่มนุษยชาติ โดยผ่านทางศาสดามุฮัมมัด

๔) ศรัทธาต่อบรรดาศาสนทูต ศาสนทูตเป็นมนุษย์ธรรมดา แต่พระเจ้าได้เลือกสรรว่าเป็นคนดี เหมาะแก่การที่จะเป็นผู้ประกาศศาสนา ซึ่งท่านนบีมุฮัมมัดเป็นศาสนทูตองค์สุดท้าย

๕) ศรัทธาในวันพิพากษา คือ วันสุดท้ายของโลก ชาวมุสลิม เชื่อว่าโลกมีวันแตกดับ เมื่อถึงวันนั้นมนุษย์ทุกคนต้องตาย และจะถูกทำให้ฟื้นขึ้นมา เพื่อพิจารณาโทษ ด้วยการสอบสวนพิพากษาตามความดีความชั่วที่ตนได้กระทำไว้

๖) ศรัทธาในการกำหนดสถานะของโลก และชีวิต ว่าเป็นไปตามเจตจำนงของพระอัลลอฮ์

๒. หลักปฏิบัติ ๕ ประการ

การปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนาของ ศาสนาอิสลาม จะปฏิบัติในสถานที่ที่เรียกว่า “มัสยิด” หรือ “สุเหร่า” ชาว มุสลิม จะต้องปฏิบัติศาสนกิจให้พร้อมทั้ง ๓ ทาง คือ กาย วาจา และใจ หลักปฏิบัติสำคัญใน ศาสนาอิสลาม ๕ ประการ ได้แก่

๑) การปฏิญาณตน มุสลิม ต้องกล่าวปฏิญาณว่า “ข้าพเจ้า ขอปฏิญาณว่า ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ และแท้จริงมุฮัมมัดเป็นศาสนทูต (รอซูล) ของอัลลอฮ์” การปฏิญาณนี้เปรียบเสมือนหัวใจของ ศาสนาอิสลาม ต้องทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ และมีใช้ทำครั้งเดียว แต่ต้องทำเสมอเหมือนมัสการพระเจ้า (ละหมาด)

๒) การละหมาด คือ การนมัสการ หรือ การแสดงความเคารพต่อพระเจ้า ทั้งทางร่างกาย และจิตใจ ชาวมุสลิม ทุกคนจะต้องปฏิบัติละหมาดวันละ ๕ เวลา คือ ย่ำรุ่ง กลางวัน เย็น พลบค่ำ และกลางคืน ซึ่งก่อนทำละหมาดจะต้องชำระร่างกายให้สะอาด และสำรวมจิตใจให้สงบ

๓) การถือศีลอด หมายถึง การละเว้นจากการบริโภคอาหาร เครื่องดื่ม การร่วมสังวาส ตั้งแต่พระอาทิตย์ขึ้น จนกระทั่งพระอาทิตย์ตกดิน มุสลิม จะต้องถือศีลอดปีละ ๑ เดือน คือ ในเดือนรอมฎอน ตามปฏิทินของอิสลาม ผู้ที่ได้รับการผ่อนผันไม่ต้องถือศีลอด ได้แก่ คนชรา หญิงมีครรภ์ แม่ลูกอ่อน คนที่ต้องทำงานหนัก คนเดินทางไกล หญิงขณะมีรอบเดือนหรือหลังคลอด คนป่วย การถือศีลอดเป็นการแสดงถึงความศรัทธาในพระเจ้า ฝึกความอดทน และความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

๔) การบริจาคซะกาต หมายถึง การบริจาคทานให้แก่คนที่เหมาะสม ตามที่ศาสนา กำหนด เช่น คนอนาถา เด็กกำพร้า คนขัดสน ผู้เผยแพร่ศาสนา การบริจาคซะกาต เป็นข้อบังคับที่ต้องปฏิบัติ ชาว มุสลิม หรือว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องสละทรัพย์สินของตนในอัตราร้อยละ ๒.๕ เพื่อแบ่งปันให้แก่ผู้อื่น เป็นการกล่อมเกล่าจิตใจให้เป็นคนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

๕) การประกอบพิธีฮัจญ์ หมายถึง การไปประกอบศาสนกิจ ณ ศาสนสถานบัยตุลลอฮ์ เมืองมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย การประกอบพิธีฮัจญ์ไม่ได้บังคับให้ชาวมุสลิมต้องกระทำ แต่ให้

ถือเป็นหลักปฏิบัติสำหรับผู้พร้อม และมีความสามารถ คือ บรรลุนิติภาวะ มีสุขภาพดี มีทุนทรัพย์เพียงพอ และมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประกอบพิธีฮัจญ์เป็นอย่างดี

นิกายในศาสนา

นิกายของศาสนาอิสลาม หลังจากที่ศาสดามะหะหมัดได้สิ้นชีวิตลง ทำให้มุสลิมมีความคิดเห็นที่แตกแยกกัน ในเรื่องของผู้นำทางศาสนา จากความแตกแยกดังกล่าว ทำให้แนวการปฏิบัติทางศาสนาบางอย่างแตกต่างกันไปจนกลายเป็นนิกายต่างๆโดยปริยาย ก็เป็นสภาพเช่นเดียวกับศาสนาอื่นๆ สำหรับนิกายที่สำคัญๆของศาสนาอิสลามมีดังนี้

๑. นิกายซุนนี เป็นนิกายเดิมที่ยึดถือคัมภีร์อัล-กุรอานเป็นหลัก และถือเอาพระวจนะของท่านมะหะหมัดผู้เป็นศาสดาเท่านั้นและปฏิบัติตามจริยวัตรของพระองค์ นิกายนี้นิยมใช้หมวกสีขาวเป็นเครื่องหมายของชาวมุสลิม ส่วนใหญ่อยู่ในแถบประเทศตุรกี ซาอุดีอาระเบีย อินโดนีเซีย มาเลเซีย และไทย ตลอดจนรวมทั้งมุสลิมส่วนใหญ่ทั่วโลก

๒. นิกายชีอะห์ เป็นนิกายที่ยึดถือเฉพาะคัมภีร์อัล-กุรอาน เพียงคัมภีร์เดียวเท่านั้น นิยมใช้หมวกสีแดงเป็นเครื่องหมาย นับถืออาลีห์ และพรรคพวกของอาลีห์ว่าเป็นกาหลิบ และนับถืออิหม่ามที่ถูกต้องอยู่ ๑๒ คน ผู้นำถือส่วนใหญ่อยู่ในประเทศอิหร่าน อิรัก เยเมน อินเดีย อฟกานิสถาน และซีเรีย

๓. นิกายอิสไมลีย์ นิกายนี้เป็นสาขาหนึ่งของนิกายชีอะห์ ได้ชื่อตามอิสมาอิล (ลูกชายของญะอ์ฟัร อิหม่ามคนที่ ๖) นับว่าเป็นคนขี้เมาดื่มเหล้าเป็นประจำ พ่อไม่ยอมตั้งเป็นอิหม่ามแต่คนส่วนมากถือกันว่าเป็นอิหม่ามคนที่ ๗ ต่อจากผู้เป็นพ่อ ประมุขของนิกายนี้ชื่อ “อากาขาน” เนื่องจากเป็นนิกายที่ลึกลับ ไม่ค่อยมีใครรู้จักมากนัก เป็นพวกที่มีอุดมการณ์รุนแรง ดุร้าย ต่อพวกที่ไม่ใช่กลุ่มเดียวกัน บางครั้งมีการประหัตประหารกันกับพวกอื่นๆอยู่เสมอ และอ้างว่าเพื่อความมั่นคงของพวกตนพวกอิสไมลีย์นี้ ต่อมาก่อให้เกิดนิกายหนึ่งในศาสนาอิสลามคือ “ตาคียียา” แต่เป็นกลุ่มเล็กๆ ไม่ค่อยมีอิทธิพลมากนัก ชาวโลกจึงไม่ค่อยรู้จัก

๔. นิกายคาวาริจ นิกายนี้เป็นนิกายแรกในศาสนาอิสลาม เป็นนิกายที่เป็นศัตรูกับพวกมูรยะและไม่เห็นด้วยกับพวกอาลี หลักการสำคัญของพวกคาวาริจ คือ ไม่เห็นด้วยกับตำแหน่งกาหลิบที่จะต้องมาจากสายของพระมะหะหมัดเท่านั้น โดยเห็นว่าผู้ที่มีคุณสมบัติใครก็ได้ที่จะเป็น แต่ต้องมาโดยวิธีการประชาธิปไตยแบบปัจจุบัน นิกายนี้เคร่งครัดทางศาสนาและมีความรุนแรงแต่ยึดมั่นในความดีทั้งปวง

๕. นิกายวาทฮาบี นิกายนี้ตั้งขึ้นโดยท่านโมฮัมมัด บิน อับดุลวาหับ มีจุดมุ่งหมายที่จะแก้ไขหลักคำสอนของศาสนาที่เกิดขึ้นในภายหลังให้เป็นไปตามคัมภีร์อัล-กุรอาน และตามแนวเดิมของพระวจนะของมะหะหมัดผู้เป็นศาสดา ว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุดสำหรับชาวมุสลิม ปฏิเสธกาหลิบและอิหม่าม

ต่างๆ ต่อต้านนักบุญอย่างเต็มที่ จุดหมายคือเพื่อแก้ไขความพินเพื่อนของศาสนาที่เกิดขึ้นภายหลังให้บริสุทธิ์ดั้งเดิม มีผู้เปรียบนิกายวาห์ฮาบีว่าเป็น “โปรแตสแตนต์ของอิสลาม” แต่เดิมนิกายวาห์ฮาบีนี้ได้แพร่หลายออกไปในกลุ่มประเทศอาหรับอื่นๆ รวมทั้งอินเดียและแอฟริกาตะวันออก ต่อมาอิทธิพลของนิกายนี้ได้ลดน้อยลง

๖. นิกายดรูส เป็นนิกายนอกรีตที่เกิดขึ้นในดินแดนประเทศซีเรีย ประมาณคริสต์วรรษที่ 11 แต่ได้ไปแพร่หลายอยู่บนประเทศเลบานอน ผู้ให้กำเนิดนิกายนี้ คือ กาลิบที่ครอบครองกรุงโคโรชื่อว่า “ฮาгим” นับว่าเป็นผู้ประกาศคำสอนทำนองนอกรีตไปจากมุสลิมเหล่าอื่นๆ อาทิ นับถือว่าฮาгимเป็นผู้แทนของพระเจ้า และเกิดมาเป็นครั้งสุดท้าย แล้วสูญหายไป ไม่ยอมนับถือศาสนาจารีตที่คนอื่นนับถือกัน กานเผยแพร่หลักคำสอนของท่านฮาгим ได้รับการสนับสนุนในการเผยแพร่ จากมุสลิมชาวอิหร่าน 2 คน คือ ฮัมซาและคาราซี เป็นอย่างดี

๗. นิกายฟาگیر เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ทารเวส ตามภาษาเปอร์เซีย ฟาگیر เป็นภาษาอาหรับ แปลว่า ยากจน ต้องการความช่วยเหลือจากพระเจ้าจึงต้องของความกรุณา คำว่า ทารเวส เป็นภาษาเปอร์เซียแปลว่า ประตุ หมายถึง การขอจากประตูบ้านหนึ่งไปยังประตูบ้านหนึ่ง หัวหน้านิกายนี้เรียกว่า เซต มีอำนาจยิ่งใหญ่ สาวกจะต้องมอบกายถวายชีวิตแต่หัวหน้า นอกลายนี้ยังแบ่งออกเป็นคณะอีกหลายคณะ แต่ละคณะมีสัญลักษณ์ของตนเป็นสัญลักษณ์คล้ายสมาคมลับ บางคณะปฏิบัติตามบัญญัติของศาสนาอิสลาม แต่บางคณะก็เป็นอิสระ

๘. นิกายซูฟี นิกายนี้เน้นการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด จนกระทั่งมีคนมองว่าเป็นนักพรตที่ได้บำเพ็ญตะบะ เกิดขึ้นเมื่อศาสนาอิสลาม มีอายุ 200 ปี โดยเน้นให้ผู้นับถือเคร่งครัดในการอ่านพระคัมภีร์อัล-กุรอาน ดังนั้นจึงยึดมั่นในพระอัลเลาะห์เป็นสำคัญ ปัจจุบันนิกายซูฟีได้แพร่หลายในประเทศอิหร่าน ตุรกี อินเดีย อาฟกานิสถาน แอฟริกา เป็นต้น

ผู้สืบทอดศาสนา

หลังจากที่ศาสดามะหะหมัด ได้ทรงสิ้นพระชนม์ลง ทายาทผู้สืบทอดศาสนาคือ ออบูบักร์ ซึ่งเป็นสาวกคู่ทุกข์คู่สุขแรกเป็นประมุขศาสนาแทนเรียกตำแหน่งนี้ว่าเคาะลีฟะฮ์ หรือกาหลิบหรือสุลต่าน โดยมีอำนาจหน้าที่สูงกว่ากษัตริย์ธรรมดา เพราะมีอำนาจทั้งศาสนจักรและอาณาจักร ได้ทรงทำหน้าที่ในการเผยแผ่ศาสนา

สำหรับตำแหน่งกาหลิบมีผู้สืบทอดกันตามลำดับ ดังนี้

๑. ออบูบักร์ หรืออาบูบาร อยู่ตำแหน่ง ๒ ปี สิ้นชีพ ในปี พ.ศ. ๑๑๗๗

๒. โอมาร์ หรืออุมร์ ดำรงตำแหน่งอยู่ได้ ๑๐ ปี ได้ยกกองทัพไปตีซีเรียและอียิปต์ได้ แต่ความผิดอันร้ายแรงที่คนผู้นี้ทำคือ การเผาหอสมุดใหญ่ที่เมืองอะเล็กซานเดรีย ทำลายหนังสือกรีกและอียิปต์อันชาวโลกถือว่าเป็นสมบัติอันล้ำค่า ท่านผู้นี้จึงถูกฆ่าตายในปี ๑๑๘๗

๓. อุษมาน ได้รับการเลือกให้เป็นเคาะลีฟ์หรือ กาลิบองค์ที่ ๓ อุษมานได้ทรงดำเนินเผยแพร่ศาสนาอิสลาม โดยทรงนำกองทัพมุสลิมไปปราบอาณาจักรคาบูลมาซะนี ดินแดนบริเวณบอลข่านเฮราต

๔. อลี๋ บุตรเขยของพระมะหะหมัดเอง ได้ขึ้นเป็นกาลิบ และได้เกิดการแตกแยกกันขึ้นในเรื่องของความคิดเห็นที่ต่างกัน จนเป็นเหตุให้เกิดนิกายขึ้น การสืบทอดตำแหน่ง กาลิบ ได้มีเรื่อย ๆ อย่างนี้จนกระทั่งตุรกีแผ่อำนาจใหญ่หลวงขึ้นสุดด้านของตุรกี จึงได้ประกาศตนให้เป็นกาลิบเสียเอง จนกระทั่งมีการปฏิวัติครั้งใหญ่ และมีการเปลี่ยนแปลงอำนาจการปกครอง จึงได้ยกเลิกตำแหน่งสุดด้าน ตำแหน่งกาลิบก็เหลือแต่ตำแหน่งไม่กี่คน ต่อมาตุรกีก็ประกาศยกเลิกตำแหน่งกาลิบในปี พ.ศ. ๒๔๖๗

ศาสนสถาน

ในศาสนาอิสลาม สถาบันศาสนาได้แก่ “มัสยิด” ซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางสำหรับมุสลิมในท้องถิ่นต่าง ๆ ในสมัยนบีมุฮัมมัด คือลัทธิล่อฮุอะลัยฮิอะซัลลัม มัสยิดเป็นที่ปฏิบัติศาสนา การประชุม การศึกษา การบริหารประเทศ การแต่งงาน การตัดสินคดีความ ครบทุกด้าน สถาบันมัสยิดจึงเป็นสถาบันบริหารทั้งด้านอาณาจักร และศาสนจักรพร้อมกันไป ในสมัยนบีมุฮัมมัด คือลัทธิล่อฮุอะลัยฮิอะซัลลัม นั้น มัสยิดอยู่ติดกับบ้านพักของท่าน เพื่อความสะดวกในการมามัสยิดของท่าน มุสลิมทุกคนจะต้องถือเป็นหน้าที่อย่างสำคัญในการทำนุบำรุงมัสยิด เพราะมัสยิดเป็นของอัลลอฮ์ตะอาลา เป็นสมบัติส่วนรวมมิใช่ของผู้ใด บุคคลจึงไม่มีสิทธิที่จะปกครองถือสิทธิ์ และผูกขาดในปฏิบัติการต่าง ๆ เฉพาะตน หรือตระกูล และจะต้องไม่นำพิธีศาสนาอื่นมาปฏิบัติในมัสยิด หรือมีการภาวนาต่อสิ่งอื่นใดร่วมกับอัลลอฮ์ตะอาลา (กรมการศาสนา, ๒๕๕๔, หน้า ๖๙)

พิธีกรรมในศาสนา

พิธีกรรมของศาสนาอิสลามเป็นการปฏิบัติตามพระประสงค์ของพระเจ้า เป็นการแสดงความเคารพ ความภักดี และการยืนยันความศรัทธาของมุสลิมที่มีต่อพระเจ้าด้วยความบริสุทธิ์ใจ พิธีกรรมที่สำคัญของอิสลาม ได้แก่ หลักปฏิบัติในศาสนา มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๑. พิธีฮัจญ์

ชาวมุสลิมผู้มีฐานะดีมีสุขภาพดี บรรลุศาสนภาพ ชาย ๑๕ ปี หญิง ๑๙ ปี แล้ว ทุกคนควรหาโอกาสเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ ณ บัยตุลลอฮ์ นครเมกกะ ประเทศซาอุดีอาระเบีย อย่างน้อย ๑ ครั้งในชีวิต จะเห็นว่าในปีหนึ่ง ๆ มุสลิมทั่วโลกจะเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์พร้อมกัน ๑ ครั้ง ในเดือนซุล - ฮิจญะห์ (เดือนที่ ๑๒ ของเฮจรีอศักราช)

๒. พิธีถือศีลอด

เป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งที่ชาวมุสลิมปฏิบัติในเดือนรอมดอน (เดือน ๙ ของเฮจิรอศักราช) ตลอดทั้งเดือนโดยการอดอาหารการดื่มกินและเว้นการร่วมประเวณี และการทำชั่วต่าง ๆ อย่างเคร่งครัดเป็นพิเศษ

๓. พิธีละหมาดหรือนมาซ

เป็นพิธีที่ชาวมุสลิมมีสการแสดงความเคารพต่อพระเจ้าเป็นกิจวัตร ที่สำคัญที่สุด ต้องประกอบพิธีนี้วันละ ๕ ครั้ง

๔. พิธีบริจาคซะกาต

เป็นพิธีที่ชาวมุสลิมถือเป็นเรื่องที่ต้องสละทรัพย์ของตนแบ่งปันให้แก่ผู้อื่น โดยบริจาคแก่ผู้คนอนาถา เด็กกำพร้า คนขัดสน ผู้มีหนี้สิน ผู้เผยแพร่ศาสนา ผู้เดินทางที่ขัดสน

๕. พิธีสุขสันต์วันประสูติพระศาสดา

เป็นพิธีเฉลิมฉลองเพื่อความสุขสันต์ เพื่อความสนุกสนาน เนื่องในวันประสูติของศาสดานบีมุฮัมมัด ซึ่งตรงกับวันที่ ๑๒ ของเดือน รอบือลเอาวัล (เดือนที่ ๓ ของเฮจิรอศักราช) พิธีเฉลิมฉลองนี้จริง ๆ แล้วมีตลอดเดือน แต่วันที่สำคัญที่สุดมีเพียง ๒ วัน คือวันที่ ๑๑ - ๑๒ ของเดือน โดยชาวมุสลิมจะร่วมกันอดอาหาร มีการเยี่ยมบ้านของกันและกัน จะมีการสวดพระบัญญัติในคัมภีร์อัลกุรอาน มีการแจกดอกไม้และขนมหวานในนามของศาสดานบีมุฮัมมัดแก่กันและกัน เป็นที่สนุกสนาน

๖. พิธีสุนัต

เด็กชายมุสลิมอายุระหว่าง ๒ - ๑๐ ขวบ จะต้องได้รับพิธีสุนัต คือการตัดหนังหุ้มปลายองคชาติ ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่และเป็นสิ่งควรสรรเสริญ ทั้งเป็นธรรมเนียมเบื้องต้นของการแต่งงาน ในพิธีนี้จะมีการเชิญญาติพี่น้องอย่างน้อย ๒ - ๓ คน มาร่วมเป็นสักขีพยาน โดยจะมีการสวมพวงมาลัยให้เด็ก ก่อนแล้วจึงผ่าหรือตัดหนังหุ้มปลายอวัยวะเพศ เสร็จแล้วให้ของขวัญแก่เด็ก แต่ปัจจุบันนี้ เมื่อไปคลอดที่โรงพยาบาลอาจจะให้แพทย์ที่ทำการคลอดเพศชาย ตัดหนังหุ้มปลายองคชาติของเด็กทารกขายนั่นด้วยเลยก็ได้

๗. พิธีซาเบบารัต

เป็นพิธีทำบุญอุทิศให้แก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว ชาวมุสลิมจะนิยมประกอบพิธีนี้ในวันที่ ๑๔ ของเดือนชะบาน (เดือนที่ ๘ ของเฮจิรอศักราช) โดยการบวงสรวงวิญญาณของญาติพี่น้องด้วยขนมและอาหารที่หลุมศพของญาติที่ล่วงลับไป รวมทั้งวางดอกไม้และสวดมนต์ภาวนา อนุสรณ์ถึงพวกเขา

๘. พิธีอิคดูซซูฮา

เป็นพิธีสังเวยพระเจ้าด้วยแพะ ชาวมุสลิมจะประกอบพิธีนี้ในวันที่ ๑๐ ของเดือนซูล - ฮิจญะห์ (เดือนที่ ๑๒ ของเฮจิรอศักราช) โดยการตื่นแต่เช้าไปสวดมนต์ที่มัสยิด เมื่อกลับถึงบ้านก็จะมีการเชือดแพะสังเวยพระเจ้า เมื่อเสร็จสังเวยก็จะนำแพะมาปรุงเป็นอาหารเช้า และแจกจ่ายให้แก่ญาติพี่น้องรับประทาน เป็นการเฉลิมฉลองเนื่องในวันสังเวยพระเจ้าซึ่งปีหนึ่งมีเพียงครั้งเดียว

๙. พิธีสมรส

คู่สมรสจะต้องเป็นมุสลิมด้วยกัน การประกอบพิธีที่ดีที่สุด ควรประกอบในมัสยิด เมื่อตกลงกันทั้ง ๒ ฝ่ายได้แล้ว ก็จะกำหนดวันทำพิธีสมรส ก่อนทำพิธีสมรส ๔ วัน ก็จะมีการสู้อและหมั้นสาวองค์ประกอบของพิธีสมรส จะต้องเป็นผู้ปกครองหรือ wali เช่น พ่อ พี่ชาย หรือ ปู่ ตา รักรู้ และยินยอมเต็มใจทั้ง ๒ ฝ่าย จะต้องมือนิหม่ามแห่งมัสยิดนั้น ๆ เป็นผู้ทำพิธี จะต้องมีพยาน ๒ คน จะต้องมีผู้อบรมหรืออ่านคูกุบะห์ (ซึ่งอาจเป็นคนเดียวกับผู้ทำพิธีก็ได้) และจะต้องมีบะฮัร คือสิ่งของหรือเงินที่จะให้แก่เจ้าสาว มุสลิมชายจะได้รับอนุญาตให้มีภรรยาได้ถึง ๔ คน แต่ต้องมีความสามารถเลี้ยงดูและให้ความเป็นธรรมเสมอภาคแก่ภรรยาทั้ง ๔ คนได้

๑๐. พิธีศพ

เมื่อมีคนตายขึ้นในบ้าน เป็นหน้าที่ของมุสลิมที่จะต้องไปเยี่ยมเยียนและช่วยเหลือ โดยไม่ต้องรอรับคำเชิญหรือการตักเตือน และการไปนั้นให้แต่งกายธรรมดา (ไม่ต้องแต่งชุดดำ) เพราะไม่มีการไว้ทุกข์ และการไปบ้านผู้ตาย จะต้องไม่ไปเป็นภาระแก่เจ้าบ้าน โดยไปรับประทานอาหารหรือแม้แต่น้ำ ให้รับไปส่งผู้ตายหรือศพยังสุสาน และให้รับละหมาด ดังนั้น ก่อนนำไปฝัง จะต้องนำไปยังมัสยิดเพื่อละหมาดให้ผู้ตายและอวยพรขอพรให้แก่ผู้ตาย เมื่อเสร็จจากการละหมาดแล้ว จึงนำผู้ตายไปฝังยังหลุมที่ขุดเตรียมไว้ในท่านอน และต้องจัดการฝังให้เรียบร้อยภายใน ๒๔ ชั่วโมง เมื่อฝังเสร็จจะกลบดินหลุมฝังให้สูงขึ้นมา และปักไม้ (ธรรมดา) ไว้ที่หลุมฝังศพ แต่จะไม่มีมีการโบกปูนหรือทำให้ถาวรเพื่อการไปเคารพบูชาที่หลุมฝังศพอย่างเด็ดขาด

วันสำคัญทางศาสนา

วันสำคัญทางศาสนาอิสลามมีดังนี้ (กรมการศาสนา, ๒๕๕๔, หน้า ๗๖-๗๗)

๑. วันศุกร์ เป็นวันสำคัญในรอบสัปดาห์ที่มุสลิมจะต้องไปรวมตัวกันเพื่อฟังคำกล่าวสุนทรพจน์ (คูกุบะฮ์) และละหมาดวันศุกร์ ในการไปร่วมละหมาดวันศุกร์ มุสลิมต้องอาบน้ำแล้วแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่สะอาด ตั้งใจรับฟังคำสั่งสอนและนำมาปฏิบัติ

๒. วันอีดิลฟิฏริ ตรงกับวันที่หนึ่ง เดือนเชาวาล เป็นวันเฉลิมฉลอง หลังจากการถือศีลอดตลอดเดือน รอมฎอน ในวันดังกล่าวมีการละหมาด อีดิลฟิฏริ การบริจาคทาน การเลี้ยงอาหารและเยี่ยมเยียนกัน

๓. วันอีดิลอัฎฮา ตรงกับวันที่สิบ เดือนซุลฮิจยะห์ เป็นวันเฉลิมฉลองที่เกี่ยวข้องกับพิธีฮัจญ์ ในวันดังกล่าวมีการละหมาดอีดิลอัฎฮาและมีการเชือดสัตว์พลีทาน

๔. วันอะรอฟะฮ์ คือวันที่เก้า เดือนซุลฮิจยะห์ เป็นวันร่วมชุมนุมใหญ่ของผู้ไปประกอบพิธีฮัจญ์ที่ทุ่งอะรอฟะฮ์ ผู้ใดไม่ได้ไปร่วมชุมนุมใหญ่ในเวลาที่กำหนดไว้พิธีฮัจญ์ของเขาใช้ไม่ได้ สำหรับผู้ที่ไม่ได้ไปประกอบพิธีฮัจญ์ ศาสนาเชิญชวนให้เขาถือศีลอด

๕. วันดิถีริกทั้งสาม คือวันที่สิบเอ็ด สิบสอง และสิบสาม เดือนซุลฮิจยะห์ เป็นวันที่เกี่ยวข้องกับพิธีฮัจญ์ กล่าวคือ เป็นวันที่ผู้ประกอบพิธีฮัจญ์ ขว้างก้อนหินที่เสาหินทั้งสามต้น และเป็นวันของการเชือดสัตว์พลีทาน

๖. วันอาซูรอห์ คือวันที่สิบ เดือนมูหรรอม เป็นวันที่ศาสนาเชิญชวนให้ถือศีลอดและได้กุศลอันยิ่งใหญ่

สัญลักษณ์ของศาสนา

แหล่งที่มา : ภาพสัญลักษณ์ <http://wipa2555.wordpress.com>

ในศาสนาอิสลาม เคารพบูชาเฉพาะพระอัลลอฮ์องค์เดียวเท่านั้น ไม่นิยมการบูชารูปการเคารพอื่น ศาสนาอิสลามจึงไม่มีสัญลักษณ์ใด ๆ ให้ศาสนิกเคารพบูชา ที่เห็นรูปพระจันทร์ครึ่งเสี้ยว และมีดาวอยู่ข้างบน พบอยู่ในสุเหร่าทั่วไปในประเทศที่นับถือศาสนาอิสลามนั้น ไม่ใช่สัญลักษณ์ทางศาสนา เป็นเครื่องหมายของอาณาจักรออตโตมานเติร์ก ซึ่งเป็นอาณาจักรที่รุ่งเรืองมากในอดีต มีอำนาจครอบงำยุโรป ตะวันออกกลางทั้งหมด ตั้งแต่ศตวรรษที่ ๑๕ เป็นต้นมา จนถึงศตวรรษที่ ๒๐ บรรดาประเทศมุสลิมที่เคยตกอยู่ในอำนาจของอาณาจักรออตโตมานเติร์กจึงยึดถือเอาเครื่องหมายนั้น มาเป็นสัญลักษณ์ของตนในฐานะเป็นชนชาติมุสลิมเหมือนกันสืบมา แต่อาจถือได้ว่าเป็นสัญลักษณ์ของศาสนาอิสลามได้โดยอนุโลม หรือถ้าจะพูดว่ารูปพระจันทร์และดาวนี้เป็นเครื่องหมายของศาสนาอิสลามน่าจะเหมาะสมกว่า

ฐานะของศาสนาในปัจจุบัน

ศาสนาอิสลามในปัจจุบัน มีผู้นับถือมากเป็นอันดับ ๒ รองจากศาสนาคริสต์ โดยศาสนิกกว่า ๙๐๐ ล้านคน (Encyclopaedia Britannica ๑๙๙๒ : ๒๖๙) ผู้นับถือศาสนาอิสลามส่วนใหญ่จะอยู่ในประเทศต่าง ๆ แถบตะวันออกกลาง และในทวีปแอฟริกา ส่วนทวีปเอเชียก็มีมากในประเทศปากีสถาน บังกลาเทศ อินโดนีเซีย และมาเลเซีย จำนวนมุสลิมเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เพราะความเข้มงวดใน

สังคมมุสลิมที่ไม่ยอมให้คนในออกแต่ให้คนนอกเข้า อย่างเช่น ห้ามแต่งงานกับคนในศาสนาอื่น แต่คนนอกศาสนาจะมีแต่งงานกับมุสลิมได้ แต่ต้องเปลี่ยนเป็นมุสลิมเสียก่อน ประเทศมุสลิมเหล่านี้จะคอยช่วยเหลือกันร่วมมือกันในด้านต่าง ๆ ในเมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับประเทศต่างศาสนา ตลอดทั้งมีทรัพยากรทางธรรมชาติมาก เช่น น้ำมัน แก๊ส แร่ธาตุต่าง ๆ เป็นต้น จนกลายเป็นฐานเสี่ยงสำคัญเสี่ยงหนึ่งบนเวทีโลก แต่ทว่าภายในประเทศที่นับถือศาสนาอิสลามเอง ยังขาดความเป็นเอกภาพ ทะเลาะกัน แบ่งแยกเป็นค่าย และเป็นนิกายต่าง ๆ มากยิ่งกว่านิกายในศาสนาใด และยังไม่มียุทธศาสตร์ที่จะสามารถประสานรอยร้าวนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะเห็นได้จากประเทศอิรักและอิหร่านซึ่งก็นับถือศาสนาอิสลามด้วยกัน และเป็นนิกายเดียวกัน แต่ก็มาทำสงครามกันเป็นเวลานานติดต่อกันถึง ๘ ปีตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๓ ถึงพ.ศ. ๒๕๓๑ ต้องสูญเสียชีวิตผู้คนมากมายและทรัพย์สินมหาศาล และหลังจากเลิกรบกันแล้ว เพราะการใกล้เคียงของสหประชาชาติ ประเทศอิรักก็ได้บุกยึดประเทศคูเวต ซึ่งเป็นประเทศประเทศมุสลิมเช่นกันอีก โดยอ้างว่าเป็นจังหวัดหนึ่งของตน ทำให้สหประชาชาติอันมีสหรัฐอเมริกาและสัมพันธมิตรเป็นตัวแทนช่วยกันตอบโต้จนประเทศอิรักยอมจำนน เหตุการณ์ครั้งนี้ก็ทำให้ประเทศอิรักและประเทศคูเวต ต้องสูญเสียชีวิตผู้คนและทรัพย์สินมากมายเช่นกัน เพราะฉะนั้น ศาสนาอิสลามถึงจะมีศาสนิกมาก แต่ก็เป็นการรวมตัวอย่างหลวม ๆ เท่านั้น อีกทั้งปัจจุบันโลกก็เจริญก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยี อารยธรรมตะวันตกค่อย ๆ ไหลบ่ามาสู่ประเทศต่าง ๆ อย่างรุนแรง มีอิทธิพลส่งผลให้มุสลิมไม่น้อยค่อยเปลี่ยนแปลงชีวิตของตนใหม่ คลายความเข้มงวดเป็นมุสลิมดั้งเดิมกลายเป็นมุสลิมใหม่มากขึ้นทุกที ก็ยิ่งทวีความแตกแยกในอิสลามเอง

สรุปท้ายบท

ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาเอกเทวนิยม นับถือพระอัลเลาะห์เพียงองค์เดียวเท่านั้น ห้ามนับถืออะไรอื่นเด็ดขาด เป็นศรัทธานิยม ถือเรื่องการศรัทธาเป็นพื้นฐานสำคัญกว่าเรื่องใดทั้งหมด เน้นภาคปฏิบัติไม่สนใจทฤษฎี ส่งเสริมความเสมอภาค ภราดรภาพ และการช่วยเหลือระหว่างมุสลิมด้วยกัน สนับสนุนเพศฆราวาส และส่งเสริมการแต่งงาน เพื่อจะได้มีมุสลิมต่อไป เน้นความสำคัญโลกหน้า ยิ่งกว่าโลกนี้ ต่อต้านอบายมุข และความอยุติธรรมทุกรูปแบบ ห้ามเชื่อเรื่องดวงชะดาราசி ดวงต่าง ๆ

คำถามประจำบทที่ ๗

๑. อิสลาม นั้นมีความหมายว่าอย่างไร อธิบาย
๒. จงอธิบายเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของศาสนา ประวัติศาสตร์ ตามที่ได้ศึกษามาพอเข้าใจ
๓. จงอธิบายคัมภีร์ที่สำคัญของศาสนาอิสลามมาพอเข้าใจ
๔. เหตุใด ผู้สืบทอด หรือ กาลิฟ ตำแหน่งนี้จึงถูกยกเลิกไป ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น อธิบายมาพอเข้าใจ
๕. จงยกตัวอย่างหลักคำสอนของศาสนาอิสลามมา ๓ ข้อ และนิสิตเห็นด้วยกับหลักคำสอนข้อใดมากที่สุด เพราะเหตุใด
๖. จงอธิบายพิธีกรรมในศาสนาอิสลาม ที่นิสิตสนใจ มา ๑ พิธีกรรม
๗. จงอธิบายความหมายแห่งสัญลักษณ์ของศาสนาอิสลามมา พอเข้าใจ
๘. ที่มาของการบัญญัติว่า ห้ามกินหมู นั้นมาจากสาเหตุใด นิสิตคิดว่าเป็นความสมเหตุสมผลหรือไม่ อธิบายตามความเข้าใจ
๙. นิสิตมีความเห็นอย่างไรกับพิธีถือศีลอด อธิบาย
๑๐. จงเขียนผังความคิด (Mind Map) สรุปเนื้อหาของศาสนาอิสลามตามที่ได้ศึกษามา

บทที่ ๘ ศาสนาจีนโต

ขอบเขตเนื้อหา

๑. ประวัติศาสนา
๒. ประวัติศาสดา
๓. คัมภีร์ และหลักคำสอน
๔. นิกายในศาสนา
๕. ศาสนสถาน
๖. พิธีกรรมในศาสนา
๗. วันสำคัญทางศาสนา
๘. สัญลักษณ์ทางศาสนา
๙. ฐานะปัจจุบันของศาสนา

แนวคิด

๑. ศาสนาจีนโตมีอิทธิพลครอบคลุมวิถีชีวิตของชาวญี่ปุ่นตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย โดยแทรกซึมเข้าไปในความคิด ความเชื่อ พฤติกรรม อารยธรรม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นศาสนาที่หล่อหลอมทำให้ชาวญี่ปุ่นมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวแตกต่างจากชนชาติอื่นอย่างชัดเจน แม้จะมีศาสนาอื่น ๆ หลั่งไหลเข้ามาในประเทศญี่ปุ่นก็ถูกอิทธิพลของ ศาสนาจีนโตเข้าครอบงำและผสมผสาน เนื่องจากชาวญี่ปุ่นไม่อาจละทิ้งความเชื่อดั้งเดิมของศาสนาจีนโตได้อย่างสิ้นเชิงนั่นเอง

๒. ศาสนาจีนโตเป็นที่รู้จักทั่วไปว่าไม่มีศาสดาหรือผู้ตั้งศาสนาเพราะศาสนาจีนโต เป็นศาสนาที่เกิดสืบเนื่องมาจากชนบประเพณีในการบูชาบรรพบุรุษ และบูชาเทพเจ้า แต่เมื่อแบ่งศาสนาจีนโตออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือจีนโตแห่งรัฐ และจีนโตที่เป็นนิกาย จีนโตแบบแรกอาจไม่มีศาสดา แต่จีนโตแบบหลังที่เป็นนิกายต่าง ๆ มีศาสดา

๓. คัมภีร์สำคัญของศาสนาจีนโตที่สำคัญมีอยู่ ๒ คัมภีร์ คือ คัมภีร์โคโยกิ คัมภีร์ นิชองจิ หรือ นิชอนโซกิ และคัมภีร์อื่น ๆ ซึ่งมีความสำคัญรองจากสองคัมภีร์ข้างต้นอีก ๕ เล่ม คือ คัมภีร์โกโค - ซูอิ คัมภีร์มันโยชู คัมภีร์ฟูโดกิ คัมภีร์ไตโฮ - รโย และคัมภีร์เองคิ - ชิกิ

๔. หลักคำสอนสำคัญของศาสนาจีนโต ประกอบด้วยหลักคำสอนเรื่องเทพเจ้าและจริยธรรมในศาสนาจีนโต ได้แก่ ความกล้าหาญ ความไม่ขลาด ความรักดี ความสะอาด และการมีชีวิตแบบธรรมชาติ

๕. นิิกายของศาสนาชินโตแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ ชินโตแห่งรัฐ ชินโตที่เป็นนิกาย และชินโตแห่งครอบครัว

๖. สัญลักษณ์ของศาสนาชินโต ได้แก่ โทริซึ่งเป็นประตูที่มีเสาไม้ ๒ เสา ข้างบน มีคานไม้ ๒ อันวางอยู่ ถือกันว่าเป็นประตูวิญญานก่อนเข้าสู่ศาลเจ้า และสัญลักษณ์ที่เรียกในภาษาญี่ปุ่นว่า ซานซุโนะ - ซิงกิ ได้แก่ สมบัติ ๓ ประการ คือ กระจก เป็นเครื่องหมายของปัญญา ดาบเป็นเครื่องหมายแห่งความกล้าหาญ และรัตนมณีเป็นเครื่องหมายแห่งการบำเพ็ญประโยชน์

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้นิสิตมองเห็นภาพรวมประเด็นที่เป็นสาระสำคัญทางศาสนาของศาสนาชินโตได้อย่างสมบูรณ์

๒. เพื่อให้นิสิตเข้าใจและสามารถอธิบายเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของศาสนา ประวัติศาสดา คัมภีร์สำคัญในศาสนา หลักคำสอนที่สำคัญในศาสนา หลักความเชื่อและจุดหมายสูงสุดของศาสนาชินโตได้อย่างถูกต้อง

๓. เพื่อให้นิสิตเข้าใจและสามารถอธิบายเกี่ยวกับพิธีกรรมที่สำคัญทางศาสนา สัญลักษณ์ของศาสนา ฐานะปัจจุบันของศาสนาชินโตได้อย่างถูกต้อง

ประวัติศาสตร์

ศาสนาชินโต เกิดเมื่อประมาณ ๑๑๗ ก่อน พ.ศ. โดยคิดตามสมัยจักรพรรดิองค์แรกของญี่ปุ่นคือ พระเจ้าจิมมู เทนโน (Jimmu Tenno) คำว่าชินโต เป็นภาษาจีนแต่ออกเสียงตามสำเนียงญี่ปุ่น กล่าวคือคำนี้มาจากภาษาจีนว่า เซนเต่า คำว่าเซนหรือชินแปลว่า เทพเจ้า ส่วนคำว่าเต่าแปลว่าทาง เมื่อรวมกันแปลว่าทางแห่งเทพเจ้า ข้อนี้อาจหมายถึงการบูชาเทพเจ้าหรือคำสอนของพระเจ้าหรือศาสนาของเทพเจ้าก็ได้ ส่วนในภาษาญี่ปุ่นเรียกภาษานี้ว่า “กามิโนมิจิ” (Kaminomichi) แต่ชื่อนี้ไม่แพร่หลายเท่ากับคำว่าชินโต ก็แต่เดิม ศาสนาชินโตยังไม่มีชื่อ ต่อมาเมื่อพุทธศาสนาและศาสนาขงจื้อได้แผ่เข้าไปถึงประเทศญี่ปุ่น ชาวญี่ปุ่นจึงจำต้องตั้งชื่อศาสนาตั้งเดิมของตนเพื่อให้แตกต่างกัน ศาสนาชินโตดั้งเดิมไม่มีศาสดาหรือผู้ตั้งศาสนา แต่เกิดมาจากขนบธรรมเนียมประเพณีที่ถือสืบต่อกันมา มีประเพณีการบูชาเทพเจ้าและบรรพบุรุษเป็นต้น ดังนั้น ศาสนาชินโตจึงไม่มีคำสอนที่แน่นอนไม่มีคัมภีร์ที่ตายตัวเพราะแต่ละยุคแต่ละถิ่นก็มีความเชื่อแตกต่างกันไป

ชินโต เป็นศาสนาพหุเทวนิยมนับถือเทพเจ้ามากมาย เทพเจ้าในศาสนาชินโตก็มีหลายประเภท มีทั้งเทพเจ้าแท้ และเทพเจ้าที่ไปจากมนุษย์ เช่นพระเจ้าจักรพรรดิ วีรบุรุษสงครามและวิญญาณของหลายคนที่มารวมกันเช่นเทพเจ้าแห่งขุนเขาก็มาจากวิญญาณมากมายของพวกคนที่เคยอยู่ตามภูเขารวมกัน เทพเจ้าแห่งทะเลก็มาจากวิญญาณจำนวนมากของพวกคนที่เคยอยู่แถบทะเลเป็นต้น นอกจากนี้ก็ยังมีเทพเจ้าที่ไปจากสัตว์ที่คนเคารพอีกด้วย เทพเจ้างดกล่าวจะสถิตอยู่ในธรรมชาติทั่วไป ภูเขา ลำเนาไพร ท้องฟ้า ทะเลและแผ่นดิน เป็นต้นด้วยเหตุนี้ในประเทศญี่ปุ่น จึงมีศาลเจ้ามากมายจำนวนแสน จนได้นามว่า ดินแดนแห่งศาลเจ้าและศาลเจ้าสัตว์ก็มีด้วย เช่น ศาลเจ้าสุนัขจิ้งจอก และศาลเจ้าเสือ เป็นต้น สิ่งที่เคารพเหล่านี้ชาวญี่ปุ่นเรียกรวม ๆ ว่า กามิสะมะ (Kamisama) เหมือนกันหมด ก็คำว่า กามิสะมะ มีความหมายกว้างเพราะนอกจากจะหมายถึงเทพเจ้าแล้วยังหมายถึงสิ่งที่บริสุทธิ์ ทรงพลัง ทรงอำนาจและน่าเกรงขามอีกด้วย ดังนั้น ภูเขา แม่น้ำ ทะเล พุंना ป่าไม้และสัตว์ เป็นต้น อาจเป็นกามิได้ ด้วยคำนี้ถึงเทพเจ้าที่สถิตอยู่ในสิ่งนั้น ๆ ดังนั้น ประเทศญี่ปุ่นจึงได้นามอีกอย่างหนึ่งว่าดินแดนแห่งเทพเจ้า ส่วนเทพเจ้าที่ชาวญี่ปุ่นนับถือว่าเป็นใหญ่เหนือเทพเจ้าทั้งหลายก็คือ อะมะเตะระสุ โอมิ คามิ (Amaterasu-omi-kami) หรือพระอาทิตย์ซึ่งเป็นเพศหญิง ส่วนสวามีของพระนางก็คือ สึกิโยมิ (Tsukiyomi) หรือพระจันทร์ เทพเจ้าของศาสนาชินโตจะมีลักษณะอย่างมนุษย์คือนอกจากจะมีรูปร่างเหมือนมนุษย์แล้ว ก็ยังมีกิเลส รัก โลภ โกรธ หลง เป็นต้น ศาสนาชินโตอาจแบ่งเป็น ๕ สมัย ดังนี้

สมัยที่ ๑ ระยะเวลาประมาณ ๑๒๐๐ ปี เริ่มตั้งแต่ ๑๑๗ ก่อน พ.ศ. จนถึง พ.ศ. ๑๐๙๕ เป็นสมัยที่ศาสนาชินโตบริสุทธิ์แท้ เพราะยังไม่ถูกอิทธิพลจากศาสนาอื่นครอบงำ สมัยนี้ถือเอาตั้งแต่จิมมูเทนโน ซึ่งเป็นมิกะโด หรือจักรพรรดิองค์แรกของญี่ปุ่น เรื่อยมาจนถึงพระพุทธศาสนาเริ่มเผยแผ่เข้าสู่ประเทศญี่ปุ่น ศาสนาชินโตสมัยนี้มีอิทธิพลต่อชาวญี่ปุ่นอย่างแท้จริงเพียงศาสนาเดียว

สมัยที่ ๒ ระยะเวลาประมาณ ๒๕๐ ปี เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๑๐๙๕ ถึง พ.ศ. ๑๓๔๓ เป็นสมัยที่ศาสนาพุทธและศาสนาขงจื้อ เข้าสู่ประเทศไทย โดยเฉพาะศาสนาพุทธมีอิทธิพลมากในช่วง ๑๕๐ ปีแรกในคำภีร์นิฮอนคิ ได้กล่าวยกย่องพระพุทธศาสนาไว้ห้าสิบแห่ง เช่นใน พุทธศักราช ๑๑๘๘ พระเจ้าจักรพรรดิ โกโตกุ ทรงยกย่องพระพุทธศาสนาและทรงดูหมิ่นทางแห่งเทพเจ้าและอีกตอนหนึ่งกล่าวว่าในปี พ.ศ. ๑๒๑๔ มกุฎราชกุมาร (โชโตกุโทชิ) ได้ทรงสละโลก ออกผนวชเป็นต้น แต่ถึงอย่างไรสมัยนี้ศาสนาชินโต ก็ยังมีอิทธิพลมากกว่าศาสนาอื่น

สมัยที่ ๓ ระยะเวลาประมาณ ๙๐๐ ปี เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๑๓๔๓ ถึง พ.ศ. ๒๒๔๓ เป็นสมัยที่ศาสนาชินโตผสมกลมกลืนกับศาสนาอื่น ทำให้ศาสนาชินโตลดความสำคัญลงมาจนนักศาสนาบางท่านกล่าวว่า ศาสนาชินโต ศาสนาพุทธ และศาสนาขงจื้ออาจรวมเป็นศาสนาอันเดียวกันก็ได้และมีลักษณะบางรูปกล่าวว่า เทพเจ้าของศาสนาชินโตบางหนึ่งของพระพุทธเจ้า ศาสนาชินโตจึงลดความสำคัญลงตามลำดับจนกระทั่งระหว่าง พ.ศ. ๒๐๐๘ ถึง พ.ศ. ๒๒๓๐ ไม่มีการประกอบพิธีโอโฮนิเฮ หรือพิธีบรมราชาภิเษก ตามแบบศาสนาชินโต ซึ่งถือกันว่าเป็นพิธีกรรม สำคัญที่สุดในบรรดาพิธีกรรมของศาสนาชินโต ตลอด ๘ รัชกาล

สมัยที่ ๔ ระยะเวลาประมาณ ๑๖๘ ปี เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๒๔๓ พ.ศ. ๒๔๑๑ เป็นสมัยที่มีการฟื้นฟูศาสนาชินโตเป็นการใหญ่ ได้มีการรณรงค์ให้เห็นความสำคัญของศาสนาชินโต ความสำคัญของพระเจ้าจักรพรรดิผู้สืบเชื้อสายจากพระอาทิตย์ ความสำคัญของชาวญี่ปุ่นที่สืบสายมาจากเทพเจ้า และความสำคัญของชาวญี่ปุ่นที่สืบสายมาจากเทพเจ้า และความสำคัญของประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเป็นดินแดนที่เทพเจ้าสร้างขึ้นมาจากชาวญี่ปุ่นเชื่อว่าศาสนาชินโต พระเจ้าจักรพรรดิ ประเทศญี่ปุ่นและชาวญี่ปุ่นดีกว่าเหนือกว่าผู้อื่นโดยประการทั้งปวงผลก็คือชาวญี่ปุ่นเป็นชาตินิยมขึ้นมาทันที และรุนแรงด้วย

สมัยที่ ๕ เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๑ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน เป็นสมัยที่ศาสนาชินโตได้รับการฟื้นฟูต่อจากสมัยจักรพรรดิเมจิ (พ.ศ. ๒๔๑๑ - ๒๔๒๕) ผู้ทรงเปิดประตูสัมพันธ์ไมตรีกับต่างประเทศ ได้ทรงสั่งชำระศาสนาชินโตให้บริสุทธิ์ยิ่งขึ้นไปอีก โดยให้แยกศาสนาชินโตออกจากศาสนาพุทธและศาสนาขงจื้อ ศาลเจ้าต่าง ๆ ก็ให้มีเฉพาะพิธีกรรมศาสนาชินโตเท่านั้น ส่วนศาสนาอื่นจะมีพิธีกรรมของตนเองได้ แต่ห้ามปะปนกับศาสนาชินโต ต่อมา พ.ศ. ๒๔๒๕ ได้ทรงแยกศาสนาชินโตออกเป็นสองแบบ คือชินโตของรัฐกับชินโตของราษฎร ทั้งทรงส่งเสริมให้ชาวญี่ปุ่นเป็นชาตินิยม ดังมีพระบรมราชโองการมายังกองทัพทุกเหล่ามีใจความว่า “ให้ทุกคนรักชาติ รักความกล้าหาญ และจงรักภักดีต่อราชบัลลังก์ แม้ชีวิตก็สละได้ ต้องเชื่อผู้บังคับบัญชา ตามลำดับชั้นให้ถือเท่ากับบัญชาจากสวรรค์” ตั้งแต่นั้นมา ทหารญี่ปุ่น ก็ได้รับเกียรติมาก ใครทำร้ายทหารไม่ได้ ทหารจึงเป็นเสมือนตุ๊กตาไหลลาน คอยทำตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาทุกอย่าง และในการรบกับรัสเซียเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๗ - ๒๔๔๘ ใน

สงครามโลกครั้งที่หนึ่ง ญี่ปุ่นก็สามารถเอาชนะรัสเซียซึ่งเป็นประเทศใหญ่กว่าญี่ปุ่นหลายสิบเท่า (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕, หน้า ๕๗-๕๙)

ประวัติศาสตร์

โดยมากเมื่อกล่าวถึงศาสนาชินโต ก็เป็นที่รู้จักโดยทั่วไปว่าไม่มีศาสดาหรือผู้ตั้งศาสนา เพราะศาสนาชินโตเป็นศาสนาที่เกิดสืบเนื่องจากขนบประเพณีในการบูชาบรรพบุรุษ และบูชาเทพเจ้า ดังกล่าวแล้ว แต่เมื่อแบ่งศาสนาชินโตออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

๑. ชินโตที่เป็นของรัฐ (State Shinto) หรือ ชินโตศาลเทพเจ้า (Shrine Shinto)

๒. ชินโตที่เป็นนิกาย (Sectarian Shinto) แล้วชินโตแบบแรกอาจไม่มีศาสดาก็จริงแต่ ชินโตแบบหลังคือที่เป็นนิกายต่าง ๆ ก็มีศาสดาแน่นอน เช่น นิกายกอนโก มีกอนโกเป็นศาสดา พยากรณ์ เป็นที่น่าสนใจว่าศาสนาที่เกิดใหม่ในญี่ปุ่น มีบุคคลที่อ้างตัวว่า ได้เห็นพระเจ้าและพูดแทน พระเจ้า เข้าลักษณะศาสดาพยากรณ์อยู่หลายคน ในที่นี้จะกล่าวเพียง สองคน คนแรกเป็นสตรี ซึ่งเป็นผู้ตั้งศาสนาเทรริโก ในปัจจุบันมีผู้ที่นับถือศาสนานี้ประมาณสองล้านคน คนที่สองชื่อ กอนโก ไดชิน เป็นผู้ตั้งศาสนาโกโยมีผู้นับถือกว่าหกแสนคน ทั้งสองศาสนานี้ต่างจากศาสนาชินโตมาก แต่ กรมการศึกษาของญี่ปุ่น จัดเป็นนิกายของศาสนาของชินโตที่แตกแยกออกไป

คัมภีร์และหลักคำสอน

คัมภีร์ศาสนาชินโตที่สำคัญมีอยู่ ๒ คัมภีร์ ดังนี้ (สุชีพ ปุญญานุภาพ, ๒๕๔๕, หน้า ๑๑๓-๑๑๕)

๑. คัมภีร์โคยิกิ (Ko - Ji - Ki)

คัมภีร์นี้มีรากฐานอยู่กับขนบธรรมเนียมประเพณีกล่าวถึง นิยาย ตำนาน ประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับราชสำนักของจักรพรรดิ ส่วนใหญ่เทววิทยาของศาสนาชินโต ได้พัฒนาขึ้นจากการตีความ ในเทพนิยายแห่งคัมภีร์ที่กล่าวนี้ มีผู้กล่าวกันว่า คัมภีร์ศาสนาชินโตมีลักษณะเป็นเทพนิยายผสม ประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียมประเพณีข้อห้าม การปฏิบัติทางไสยศาสตร์ และการปฏิบัติต่อเทพเจ้า

๒. คัมภีร์นิฮองจิ หรือ นิฮอนโชกิ (Nihongi or Nihon Shoki)

คัมภีร์นิฮองจินี้ ถือว่าเป็นคลาสสิก คือเป็นวรรณคดีชั้นสูง เป็นคัมภีร์รวมสามสิบเล่ม สิบห้าเล่มแรกว่าด้วยเทพนิยายและนิยายต่าง ๆ สิบห้าเล่มหลัง ว่าด้วยข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ เป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นหนังสือประวัติศาสตร์ที่เชื่อถือกันได้มากที่สุด

นอกจากคัมภีร์ทั้งสองเล่มข้างต้นแล้วยังมีคัมภีร์อื่น ๆ อีก ๕ เล่ม ซึ่งมีความสำคัญรองจาก สองคัมภีร์ข้างต้น ดังต่อไปนี้ คือ

๓. คัมภีร์โกโคซูอิ (Kogo shui)

นับแต่คัมภีร์นี้เป็นต้นไป มีความสำคัญรองจากสองคัมภีร์ช่วงต้น อิมเบ อิโนนาริ เป็นผู้แต่ง คัมภีร์โกโคซูอิ เป็นหนังสือที่อธิบายความหมายแห่งถ้อยคำและการปฏิบัติพิธีกรรมโบราณแสดงถึงความคิดเห็นของผู้แต่งเองเกี่ยวกับศาลเทพเจ้าที่อโศก และอัทสึตะ และเกี่ยวกับสถานะแห่งสกุลของผู้แต่งซึ่งสัมพันธ์กับสกุลนากาโตะมิ และฐานะแห่งสกุลนากาโตะมิ

๔. คัมภีร์มันโยชู (Munyo - shiu)

คัมภีร์ที่ประมวลบทกวีเก่าแก่ที่สุดของญี่ปุ่น ประกอบด้วยบทกวี ๔๕๐๐ บทเป็นบทนิพนธ์ของบุคคลตำแหน่งต่าง ๆ ตั้งแต่พระจักรพรรดิจนถึงชาวนา บทกวีเหล่านี้มีความสำคัญมากในการแสดงถึงความรู้สึกอันยิ่งใหญ่และความรู้สึกแบบธรรมดา ๆ ออกมาอย่างตรง ๆ ที่สำคัญคือทำให้รู้ถึงความเชื่อ ขนบประเพณี และความคิดทางศาสนาของคนสมัยโบราณ

๕. คัมภีร์ฟูโดกิ (Fudoki)

คัมภีร์นี้แสดงถึงภูมิศาสตร์ส่วนภูมิภาค ฝ่ายปกครองทำรายงานเสนอราชสำนัก เพื่อให้พระเจ้าจักรพรรดิทรงรู้นามเดิมทางภูมิศาสตร์ ความสมบูรณ์ของพื้นที่ นิทานและนิยายอันเก่าแก่ของท้องถิ่น

๖. คัมภีร์ไตโฮโรโย (Taiho - ryo)

คัมภีร์นี้มีความสำคัญเท่ากับคัมภีร์กฎหมายโบราณที่สำคัญของญี่ปุ่น ข้อความในคัมภีร์นี้ให้ประโยชน์ในการเล่าให้ทราบว่า สำนักราชการแห่งไหนนับว่ามีความสำคัญสูงสุดในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการบูชาในศาสนาชินโต

๗. คัมภีร์เยนงิชิกิ (Yengi - shiki)

คัมภีร์นี้เป็นการประมวลกฎหมายละเอียดลออเกี่ยวกับการบริหารงานของรัฐบาล เป็นคัมภีร์รวม ๕๐ เล่ม เนื้อหาว่าด้วยกฎหมายเทศบาลแห่งราชสำนักพระจักรพรรดิอย่างละเอียด เช่น กล่าวถึงพระราชพิธี มารยาทเนื่องด้วยพระราชสำนัก ข้อปฏิบัติอันเหมาะสมตลอดจนการบริหารส่วนภูมิภาค เป็นต้น ที่สำคัญคือ ๑๐ เล่มแรก ในคัมภีร์นี้กล่าวถึงกฎหมายต่าง ๆ เกี่ยวกับศาสนาชินโต จึงถือกันว่ามีค่ามากมาย ในการช่วยศึกษาศาสนา กล่าวกันว่า เมื่อประกาศใช้ประมวลกฎหมายนี้ ก็เท่ากับการให้กำเนิดศาสนาชินโตอย่างเป็นทางการเป็นลายลักษณ์อักษรตั้งแต่นั้นมา

หลักคำสอนสำคัญ

ศาสนาชินโตมีคำสอนที่สำคัญ ดังต่อไปนี้ (ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์, ๒๕๔๕, หน้า ๒๖๖-๒๖๘)

๑. คำสอนเรื่องเทพเจ้า

แนวคิดเรื่องเทพเจ้าเป็นแนวความคิดที่สำคัญ และมีอิทธิพลต่อพัฒนาการ ของศาสนาชินโตอย่างยิ่ง ในภาษาญี่ปุ่น คำที่ใช้เรียกเทพเจ้า คือ คำว่า คามิ มีความหมาย ๓ ประการ คือ ความ

บริสุทธิ์ หรือสว่างรุ่งเรือง ความสูงส่งกว่า และความแปลกประหลาด ลึกลับ น่ากลัว ซ่อนเร้น เหนือธรรมชาติ ตามทัศนะของศาสนาชินโต คามิไม่ใช่เป็นเพียงแต่มนุษย์เท่านั้น แม้แต่นก สัตว์ พืช ต้นไม้ ทะเล ภูเขา และทุกสิ่งทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นอะไรที่สมควรแก่การเกรงขามและแสดงออกถึงพลังที่พิเศษและเด่น เหล่านี้เรียกว่า “คามิ” และไม่จำเป็นที่จะต้องเด่นในด้านความมั่งคั่ง ความดี หรือความสามารถเท่านั้น สิ่งที่ร้ายกาจและสิ่งที่ประหลาดลึกลับ ซึ่งบุคคลทั่วไปเกรงกลัวก็เรียกว่าคามิ พระเจ้าจักรพรรดิที่สืบสันตวงศ์กันลงมา มนุษย์ที่สูงส่งซึ่งมีตัวอย่างอยู่มากทั้งในสมัยโบราณและสมัยปัจจุบัน สุนัขจิ้งจอก เสือ หมาป่า ลูกท้อ เพชร พลอย ล้วนเรียกว่า คามิ ทั้งสิ้น

เทพเจ้าที่สำคัญและมีชื่อเสียงในยุคเริ่มแรกมี ๒ องค์คือ

๑) อิซานากิ (Izanagi) ซึ่งแปลว่า “เพศชายผู้เชื้อเชิญ”

๒) อิซานามิ (Izanami) ซึ่งแปลว่า “เพศหญิงผู้เชื้อเชิญ”

เทพเจ้าทั้งสององค์นี้เป็นบรรพบุรุษของเทพเจ้าทั้งหมด เทพเจ้าทั้งเพศหญิงและชายมีการกระทำในลักษณะต่าง ๆ เช่น มีการเกิด การแต่งงาน การให้กำเนิดบุตรธิดา การไม่สบาย การอิจฉาริษยา การตาย การฝังศพ ฯลฯ พระจักรพรรดิของญี่ปุ่นก็มีสิทธิในการเลื่อนชั้นตำแหน่งให้แก่เทพเจ้าเหล่านี้ด้วย เทพเจ้าในศาสนาชินโตมีความประพฤติทางศีลธรรม เช่นเดียวกับของมนุษย์ เช่นเทพเจ้าบางกลุ่มเป็นเทพเจ้าที่โหด เป็นต้น

บุคลิกภาพที่น่าสนใจบางประการของเทพเจ้าบางองค์ตามที่ได้อธิบายไว้ในคัมภีร์ เช่น เทพเจ้าซุซา - โน - โว (Susa - No - Wo) มีธรรมชาติที่ชั่วร้ายมาก พฤติกรรมหยาบคาย เมื่อถึงโลกจะทำลายคันทา ทำลายคูคลอง และถลกหนังสัตว์ที่ยังเป็น ๆ เป็นต้น ดังนั้น เทพเจ้าทั้งแปดล้านจึงสั่งให้ตัดเคราและถอดเล็บมือกับเล็บเท้า และเนรเทศเทพเจ้าองค์นี้ออกไป นอกจากนี้ยังมีการนับถือศิวลึงค์กันอย่างแพร่หลาย เมื่อมาถึง ค.ศ. ๑๘๖๘ เป็นการเริ่มต้นของยุคสมัยเมจิ จึงมีการยกเลิก

๒. เทพเจ้าแห่งธรรมชาติ

ศาสนาชินโตบูชาธรรมชาติมาแต่เดิม เทพเจ้าเกือบทั้งหมดตามที่ระบุไว้ในเอกสารแต่ดั้งเดิมเป็นวัตถุหรือพลังในธรรมชาติ เทพเจ้าประจำธรรมชาติที่สำคัญมีดังนี้

๑) เทพเจ้าแห่งดวงอาทิตย์ชื่อ อะมา - เทอราสุ แปลว่า ผู้ส่องแสงแห่งสวรรค์ เป็นเทพเจ้าเพศหญิงที่สำคัญที่สุดในบรรดาเทพเจ้าประจำธรรมชาติทั้งหลาย บรรพบุรุษของ เทพเจ้าทั้งหมดได้แต่งตั้งให้เทพอะมา - เทอราสุ เป็นใหญ่เหนือเทพเจ้าทั้งปวง

๒) เทพเจ้าแห่งดวงจันทร์ชื่อ จิชิ - โยมิ เป็นเทพเจ้าเพศชายที่ได้รับการแต่งตั้งให้คอยช่วยเหลือเทพเจ้าแห่งดวงอาทิตย์ในการปกครอง

๓) เทพเจ้าแห่งดวงดาวชื่อ คากาเซ - โว

๔) เทพเจ้าแห่งพายุชื่อ ซุซา - โน - โว

๕) เทพเจ้าแห่งหมอกควันชื่อ ทา - คิริ - บิมา

๖) ภูเขา พูจิ - ยามา เป็นภูเขาที่มีผู้เคารพนับถือมากที่สุดในบรรดาภูเขาที่ศักดิ์สิทธิ์ในประเทศไทยญี่ปุ่น

๓. จริยธรรมของศาสนาชินโต

จริยธรรมของศาสนาชินโต ส่วนใหญ่เป็นประมวลหลักความประพฤติของชาวญี่ปุ่น เป็นข้อปฏิบัติของชาмуไร นักรบหรือขุนนาง โดยสรุปดังต่อไปนี้

๑) ความกล้าหาญ นับเป็นจริยธรรมข้อแรกของศาสนาชินโต โดยจะสั่งสอนเด็กตั้งแต่เยาว์วัยพอที่จะเริ่มเข้าใจได้ เมื่อเด็กเริ่มที่จะร้องไห้ บิดามารดาจะอุ้มเด็กน้อยที่ยอมแพ้ และมีความอ่อนแอ ชาวญี่ปุ่นจึงเป็นคนกล้าหาญ โดยถือว่าการตายอย่างกล้าหาญถือเป็นเกียรติสูงสุด การตายอย่างกล้าหาญดีกว่ามีชีวิตอยู่อย่างไร้เกียรติ จะเห็นได้จากการคว้านท้องตัวเองตายของพวกชาмуไร เพราะถือว่าเป็นการตายอย่างกล้าหาญ

๒) ความขลาดเป็นความชั่ว ตามคำสอนของชินโต บาปทุกอย่างไม่ว่าเล็กหรือใหญ่จะได้รับการให้อภัย ถ้าสำนึกผิด ยกเว้นการกระทำ ๒ อย่าง คือ ความขลาดและการลักขโมย

๓) ความภักดี โดยเฉพาะการจงรักภักดีต่อพระเจ้าจักรพรรดิ ต่อมาขยายออกไปถึงสมาชิกภายในครอบครัวและสังคมอีกด้วย

๔) ความสะอาด ศาสนาชินโตเคร่งครัดในความสะอาดมาก ทำให้ชาวญี่ปุ่นนิยมอาบน้ำก่อนรับประทานอาหารเย็นและก่อนทำพิธีกรรมต่าง ๆ นอกจากนี้ ชาวญี่ปุ่นยังถือว่า การอาบน้ำเป็นการพักผ่อนในเวลาว่างงาน โดยจะอาบน้ำในบ่อน้ำหรือสระน้ำ โดยแช่น้ำ ขัดถูตัวนาน ๆ และอาบน้ำรวมกันได้ การเป็นคนสกปรกนับเป็นบาป เป็นการผิดต่อเทพเจ้า เพราะเทพเจ้าเองก็รักความสะอาด การพิจารณาว่าสิ่งใดสกปรกหรือสะอาดนี้เอง ก่อให้เกิดพิธีกรรมมากมาย ซึ่งก็มีวัตถุประสงค์เพื่อจะไม่แสดงอาการลบหลู่ต่อเทพเจ้าทั้งหลาย ด้วยการพัฒนาพิธีกรรมดังกล่าว การอาบน้ำในญี่ปุ่นจึงเป็นทั้งความสะอาดและพิธีกรรมทางศาสนาดังกล่าวแล้ว

๕) การมีชีวิตแบบธรรมชาติ ศาสนาชินโตมีความเชื่อว่า ธรรมชาติมีอำนาจทางการรักษาไม่ว่าจะเป็นใบไม้หรือดอกไม้ ภูเขาหรือลำธาร เป็นต้น การเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ นอกจากเพื่อสุขภาพแล้วยังสามารถมองเห็นเทพเจ้าทำงานอยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ทางธรรมชาติเหล่านั้นด้วย ธรรมชาติทุกอย่างเป็นของดีและยุติธรรม ดังนั้น การมีชีวิตแบบธรรมชาติก็คือการมีชีวิตที่ดีและยุติธรรม ในธรรมชาติย่อมไม่มีความชั่วร้ายใด ๆ ทั้งสิ้น ความชั่วก็คือการเกินพอดี ความอยากความปรารถนาตามธรรมชาติเป็นของดี เป็นความชั่วก็ต่อเมื่อมีความอยากมากเกินไปเท่านั้น

นิภายในศาสนา

นิภายในศาสนาชินโตแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ดังนี้ (Lewis M. Hopfe, Mark R. Woodward, 2007, p.205)

๑. ชินโตแห่งรัฐ (State of Shinto)

ชินโตแห่งรัฐนี้ เรียกว่า กิกกะชินโต เป็นชินโตที่ถูกตั้งขึ้นเพื่อทำให้เกิดลัทธิชาตินิยมและความจงรักภักดีต่อชาติญี่ปุ่น แม้จะถูกก่อตั้งขึ้นเป็นสถาบันทางศาสนาสำหรับ ชนชาติญี่ปุ่น แต่ชินโตแห่งรัฐนี้ก็ไม่ได้มีหน้าที่ทางศาสนาใด ๆ รัฐบาลญี่ปุ่นให้ความสนับสนุน และได้วางข้อบังคับให้นักบวชปฏิบัติกิจให้เฉพาะแก่ราชการเท่านั้น และห้ามทำพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีฝังศพ เป็นต้น

ชินโตแห่งรัฐกลายเป็นเครื่องมือของการสนับสนุนลัทธิทางการเมืองการทหารในสงคราม ที่ประเทศญี่ปุ่นเข้าไปมีส่วนร่วมระหว่างปลายศตวรรษที่ ๑๙ จนถึงต้นศตวรรษที่ ๒๐ ศาสนาชินโตกลายเป็นส่วนหนึ่งของลัทธิทางการเมืองการทหารของญี่ปุ่นอย่างแยกไม่ออกจนกระทั่งประเทศอเมริกาซึ่งชนะสงคราม บังคับให้รัฐบาลญี่ปุ่นหยุดให้การสนับสนุนชินโตในเดือนธันวาคม ค.ศ. ๑๙๔๕ โดยเฉพาะการบังคับให้พระเจ้าจักรพรรดิประกาศพระบรมราชโองการว่า พระองค์มิใช่เทพเจ้า ตั้งแต่ปี ๑๙๔๕ ศาลเจ้าต่าง ๆ ซึ่งครั้งหนึ่งได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลญี่ปุ่นแม้จะยังคงมีอยู่ต่อไปแต่ก็ได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากประชาชนทั่วไป ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ผู้ที่เข้าไปยังศาลเจ้าต่าง ๆ ก็ลดน้อยลงและส่วนใหญ่ก็ละเลิกไป

ชินโตแห่งรัฐได้กำหนดรูปแบบของศรัทธาและพิธีกรรมตามพระบรมราชโองการประกาศในปีที่ ๑๕ แห่งจักรราชเมจิไว้ ๓ อย่าง ดังต่อไปนี้

๑) การบูชาจักรพรรดิ เป็นความเชื่อหลักซึ่งเป็นโครงสร้างที่ทำให้ประเทศชาติมั่นคง ทำให้ชาติญี่ปุ่นเป็นครอบครัวสืบสายมาจากสวรรค์สายเดียวเป็นลำดับมา โดยมีความเชื่อว่าพระจักรพรรดิคืออวตารของสุริยเทพี พระองค์เป็นศูนย์กลางระหว่างพระอาทิตย์กับพลเมือง เป็นผู้ครองอาณาจักรเป็นพระประมุขของศาสนาจักรทั้งสิ้น และเป็นนิมิตหมายแห่งความไม่สูญสลายแห่งเทพอำนาจ พระองค์คือเทพเจ้าผู้สถิตอยู่ในร่างของมนุษย์ เป็นต้น พระบรมราชโองการของสมเด็จพระจักรพรรดิคือ โองการแห่งสวรรค์

๒) การบูชาในฝ่ายราชวงศ์ เป็นรัฐพิธีเกี่ยวกับสมเด็จพระจักรพรรดิและราชวงศ์ ที่ขาดไม่ได้ ในพระราชวังจะมีศาลเจ้าตั้งอยู่ ๔ แห่ง คือ (๑) ศาลเจ้าแห่งที่หนึ่ง สร้างอุทิศแด่ สุริยเทพี เป็นสถานที่ประกอบรัฐพิธีแรกนาขวัญ จำลองมาจากศาลเจ้าอิเสะ ที่เมืองนารา ศูนย์กลางแห่งพระจักรพรรดิญี่ปุ่น เชื่อกันว่า สุริยเทพีจะเสด็จมาเป็นประธานพิธีในวันนั้น (๒) ศาลเจ้าแห่งที่สอง สร้างอุทิศแด่ดวงวิญญาณของอดีตพระจักรพรรดิ เป็นสถานที่ประกอบพิธีบูชาดวงวิญญาณของอดีตพระจักรพรรดิ (๓ - ๔) ศาลเจ้าแห่งที่สามและสี่ กำหนดเป็นสถานที่ประกอบรัฐพิธีอื่น ๆ ตามพระราชอัธยาศัยของพระจักรพรรดิที่จะทรงกำหนดเอง

๓) การบูชาในครอบครัว รัฐบาลกำหนดให้ชาวญี่ปุ่นทุกคนมีความศรัทธาในศาสนาชินโต เพื่อมีความศรัทธาในศาสนาชินโตเช่นเดียวกันหมดทั่วประเทศ ครอบครัวของชาวญี่ปุ่นทุกบ้านต้องตั้งแท่นที่บูชาในศาสนาชินโต ซึ่งจะมีศาลเจ้าเล็กๆ ที่มีเครื่องสังเวद्यต่าง ๆ ชาวญี่ปุ่นผู้เคร่งครัดในศาสนา

ตื่นนอนแต่เช้า ขำระร่างกายให้สะอาด เข้าไปนั่งหน้าแท่นบูชาโค้งคำนับ ตบมือ ๒ ครั้ง โค้งคำนับเป็นสมาธิขณะหนึ่ง เสร็จแล้วจึงออกไป ประกอบหน้าที่การงานประจำวัน

ชินโตแห่งรัฐได้มีการปรับปรุงคำสอนใหม่ให้เป็นลัทธิชาตินิยมกว้างขวางและรุนแรงออกไปเป็นระยะ จากขอบเขตแห่งโครงสร้างชาติออกไปเป็นการสร้างทวีป และจากทวีปออกไปถึงโลก

๒. ชินโตที่เป็นนิกาย (Sectarian Shinto)

เมื่อรัฐบาลญี่ปุ่นทำให้ศาสนาชินโตกลายเป็นสถาบันทางลัทธิชาตินิยมและลัทธิทางการเมืองในช่วงพัฒนาการของยุคเมย์ (Meiji era ๑๘๖๘ - ๑๙๑๑) ทำให้ชินโตที่เป็นศาสนาถูกบังคับให้มีคำสอนที่มีลักษณะเฉพาะแยกออกไปและแสวงหาความสนับสนุนของตนเอง เช่นเดียวกับศาสนาอื่น ๆ ในประเทศญี่ปุ่น เรียกว่า ชินโตที่เป็นนิกายชินโตประเภทนี้ บางครั้งเรียกว่า กโยเฮชินโต มีนิกายหลัก จำนวน ๑๓ นิกาย โดยอาจแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่มหลัก กล่าวคือ

๑) กลุ่มที่หนึ่ง เป็นนิกายดั้งเดิมที่เน้นการบูชาภูเขาที่สวยงามและมีชื่อเสียงของประเทศญี่ปุ่น

๒) กลุ่มที่สองพัฒนามาจากหลักปฏิบัติดั้งเดิมเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องภูตผีวิญญาณ และเทพเจ้าของชาวนาญี่ปุ่น หลักการพื้นฐานสำคัญของนิกายกลุ่มนี้คือการยืนยันเรื่องศรัทธา นิกายในกลุ่มนี้ เช่น นิกายเทนริเกียว (Tenrikyo) ที่แปลว่า คำสอนของเหตุผลสวรรค์ ซึ่งก่อตั้งในศตวรรษที่ ๑๙ โดยชาวนาที่ชื่อว่า นากายามะ มิชิ (๑๗๙๘ - ๑๘๗๗)

๓) กลุ่มที่สามเป็นกลุ่มที่รวบรวมนิกายต่าง ๆ ที่แตกแยกออกไปจากชินโตดั้งเดิม เมื่อผู้ปกครองญี่ปุ่นเข้าครอบครองศาลเจ้าต่าง ๆ ของชินโตในยุคเมย์และใช้ศาสนาชินโตเป็นเครื่องมือเพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง และได้ละทิ้งข้อปฏิบัติที่เป็นพื้นฐานทางศาสนา เทพนิยายและพิธีกรรมต่าง ๆ ของชินโต กลุ่มนิกายนี้จึงเน้นพัฒนาแก่นแท้ทางศาสนาเหล่านี้ขึ้นมาใหม่ ลักษณะที่โดดเด่นของนิกายนี้ คือ เน้นความบริสุทธิ์ของร่างกายโดยการอดอาหาร การควบคุมลมหายใจ การอาบน้ำในน้ำเย็นจัด การสวดมนต์และการปฏิบัติอื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกับการปฏิบัติโยคะของศาสนาฮินดู ในปัจจุบัน นิกายกลุ่มนี้เสื่อมความนิยมลงในหมู่ชาวญี่ปุ่น ในขณะที่พวกกลุ่มเทนริเกียวกลับมีความเจริญรุ่งเรือง

๓. ชินโตแห่งครอบครัว (Domestic Shinto)

ชินโตประเภทนี้เป็นรูปแบบของศาสนาชินโตที่เรียบง่ายที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านของชาวญี่ปุ่นจำนวนมาก ชินโตประเภทนี้ไม่มีกิจกรรมหรือการรวมตัวเป็นองค์การสมาคมใด ๆ แต่ก็ใกล้ชิดอยู่มากกับวัดชินโตหรือวิหารชินโต เป็นประเภทพิธีกรรมของการใช้เวทย์มนต์คาถาของชาวท้องถิ่นธรรมดา นับว่าเป็นการเข้ามาเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันของคนญี่ปุ่นอยู่มาก สัญลักษณ์สำคัญที่บ่งบอกถึงชินโตประเภทนี้คือ แท่นบูชาเทพเจ้า หรือ กามิ - ทวนะ (Kami - dana) ซึ่งพบอยู่เป็นจำนวนมากในหมู่บ้านของชาวญี่ปุ่น แท่นบูชานี้ไม่ว่าจะเป็นแท่นที่ได้รับการประดับตกแต่งหรือแท่นแบบ

เรียบง่ายแต่ก็แสดงให้เห็นถึงความสำคัญทางศาสนาที่มีต่อครอบครัวของชาวญี่ปุ่น โดยส่วนใหญ่แท่นบูชานี้จะประกอบด้วยชื่อของบรรพบุรุษของครอบครัวเพราะแสดงถึงความกตัญญูต่อบิดามารดา นอกจากนี้อาจจะมีรูปปั้นแกะสลักของเทพเจ้าซึ่งครอบครัวนั้น ๆ นับถือก็ได้ การบูชาที่แท่นบูชาในบ้านของชาวญี่ปุ่นนี้ก็จะ เป็นกิจกรรมที่ทำแบบเรียบง่าย เครื่องสังเวย เช่น ดอกไม้ โคมไฟ รูปอาหารและเครื่องดื่มต่าง ๆ อาจจะมีการเปลี่ยนวันละครั้ง วิธีปฏิบัติในการบูชาก็คือ ผู้ที่จะทำการบูชาจะต้องล้างมือของตนให้สะอาด ถวายเครื่องเช่นสังเวยและปรบมืออันเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงการติดต่อสื่อสารกับดวงวิญญาณ นอกจากนี้อาจจะมีการสวดมนต์แบบย่อ ๆ เพิ่มเติมอีกด้วย หากมีโอกาสำคัญต่าง ๆ เช่น วันหยุดประจำปี การแต่งงาน ก็จะมีการจัดพิธีเฉลิมฉลองหน้าห้องบูชา ยกเว้นพิธีทางศาสนาเช่น งานศพ ชาวญี่ปุ่นจะไม่ให้พระชินโตทำพิธีแต่จะให้พระในพุทธศาสนาทำพิธีกรรมแทน ในการรวมกันระหว่างสองศาสนานั้น ศาสนาชินโตจะมีไว้เพื่อชีวิตในปัจจุบัน ส่วนพุทธศาสนาจะมีเพื่อชีวิตหลังความตายหรือชีวิตโลกหน้า ดังนั้น นอกจากแท่นบูชาแบบชินโตแล้ว ครอบครัวชาวญี่ปุ่นจำนวนมากยังมีแท่นพุทธบูชา ที่เรียกว่า บุตสึ - ทานะ อีกอย่างหนึ่งด้วย

ศาสนสถาน

ศาสนสถานของศาสนาชินโตนั้นชาวญี่ปุ่นถือว่าเป็นที่สิงสถิตของกามิและเป็นสำหรับสวดมนต์อ่อนน้อม ถือว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ นิยมสร้างในแถบชนบท เช่น บนภูเขา น้ำตก หรือบนเกาะศาลเจ้าของญี่ปุ่นมีรูปแบบเรียบง่าย ทำด้วยไม้และกระดาษ ทางเข้ามีประตูโทริอิ ที่สร้างด้วยไม้หรือหิน ภายในศาลเจ้ามีสัญลักษณ์ของกามิคือ กระจก บางแห่งอาจจะสร้างรูปเสื่อผ้าหรือดาบ แล้วแต่ศาลเจ้านั้นจะจินตนาการ มีที่สำหรับตั้งอาหารเช่นไหว้

ศาลเจ้าที่สำคัญและมีชื่อเสียง

- ๑) ศาลเจ้าอิเซจินงู ในจังหวัดมิเอะ ศาลเจ้าประจำราชวงศ์
- ๒) ศาลเจ้าอาซุงะ
- ๓) ศาลเจ้ายะสุคุนิ
- ๔) ศาลเจ้าฟูชิมิ อินาริ ไทฉะ หรือศาลเจ้าพ่อจิ้งจอกขาว เกียวโต
- ๕) ศาลเจ้าโตโฮกุ เมืองนิกโก้

พิธีกรรมในศาสนา

พิธีกรรมทางศาสนาชินโตนั้น เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบูชา โดยแบ่งออกเป็นพิธีการบูชาในศาสนาชินโตแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ดังต่อไปนี้

๑. พิธีบูชาในศาสนา

พิธีบูชาในศาสนาชินโต คือ การไหว้เทพเจ้า พิธีการนี้ไม่มีเครื่องสังเวทที่สิ้นเปลืองมากเหมือนในศาสนาอื่น เมื่อชาวญี่ปุ่นจะออกไปไหว้เทพเจ้าจะเตรียมการแต่งตัวให้สะอาด แล้วเข้าไปโค้งคำนับ ตรงหน้าศาลเจ้าซึ่งมีมากมายหลายแห่ง โดยศาลเจ้าแต่ละแห่ง จะมีประติมากรรมที่เรียกว่า โทริ เป็นเครื่องหมาย

๒. พิธีบูชาธรรมชาติ

ชาวญี่ปุ่นถือว่าธรรมชาติต่าง ๆ บนเกาะญี่ปุ่น เป็นผลงานการสร้างสรรค์ของเทพเจ้า จึงมีฐานะควรแก่การเคารพบูชา ไม่ว่าจะเป็นมหาสมุทร แม่น้ำ ลำธาร แผ่นดิน พรรณพฤกษา ต้นไม้ ใบหญ้า สัตว์ป่า สิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติล้วนมีวิญญาณสิงสถิตอยู่ จึงเป็น สิ่งที่ควรเคารพบูชาทั้งสิ้น

๓. พิธีบูชาบุคคลสำคัญ

การบูชาที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของศาสนาชินโต ก็คือ การบูชาบุคคลที่เป็นที่เคารพสักการะ โดยแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ

๑) การบูชาวีรชน

ลักษณะที่โดดเด่นประการหนึ่งของชาวญี่ปุ่น คือ ความรักชาติและความเป็นชาตินิยม การเทิดทูนบูชาชาติ บุคคลใดก็ตามที่มีความกล้าหาญ เสียสละชีวิตเพื่อประเทศญี่ปุ่นจะได้รับการยกย่องนับถือว่าเป็นเทพเจ้าควรแก่การเคารพบูชา จะเห็นได้จากประเทศญี่ปุ่นจะมีศาลเจ้าที่สำคัญชื่อ ยาสุกุณี (Yasukuni Shrine) เป็นเหมือนที่รวมวิญญาณของวีรบุรุษและวีรสตรีที่เสียสละเพื่อประเทศญี่ปุ่น ทุกปีจะมีรัฐพิธีบูชาดวงวิญญาณผู้กล้าหาญเหล่านี้เป็นประจำ

๒) การบูชาพระจักรพรรดิ

ชาวญี่ปุ่นถือว่าองค์จักรพรรดิหรือองค์มิกาดะ (Mikado) หรือเท็นโน (Tenno) เป็นผู้สืบเชื้อสายมาจากพระอาทิตย์มาโดยไม่ขาดสาย พระจักรพรรดิของญี่ปุ่นมีฐานะเป็นหัวหน้าครอบครัวของคนทั้งชาติ ชาวญี่ปุ่นเป็นครอบครัวเดียวกันหมด ดังนั้น ชาวญี่ปุ่น จึงยกย่องเทิดทูนเคารพบูชาพระจักรพรรดิยิ่งกว่าชีวิต

๓) การบูชาบรรพบุรุษ ชาวญี่ปุ่นมีความเชื่อว่า บรรพบุรุษของชาวญี่ปุ่นคือพระอาทิตย์ เพราะ พระจักรพรรดิสืบเชื้อสายมาจากสุริยเทพเจ้า พระจักรพรรดิมีฐานะเป็นหัวหน้าครอบครัวของประชาชนชาวญี่ปุ่นทั้งชาติ จึงเป็นไปได้ที่ชาวญี่ปุ่นจะสืบเชื้อสายมาจากพระจักรพรรดิซึ่งเป็นลูกหลานของเทพเจ้าโดยสายเลือด ดังนั้น จึงมีการบูชาบรรพบุรุษของแต่ละครอบครัวและบรรพบุรุษของชนชาติญี่ปุ่นซึ่งได้แก่พระจักรพรรดิ

วันสำคัญทางศาสนา

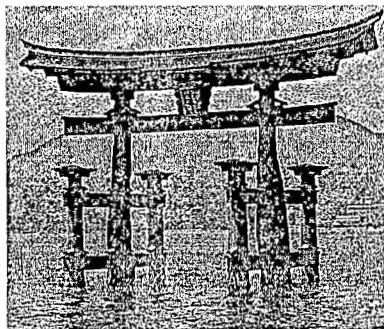
เมื่อถึงวันนักขัตฤกษ์ ชาวญี่ปุ่นจะจัดให้มีขบวนแห่ มีการบรรเลงดนตรีและเต้นรำ นักพรตมีหน้าที่ทำพิธีอ่านบทสวดเบื้องหน้าแท่นบูชาที่ศาลเจ้าเพื่อเกิดความเป็นมงคล ในชีวิตอันววยความ เป็นมงคลให้เก็บเกี่ยวให้ได้ผลดี ให้บ้านเรือนมีความสุข ให้มีผลสำเร็จในการออกรบกับข้าศึก ให้การปกครองเป็นไปด้วยดี และให้พระจักรพรรดิทรงดำรงอยู่ในราชสมบัติยั่งยืนนาน โดยมีเทศกาลที่สำคัญ ดังนี้

๑. เทศกาลปีใหม่ของชาวญี่ปุ่น ชาวญี่ปุ่นจะเฉลิมฉลองการผ่านไปของ ๑ ปีและการถึงของปีถัดไปด้วยศรัทธาแรงกล้า การเฉลิมฉลองเรียกว่า โซงทสึ ประชาชนจะประดับประดาทางเข้าบ้านด้วยกิ่งสนและพู่ระย้าที่ทำจากฟางซึ่งเป็นสัญลักษณ์การปิดเป้าสิ่งชั่วร้ายและยังมีการเดินทางไปยังศาลเจ้าเพื่อขอพรให้โชคดียิ่งด้วย

๒. เทศกาลตุ๊กตา วันที่ ๓ มีนาคม เป็นวันรื่นเริงของเด็กหญิง มีการแต่งตัวตุ๊กตาอย่างสวยงามด้วยชุดสมัยโบราณ ครอบครัวที่มีลูกสาวเลี้ยงฉลองเป็นการให้ความสำคัญแก่เพศหญิง

๓. เทศกาลประจำท้องถิ่น เช่น เทศกาลกิออน ในโตเกียวและเทศกาล โอะคุนจิ ในเมืองนางาซากิ ด้วยการจัดขบวนแห่สีสันตระการตาพร้อมกับรถแห่โห่พารตกแต่งสวยงามเพื่ออัญเชิญและเฝ้าเทพเจ้าถวายอาหารและติดต่อกับเทพเจ้า

สัญลักษณ์ของศาสนา

แหล่งที่มา : ภาพสัญลักษณ์ <http://www.crs.mahidol.ac.th/thai/shinto00.htm>

ศาสนาชินโตมีสัญลักษณ์ ๒ อย่าง ซึ่งพอจะให้เราว่าเป็นศาสนาชินโตได้ในบางกรณีดังต่อไปนี้คือ

๑) โทริ ได้แก่ ประตูที่มีเสาไม้ ๒ เสา ข้างบนมีคานไม้ ๒ อันวางอยู่ ถือกันว่าเป็นประตูลิขิตก่อนเข้าสู่ศาลเจ้า เป็นเครื่องหมายการเข้าสู่บริเวณศาลเจ้าของศาสนาชินโต

๒) กระจก ซึ่งมีรูปลายดอกไม้

นอกจากสัญลักษณ์ ๒ อย่างข้างต้นนั้นแล้ว ยังมีสัญลักษณ์ที่มีมาแต่โบราณเป็นสมบัติสืบทอดกันมากับราชบัลลังก์แห่งพระจักรพรรดิและมีความหมายทางคุณธรรม น่าจะเป็นสัญลักษณ์ที่สมบูรณ์กว่า ในภาษาญี่ปุ่นว่า ซานชูโน - ซิงกิ ได้แก่ สมบัติ ๓ ประการ คือ

๑) กระจก เรียกว่า ยตะ โน กาคามิ เป็นเครื่องหมายแห่งปัญญา ตามประวัติกล่าวไว้ว่า สุริยเทพี อมะเตระสุ โอมิคมิ ได้มอบให้หลานชื่อ นินิคิโน มิโกโตะ มาปกครองเกาะญี่ปุ่น ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ ณ ศาลเจ้าอิเสะ ส่วนกระจกจำลองเก็บไว้ที่พระราชวังของ พระเจ้าจักรพรรดิ

๒) ดาบ เรียกว่า กุสะ นาจิ โน ซึรุคิ เป็นเครื่องหมายแห่งความกล้าหาญ ในฐานะเป็นการปรากฏแห่งเทพเจ้า ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่ศาลเจ้าอิทสึตะ ส่วนดาบจำลองเก็บไว้ที่พระราชวังของพระเจ้าจักรพรรดิ

๓) รัตนมณี เรียกว่า ยาสะกะนิ โน มาคะ ตามะ เป็นสัญลักษณ์แห่งการบำเพ็ญประโยชน์ ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ประจำ ณ พระราชวังแห่งพระจักรพรรดิ

สรุปแล้วสมบัติทั้ง ๓ นี้ก็เป็นสัญลักษณ์ทางคุณธรรมสำคัญในศาสนาชินโต กล่าวคือ ปัญญา ความกล้าหาญ และการบำเพ็ญประโยชน์ นั่นเอง

ฐานะปัจจุบันของศาสนา

เมื่อญี่ปุ่นแพ้สงครามโลกครั้งที่ ๒ ศาสนาชินโตแห่งรัฐถูกยุบเลิกไป ไม่มีการบังคับให้เคารพบูชาเทพเจ้า และไม่ได้นับถือพระเจ้าจักรพรรดิว่าเป็นเทพเจ้าอีกต่อไป แต่คนญี่ปุ่นที่เคยบูชาเทพเจ้าและบรรพบุรุษก็ยังคงกระทำอยู่ต่อไป (จินดา จันท์แก้ว, ๒๕๓๒, หน้า ๑๑๓-๑๑๔)

ในยุคปัจจุบัน แม้คนญี่ปุ่นจะได้รับเสรีภาพในการนับถือศาสนาอื่น ๆ มากขึ้น ก็ตาม แต่ศาสนาชินโตก็ยังคงมีอยู่ในฐานะสัญลักษณ์ทางศาสนาของชาวญี่ปุ่น ชินโตแต่ละนิกายก็พยายามตอบสนองความศรัทธาของประชาชนในรูปแบบต่าง ๆ กัน จนแตกแยกออกเป็นนิกายต่าง ๆ ถึง ๓๗๗ นิกาย ในนิกายเหล่านั้นก็มีลักษณะผสมผสานกับพุทธศาสนาจำนวน ๑๔๐ นิกาย ที่มีลักษณะเป็นชินโตแท้ ๆ จำนวน ๑๔๒ นิกาย นอกนั้นก็ยังมีแนวโน้มผสมผสานแบบคริสต์และอื่น ๆ บ้าง ซึ่งก็แตกแขนงออกมาจากพุทธศาสนา ชินโตและศาสนาคริสต์ในประเทศญี่ปุ่นนั่นเอง และประมาณ ๒๙ นิกายที่สามารถกล่าวได้ว่าเป็น ศาสนาใหม่ นอกเหนือจากนิกายที่ได้รับอิทธิพลของพุทธศาสนาในกลุ่มศาสนาใหม่แล้ว นิกายเทนริเกียว ซึ่งเป็นนิกายของศาสนาชินโตตั้งแต่สมัยเมจิ ก็มีการพัฒนาเจริญรุ่งเรืองอย่างกว้างขวาง นอกจากนี้ ยังมีนิกายโอโมโตะเกียว ซึ่งพัฒนาขึ้นเมื่อต้นศตวรรษนี้ ก็ยังคงมีอิทธิพลโดยเฉพาะนิกายย่อยของกลุ่มนิกายนี้ เช่นนิกายเซไก กยูเซอิเกียว เป็นต้น

อาจกล่าวได้ว่า ในยุคปัจจุบัน ศาสนาชินโตมีความสำคัญน้อยลงมาก เพราะมีการแตกแขนงออกไปเป็นนิกายย่อยต่าง ๆ มากมาย จึงทำให้มีอิทธิพลต่อชาวญี่ปุ่นน้อยลง นอกจากนี้ ชาวญี่ปุ่นจำนวนไม่น้อยได้หันไปนับถือพุทธศาสนา โดยเฉพาะพุทธศาสนานิกายเซน ที่กลับมามีอิทธิพล

ต่อชาวญี่ปุ่น มากกว่าศาสนาซินโต แม้ชาวญี่ปุ่นจะหันมานับถือพุทธศาสนา ก็ยังไม่ยอมเลิกนับถือศาสนาซินโต เพราะการนับถือศาสนาซินโต เป็นการรักษาความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติไว้ ส่วนที่นับถือพุทธศาสนาก็เพื่อตอบสนองความสนใจในโลกหน้าและเพื่อสร้างคนให้เป็นคนดี ควรค่าแก่ความเป็นพลเมืองดีของชาติ หรือนับถือศาสนาซินโตเพื่อความเป็นบ้าน และการนับถือพุทธศาสนาเพื่อความเป็นเมือง หรือการนับถือศาสนาซินโตเพื่อชาตินี้ ส่วนการนับถือพุทธศาสนาเพื่อชาติหน้า

สรุปท้ายบท

ศาสนาซินโต เป็นศาสนาประเภทพหุเทวนิยม นับถือเทพเจ้ามากมาย เป็นศาสนาที่บูชาบรรพบุรุษและพระเจ้าจักรพรรดิ เป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญต่อธรรมชาติ ความสะอาด ความกล้าหาญและความขยันหมั่นเพียร จุดหมายสูงสุดคือตายแล้วเกิดเป็นเทพเจ้า ชีวิตชาตินี้มีชาติเดียว ส่วนการที่จะเป็นเทพเจ้าได้ก็โดยการบูชาและภักดีต่อเทพเจ้า

คำถามประจำบทที่ ๘

๑. ศาสนาซินโตนั้นกำเนิดมาจากสาเหตุใด อธิบาย
๒. เพราะเหตุใด ศาสนาซินโตจึงมีอิทธิพลครอบคลุมวิถีชีวิตของชาวญี่ปุ่นตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย อธิบายตามความเข้าใจ
๓. จงอธิบายคัมภีร์ที่สำคัญของศาสนาซินโตมาพอเข้าใจ
๔. จงอธิบายหลักคำสอนที่สำคัญของศาสนาซินโต นิสิตคิดว่าหลักคำสอนใด สามารถนำมาประยุกต์ใช้ชีวิตประจำวันได้ อย่างไร
๕. จงอธิบายความแตกต่างระหว่างนิกายต่าง ๆ ของศาสนาซินโต มาพอเข้าใจ
๖. จงยกตัวอย่างพิธีกรรมที่สำคัญของศาสนาซินโตมา ๓ ตัวอย่าง นิสิตเห็นด้วยกับพิธีกรรมนั้นหรือไม่ อย่างไร
๗. เหตุใด จึงให้ โทริ เป็นสัญลักษณ์ของศาสนาซินโต อธิบาย
๘. จงอธิบายความหมายแห่งสัญลักษณ์ของศาสนาซินโตมา พอเข้าใจ
๙. นิสิตเห็นด้วยกับคำกล่าวที่ว่า “ผู้พูดความจริง จะไม่มีอันตราย ผู้พูดความเท็จจะพบหายนะแน่นอน” หรือไม่ เพราะเหตุใด
๑๐. จงเขียนผังความคิด (Mind Map) สรุปเนื้อหาของศาสนาซินโตตามที่ได้ศึกษามา

บทที่ ๙
ศาสนาพุทธ

ขอบเขตเนื้อหา

๑. ประวัติศาสนา
๒. ประวัติศาสดา
๓. คัมภีร์ และหลักคำสอน
๔. นิกายในศาสนา
๕. ผู้สืบทอดศาสนา
๖. ศาสนสถาน
๗. พิธีกรรมในศาสนา
๘. วันสำคัญทางศาสนา
๙. สัญลักษณ์ทางศาสนา
๑๐. ฐานะปัจจุบันของศาสนา

แนวคิด

๑. พุทธศาสนาก่อตั้งขึ้นโดยเจ้าชายสิทธัตถะหรือพระพุทธเจ้าเมื่อ ๒๕๕๖ ปีมาแล้ว เป็นศาสนาประเภทอเทวนิยม ซึ่งไม่เน้นความสำคัญของพระเจ้า ไม่มีคำสอนเรื่องพระเจ้าสร้างโลก ควบคุมโลก หรือพระเจ้าเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิต
๒. ศาสดาของพุทธศาสนา คือ พระพุทธเจ้า โดยมีพระนามเดิมก่อน การตรัสรู้เป็น พระพุทธเจ้าว่า เจ้าชายสิทธัตถะ ทรงประสูติเมื่อวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ก่อน พุทธศักราช ๘๐ ปี
๓. คัมภีร์ของพุทธศาสนา เรียกว่า พระไตรปิฎก ประกอบด้วย คัมภีร์พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก
๔. พิธีกรรมของพุทธศาสนา แบ่งออกเป็นพิธีกรรมที่เป็นกุศลพิธี บุญพิธี ทานพิธี
๕. สัญลักษณ์ของพุทธศาสนา ได้แก่ พระพุทธรูป ธรรมจักร ต้นโพธิ์และ รอยพระพุทธ

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้นิสิตมองเห็นภาพรวมประเด็นที่เป็นสาระสำคัญทางศาสนาของ ศาสนาพุทธได้อย่างสมบูรณ์

๒. เพื่อให้นิสิตเข้าใจและสามารถอธิบายเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของศาสนา ประวัติศาสดา คัมภีร์สำคัญในศาสนา หลักคำสอนที่สำคัญในศาสนา หลักความเชื่อและจุดหมายสูงสุดของศาสนาพุทธได้อย่างถูกต้อง

๓. เพื่อให้นิสิตเข้าใจและสามารถอธิบายเกี่ยวกับพิธีกรรมที่สำคัญทางศาสนา สัญลักษณ์ของศาสนา ฐานะปัจจุบันของศาสนาพุทธ ได้อย่างถูกต้อง

ประวัติศาสตร์

ก่อนพุทธกาล ระบบสังคมของชาวอินเดีย หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าชาวชมพูทวีป เป็นระบบศักดินา แบ่งชนชั้นของคนออกเป็น ๔ ระดับที่เรียกว่า วรรณะ ตามหน้าที่ของคนในวรรณะนั้น ๆ คือ วรรณะกษัตริย์เป็นผู้ปกครองและเป็นนักรบ วรรณะพราหมณ์เป็นผู้สอน พระเวทและประกอบพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์ วรรณะแพศย์เป็นผู้ประกอบอาชีพทั่วไป และวรรณะศูทร เป็นวรรณะต่ำ ประกอบอาชีพรับใช้คนในวรรณะที่สูงกว่าตน นอกจากนั้นยังมีพวกนอกวรรณะ คือ พวกจัณฑาล หากวรรณะสูงแต่งงานกับวรรณะต่ำ หรือวรรณะต่ำแต่งงานข้ามวรรณะกันเอง เช่น แพศย์แต่งงานกับศูทร บุตรที่เกิดจะถูกจัดเป็นอยู่ในพวกจัณฑาล หรือไม่มีวรรณะ พวกศูทรและพวกจัณฑาล มักถูกคนในวรรณะอื่นถูกเหยียดหยามและตั้งข้อรังเกียจ โดยเฉพาะพวกจัณฑาลไม่มีโอกาสศึกษาคัมภีร์พระเวทและไม่มีโอกาสเข้าถึงพระผู้เป็นเจ้าของได้ แต่ถ้าวรรณะสูงแต่งงานข้ามวรรณะกัน เช่น วรรณะพราหมณ์กับวรรณะกษัตริย์ บุตรที่เกิดมาไม่ถือว่าเป็นจัณฑาล เนื่องจากเป็นวรรณะในระดับสูง จึงไม่ถูกรังเกียจเหมือนกับวรรณะต่ำอื่น ๆ

ความเชื่อทางศาสนาในสมัยก่อนและสมัยพุทธกาล ชาวอินเดียส่วนใหญ่นับถือศาสนาพราหมณ์ และให้ความเคารพยำเกรงต่อพวกวรรณะพราหมณ์เป็นอย่างยิ่ง โดยถือว่าพวกพราหมณ์เป็นผู้แทนของพระผู้เป็นเจ้าของในการเผยแผ่สัจธรรมคำสอนของพระผู้เป็นเจ้าของ พระผู้เป็นเจ้าของชาวอินเดียในยุคนี้นี้ คือ พระพรหม เป็นผู้สร้างโลกและมนุษย์ มีอำนาจสูงสุดเหนือทุกสิ่งทุกอย่าง ชีวิตมนุษย์ตกอยู่ในอำนาจของพระพรหม ที่นิยมเรียกว่า พรหมลิขิต ชะตาชีวิตของมนุษย์จะยากดีมีจนหรือประสบโชคดีหรือเคราะห์ก็ล้วนเกิดจากพระพรหมบันดาลให้เป็นไปทั้งสิ้น ดังนั้น หน้าที่ของมนุษย์จึงต้องบูชา บวงสรวงและอ่อนน้อมต่ออำนาจ พระพรหมซึ่งเป็นเทพเจ้าสูงสุดและเทพเจ้าอื่น ๆ ตามที่ระบุไว้ในคัมภีร์พระเวทอีกด้วย (ภัทรพร สิริกาญจน และ, ๒๕๔๖, หน้า ๒๗-๒๘)

ในยุคก่อนการอุบัติขึ้นของพระพุทธศาสนานั้น ชาวอินเดียมีทัศนะเกี่ยวกับชีวิตเป็น ๒ แนวทาง คือ

๑) พวกที่เชื่อว่า ตายแล้วต้องเกิดอีก เพราะมีตัวตนหรือที่เรียกว่า อาตมัน ที่เที่ยงแท้ แม้ร่างกายจะตายไป แต่ตัวอาตมันหาได้ตายไปตามร่างกายไม่ ต้องเวียนว่ายตายเกิดอย่างไม่มีที่สิ้นสุด จนกว่าจะบรรลุถึงความหลุดพ้น คือ การเข้าไปรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับพระเจ้าสูงสุดที่เรียกว่า พรหมตามันหรือพรหมัน มนุษย์จึงควรทำความดีตามหลักคำสอนในศาสนาเพื่อบังเกิดในภพภูมิที่ดี จนกระทั่งเข้าสู่ความหลุดพ้นดังกล่าว กลุ่มที่มีความคิดเห็นเช่นนี้ เรียกว่า สัสตติภูมิ กลุ่มนี้ได้แก่ศาสนาพราหมณ์ พวกฤาษีหรือนักพรตอื่น ๆ โดยเฉพาะศาสนาเซนที่มุ่งการทรมานตนเพื่อให้หลุดพ้นจากกิเลส ในธรรมจักรกับปวัตตนสูตร พระพุทธเจ้าเรียกวิธีการเช่นนี้ว่า อตตกิลมถานุโยค เป็นสิ่งที่ประกอบด้วยความทุกข์ ไม่ประเสริฐและไม่ประกอบด้วยประโยชน์ เป็นสิ่งที่ควรเว้น

๒) พวกที่เชื่อว่า ตายแล้วสูญสิ้นทุกอย่าง ไม่มีอะไรเหลืออยู่ ร่างกายแตกสลาย จิตก็แตกดับไปด้วย ไม่มีวิญญาณอมตะ ไม่มีสิ่งที่เรียกว่าตัวตนหรืออาตมันอีกต่อไป คนกลุ่มนี้มักเน้นการเสพวัตถุเพื่อให้ตนมีความสุขในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ โดยไม่ต้องคิดถึงโลกหน้า สวรรค์ นรก ภพภูมิที่สัสต์จะไปเกิดอื่น ๆ หรือพระเจ้าสูงสุด เพราะสิ่งเหล่านั้นไม่มีอยู่จริง เนื่องจากไม่สามารถพิสูจน์ทดสอบได้ด้วยประสาทสัมผัส การทำความดีความชั่วไม่มีผลอะไร ความดีคือ การได้เสพสุขทางกายเท่านั้น ความชั่วคือการทำให้ตนเองเป็นทุกข์โดยการทรมาณตนให้ลำบาก ตามหลักการศาสนาพราหมณ์ หรือศาสนาอื่น ๆ ที่เน้นสอนเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด กลุ่มที่มีความเห็นเช่นนี้เรียกว่า อัจฉลิกปฏิญญิก กลุ่มนี้ได้แก่ พวกจารวาก ในธรรมจักรกัปปวัตตนสูตร พระพุทธเจ้าเรียกวิธีการเช่นนี้ว่า กามสุขัลลิกานุโยค คือ พวกบำรุงบำเรอตนเองด้วยกาม เป็นสิ่งที่เลวทราม ไม่ประเสริฐและไม่ประกอบด้วยประโยชน์ เป็นสิ่งที่ควรเว้น

พุทธศาสนาก่อตั้งขึ้นโดยเจ้าชายสิทธัตถะหรือพระพุทธเจ้าเมื่อ ๒๕๕๖ ปีมาแล้ว นับตั้งแต่พระองค์ทรงตรัสรู้และประกาศธรรมที่แท้จริงต่อชาวโลกทั่วไป เป็นศาสนาประเภทอเทวนิยม ซึ่งไม่เน้นความสำคัญของพระเจ้ายกกับเทพเจ้า ไม่มีคำสอนเรื่องพระเจ้าสร้างโลก ควบคุมโลก หรือพระเจ้าเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิต แม้ในคำสอนจะพบการกล่าวถึงเทพต่างๆ แต่ก็มีได้แสดงบทบาทและอิทธิพลของเทพเหล่านั้นเหนือชีวิตมนุษย์ ทั้งมนุษย์และเทพเจ้ายังคงอยู่ภายใต้แห่งกฎกรรมเช่นเดียวกัน จึงไม่มีใครมีอำนาจเหนือใครได้อย่างแท้จริง หากมนุษย์หรือเทวดาทำดียอมได้ดี ทำชั่วยอมได้ชั่ว เป็นกฎเกณฑ์ตายตัว

คำว่า พุทธศาสนา มาจากคำว่า พุทฺธ แปลว่า ผู้รู้ ผู้ตื่น จากความลุ่มหลงเพราะอำนาจของกิเลส หรือ ผู้เบิกบาน เพราะไม่มีกิเลสในใจ กล่าวคือ บุคคลผู้รู้จริง ผสมกับคำว่า ศาสนา (ภาษาบาลีคือ สาสน) แปลว่า คำสั่งสอน รวมความแล้วหมายถึง คำสอนของผู้รู้จริง ที่เรียกว่า พระพุทธเจ้า

คำว่า พระพุทธเจ้า ไม่ใช่ชื่อเฉพาะของพระศาสดา แต่เป็นสมณนามที่ใช้หมายถึง บุคคลผู้ไม่มีกิเลสที่ทำให้ลุ่มหลงเปรียบเหมือนบุคคลผู้ตื่นและมีปัญญารู้แจ้งความเป็นจริงแล้ว ดังนั้น เจ้าชายสิทธัตถะเมื่อตรัสรู้และค้นพบความจริงของโลกและชีวิต จึงได้สมณนามว่า พระพุทธเจ้า

พุทธศาสนาเกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมแก่ปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้กรุงพาราณสี แคว้นกาสิ (ปัจจุบันคือ สารนาถ ในรัฐอุตตรประเทศ ประเทศอินเดีย) กล่าวได้ว่าพุทธศาสนาเกิดขึ้นในบรรยากาศที่มีลัทธิความเชื่ออื่น ๆ แพร่หลายอยู่แล้ว

นักวิชาการมีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับการเกิดขึ้นของพุทธศาสนาแตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

๑) นักวิชาการฝ่ายที่มีทัศนะว่า พุทธศาสนาพัฒนาการมาจากศาสนาพราหมณ์ เพราะพระพุทธเจ้าเคยศึกษาคัมภีร์พระเวทและการบำเพ็ญเพียรทางจิตจากท่านอาหารดาบสและอุทกดาบส ซึ่งเป็นคณาจารย์ในศาสนาพราหมณ์ ทำให้มองเห็นข้อบกพร่องในหลักคำสอน และแนวปฏิบัติในศาสนาพราหมณ์ จึงทรงแก้ไขปรับปรุงและปฏิรูปให้เป็นหลักคำสอนของพระองค์ เช่น การปฏิเสธ

ระบบวรรณะ ปฏิสถาอำนาจของเทพเจ้า เป็นต้น แต่คำสอนหลัก ๆ เช่น กรรม นิพพาน เหล่านี้ก็มีปรากฏในศาสนาพราหมณ์ แต่มีการอธิบายคนละอย่าง ดังนั้น พระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าทำให้ศาสนาพราหมณ์สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เนื่องจากธรรมที่พระองค์ตรัสสอนทำให้ชาวอินเดียในยุคนั้นมีความเชื่อมั่นศรัทธาพระผู้เป็นเจ้าของเจ้าแพร่หลาย มากขึ้น และพระสาวกองค์สำคัญ ๆ ก็เป็นพราหมณ์ทั้งสิ้น

๒) นักวิชาการฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับทัศนะข้างต้นนั้น ให้ความเห็นว่า พุทธศาสนามีหลักคำสอนที่แตกต่างจากศาสนาพราหมณ์อย่างสิ้นเชิง พุทธศาสนาเกิดขึ้นเพราะพระพุทธเจ้าทรงไม่เห็นด้วยกับหลักคำสอนและวิธีการในศาสนาพราหมณ์ พระองค์ทรงมิได้มองเห็นข้อบกพร่องและคิดปรับปรุงขึ้นมาเป็นคำสอนของพระองค์เท่านั้น แต่ยังทรงคัดค้านและติเตียนอีกด้วย เช่น ทรงติเตียนการบูชาวิญญาณในศาสนาพราหมณ์ และทรงเน้นหนักความเมตตากรุณาต่อสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ตลอดจนทรงอนุญาตให้ทุกคนทุกวรรณะเข้าอุปสมบทได้อย่างเท่าเทียมกันในพุทธศาสนา เป็นต้น

ทัศนะเกี่ยวกับการเกิดขึ้นของพระพุทธศาสนาดังกล่าวข้างต้น ยังไม่สามารถหา ข้อยุติได้ต่างฝ่ายต่างก็ยืนยันว่าทัศนะของตนเองถูกต้อง

ประวัติศาสดา

ก่อนการตรัสรู้พระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า เจ้าชายสิทธัตถะ ประสูติ ณ ลุมพินี อยู่ตรงชายเขตรหว่างกรุงกบิลพัสดุ์และกรุงเทวทหะ ปัจจุบันอยู่ในเขตประเทศเนปาล เจ้าชายสิทธัตถะประสูติเมื่อวันเพ็ญเดือน ๖ ก่อนพุทธศักราช ๘๐ ปี พระราชมารดาคือ พระนางสิริมหามายา พระราชบิดาคือพระเจ้าสุทโธทนะแห่งกรุงกบิลพัสดุ์ หลังจากที่พระกุมารประสูติได้ ๕ วัน พระเจ้าสุทโธทนะโปรดให้มีพิธีชานพระนามพระราชโอรสว่า เจ้าชายสิทธัตถะ อันมีความหมายว่า “ประสบความสำเร็จสมความปรารถนา” ในพิธีนี้ได้มีพราหมณ์ท่านหนึ่งชื่อว่า โภณทัณณะ ได้ทำนายว่า เจ้าชายสิทธัตถะจะต้องทรงออกผนวชอย่างแน่นอนและจะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะมีพระชนมายุได้ ๗ วัน พระนางสิริมหามายาก็เสด็จสวรรคต เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะทรงเจริญวัยขึ้นได้ทรงศึกษาศิลปวิทยาการกับอาจารย์วิศวามิตร ทรงประสบความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียนเป็นอย่างดีเมื่อพระชนมายุได้ ๑๖ พรรษา ได้ทรงอภิเษกสมรสกับพระนางยโสธรา หรือพระนางพิมพา เจ้าชายสิทธัตถะทรงพระเกษมสำราญ ปราศจากความทุกข์ทั้งปวง จนพระชนมายุได้ ๒๙ พรรษา ก็ทรงมีพระราชโอรสพระองค์หนึ่ง คือ พระราหุล

เจ้าชายสิทธัตถะได้ทรงเสด็จประพาสอุทยานและทอดพระเนตรเห็นคนแก่ คนเจ็บ คนตาย ทำให้พระองค์สลดสังเวชในความเปลี่ยนแปลงไม่แน่นอนของชีวิต และความสงบเยือกเย็นและทำที่อันเปี่ยมไปด้วยความสุขของนักบวชทำให้พระองค์รู้สึกเลื่อมใสชื่นชม จึงทรงตัดสินใจพระทัยที่จะเสด็จออกบรรพชาในคืนนั้น เจ้าชายสิทธัตถะได้เสด็จออกจากพระราชวังไป โดยมีนายฉันทะเป็นสารถี ทรงเข้า

ศึกษาในสำนักของอาหารดาบสและอุทกดาบส จนจบแต่ก็ยังมีได้พบทางพันทุกข์ และทรงเดินทางไปบำเพ็ญเพียรด้วยพระองค์เอง ณ ตำบลอรุเวลา เสนานิคม ในแคว้นมคธ โดยทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาวิธีแรก ทรงกตพระหนต์ (พิน) ด้วยพระหนต์ กตพระตาลุ (เพดานปาก) ด้วยพระชีวหา (ลิ้น) ทำให้ลมหายใจเดินไม่สะดวก เกิดความทุกข์ทรมาน แต่ก็ไม่ทรงพบทางพันทุกข์ จึงทรงเปลี่ยนมาใช้วิธีที่สองได้แก่ ทรงผ่อนลมหายใจเข้าออกแต่เพียงเล็กน้อยเมื่อหายใจไม่พอจึงทำให้เกิดหุ้อ ตาลาย ทรงปวดพระเศียรและเสียดพระอุทร แต่วิธีนี้ก็มิได้ทรงพบทางพันทุกข์ จึงทรงเปลี่ยนมาใช้วิธีที่สาม การกำจัดอาหาร ทรงลดอาหารลงจนเหลือการเสวยข้าวเพียงวันละ ๑ เม็ด เมื่อทรงเห็นว่าวิธีที่สามไม่อาจนำไปสู่ความพันทุกข์ได้ จึงทรงเลิกทรมานพระองค์

ประสบการณ์ทรมานตนที่ผ่านมามีทำให้เจ้าชายสิทธัตถะทรงระลึกได้ว่า การทำสิ่งใดก็ตามหากตั้งเกินไปหรือหย่อนเกินไปย่อมไม่นำไปสู่ความสำเร็จ พระองค์จึงเลือกทางสายกลางที่ไม่ตั้งหรือหย่อนจนเกินไป และสามารถนำไปสู่ความพันทุกข์ได้ ในที่สุดก็ตรัสรู้ธรรมอันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา คือ อริยสัจ ๔ ทรงมองเห็นสภาพความทุกข์ เหตุแห่งความทุกข์ ความดับทุกข์ และทางอันนำไปสู่ความดับทุกข์ พระองค์ได้เสด็จไปแสดงธรรมจักกัปปวัตตนสูตรโปรดพวกปัจจุวัคคีย์ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ในวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาโปรดชนทั้งหลายเป็นเวลานานถึง ๔๕ ปี และในปีสุดท้ายของการประกาศพระศาสนา พระพุทธเจ้าและพระสาวกได้เดินทางไปพักที่ป่ามะม่วงของนายจุนทะ นายจุนทะนำสุกรมัททวะมาถวาย เมื่อฉันแล้วก็ทรงอาพาธอย่างหนัก และตรัสปัจฉิมโอวาทหรือคำสอนครั้งสุดท้ายก่อนเสด็จปรินิพพานแก่พุทธบริษัททั้งฝ่ายบรรพชิตและฝ่ายฆราวาสเรื่อง ความไม่ประมาท iva สัจจารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา ท่านทั้งหลายจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อม พระธรรมข้อนี้ทรงแสดงเพื่อให้พุทธบริษัทได้ตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงไม่แน่นอนในสิ่งทั้งหลายเพื่อจะดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างไม่ประมาท ไม่หลงผิดจนตกเป็นทาสของกิเลสตัณหาอันนำไปสู่ความทุกข์ในที่สุด เมื่อวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ พระพุทธเจ้าได้เสด็จดับขันธปรินิพพานที่เมืองกุสินารา ขณะมีพระชนมายุ ๘๐ พรรษาบริบูรณ์ (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช, ๒๕๕๐, หน้า ๑-๒)

คัมภีร์ และหลักคำสอน

คำสอนของพระพุทธเจ้าเดิมเรียกว่า “ธรรมวินัย” มิได้แยกเป็นปิฎก ต่อมาเมื่อสังคายนาครั้งที่ ๓ พระธรรมวินัยได้ถูกแบ่งแยกออกเป็น ๓ ปิฎก เรียกพระไตรปิฎก เป็นคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาที่ประมวลเรื่องราวของบุคคลต่าง ๆ ได้แก่ พระพุทธเจ้า สาวกทั้งหลาย ประกอบด้วย ภิกษุ ภิกษุณี และผู้เกี่ยวข้อง พุทธศาสนนิทานและหลักธรรมคำสอน

เรื่องราวและข้อความต่าง ๆ ในพระไตรปิฎกแต่แรกคือในพุทธกาล มิได้รวบรวมจัดเป็นหมวดหมู่ดังที่ปรากฏอย่างที่เป็นการรวบรวมจัดระเบียบให้เป็นรูปพระไตรปิฎกมีขึ้นในคราวที่มีการ

สังคายนาคั้งแรก ที่ถ้ำสัตตบรรณคูหา ข้างเขาเวภารบรรพตใกล้กรุงราชคฤห์ หลังจากที่พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานล่วงแล้ว ๓ เดือน

พระไตรปิฎกที่ได้รับการสังคายนาจัดระเบียบเป็นหมวดหมู่ชัดเจนในการสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ ๓ แต่ยังไม่ปรากฏในรูปของคัมภีร์มุขปาฐะ คือ ท่องบ่นจนจำกันได้โดยไม่ต้องบันทึกลงเป็นหนังสือ

พระไตรปิฎกมาปรากฏในรูปแบบของคัมภีร์ลายลักษณ์เป็นครั้งแรกในคราวที่มีการสังคายนาในประเทศลังกา เป็นครั้งที่ ๒ ในรัชสมัยพระเจ้าวิภูคามณोधัย การสังคายนาครั้งนี้กระทำที่อาโลกเลนสถาน ณ มตเลขนบท เกาะสิงหล โดยมีพระรักขิตมหาเถระเป็นประธาน ภาษาที่ใช้บันทึกพระไตรปิฎก ได้แก่ ภาษาบาลี

ในปี พ.ศ. ๒๐๒๐ พระเจ้าติโลกราชแห่งอาณาจักรล้านนา ได้อาราธนาพระภิกษุผู้มีความรู้ในพระไตรปิฎกเป็นจำนวนมาก มีพระธรรมทินเป็นประธานให้ชำระอักษรพระไตรปิฎกและอักษรที่ใช้ในการชำระครั้งนั้นเป็นอักษรไทยล้านนา

ในปี พ.ศ. ๒๓๓๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้โปรดให้มีการสังคายนาชำระพระไตรปิฎกและจารึกลงใบลานด้วยตัวอักษรขอม

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.๕) ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการชำระพระไตรปิฎกเปลี่ยนแปลงตัวอักษรขอมเป็นตัวอักษรไทยและได้มีการจัดพิมพ์เป็นเล่ม โดยเริ่มดำเนินการตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๑ และแล้วเสร็จในปี พ.ศ. ๒๔๓๖

การแปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทยได้เริ่มดำเนินการในปี พ.ศ. ๒๔๘๓ และได้แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ (ภัทรพร สิริกาญจน และคณะ, ๒๕๔๖, หน้า ๔๑-๔๕)

๑. แปลโดยอรรถตามความในบาลีพระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ สำหรับพิมพ์เป็นเล่มสมุด เรียกว่า “พระไตรปิฎกภาษาไทย”

๒. แปลโดยสำนวนเทศนาสำหรับพิมพ์ลงในใบลานเป็นคัมภีร์เทศนาเรียกว่า “พระไตรปิฎกเทศนาฉบับหลวง”

พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยได้แปลเสร็จเรียบร้อยและจัดพิมพ์เป็นเล่มสมบูรณ์เป็นครั้งแรกในงานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐

พระไตรปิฎก มี ๔๕ เล่ม แบ่งออกเป็น ๓ หมวด คือ

พระวินัยปิฎก   ได้แก่ เล่มที่ ๑ - ๘

พระสุตตันตปิฎก   ได้แก่ เล่มที่ ๙ - ๓๓

พระอภิธรรมปิฎก   ได้แก่ เล่มที่ ๓๔ - ๔๕

ก. พระวินัยปิฎก หมวดที่ว่าด้วยศีลของภิกษุและภิกษุ จำแนกออกเป็น ๕ หมวด ดังนี้

๑) มหาวิภังค์ (หรือวิภังค์) ว่าด้วยศีลของภิกษุที่มีปาฏิโมกข์

- ๒) ภิกขุณีวิภังค์ ว่าด้วยศีลของนางภิกขุณี
- ๓) มหาวรรค ว่าด้วยเรื่องใหญ่ ซึ่งแบ่งออกเป็นชั้นธกะ คือ หมวดต่าง ๆ ๑๐ หมวด
- ๔) จุลวรรค ว่าด้วยเรื่องน้อย ซึ่งแบ่งออกเป็นชั้นธกะ คือ หมวดต่าง ๆ ๑๒ หมวด
- ๕) ปรีวาร ว่าด้วยหัวข้อเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ เป็นการย่อหัวข้อสรุปเนื้อความวินิจฉัยปัญหาใน ๔ เรื่องข้างต้น

ในหมวดนี้ใช้อักษรย่อ ว่า อา, ปา, ม, จ, ป

ข. พระสุตตันตปิฎก หมวดที่เรียกว่า “พระสูตร” ประกอบด้วยพระสูตรต่าง ๆ ซึ่งพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าบ้าง พระสาวกบ้าง นอกจากนี้มีบางพระสูตรที่แต่งเป็นร้อยแก้วและมีร้อยกรองแทรกปนอยู่ในระหว่างกลางด้วย

พระสุตตันตปิฎก จำแนกออกเป็น ๕ หมวด ซึ่งเรียกว่า “นิกาย”

๑.) ทีฆนิกาย หมายถึง หมวดที่รวบรวมพระสูตรขนาดยาว ในหมวดนี้มีพระสูตรรวมทั้งสิ้น ๓๔ สูตร

๒.) มัชฌิมนิกาย หมายถึง หมวดที่รวบรวมพระสูตรขนาดกลางในหมวดนี้มี ๑๕๒ สูตร

๓.) สังยุตตนิกาย หมายถึง ประมวลเรื่องประเภทเดียวกันไว้เป็นหมวด คือ เรื่องของพระมหากัสสปก็เอาไว้ด้วยกันเรียกว่า กัสสปสังยุต เป็นต้น ในหมวดนี้มีพระสูตรรวมทั้งสิ้น ๗,๗๖๒ สูตร

๔.) อังคุตตรนิกาย คือ หมวดที่ประมวลธรรมะที่จัดไว้เป็นพวก ตามจำนวนตัวเลข ในหมวดนี้มีพระสูตรทั้งสิ้น ๙,๕๕๗ สูตร

๕.) ขุททกนิกาย คือ หมวดที่รวบรวมข้อธรรม และเรื่องราวต่าง ๆ ที่ไม่อาจจัดเข้าใน ๔ หมวดข้างต้น มีทั้งหมด ๑๕ คัมภีร์ แต่ละคัมภีร์มีเนื้อหาแตกต่างกัน

ในหมวดนี้ใช้อักษรย่อ ว่า ที, ม, สัง, อัง, ขุ

ค. พระอภิธรรมปิฎก หมวดที่มีเนื้อหากล่าวถึงหลักธรรม คล้ายคลึงกับธรรมในพระสุตตันตปิฎกแต่อธิบายละเอียดกว่า พระอภิธรรมปิฎกประกอบด้วยคัมภีร์ ๗ คัมภีร์ แต่ละคัมภีร์ข้อความว่าด้วยเรื่องต่าง ๆ เช่น

๑.) สังคณี ว่าด้วยการรวมกลุ่มธรรม

๒.) วิภังค์ ว่าด้วยการแยกธรรมออกเป็นข้อ ๆ

๓.) ธาตุกถา ว่าด้วยธาตุ คือ ธรรมทุกอย่างอาจจัดเป็นประเภทได้โดยธาตุ

๔.) บุคคลบัญญัติ ว่าด้วย บัญญัติ ๖ ประการ เช่น บัญญัติขันธ บัญญัติอายตนะ และบัญญัติบุคคล พร้อมทั้งแจกรายละเอียดเรื่องบัญญัติบุคคลต่าง ๆ ออกไป

๕.) กถาวัตถุ ว่าด้วยคำถาม - คำตอบประมาณ ๕๐๐ คำถาม และ ๕๐๐ คำตอบ

๖.) ยมก ว่าด้วยธรรมเป็นคู่ ๆ

๗.) ปัญฐาน ว่าด้วยปัจจัยคือสิ่งสนับสนุน ๒๔ ประการ

ในหมวดนี้ใช้อักษรย่อว่า สัจ, วิ, ธา, ปุ, ก, ย, ป

หลักคำสอนสำคัญ

พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีหลักคำสอนค่อนข้างมาก และละเอียด ทุกแง่ทุกมุม จึงสรุปหลักธรรมเฉพาะที่นับว่าสำคัญ ดังนี้

๑. โอวาทปาฏิโมกข์

เป็นหลักธรรม ถือว่าเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา ๓ ประการคือ

๑) ละเว้นความชั่ว อะไรก็ตามที่ทำให้ไปทางกาย พุดทางวาจา หรือคิดทางใจ สิ่งนั้นจัดเป็นความชั่ว จะต้องงด ละ สละ เว้น หลีกเลียง ห่างไกลให้ได้

๒) ทำความดี อะไรก็ตามที่ทำให้ทางกาย พุดทางวาจา หรือคิดทางใจแล้วยังผลดี สิ่งนั้นจัดเป็นความดี ใครประพฤติปฏิบัติเข้าก็เรียกว่าทำความดี ทุกคนควรทำแต่ความดี

๓) ขำระจิตใจให้สะอาด อะไรก็ตามที่ทำให้สิ่งที่ทำ คำที่พูด อารมณ์ที่คิด แล้วทำให้จิตใจสะอาดประณีตสูงส่งด้วยคุณธรรมโนธรรม เช่น ทาน สันโดษ เมตตากรุณา ปัญญา ซึ่งเป็นเครื่องขจัดความโลภ ความโกรธ และความหลง อันเป็นเครื่องเศร้าหมองใจให้บรรเทาเบาบาง จางหาย สูญสิ้นไปจากจิตใจ วิธีการมีหลายวิธี เช่น ด้วยการรักษาศีล เจริญภาวนา ฝึกสมาธิ สมถภาวนา และวิปัสสนาภาวนา เป็นต้น

๒. เบญจศีล - เบญจธรรม

เป็นหลักทำคนให้เต็มคน มนุษย์จะเป็นมนุษย์ ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ ต้องเป็นมนุษย์ ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ ด้วยการปฏิบัติ เบญจศีล - เบญจธรรม ได้แก่

๑) เว้นจากการฆ่า การเบียดเบียน การทำร้ายร่างกายคนและสัตว์ แล้วมีจิตใจประกอบด้วยเมตตากรุณา มีความปรารถนาดี และสงสารเห็นอกเห็นใจผู้อื่นสัตว์อื่น

๒) เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ให้ ด้วยอาการแห่งขโมยหรือโจร อันได้แก่ ลัก ฉก ชิง วิ่งราว ชูกรรโชค ชูเชิญ ปล้น จี้ ฉ้อโกง หลอก ลวง ปลอม ตระบัด เบียดบัง สับเปลี่ยน ยักยอก และรับสินบน แล้วเป็นผู้มีความขยันหมั่นเพียร ประกอบสัมมาชีพ บริจาคทาน และเคารพในกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของผู้อื่น

๓) เว้นจากการประพฤติผิดในกาม ชายต้องละเว้นบุคคลต้องห้ามของฝ่ายชาย เช่น ภรรยาคนอื่น หญิงต้องละเว้นบุคคลต้องห้ามของฝ่ายหญิง เช่น สามีคนอื่น เป็นต้น จากนั้น ฝ่ายชายเป็นผู้สำรวจในกามคือยินดีเฉพาะภรรยาของตน (สทหรัสันโดษ) ข้างฝ่ายหญิงก็มีความจงรักภักดีแต่ในสามีของตน (ปติวัตร) ถ้ายังไม่ได้แต่งงานก็ต้องมีกามสังวร ตั้งตนอยู่ในขนบธรรมเนียมที่ติงาม

๔) เว้นการพูดเท็จ อันได้แก่ คำปด ทวนสาบาน ทำเล่ห์กระเท่ห์ มารยา พุดเสียดแทง สับปลับ ผิดสัญญา เสียสัตย์ และคั้นคำ แล้วเป็นผู้รักสัจจะ พุดแต่คำจริง

๕) เว้นจากการตื่นน้ำเมา อันเป็นที่ตั้งของความประมาท อันได้แก่ น้ำสุราเมรัย เครื่องดื่ม มีนเมาอันอื่น และการเสพยาเสพติดอื่น ๆ แล้วเป็นผู้ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะในการประกอบกิจ ทั้งปวง และเป็นผู้ไม่ประมาทในชีวิต ในการทำงาน ในวัย ในเพศ

๓. หลักไตรลักษณ์

หลักไตรลักษณ์ หมายถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าอันว่าด้วยลักษณะ ๓ อย่างที่มีทั่วไปแก่สรรพสิ่ง ไตรลักษณ์เป็นลักษณะประจำของชั้น ๕ ไตรลักษณ์จึงถือว่าเป็น “กฎ” อย่างหนึ่งของธรรมชาติ องค์ประกอบของไตรลักษณ์ มี ๓ ประการดังนี้

๑) อนิจจตา ความเป็นอนิจจัง คือความไม่เที่ยง ความเปลี่ยนแปลง ลักษณะของอนิจจตา หรือที่เรียกว่า “อนิจจลักษณะ” ก็คือ การเกิดขึ้น, การเปลี่ยนแปลงขณะตั้งอยู่, และการดับไปของสิ่งทั้งหลาย

๒) ทุกขตา ความเป็นทุกข์หรือความทุกข์ คือสิ่งที่ทนได้ยาก และอาการที่ทนอยู่ในสภาวะเดิมไม่ได้ จำแนกความทุกข์ออกเป็น ๓ ประเภทดังนี้

(๑) ทุกขทุกขตา หรือ ทุกขทุกข์ หมายถึง ทุกข์คือความรู้สึกทุกข์ซึ่งเป็นเวทนา

(๒) สังขารทุกขตา หรือ สังขารทุกข์ ทุกข์ตามสภาพสังขารหรือทุกข์คือสังขาร หมายถึง ทุกข์ของสังขารทั้งปวง

(๓) วิปริณามทุกขตา หมายถึงความรู้สึกสุขหรือสุขเวทนาที่เป็นความทุกข์หรือมีทุกข์แฝงอยู่ด้วยตลอดเวลา

๓) อนัตตา ความเป็นอนัตตา คือความไม่ใช่และไม่มีสิ่งๆ ที่เรียกว่า “อัตตา” รวมทั้งลักษณะของความไม่เป็นไปในอำนาจบังคับบัญชา ความเป็นอนัตตามีความหมายหลัก ๒ อย่างคือ

(๑) ความเป็นอนัตตา หมายถึงความไม่มีสิ่งๆ ที่เรียกว่า “อัตตา”

(๒) ความเป็นอนัตตา หมายถึงลักษณะที่ไม่เป็นไปในอำนาจบังคับบัญชา

ดังนั้น เมื่อบุคคลเข้าใจความเป็นเหตุเป็นผลกันของสรรพสิ่ง ย่อมมองเห็นว่า ทุกสิ่งล้วนเป็นไตรลักษณ์ทั้งสิ้น กล่าวคือ มีลักษณะธรรมดาสามัญ ๓ ประการ อันได้แก่ ไม่เที่ยงแท้แน่นอน (อนิจจัง) ไม่คงสภาพ ไม่คงทนต่อการถูกบีบคั้น (ทุกขัง) และไม่มีตัวตนให้ยึดถือได้ (อนัตตา) ในสิ่งมีลักษณะเช่นนี้ เราก็ย่อมหมดความอยาก หมดความต้องการ ครอบครองหรือยึดมั่นถือมั่นต่อไป จิตใจย่อมเป็นอิสระ เข้าถึงความจริง และบรรลु ความพ้นทุกข์ได้

๔. อริยสัจ ๔

อริยสัจ ๔ เป็นหลักธรรมสำคัญที่ครอบคลุมคำสอนทั้งหมดในพระพุทธศาสนา อริยสัจ ๔ เป็นหลักธรรมจำเป็นทั้งสำหรับบรรพชิตและคฤหัสถ์ พระพุทธเจ้าจึงทรงย้าให้ภิกษุสอนให้ชาวบ้านรู้ และเข้าใจอริยสัจ ๔ เพราะเป็นความจริงที่เป็นประโยชน์ หรือเป็นความจริงที่ นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตได้

อริยสัจ แปลว่า ความจริงอันประเสริฐ ความจริงของพระอริยะ ความจริงที่ทำให้ผู้เข้าถึง กลายเป็นอริยะที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ และนำมาสั่งสอนเพื่อให้คนทั่วไปพ้นจาก ความทุกข์ มี ๔ ประการ คือ

๑) ทุกข์ คือ สภาพที่ทนได้ยาก ได้แก่ ปัญหาต่าง ๆ ของมนุษย์ หากพิจารณาในเชิงลึก ก็หมายถึง สภาพที่สรรพสิ่งตกอยู่ภายใต้กฎธรรมดาแห่งความไม่เที่ยงแท้ ไม่ทนอยู่ในสภาพเดิม และไม่มีตัวตนนั่นเอง ซึ่งบีบคั้น กดดัน ชัดแย้ง ชัดข้อง มีความบกพร่อง ไม่สมบูรณ์ในตัวเอง กล่าวตามพุทธพจน์ก็คือ ความเกิด ความแก่ ความเจ็บไข้ ความตาย ความประสบกับสิ่งไม่เป็นที่รัก ความพลัดพรากจากสิ่งเป็นที่รัก ประการใดไม่ได้สิ่งนั้น เป็นทุกข์ โดยย่อ อุปาทานขันธ์ ๕ เป็นทุกข์

๒) สมุทัย คือ สาเหตุแห่งทุกข์ สาเหตุทำให้เกิดความทุกข์ ได้แก่ ตัณหา (ความทะยานอยาก) มี ๓ ประเภทคือ กามตัณหา (ความอยากในสิ่งที่น่าเพลิดเพลินหรือนำพอใจทางประสาทสัมผัส) ภวตัณหา (ความอยากเป็นนั่นเป็นนี่ อยากเป็นสิ่งใดก็ตามตลอดไป) และวิภวตัณหา (ความไม่อยากมี ไม่อยากเป็นสิ่งใดก็ตาม) กามตัณหานั้นจะครอบคลุมทั้งกิเลสกามและวัตถุกาม ดังพุทธพจน์ บทหนึ่งกล่าวว่า วัตถุข้างนอกอันงดงาม ไม่ใช่กามมันก็อยู่ตามธรรมชาติของมันแต่ความนึกคิดรุ่มร้อนภายในจิตเป็นตัวการสำคัญทำให้เกิดทุกข์ และเมื่อใดก็ตามที่เราไม่นึกถึงกาม เราก็ไม่เกิดความพอใจในกาม กิเลสกามก็ไม่สามารถทำร้ายเราได้ ดังตอนพระพุทธองค์ตรัสรู้ใหม่ ๆ ทรงทักมารว่า ดูก่อนกาม เราได้เห็นรากฐานของท่านแล้วว่าท่านย่อมเกิดเพราะความดำริ เราจักไม่ดำริถึงท่านอีก เมื่อเป็นเช่นนี้ ท่านจักไม่มี

๓) นิโรธ คือ ความดับทุกข์ ได้แก่ ภาวะที่ตัณหาดับไม่เหลือด้วยมรรคคือ ปล่อยไป ไม่พัวพัน เมื่อกำจัดจิตวิขาความรู้ กำจัดตัณหาได้ หมดสิ้นแล้ว ไม่ถูกตัณหาย้อมใจหรืออุดราก็ไม่ถูกบีบคั้นด้วยความรู้สึกกระวนกระวาย ความเบื่อหน่าย หรือความคับข้องติดขัดอย่างใด ๆ หลุดพ้นเป็นอิสระ ประสบความสุขที่บริสุทธิ์ ที่เรียกว่า นิพพานนั่นเอง

๔) มรรค คือ ปฏิปทาที่นำไปสู่ความดับทุกข์ ข้อปฏิบัติให้ถึง ความดับทุกข์ เป็นวิธีการดับทุกข์ เป็นข้อปฏิบัติที่นำบุคคลไปสู่ความพ้นทุกข์หรือพระนิพพาน วิธีการดังกล่าวนี้ต้องปฏิบัติ ไม่ตรงเกินไปไม่หย่อนเกินไป กล่าวคือ ไม่เป็นการทรมาณตนให้เป็นการลำบาก และไม่ปล่อยตนตามอำนาจกิเลส เป็นวิธีการที่มีความเหมาะสมดี เป็นทางสายกลาง จึงเรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา ผู้ที่มีความเพียรพยายามและตั้งใจจริง สามารถปฏิบัติได้ตามทุกคน มรรคนั้นมีชื่อเต็มว่า อริยอัฏฐังคิกมัคค์ แปลว่า ทางมีองค์แปดประการอันประเสริฐ

หลักอริยสัจ ๔ นี้ นอกจากจะเป็นคำสอนที่ครอบคลุมหลักธรรมทั้งหมด ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติแล้ว ยังมีคุณค่าอีกหลายประการ สามารถสรุปได้ดังนี้

๑) เป็นวิธีการแห่งปัญญา ซึ่งดำเนินการแก้ไขปัญหามาตามระบบแห่งเหตุผล เป็นระบบ วิธีแบบอย่างซึ่งวิธีการแก้ไขปัญหาใด ๆ ก็ตามที่จะมีคุณค่าและสมเหตุสมผลจะต้องดำเนินไปตามแนวเดียวกันเช่นนี้

๒) เป็นการแก้ปัญหาและจัดการกับชีวิตของตนด้วยปัญญาของมนุษย์เองโดยการนำเอาหลักความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาใช้ประโยชน์โดยไม่ต้องอ้างอำนาจดลบันดาลของตัวการพิเศษเหนือธรรมชาติหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ

๓) เป็นความจริงที่เกี่ยวกับชีวิตของทุกคน แม้ว่าชีวิตของเขาจะเกี่ยวข้องกับสิ่งภายนอกมากมายเพียงใดก็ตาม เขาจะต้องเกี่ยวข้องและใช้ประโยชน์จากหลักความจริงนี้ตลอดไป

๔) เป็นหลักความจริงกลาง ๆ ที่ติดเนื่องอยู่กับชีวิต ไม่ว่ามนุษย์จะสร้างสรรค์ศิลปะวิทยาการใด ๆ ขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาความเป็นอยู่ของตนเพียงใดก็ตาม หลักความจริงที่เรียกว่าอริยสัจ ก็คงยืนยงและใช้ประโยชน์โดยตลอดทุกกาล

นิกายในศาสนา

พระพุทธเจ้าได้ปรินิพพานมานานแล้ว กว่า ๒,๕๓๖ ปี จึงเป็นธรรมดาที่เกิดนิกายต่าง ๆ ขึ้นในพระพุทธศาสนาได้แสดงว่า เหตุที่เกิดมีนิกาย มี ๒ เหตุที่เกิดมีนิกาย มี ๒ เหตุใหญ่ คือ

๑. สีสสามัญญตา ความประพจน์ไม่เสมอกัน จึงเกิดความรังเกียจกัน

๒. ทิฏฐิสามัญญตา ความเห็นแตกต่างกัน จึงเกิดความขัดแย้ง

ศาสนาพุทธถึงจะเกิดมาในโลกนานแล้ว แต่เมื่อเทียบกับศาสนาอื่น ๆ ก็มีนิกายไม่นานนัก กล่าวคือ มีเพียง ๒ นิกายใหญ่คือ เถรวาท และนิกายอวัชรยวาท

นิกายเถรวาท เป็นนิกายที่มุ่งปฏิบัติตามคำสั่งสอน ที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกหรือมุ่งปฏิบัติตามคำสั่งสอนดั้งเดิม ไม่แก้ไขเปลี่ยนแปลง เพราะถือว่าคำสั่งสอนดั้งเดิมเป็นคำสั่งสอนแท้จริงของพระพุทธเจ้า จึงถูกต้องเที่ยงแท้ สมบูรณ์ หากไปแก้ไขก็จะเสียหายทำลายความถูกต้อง เพราะวิสัยปุถุชนจะทำอะไรก็ตามอำนาจของกิเลส ไม่รู้จะไรถูกต้องอย่างถ่องแท้ ด้วยเหตุนี้นิกายเถรวาทจึงยังรักษาความบริสุทธิ์ ผุดผ่องของพระพุทธศาสนาเอาไว้ได้ และโดยเหตุที่นิกายเถรวาทสมัยแรกๆ แผ่ไปทางทิศทักษิณของประเทศอินเดีย เช่น ประเทศศรีลังกา จึงเรียกว่าทักษิณนิกาย ต่อมานิกายนี้ นอกจากจะเจริญในประเทศลังกาแล้ว ยังไปเจริญในประเทศพม่า ไทย ลาว เขมร โดยเฉพาะประเทศไทยได้ชื่อว่าเป็นดินแดนที่พระพุทธศาสนารุ่งเรืองที่สุดในโลกสมัยปัจจุบัน ประเทศ

ไทยมีพุทธศาสนิกชนกว่า ๙๐% จนพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ มีพระภิกษุสามเณรกว่า ๒๐๐,๐๐๐ รูป ทั้งองค์พระมหากษัตริย์ก็เป็นพุทธมามกะ นิกายเถรวาทหรือทักษิณนิกาย ยังมีอีกชื่อหนึ่งคือ นิกายหินยาน ชื่อนี้เป็นชื่อฝ่ายมหายานตั้งให้ หมายถึงนิกายเล็ก นิกายต่ำ นิกายทราม หรือสามารถชนสัตว์ข้ามฟากสู่ฝั่งอมตมทานิพพานได้น้อย สู้มหายานไม่ได้ ต่อมาเมื่อมี

การประชุมพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก จึงขอให้ตัดชื่อนี้ออกเสีย เพราะเป็นชื่อที่เหยียดหยามกัน สร้างความแตกต่างความสามัคคีกัน จึงควรเลิกเสีย

ส่วนอีกนิกายหนึ่งคือ มหายาน นิกายนี้เริ่มก่อตัวขึ้นตั้งแต่สังคายนาครั้งที่ ๒ โดยพระกลุ่มหนึ่งไม่เห็นด้วยกับการกระทำสังคายนาครั้งนี้ จึงรวมตัวกันเรียกว่าพวกมหาสังฆิกะ หรือพวกหมุ่มมาก จัดทำสังคายนาตนเองที่เมืองกุสุมปุระ (ปาตลีบุตร) ต่อมาราว พ.ศ. ๖๔๓ พระที่สืบสายจากพวกมหาสังฆิกะ ได้จัดทำสังคายนาครั้งสำคัญที่เมืองชาลันธร บางตำราก็ว่าที่เมืองกาษมีระ ทางภาคเหนือของอินเดีย โดยมีพระเจ้ากนิษกะ ทรงเป็นผู้อุปถัมภ์ แล้วจารึกพระธรรมวินัยลงสู่ใบลาน เป็นภาษาสันสกฤต นิกายมหายาน ถือว่าตนเป็นพวกหัวก้าวหน้าจึงมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพระธรรมวินัยไปตามความเหมาะสมกับภูมิประเทศ ขนบธรรมเนียมประเพณีและกาลสมัย ทั้งนี้ก็เพื่อให้เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไปเป็นสำคัญ จึงจะตัดจะเติมบางอย่างก็จะยอมและโดยเหตุนี้ นิกายนี้เจริญไปทางทิศเหนือ ของประเทศอินเดีย จึงเรียกว่า อุตฺรนิกาย นิกายมหายานเจริญเติบโตในประเทศสลิขิม ภูฐาน ทิเบต จีน มองโกเลีย เกาหลี ญี่ปุ่นและเวียดนาม นิกายนี้สามารถเปลี่ยนแปลงคำสั่งสอนดั้งเดิมไปตามความคิดเห็นของพระผู้มีบทบาทในประเทศนั้น ๆ จึงมีชื่อว่าอาจริยวาทอีกชื่อหนึ่งด้วย เพื่อเป็นคู่กับ เถรวาท ซึ่งเป็นชื่อของอีกนิกายหนึ่ง

ผู้สืบทอดศาสนา

ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะเสด็จดับขันธปรินิพพานไม่นานนัก พระอานนท์มหาเถระผู้เป็นพระพุทธรูปปฏิภาก คือ ผู้ถวายการดูแลพระพุทธเจ้าได้ทูลถาม พระพุทธองค์ว่า เมื่อพระองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว จะมอบภาระการดูแลพระพุทธศาสนาไว้ให้กับใคร ใครจะเป็นพระศาสดาแทนพระองค์ พระพุทธเจ้าตรัสว่า การดูแลพระพุทธศาสนาให้เป็นภาระของพุทธบริษัท ๔ คือ พระภิกษุ พระภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา

บุคคลเหล่านี้ จะเป็นผู้รับภาระหน้าที่ในการดูแลรักษาพระพุทธศาสนา เป็นพุทธศาสนทายาท คือ ผู้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาต่อไป ส่วนคำถามที่ว่าใครจะมาเป็นพระศาสดาแทนพระองค์นั้น ผู้ที่จะมาเป็นพระบรมศาสดาแทนพระองค์ไม่มี เนื่องจากความเป็นพุทธะหรือ พระศาสดานั้น พระองค์ได้มาด้วยพระบุญญาบารมีของพระองค์เอง จะมอบให้คนใดคนหนึ่งไม่ได้ แต่ได้ตรัสไว้ว่า พระธรรมวินัยหรือพระธรรมคำสั่งสอน ที่พระองค์ตรัสรู้มา มีความสมบูรณ์ครบถ้วนทุกประการ และได้ตรัสบอกกับพุทธบริษัทครบถ้วนทุกประการแล้ว พระธรรมคำสั่งสอนทั้งหมด นั้นจะเป็นพระบรมศาสดาแทนพระองค์ ขอให้พุทธบริษัทหมั่นเพียรศึกษาประพฤติปฏิบัติตามอย่าได้ประมาท (กรมการศาสนา, ๒๕๔๖, หน้า ๒๒)

ศาสนสถาน

โบสถ์หรือพระอุโบสถ วิหาร ศาลาการเปรียญหอระฆัง หอไตร หอสวด ภูมิ อันเป็นเสนาสนะสำหรับเป็นที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์ สิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้จะมีเอกลักษณ์เฉพาะใครพบเห็นที่ไหนจะทราบได้ทันทีว่า เป็นศาสนสถานทางพระพุทธศาสนา เช่น โบสถ์ วิหาร หลังคาจะมีลักษณะทรงไทย มีช่อฟ้า ใบระกา ทางหงส์ หน้าบรรณ บานประตู หน้าต่าง มีลวดลายวิจิตรพิสดาร

นอกจากโบสถ์วิหารแล้วยังมีสิ่งสำคัญที่เป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา คือ พระสถูปเจดีย์ เช่น องค์เจดีย์พระธาตุไชยาที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี องค์เจดีย์พระบรมธาตุที่จังหวัดนครศรีธรรมราช องค์พระปฐมเจดีย์ที่จังหวัดนครปฐม องค์เจดีย์พระธาตุคอกยสุเทพที่จังหวัดเชียงใหม่ องค์เจดีย์พระธาตุพนมที่จังหวัดนครพนม และยังมีองค์พระเจดีย์ที่อื่น ๆ อีกมาก ล้วนแล้วแต่จัดอยู่ในประเภทศาสนสถาน มีไว้สำหรับเป็นที่กราบไหว้สักการบูชาของพุทธศาสนิกชนทั่วไป เช่นเดียวกับพระพุทธรูปตามวัด และสถานที่ต่าง ๆ จัดอยู่ในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ใครจะมาลบหลู่หรือล่วงเกินไม่ได้ (กรมการศาสนา, ๒๕๔๖, หน้า ๒๓)

พิธีกรรมในศาสนา

พิธีทางศาสนา พิธีทางพระพุทธศาสนา เช่น พิธีทอดกฐิน พิธีทอดผ้าป่า เป็นต้น พระพุทธศาสนามีพิธีกรรมทางศาสนา จำได้เป็น ๒ ประเภท ดังนี้ (กรมการศาสนา, ๒๕๔๖, หน้า ๒๔-๒๖)

๑. พิธีกรรมที่เป็นพุทธบัญญัติ คือ พิธีกรรมที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เป็นแบบแผนที่แน่นอนสำหรับพุทธศาสนิกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งภิกษุสงฆ์หรือภิกษุณีใช้เป็นหลักปฏิบัติ เช่น พิธีบรรพชา พิธีอุปสมบท พิธีระงับอธิกรณ์ พิธีกรานกฐิน

๒. พิธีกรรมที่พัฒนาขึ้นในท้องถิ่นของผู้นับถือพระพุทธศาสนา เช่น พิธีเกี่ยวกับผู้ตาย พิธีทำบุญขึ้นบ้านใหม่ พิธีทำบุญวันเกิด พิธีเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ศาสนพิธีมีคุณค่าต่อผู้ปฏิบัติ ๖ ประการ คือ

๑. เกิดศรัทธาในศาสนา
๒. เป็นสิ่งน้อมนำให้ศาสนิกชนละเว้นการทำกรรมชั่ว ทำแต่ความดีและทำจิตใจบริสุทธิ์
๓. เข้าใจหลักธรรมทางศาสนา
๔. เกิดความสุจริตใจต่อผู้ปฏิบัติ
๕. เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต
๖. เป็นการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีสืบไป

ศาสนพิธีของพระพุทธศาสนา แบ่งออกเป็นหมวดหมู่ ได้ดังนี้

๑. กุศลพิธี เป็นการบำเพ็ญกุศลเกี่ยวกับการอบรมความดีงาม เช่น พิธีกรรมรักษาอุโบสถศีล พิธีเวียนเทียน และพิธีสวดมนต์ไหว้พระ เป็นต้น

๒. บุญพิธี เป็นพิธีทำบุญที่เกี่ยวข้องในครอบครัว ทั้งพิธีงานมงคลและอวมงคลธรรมดา และพิธีเผาศพ เป็นต้น

๓. ทานพิธี เป็นพิธีการถวายทานแด่พระภิกษุ เช่น พิธีถวายสังฆทาน พิธีถวายผ้าป่า พิธีทอดกฐิน เป็นต้น

๔. รัฐพิธี เป็นพิธีในวันสำคัญของชาติและพระมหากษัตริย์ เช่น พิธีวันปิยมหาราช วันฉัตรมงคล วันรัฐธรรมนูญ วันจักรี และวันเฉลิมพระชนมพรรษา เป็นต้น

วันสำคัญทางศาสนา

วันสำคัญทางศาสนา หมายถึง วันที่มีเหตุการณ์พิเศษบางอย่างเกิดขึ้นในพระพุทธศาสนา โดยส่วนมากจะเป็นวันที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าซึ่งจะกำหนดเอาวันที่มีเหตุการณ์พิเศษเกิดขึ้นในชีวิตของพระองค์เป็นหลัก วันสำคัญที่พระพุทธศาสนิกชนในประเทศไทยนิยมประกอบพิธีกรรมเพื่อระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัย มี ๗ วัน คือ วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา วันอัฐมีบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษาและวันเทโวโรหณะ ดังนี้ (กรมการศาสนา, ๒๕๔๖, หน้า ๓๘-๓๙)

๑. วันวิสาขบูชา

วันวิสาขบูชา แปลว่า การบูชาในวันเพ็ญเดือน ๖ เพื่อระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้า เป็นวันที่มีความสำคัญพิเศษที่สุดในพระพุทธศาสนา เนื่องจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวันนี้นับเป็นวันที่มีความสำคัญต่อพระพุทธเจ้าทั้งหมด เพียงแต่เกิดต่างปีกันในช่วงเวลา ๘๐ ปี การประสูติ การตรัสรู้ และการปรินิพพานของพระพุทธเจ้า โดยทั้ง ๓ เหตุการณ์นี้เกิดขึ้น ในวันเพ็ญ เดือน ๖ เหมือนกัน แต่ต่างปีกัน คือ

๑) วันประสูติ ตรงกับวันศุกร์ วันเพ็ญเดือน ๖ ปีจอ ก่อนพุทธศักราช ๘๐ ปี เกิดขึ้น ณ ป่าลุมพินี เขตติดต่อระหว่างกรุงกบิลพัสดุ์กับกรุงเทวทหะ ปัจจุบันเรียกว่าตำบลรุมมินเด ประเทศอินเดีย

๒) วันตรัสรู้ เกิดขึ้นในเวลา ๓๕ ปีต่อมา ภายหลังที่สิทธัตถะกุมารเสด็จออกบรรพชาได้ ๖ ปี ณ โคนต้นโพธิ์ใบชื่อว่า อัสสัตถะ ใกล้แม่น้ำเนรัญชรา ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม แคว้นมคธ ปัจจุบันเรียกว่า ตำบลพุทธคยา ประเทศอินเดีย

๓) วันปรินิพพาน เกิดขึ้นในปีที่ ๘๐ แห่งพระชนมายุของพระพุทธเจ้า ณ แตนบรรทมระหว่างต้นรังคู่ ป่าสาละ เมืองกุสินารารปัจจุบันเป็นตำบลกุสินาราหรือกุสินาคาร์ รัฐอุตตรประเทศ

การจัดพิธีบูชาในวันวิสาขบูชา สันนิษฐานว่า มีมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย แต่ในสมัยกรุงศรีอยุธยาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ในรัชกาลที่ ๑ ประเพณีดังกล่าวไม่ปรากฏหลักฐานว่ามี หรือไม่อาจเป็นเพราะภาวะบ้านเมืองในขณะนั้นไม่เอื้ออำนวยต่อการทำพิธีก็ได้

๒. วันมาฆบูชา

วันมาฆบูชา แปลว่า การบูชาในเดือน ๓ เป็นวันที่มีความสำคัญวันหนึ่งของพระพุทธศาสนาในที่ท่ามกลางสงฆ์ ณ เวฬุวันมหาวิหาร โดยพระพุทธเจ้าทรงปรารภเหตุสำคัญ ๔ ประการ เรียกว่า “จาตุรงคสันนิบาต” แปลว่า การประชุมที่พร้อมด้วยองค์ ๔ คือ

- ๑) วันนั้นเป็นวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓
- ๒) วันนั้นพระอรหันตชีนาสพ จำนวน ๑๒๕๐ รูป มาประชุมกันโดยมิได้นัดหมาย
- ๓) พระอรหันตชีนาสพที่มาประชุมกันนั้น ล้วนเป็นผู้หมดกิเลส บรรลุอภิญญา ๖ แล้ว

ทั้งสี่

๔) พระอรหันตชีนาสพทั้งหมดนั้นเป็นเอหิภิกขุ คือ เป็นผู้ได้รับการอุปสมบทจากพระพุทธเจ้าโดยตรง

การบูชาในวันมาฆบูชาเป็นประเพณีที่เพิ่งเริ่มทำกันในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยสมัยนั้นได้มีการบำเพ็ญพระราชกุศล คือ เวลาเช้า พระสงฆ์ ๓๐ รูป ฉันในพระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เวลาค่ำทรงจุดธูปเทียน พระสงฆ์ทำวัตร สวดมนต์ สวดคาถาโอวาทปาฏิโมกข์ ๑ กัณฑ์ แต่สมัยต่อ ๆ มา พระเจ้าแผ่นดินทรงติดภารกิจราชการ ณ หัวเมืองต่าง ๆ ก็จะไม่ทรงบำเพ็ญพิธีมาฆบูชาที่เมืองนั้น ๆ

๓. วันอาสาฬหบูชา

วันอาสาฬหบูชา แปลว่า การบูชาในวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ เป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาวันหนึ่งโดยเป็นวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรก หลังจากที่ได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ เรียกว่า “ปฐมเทศนา” โดยพระธรรมที่ทรงแสดงในวันนั้นมีชื่อว่า “ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร” ผู้ที่พระพุทธเจ้าแสดงธรรมโปรดในวันนั้นคือ พระปัญจวัคคีย์

๔. วันอัฐมีบูชา

วันอัฐมีบูชา แปลว่า การบูชาในวันอัฐมี หมายถึง การบูชาในวันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๖ ซึ่งเป็นวันถวายพระเพลิงพระสรีระของพระพุทธเจ้า ถัดจากวันวิสาขบูชา ๘ วัน

๕. วันเข้าพรรษา

วันเข้าพรรษา ตรงกับวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ หรือแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ หลังปีอิทิมาส เป็นวันที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุอยู่จำพรรษา คือ อยู่ประจำที่โดยจะไปพักแรมค้างคืนที่อื่นไม่ได้ตลอด ๓ เดือน ตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ไปจนถึง ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ยกเว้นมีกรณีพิเศษ ๔ ประการ คือ

- ๑) ไปเพื่อกิจของสงฆ์ เช่น หาอุปกรณ์มาซ่อมกุฏิ วิหารที่ชำรุด
- ๒) เพื่อนหรือสหธรรมิกอยากจะสึก ไปเพื่อระงับมิให้สึกได้
- ๓) เพื่อนสหธรรมิก (พระภิกษุสามเณร) หรือ บิดามารดาเจ็บป่วย ไปเพื่อพยาบาลได้

๔) หากทายกนิมนต์ไปทำบุญ จะไปเพื่อฉลองศรัทธาก็ได้ หรือด้วยเหตุอื่น ๆ ที่อนุโลมเข้า ทั้ง ๔ ข้อ ข้อใดข้อหนึ่งก็ได้

เมื่อมีเหตุ ๔ ประการ อย่างใดอย่างหนึ่ง พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระภิกษุไปค้างคืนได้ ไม่เกินครั้งละ ๗ วัน เรียกว่า “สัตตาทะ”

๖. วันออกพรรษา

วันออกพรรษา ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ เป็นวันครบ ๓ เดือน หลังจากที่พระสงฆ์ อธิษฐานตั้งใจจำพรรษาไม่จาริกไปตามสถานที่ต่าง ๆ ในวันออกพรรษา เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “วัน มหาปวารณา” เพราะเป็นวันที่พระสงฆ์ที่อยู่ร่วมกันตลอดพรรษาได้ปวารณาตนต่อกัน คือ เปิดโอกาส ให้ภิกษุอื่นตักเตือน เกี่ยวกับความเสื่อมเสียใด ๆ เพราะพระสงฆ์ผู้อยู่ร่วมกันนาน ๆ ย่อมจะเห็น ข้อบกพร่องของกันและกัน จึงควรมีการว่ากล่าวตักเตือนกันขึ้น เพื่อให้เกิดความบริสุทธิ์ความสามัคคี ขึ้นภายในหมู่สงฆ์ก่อนที่แต่ละรูปจะจาริกไปยังสถานที่ต่าง ๆ ต่อไป

๗. วันเทโวโรหณะ

วันเทโวโรหณะ หมายถึง วันที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงจากเทวโลกมาสู่มนุษย์โลก หลังจากที่ ได้ แสดงพระธรรมเทศนาโปรดพระมารดาและเสด็จจำพรรษา ณ ดาวดึงส์พิภพครบไตรมาสแล้ว

สัญลักษณ์ของศาสนา

สัญลักษณ์ของพุทธศาสนามีหลายประการ แต่มีสัญลักษณ์ที่เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป มี ดังต่อไปนี้

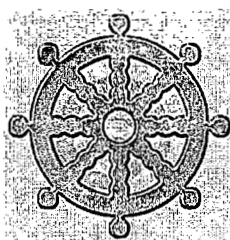
๑. พระพุทธรูป

แหล่งที่มา : ภาพสัญลักษณ์ <http://sangskapan.com/Article-anisong๓.html>

พุทธศาสนิกชนนิยมสร้างพระพุทธรูปขึ้นในอิริยาบถต่าง ๆ ไว้เป็นเครื่องเคารพสักการบูชา แทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นเหมือนเครื่องเตือนสติให้ผู้พบเห็น น้อมระลึกถึงพระคุณ ของพระพุทธเจ้า ๓ ประการ คือ พระปัญญาธิคุณ พระบริสุทธิคุณ และ พระกรุณาธิคุณของพระพุทธ องค์ พระพุทธรูปมีหลายอิริยาบถที่เรียกว่า ปาง เช่น พระพุทธรูป ปางไสยาสน์ ปางประทานพร ปาง ห้ามญาติ ปางมารวิชัย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีคตินิยมทำพระบูชาองค์เล็ก ๆ ที่เรียกว่า พระเครื่อง ไว้ สำหรับห้อยคอ หรือเก็บไว้บูชาในบ้าน อีกด้วย

๒. ธรรมจักร

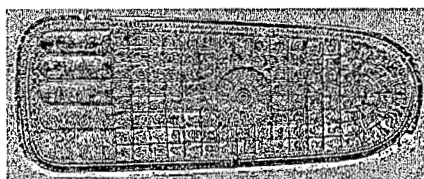
แหล่งที่มา : ภาพสัญลักษณ์ <http://religious-studies-mbu.blogspot.com/>

ธรรมจักร หมายถึง วงล้อแห่งพระธรรม เป็นเหมือนสัญลักษณ์ที่แสดงหลักธรรมสำคัญของพุทธศาสนา กล่าวคือ มรรคมีองค์ ๘ ซึ่งปรากฏอยู่ในหลักคำสอนเรื่องอริยสัจข้อที่ ๔ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้และแสดงเป็นพระธรรมเทศนาครั้งแรก หรือเป็นการแสดงถึงการประกาศหลักธรรมของพระพุทธเจ้าที่เปรียบเหมือนการหมุนล้อของธรรม ให้เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของมหาชน จึงนิยมใช้ธรรมจักรเป็นสัญลักษณ์ ซึ่งมีจำนวน ๘ ก่ำ (ซี่ล้อ) ธรรมจักรนี้ได้รับการรับรองให้เป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนาในระดับชาติ

๓. ต้นโพธิ์ หรือใบโพธิ์

ต้นโพธิ์ เป็นต้นไม้ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประทับนั่งระหว่างที่ทรงบำเพ็ญเพียร และได้ตรัสรู้ จึงเป็นสัญลักษณ์แทนพระปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธองค์ เพราะคำว่า โพธิ์ นั้น แปลว่า การรู้แจ้ง การตื่นจากความลุ่มหลงเพราะอำนาจกิเลส ดังนั้น จึงใช้เป็นสัญลักษณ์ของการเป็นศาสนาแห่งปัญญาของพระพุทธศาสนา

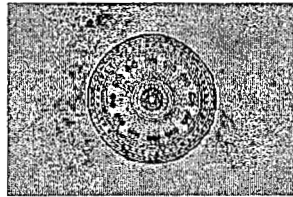
๔. รอยพระพุทธบาท

แหล่งที่มา : ภาพสัญลักษณ์ <http://www.heritage.thaigov.net/religion>

ในสมัยที่ยังไม่มีการสร้างพระพุทธรูป ชาวพุทธนิยมสร้างรอยพระพุทธบาทซึ่งแทนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า อันเป็นสัญลักษณ์ที่หมายถึงร่องรอยแห่งความดีที่พระพุทธองค์ทรงประทับไว้เป็นแบบอย่าง

๕. ธงฉัพพรรณรังสี

แหล่งที่มา : ภาพสัญลักษณ์ <http://www.volunteerspirit.org/buddhajayanti>

ธงฉัพพรรณรังสี นับเป็นสัญลักษณ์อีกอย่างหนึ่งของพระพุทธศาสนา ธงนี้มี ๖ สี เรียกว่า ธงฉัพพรรณรังสี ที่ใช้กันอยู่ในประเทศศรีลังกาได้รับการให้ใช้เป็นธงแห่งพระพุทธศาสนาระดับชาติ แต่ในประเทศไทย นิยมใช้ธงธรรมจักรพื้นสีเหลืองและมีตราธรรมจักรอยู่ตรงกลางมากกว่า

ฐานะปัจจุบันของศาสนา

ปัจจุบันพุทธศาสนา ได้เจริญอยู่ในประเทศแถบเอเชีย เช่น ประเทศไทย เวียดนาม ลาว กัมพูชา พม่า จีน เกาหลี ญี่ปุ่น เป็นต้น จนได้นามว่าประเทศที่ปแห่งทวีปเอเชีย โดยเฉพาะประเทศไทยได้ชื่อว่าเป็นศูนย์กลางของศาสนาพุทธ เพราะพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองยิ่งกว่าประเทศอื่น ๆ ชาวไทยกว่า ๙๐เปอร์เซ็นต์ เป็นพุทธศาสนิกชน จนพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย แม้จะมีได้ตราไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญก็ตาม แม้กระทั่งองค์พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ทรงเป็นพุทธศาสนิกชนทั้งพฤติ นัยและนิตินัย

ประเทศไทยยังได้รับเลือกให้เป็นที่ตั้งถาวรขององค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกอีกด้วย แต่ละปีจะมีชาวต่างประเทศจำนวนไม่น้อยเข้ามาบรรพชาอุปสมบทอยู่เสมอ จึงมีพระภิกษุ สามเณร ชาวต่างชาติเป็นจำนวนมากในประเทศไทย เช่น วัดป่าอานาชาติ จังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น และบรรดาท่านเหล่านั้น บางรูปก็ได้เดินทางกลับไปเผยแผ่พุทธศาสนาในประเทศของตน กลายเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่ศาสนาพุทธเป็นอย่างดี จึงทำให้ศาสนาพุทธขยายไปสู่ประเทศ ต่าง ๆ ที่นับถือศาสนาอื่น ทั้งในเอเชีย ยุโรป อเมริกาและออสเตรเลีย ประเทศทั่วโลกที่พุทธศาสนาเผยแผ่เข้าไปถึง มีการจัดตั้งสมาคมพุทธศาสนา การจัดตั้งสำนักสงฆ์และวัด เพื่อเป็นศูนย์กลางการศึกษาและปฏิบัติ ธรรมตลอดทั้งการเผยแผ่พุทธศาสนาจึงทำให้มีองค์กรทางพุทธศาสนาในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก นอกจากนี้ ประเทศที่เคยนับถือพุทธศาสนามาก่อน เช่น ประเทศจีน เป็นต้น

เมื่อระบอบคอมมิวนิสต์ล่มสลาย ก็ได้หันมานับถือศาสนาพุทธอีก ทำให้มีจำนวน พุทธศาสนิกชน ทั่วโลกเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ อีกทั้งองค์กรพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกก็คอยเป็น ศูนย์กลางจัดให้ชาวพุทธทั่วโลกมาประชุม ทำให้ทราบความเป็นไปของพุทธศาสนาในประเทศต่าง ๆ หากมีอุปสรรคอันใดก็ช่วยกันแก้ไข ทั้งคอยประสานความแตกต่างระหว่างนิกายต่าง ๆ จึงทำให้พุทธ ศาสนามีเอกภาพ และเป็นนิมิตหมายที่สำคัญในการเผยแผ่พุทธศาสนาให้แพร่หลายยิ่ง ๆ ขึ้นไป

สรุปท้ายบท

ศาสนาพุทธเป็นศาสนาอเทวนิยม ไม่เชื่อว่ามีพระเจ้าสร้างโลก แต่ถือว่าทุกอย่างไม่ได้เกิดขึ้นด้วยตนเอง อยู่ได้โดยลำพัง ทุกอย่างต่างอาศัยกัน เป็นเหตุเป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน เป็นศาสนาแห่งทางสายกลางคือความพอดี เป็นศาสนาแห่งการพึ่งตนเอง การพิจารณาด้วยตนเองเป็นรากฐานแห่งความเจริญทั้งปวง เชื่อในเรื่องสังสารวัฏ การเวียนว่ายตายเกิด คนใดที่ยังมีกิเลส ตายแล้วต้องเกิด แต่จะเกิดอย่างไร ภพภูมิไหน ก็ขึ้นอยู่กับกรรมที่ทำ จุดมุ่งหมายสูงสุดคือนิพพาน พ้นจากสังสารวัฏ

คำถามประจำบทที่ ๙

๑. พุทธศาสนาจัดเป็นพุทธศาสนาสมบูรณตั้งแต่เมื่อใด ทำไมจึงยืนยันเช่นนั้น จงให้เหตุผลประกอบ
๒. พุทธศาสนา เป็นศาสนาที่พัฒนามาจากศาสนาพราหมณ์ หรือเป็นศาสนาโดยเอกเทศ จงกล่าววิพากษ์ให้เห็นหลักฐานชัดเจน
๓. จงอธิบายเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของศาสนา ประวัติศาสดา ตามที่ได้ศึกษามาพอเข้าใจ
๔. จงอธิบายคัมภีร์ที่สำคัญของพุทธมาพอเข้าใจ
๕. จงยกตัวอย่างหลักคำสอนของศาสนาพุทธมา ๓ ข้อ และนิสิตเห็นด้วยกับหลักคำสอนข้อใดมากที่สุด เพราะเหตุใด
๖. การอ้างเอา พระธรรมวินัยเป็นศาสดาแทน มีผลดี ผลเสีย อย่างไร จงวิพากษ์ด้วยเหตุผล
๗. จงเลือกนำลักษณะเด่น ๆ ของศาสนาพุทธที่ชื่นชอบมาตอบ พร้อมอธิบายความหมายสัก ๓ ลักษณะ
๘. จงอธิบายพิธีกรรมในศาสนาพุทธ ที่นิสิตสนใจ มา ๑ พิธีกรรม
๙. จงอธิบายความหมายแห่งสัญลักษณ์ของศาสนาพุทธมา พอเข้าใจ
๑๐. จงเขียนผังความคิด (Mind Map) สรุปเนื้อหาของศาสนาพุทธตามที่ได้ศึกษามา

บทที่ ๑๐

บทบาทและความสำคัญของศาสนาในชีวิตประจำวัน

ขอบเขตเนื้อหา

๑. อิทธิพลของศาสนาที่มีต่อการสร้างเสริมสันติภาพโลก
๒. อิทธิพลของศาสนาที่มีต่อการเมืองการปกครอง
๓. อิทธิพลของศาสนาที่มีต่อสังคมและเศรษฐกิจ
๔. อิทธิพลของศาสนาที่มีต่อการศึกษาและวัฒนธรรม
๕. อิทธิพลของศาสนาที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

แนวคิด

๑. หลักคำสอนของศาสนาต่าง ๆ มีส่วนช่วยเสริมสร้างสันติภาพภายในจิตใจ พร้อมกับขยายอาณาเขตความดีงามและความสุขไปสู่สังคม ตลอดถึงการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนา เป็นพื้นฐานในการสร้างเสริมสันติภาพโลก

๒. อิทธิพลของศาสนาที่มีต่อการเมืองการปกครองมีความเป็นไปในสองลักษณะคือทั้งสนับสนุน และขัดแย้ง

๓. อิทธิพลของศาสนาที่มีต่อสังคมแบ่งได้หลายระดับ โดยเริ่มจากระดับต่ำสุดคือระดับปัจเจกบุคคลจนถึงระดับสูงสุดคือระดับโลก ส่วนอิทธิพลต่อเศรษฐกิจนั้นเป็นไปในสองลักษณะคือระดับโลกิยะ และระดับโลกุตระ

๔. วัฒนธรรมและอารยธรรมที่ยิ่งใหญ่และยั่งยืนของโลกเกิดจากอิทธิพลของศาสนา

๕. มนุษย์มีความเข้าใจผิดว่าการทำลายธรรมชาติทำให้ตนได้รับประโยชน์มาก จึงมุ่งหน้าทำลายธรรมชาติทุกอย่างที่ขวางหน้า เพราะทำลายแล้วได้รับประโยชน์ ปัจจุบันจึงเกิดกระบวนการองค์กร สมาคมหน่วยงานต่าง ๆ เรียกร้องให้ใช้หลักธรรมและพิธีกรรมทางศาสนาเป็นตัวนำในการฟื้นฟูแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้นิสิตมองเห็นภาพรวมประเด็นที่เป็นสาระสำคัญของบทบาทและความสำคัญของศาสนาในชีวิตประจำวัน ได้อย่างสมบูรณ์

๒. เพื่อให้นิสิตเข้าใจและสามารถอธิบายเกี่ยวกับอิทธิพลของศาสนาที่มีต่อการสร้างเสริมสันติภาพโลก อิทธิพลของศาสนาที่มีต่อการเมืองการปกครอง สังคมและเศรษฐกิจ ได้อย่างถูกต้อง

๓. เพื่อให้หนีตึกเข้าใจและสามารถอธิบายอิทธิพลของศาสนาที่มีต่อการศึกษาและวัฒนธรรม และสามารถวิเคราะห์อิทธิพลของศาสนาที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้อย่างถูกต้อง

อิทธิพลของศาสนาที่มีต่อการสร้างเสริมสันติภาพโลก

หลักคำสอนพื้นฐานของศาสนาต่าง ๆ มีส่วนช่วยเสริมสร้างสันติภาพภายในจิตใจของศาสนิกชน ในแต่ละศาสนาให้ผ่อนคลายความทุกข์ความกลัวความตรึงเครียดและความขัดแย้งในชีวิตประจำวันลงไปได้เพราะทุกศาสนาล้วนมีหลักธรรมและพิธีกรรมปฏิบัติเพื่อให้เกิดความรู้และเข้าใจในเรื่องบาป - บุญ หรือ ชั่ว - ดี สอนให้เว้นชู้กัถวบาปและให้ทำความดีด้วยความสุข พร้อมกับขยายอาณาเขตความดีงามและความสุขไปสู่สังคม ตลอดถึงมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนา (Relationship of Religions) หรืออาจกล่าวได้ว่า ปฏิสัมพันธ์ทางศาสนาคือพื้นฐานของการสร้างเสริมสันติภาพโลกโดยอาจแบ่งลักษณะปฏิสัมพันธ์ทางศาสนาได้เป็น ๒ ระดับ (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕, หน้า ๒๑๖-๒๑๘)

๑. ระดับหลักธรรมพื้นฐาน หรือ ปฏิสัมพันธ์เชิงหลักการ

หลักคำสอนพื้นฐานของศาสนาต่าง ๆ ได้วางหลักให้บรรดาศาสนิกชน มีใจกว้าง ยอมรับนับถือ ให้อภัย ไม่แบ่งแยกชนชั้นทางสังคม เช่น หลักการของศาสนาคริสต์ซึ่งถือเป็นศาสนาแห่งความรัก (Religion of love) สอนว่า “ถ้าใครมาตบหน้าทางแก้มขวาของคุณ ต้องหันแก้มซ้ายไปให้เขาตบ” หมายความว่าต้องรู้จักให้อภัยคนอื่น ในประวัติพระเยซูคริสต์ครั้งถูกตรึงไม้กางเขนจนสิ้นพระชนม์ พระองค์กลับร้องขอมิให้สานุศิษย์อาฆาตผู้ก่อการแต่อย่างใด ทรงปล่อยให้พระเจ้าเป็นผู้ตัดสินเอง ในพุทธศาสนาซึ่งถือว่าเป็นศาสนาแห่งเหตุผล (Religion of Causality) ปรากฏคำสอนว่า “เวรย่อมระงับ ด้วยการไม่จองเวร” “จงอย่าโกรธตอบผู้กำลังโกรธ” ในคำสอนของศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นศาสนาแห่งสันติ (Religion of non-violence) ผู้นับถือคือชาวมุสลิม แปลว่า “ผู้รักสันติ” จะต้องไม่เบียดเบียนคนอื่น การถือศีลอด ถือเป็นการสร้างความเสมอภาค ไม่แบ่งชนชั้นวรรณะ แม้แต่ในศาสนาอื่น ๆ ก็ล้วนมีหลักการเดียวกันนี้เช่นในหลักศีล ๕ ได้ประณามการเช่นฆ่า การขโมย เอรัดเอาเปรียบ การผิดประเวณี การกล่าวคำเท็จ และการดื่มหรือแม้แต่การผลิตค้าขายสุราเมรัย หรือแม้แต่หลักธรรมด้านอื่น ๆ เช่น ความเห็นแก่ตัว ความอหิวาธิธรรม ทุกศาสนาถือว่าผิดหรือเป็นบาปทั้งสิ้นเพราะขัดหลักการพื้นฐานของทุกศาสนา ดังนั้น ศาสนาจึงถือเป็นบ่อเกิดของค่านิยมร่วมบางอย่างที่มีมิติทางศีลธรรมที่ลัทธิการเมืองไม่อาจปลูกฝังหรือบ่มเพาะขึ้นมาได้

๒. ในระดับพิธีกรรมปฏิบัติ ปฏิสัมพันธ์เชิงพฤติกรรม

ในระดับพิธีกรรมปฏิบัติหรือพฤติกรรมเชิงสังคม ทุกศาสนามีหลักการเดียวกันคือ มุ่งช่วยให้ศาสนิกชนพบความสงบสันติสุข เมื่อทุกศาสนาสอนให้รักสันติสุข โดยยึดตนเองเป็นอุปกมาว่าตนเอง

รักสุข เกลียตทุกข์ฉันไต คนอื่น สัตว์อื่นในสังคมนตรี หรือเพื่อนต่างศาสนาแล้วรักสุขเกลียตทุกข์ฉันไต ในแง่พิธีปฏิบัติจึงเน้นให้เกิดสันติสุขด้วยการปรับกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม (Agent of Socialization) เพื่อปฏิบัติหรือปรับพฤติกรรมให้สอดคล้องกับกฎของสังคม ไม่ลบหลู่หลักศรัทธา ปฏิบัติของศาสนาอื่น ๆ การเคารพสิทธิทางความคิดและศรัทธาปฏิบัติทางศาสนาของกันและกัน การ ปฏิสัมพันธ์ในแง่นี้สะท้อนให้เห็นว่าศาสนาช่วยสื่อและสร้างสถานภาพทางสังคม (Status Giving Agent) ขึ้นมา ถ้าใครประกาศว่า “ไม่นับถือศาสนาใด ๆ” หรือ “ทำตัวเป็นคนไร้ศาสนา” มักจะเป็นที่ ระวังสงสัยในทุกสังคม การปฏิบัติตามหลักธรรมและพิธีกรรมของศาสนาจึงเท่ากับประกาศว่า “ตนมี ศาสนาที่นับถืออยู่” หรือมีสถานะทางสังคม

จากกิจกรรมการสานเสวนาทางศาสนา (Religious Dialogue Activities) การศึกษา ศาสนาในเชิงวิชาการ (Academic Religious Study) และการจัดการประชุมผู้นำศาสนาโลก (World Religious Spiritual - Leadership Conference) หลายครั้งที่ผ่านมา นั่นคือสิ่งยืนยันว่า ศาสนาช่วย เสริมสร้างสันติภาพแก่ชาวโลกได้ ถึงแม้จะปรากฏภาพของความขัดแย้งอยู่บ้าง แต่ก็เพียงมุมหนึ่ง ของเงื่อนโซ่ทางสังคมด้านอื่น ๆ เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ การแบ่งแยกดินแดน เป็นต้น แต่โดยภาพรวมนั้น ถือว่าหลักการ หลักธรรมและพิธีกรรม ทางศาสนาสามารถรวมคนในสังคมได้ดีและแนบสนิทมากกว่า กิจกรรมอื่น ๆ

อิทธิพลของศาสนาที่มีต่อการเมืองการปกครอง

ตามประวัติศาสตร์สังคมมนุษย์บ่งบอกว่า ศาสนากับการเมืองการปกครองไม่อาจแยกจาก กันได้อย่างเด็ดขาด และขณะเดียวกันก็ไม่อาจรวมกันได้อย่างสมบูรณ์แบบ เพราะศาสนาและ การเมืองการปกครองหรือศาสนจักรกับอาณาจักรต่างมีวิธีการและเป้าหมายต่างกัน มีผู้กล่าวว่าถ้าไม่ ประสงค์จะให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในสังคมทุกระดับ “จงพยายามอย่านำเรื่องศาสนาและการเมืองการ ปกครองมาถกเถียงกัน” ยิ่งถ้านำทั้งสองเรื่องมาปะทะกันยิ่งจะก่อให้เกิดความขัดแย้งมากขึ้น สาเหตุ หลักเกิดจาก พื้นฐานความคิด รัฐทุกรัฐล้วนมีเป้าหมายแค่เรื่องปากท้องเป็นหลัก ขณะที่ทุกศาสนา ล้วนมีเป้าหมายสูงสุดทางจิตวิญญาณในเชิงปรมาตม์เป็นสำคัญ อิทธิพลของศาสนาที่มีต่อการเมืองการ ปกครองนั้นจึงมีทั้งด้านสนับสนุนและขัดแย้ง (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕, หน้า ๒๑๘-๒๒๑)

๑. ในด้านสนับสนุน

หรือในแง่บวกถือว่า หลักธรรมและพิธีกรรมศาสนาต่างมีอิทธิพลและมีบทบาทต่อสังคม ช่วยเสริมสร้างระบอบการเมืองการปกครองให้เข้มแข็งและมีความชอบธรรมมากยิ่งขึ้นเช่น ช่วยสร้าง ความศักตีสื่อธิกฎหมายและแก่นักการเมืองในสังคมการปกครองในระบอบจักรวรรดิหรือจักรพรรดิ และระบอบราชาธิปไตย เป็นต้น จำเป็นต้องอาศัยสถาบันทางศาสนาเข้าช่วยสนับสนุน และใน

ขณะเดียวกัน ศาสนาจะอยู่ได้ต้องอาศัยรัฐและกษัตริย์อุปถัมภ์ค้ำชูประกอบกับศาสนาจะต้องช่วยเหลือเกื้อกูลไม่ขัดแย้ง ก้าวถอยหลักศรัทธาทางศาสนาของประชาชน

ปัญหาการเมืองทุกระดับเมื่อกล่าวให้ถึงที่สุดแล้วมักจะถูกตั้งคำถามและตั้งข้อสังเกตจากกฎของสังคมสองกฎ (Two Principles) คือกฎหมาย (Law) และกฎศีลธรรม (Moral) หรือบัญญัติทางศาสนา (Religious Rules) บ่อยครั้งที่นักการเมืองและนักปกครองถูกมองว่า “ไร้ความชอบธรรม” ในการบริหารประเทศเพราะประพฤติดิตบัญญัติศาสนา ศาสนาจึงช่วยตรวจสอบและเสริมฐานการเมืองการปกครองให้มีความชอบธรรมและดำรงอยู่ได้ตัวอย่างเช่น ในประวัติศาสตร์โรมัน สมเด็จพระสันตะปาปามีอำนาจในการทรงเป็นพระประมุขประกอบพิธีสวมมงกุฎให้กษัตริย์โรมัน หรือแม้แต่ในสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พระมหากษัตริย์ต่างได้รับการยอมรับเทิดทูน เพราะทรงเป็นองค์ธรรมราชา หรือพระโพธิสัตว์ ที่ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจปกครองประเทศตามหลักการของพุทธศาสนาและทรงเป็นองค์มหาสมมติเทพที่เสด็จอวตาร (ลง) มาสร้างสุขดับทุกข์แก่ประชาชน เป็นต้น ศาสนาจึงเป็นฐานศรัทธาแห่งความชอบธรรมความศักดิ์สิทธิ์และความสง่างามของการเมืองการปกครอง

มหาดมะ คานธี เคยกล่าวไว้ว่า ถ้านักการเมือง การปกครอง ไม่รู้เรื่องศาสนาและไม่สนใจหลักศาสนาเลยก็ไม่ควรให้เป็นนักการเมืองนักปกครอง เพราะเขาจะสนใจแค่เรื่องปากท้องของประชาชนเท่านั้น แต่จะไม่ได้ใส่ใจจิตวิญญาณของประชาชนอย่างแท้จริง และมันก็คิดอีกจำนวนมากที่มองว่ากฎหมายของรัฐเกือบทุกฉบับในทุกสังคมมีแหล่งกำเนิดมาจากความคิด ความเชื่อและวิถีปฏิบัติตามกฎศีลธรรมของศาสนา เช่น รัฐธรรมนูญของประเทศอินเดีย เกิดจากคัมภีร์มनुธรรมศาสตร์และคัมภีร์พระเวทของศาสนาพราหมณ์ อินดุกษัตริย์หรือผู้นำคือตัวแทนที่พระเจ้าส่งมาปกครองผู้คิดกบฏต่อการปกครองเท่ากับกบฏต่อพระเจ้ากฎหมายรัฐอิสลามเกิดจากคัมภีร์อัลกุรอานของศาสนาอิสลาม กฎหมาย ตราสามดวงและรัฐธรรมนูญไทย ก็เกิดจากคตินิยมทางศีลธรรมของศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ แม้แต่คติกษัตริย์ไทยก็ล้วนแต่เป็นองค์อวตารของพระนารายณ์ซึ่งแสดงให้เห็นว่าศาสนามีอิทธิพลและมีความสำคัญต่อรัฐ นักปกครองและกฎหมาย เป็นต้น

ในทางตรงข้ามศาสนาทุกศาสนาจะดำรงอยู่ได้ในสังคมและจะมีอิทธิพลสามารถ เอื้อประโยชน์ต่อสังคมได้อย่างแท้จริง เมื่อรัฐให้การสนับสนุนอุปถัมภ์ค้ำชูศาสนาอย่างจริงจังในทุกด้าน ให้สิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนา เช่น ออกกฎหมายรับรองสิทธิ ปกป้องคุ้มครองการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานทางศาสนา โดยปราศจากอคติ ไร้อคติแทรกแซงเบี่ยงเบน กิจกรรมและกิจการทางศาสนา ไม่ยุ่ง ส่งเสริมให้เกิดการแบ่งแยกในสังคมหรือไม่นำประเด็นทางศาสนามาเป็นปัญหาทางการเมือง แต่กลับนำพาประชาชนให้สนใจได้ศึกษาและปฏิบัติตามหลักศาสนาของตนอย่างจริงจัง เช่น พระเจ้าอโศกมหาราช ที่ทรงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ขณะเดียวกันก็ทรงให้สิทธิเสรีภาพและปกป้องคุ้มครองประชาชนที่นับถือศาสนาอื่น ๆ ด้วย

๒. ในด้านขัดแย้ง

หรือในแง่ลบ บางยุคอำนาจแห่งศรัทธา (Power of Faith) ทางศาสนามีพลังเหนืออำนาจการเมืองการปกครองอย่างชัดเจน จนกระทั่งแยกและสถาปนาเป็นรัฐอิสระ (Free State) ปกครองตนเองไม่ขึ้นต่ออำนาจรัฐ เป็นรัฐศาสนา เช่น นครรัฐวาติกัน (Vatigan) ของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก กรุงโรม ประเทศอิตาลี สถาบันศาสนา ซึ่งตามปกติแล้วมักจะตกเป็นเครื่องมือของสถาบันการเมืองเสมอ แต่ที่ว่าในภูมิภาคยุโรปตะวันตกนั้น เกิดเหตุการณ์นอกปกติก็เพราะว่า ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกได้ใช้ระบบการบริหารปกครองของจักรวรรดิโรมันตะวันตกที่ล่มสลายไปนั้นขยายอำนาจของศาสนจักรโรมันคาทอลิกไปทั่วยุโรปตะวันตกโดยสถาบันศาสนาได้รวมเอาหน้าที่ของสถาบันศาสนาเข้าครอบงำสถาบันทางการเมือง ซึ่งกินเวลานานร่วมพันปีทีเดียว และรัฐอิสลามของศาสนาอิสลามเป็นต้น หรือแม้แต่การลงโทษผู้ขัดแย้งไม่เห็นด้วยหรือคัดค้านบัญญัติศาสนา เช่น คัดค้านพระคัมภีร์พันธสัญญาเดิม (the Old Testament) ศาสนาหรือศาสนจักรจะมีอำนาจเหนือรัฐ ใต้สวน บีบบังคับกดดันให้พิพากษาลงโทษประหารชีวิตนักปรัชญาสังคมและนักวิทยาศาสตร์ โดยนัยหนึ่งศาสนาได้ยึดมาบของรัฐลงโทษผู้คัดค้านศาสนา ซึ่งเท่ากับแทรกแซงอำนาจหรือกฎหมายรัฐไปโดยปริยาย แต่บางคราวศาสนาดกต่ำสุดขีด อำนาจหน้าที่เป้าหมายสูงสุด คำสอนพิธีกรรมทางศาสนาถูกรัฐปฏิเสธว่า ขัดขวางการพัฒนาเศรษฐกิจ การศึกษาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศาสนาและผู้นับถือศาสนาที่เคร่งครัดเป็นเพียงกามฝากสังคม ไร้ความจำเป็นและความสำคัญต่อสังคม ถึงขั้นมองว่าศาสนาเป็นยาเสพติดชนิดหนึ่ง ตามแนวคิดของการเมืองการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ (Communism) ทำให้ศาสนาถูกลดอิทธิพล บทบาท และอำนาจ ทางสังคมลงไปในยุคสมัยหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม จอห์น ล็อก (John Locke) นักปรัชญาสังคมและการเมืองชาวอังกฤษมองว่า “มีสองอย่าง คือ การเมืองและศาสนา เป็นสิ่งที่กฎหมายไม่อาจบีบบังคับให้คนที่นับถืออยู่แล้วเลิกนับถือ หรือบังคับคนที่ไม่นับถือให้หันมานับถือได้ เพราะการเมืองและศาสนาควรเป็นเรื่องของสิทธิ (Right) เสรีภาพ (Freedom) และอิสรภาพ (Liberty) ส่วนบุคคลเป็นพื้นฐาน” ถ้ารัฐใดไม่สนับสนุนก็ควรปล่อยให้ประชาชนเลือกนับถือปฏิบัติได้อย่างอิสระแต่บางครั้งศาสนาก็ยึดอำนาจรัฐทั้งกฎหมายและกองทัพ (อาวุธ) เข้ารุกรานย้ายศาสนาอื่นเพื่อเผยแพร่ลัทธิศาสนาของตน พยายามกลืนและรุกรานศาสนาอื่นด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น ประวัติศาสตร์การเกิดสงครามครูเสด (Crusade War) กินเวลานานถึง ๒๐๐ ปี (ศตวรรษที่ ๑๑ - ๑๓) ซึ่งถือเป็นสงครามศาสนา (War of Religion) หรือสงครามโลกครั้งที่ ๑ ระหว่างศาสนาคริสต์กับศาสนาอิสลามและประวัติศาสตร์กองทัพมุสลิม (ศาสนาอิสลาม) รุกรานศาสนาต่าง ๆ ในอินเดีย เป็นต้น แต่ศาสนาจะมีประโยชน์อย่างแท้จริงต่อสังคมก็ต่อเมื่อศาสนาไม่ขัดแย้งกันและกันและไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อการเมืองการปกครอง เพราะอคติ (Bias) ที่ประชาชนบางส่วนมีต่อศาสนาถึงขั้นเปื้อนศาสนาก็ดี การเมือง การปกครอง (รัฐ) มองศาสนาในแง่ลบก็เกิดจากปัญหาการขัดแย้งของศาสนาต่าง ๆ ซึ่งยืนยันได้จาก สงครามโลกครั้งที่ ๑ ศาสนาจึงถูกมอง

ว่าเป็นเพียงกาฝากทางความคิด เป็นเสมือนยาพิษ ยาเสพติดกล่อมประสาทเป็นภัยอันตรายต่อความมั่นคง และขัดขวางการพัฒนาสังคมมนุษย์ ดังนั้นศาสนาจึงหันมาปรับบทบาท อำนาจ และหน้าที่ด้วยการให้เกียรติ เคารพสิทธิขั้นพื้นฐานของกันและกัน ประชาชนที่เปื้อนศาสนา และรัฐที่มีอคติ จึงจะหันมาอุปถัมภ์ค้ำชูศาสนาอย่างจริงจังเป็นรูปธรรมชัดเจนยิ่งขึ้น เมื่อวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีเจริญมากขึ้น แต่ศาสนายังขัดแย้งกันอยู่ผู้คนจะยิ่งเชื่อถือวิทยาศาสตร์และปฏิเสธศาสนาต่าง ๆ ในที่สุด อย่างไม่รู้ก็ตามปรากฏการณ์ที่ศาสนาต่าง ๆ เกื้อกูลส่งเสริมกันมีในประวัติศาสตร์ศาสนาประเทศ อินเดียโบราณ เมื่อประมาณสองพันกว่าปีมาแล้ว

สรุปได้ว่าอิทธิพลศาสนาที่มีต่อการเมืองการปกครองมีความเป็นไปในสองลักษณะคือทั้งสนับสนุน และขัดแย้ง ระหว่างศาสนากับรัฐ และระหว่างศาสนาด้วยกัน ซึ่งในด้านขัดแย้งนั้น เมื่อศาสนากระทำต่อรัฐถือเป็นการรุกราน รัฐกระทำต่อศาสนาถือเป็นการโต้ตอบและศาสนากระทำต่อศาสนาถือเป็นการกลืนกลายก้าวกาย ส่วนในด้านสนับสนุนหรือด้านบวกเมื่อศาสนากระทำต่อรัฐถือเป็นการริเริ่มสร้างความดีงาม รัฐกระทำต่อศาสนาถือเป็นการตอบแทนอุปถัมภ์ค้ำชู และศาสนากระทำต่อศาสนาถือเป็นการเอื้อเฟื้อแผ่สันติสุข โดยหลักคำสอนพื้นฐานระดับศีลธรรมในทุกศาสนามีวัตถุประสงค์สั่งสอนให้นักปกครองมีเมตตาและมีคุณธรรมและสอนผู้ถูกปกครองต้องซื่อสัตย์ และเคารพในบทบาทอำนาจหน้าที่ของตนและกฎหมายสังคมกล่าวในแง่หนึ่งก็คือว่าทุกศาสนาสอนให้นักปกครองปกครองตนเอง

อิทธิพลของศาสนาที่มีต่อสังคมและเศรษฐกิจ

เอมิล เดอร์ไคม์ (Emile Durkheim) นักสังคมวิทยา (Sociologist) และนักมานุษยวิทยา (Anthropologist) มองว่า "สังคมมนุษย์นี้มีมาก่อนเราเกิด ต่อให้เราตายไปสังคมก็ยังอยู่ ศาสนาก็มีมาก่อนเราเกิด ต่อให้เราตายไปศาสนาก็ยังคงอยู่" สังคมจึงให้ทุกอย่างแก่เรา ให้คุณค่าและชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งนั้น ศาสนาได้ทำหน้าที่ช่วยสร้าง พยุง และรักษาสังคมให้ดำรงอยู่ได้และพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง เพราะเดอร์ไคม์ เชื่อว่าถ้าสังคมไร้ศาสนาเสียแล้ว ผู้คนก็จะฆ่ากันตายหมดโลก แต่ผู้คนในสังคมมีศาสนา จึงทำให้เรามั่นใจ ได้ว่าการดำเนินชีวิตประจำวันของเรานั้นมีสวัสดิภาพและมีความปลอดภัยซึ่งต่างจากการที่เราเข้าไปในดินแดนของคนไร้ศาสนาเพราะไม่มั่นใจและไม่ทราบว่าเขาจะปฏิบัติต่อเราอย่างไรซึ่งแมกซ์เวเบอร์ (Max Weber) ก็เป็นคนหนึ่งที่มีความเห็นสอดคล้องในลักษณะเดียวกันนี้ดังจะกล่าวข้างหน้าอิทธิพลศาสนาที่มีต่อสังคมและเศรษฐกิจอาจแบ่งได้หลายระดับ โดยเริ่มจากระดับต่ำสุดคือระดับปัจเจกบุคคลจนถึงระดับสูงสุดคือระดับโลก ดังนี้ (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕, หน้า ๒๒๒-๒๒๔)

๑. อิทธิพลต่อสังคม

๑) ระดับบุคคล หรือ ระดับครอบครัว ศาสนามีความสำคัญในระดับปัจเจกเป็นอย่างมาก เพราะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่น ผ่อนคลายความกลัว ความวิตกกังวลต่าง ๆ ลดทอนบรรเทาความทุกข์โศกได้ และเป็นเครื่องชี้นำทางชีวิต หรือมีที่พึ่งทางจิตใจ หากศาสนาไม่สามารถชี้นำ หรือเป็นที่พึ่งทางใจของคนในระดับปัจเจกบุคคลได้ ก็จะไม่มีความหมายหรือไร้ประโยชน์สุขต่อสังคมในระดับอื่น ๆ ขึ้นไป เนื่องจากชาติบ้านเมืองคือที่รวมของปัจเจกบุคคล ฉะนั้นในศาสนาบางศาสนาจึงเน้นการปฏิบัติธรรมเฉพาะบุคคลมากกว่าศาสนาอื่น ขณะที่บางศาสนาอาจมีพิธีกรรมต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อให้เหมาะแก่จริตส่วนตัวและความทุกข์เฉพาะของแต่ละบุคคล อย่างไรก็ตามทุกศาสนาจะเห็นพ้องต้องกันว่าศาสนามีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาทางจิตใจของบุคคลเป็นอันดับแรก

๒) ระดับชุมชน ศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคลในสังคมให้เข้ามารวมกันเป็นสังคม พิธีอัญญาของศาสนาอิสลามนั้น นอกจากจะรวมศาสนิกชนแล้ว ยังสร้างความเสมอภาค และเอกภาพแห่งภราดรภาพให้เกิดขึ้นในสังคมมุสลิมด้วย พิธีกรรมต่าง ๆ ในศาสนาล้วนมีจุดประสงค์ที่จะกระชับความกลมเกลียวและการทำงานของสมาชิกในสังคมเพื่อประโยชน์แก่สังคมส่วนรวมเป็นหลัก

๓) ระดับประเทศ หรือ ระดับชาติ ศาสนาเป็นมิ่งขวัญและเอกลักษณ์ของประเทศเป็นพื้นฐานของขนบธรรมเนียมประเพณีชาติ เช่นประเทศไทยมีศาสนาพุทธเป็นพื้นฐานความเชื่ออันนำไปสู่ประเพณีขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมไทยเราจะไม่สามารถเข้าใจคนไทยหรือวัฒนธรรมไทยได้โดยหากไม่ทำ ความเข้าใจกับพระพุทธศาสนาเสียก่อน

๔) ระดับโลก หรือ ระดับสากล ศาสนาเป็นมรดกอันล้ำค่าของมนุษยชาติ ทำให้ศาสนิกเคารพซึ่งกันและกัน มนุษย์ทุกคนควรมีสติในการนับถือศาสนาและศาสนาแต่ละศาสนาพึงให้ความเคารพสิทธิขั้นพื้นฐานนี้

๒. อิทธิพลต่อเศรษฐกิจ

หากมองอย่างผิวเผินอาจพบทศรูปในเบื้องต้นเช่นเดียวกับที่มาร์ก (Karl Mark) มองว่าศาสนาขัดขวางเศรษฐกิจ การค้าและการพัฒนา ศาสนาเป็นยาเสพติดกลุ่มประสาท เป็นที่พึ่งของคนฉลาดกลัวอ่อนแอในสังคม แต่ถ้าพิจารณาให้รอบด้านแล้ว อาจพบความจริงบางอย่างดังที่ แมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) มองว่า ศาสนามีอิทธิพลและความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ในสังคมเป็นอย่างยิ่ง ความคิดทางศาสนาก่อให้เกิดอุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรมก้าวหน้า เพราะเป็นแรงกระตุ้นให้บุคคลทำงานในโลกนี้ ผู้คนได้อาศัยหลักคำสอนและพิธีกรรมในทุกศาสนามาช่วยเสริมสร้างความหวังและกำลังใจในการดำเนินชีวิตประจำวัน พร้อมกับเชื่อมโยงคติความเชื่อหรือศรัทธาต่อโลกอนาคต การที่ศาสนาสอนคตินาคต ทำให้มนุษย์กลัวบาปหรือการลงโทษจากพระเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์และกฎแห่งกรรม โดยที่สุดแล้วศาสนาจะช่วยกล่อมเกล้าให้มนุษย์ปฏิบัติหน้าที่ในทางสุจริตหรือประกอบสัมมาชีพตาม

ทำนองคลองธรรม เว้นการเบียดเบียนกันเพื่อสันติสุขในโลกปัจจุบันและรางวัลอันดีงามในโลกอนาคต (ปรโลก) หลักคำสอนในทุกศาสนาจึงสามารถแบ่งได้ ๒ ระดับ คือ

๑) ระดับโลกิยะ หรือ ระดับผู้ครองเรือนอยู่ในสังคม คำสอนระดับนี้จึงเกี่ยวข้องกับเรื่อง เศรษฐกิจ การค้า และการพัฒนาสังคมโดยตรง เช่น คำสอนให้รู้จักประหยัดมัธยัสถ์ อดออมสะสมทรัพย์เป็นการสร้างเศรษฐกิจรายได้ในครอบครัว สอนให้ค้าขายสิ่งที่ไม่เป็นโทษต่อตนเองและสังคม และสอน ให้รู้จักพัฒนาตนเองให้สะอาดทั้งร่างกายและจิตใจ แม้ศาสนาโดยภาพรวมจะถูกมองว่า ปฏิเสธวัตถุนิยมรวมถึงบริโภคนิยมก็ตาม แต่ทุกศาสนาก็สอนให้รู้จักการเสียสละแบ่งปัน เช่น การบริจาคหรือทานในพุทธศาสนา หลักชะกตในศาสนาอิสลาม เป็นต้น ซึ่งเศรษฐกิจจะขับเคลื่อนได้เมื่อ มีการใช้สอยแลกเปลี่ยนกันในระดับตลาด แต่ถ้าตลาดไม่สุจริต คดโกงเอารัดเอาเปรียบกันระหว่าง ผู้ผลิตกับผู้บริโภค ผู้ผลิตกับผู้ผลิตและผู้บริโภคกับผู้บริโภค เศรษฐกิจย่อมเกิดความเสียหาย สังคมทุกระดับทั่วโลกต่างประสบปัญหาร้ายแรงที่สุดคือปัญหาการคอร์รัปชัน (Corruption) หรือการคดโกง เอารัดเอาเปรียบ กดขี่ ช่มเหรงรังแก ปัญหาดังกล่าวได้สร้างความเสียหายและเป็นอุปสรรคโดยตรงต่อ ระบบเศรษฐกิจ การค้า และการพัฒนาสังคมทุกระดับ

๒) ระดับโลกุตระ หรือ ระดับมุ่งให้เกิดการพัฒนาในระดับสูง คำสอนในระดับนี้มุ่งให้ มนุษย์แสวงหาความสุขทางจิตวิญญาณ มองแง่หนึ่งถือว่าเป็นมุมพิกผ่อนจากความวุ่นวายของกิเลส ตัณหา มุมพิจารณาความทุกข์หรือมุมตรึกตรองมองตนให้เข้าใจชีวิตกว้างขวางและลุ่มลึกมากยิ่งขึ้น ในระดับนี้มักจะถูกมองว่าเป็นมุมหลุดโลก ห่างไกลจากโลก แต่ในความจริงแล้ว กลับเป็นมุมที่ใกล้โลก ที่สุด เพราะเป็นความพยายามทำความเข้าใจชีวิตและสังคมทุกระดับเมื่อมนุษย์เข้าใจชีวิตตนเองและ สังคมดีแล้ว มักจะหวนกลับเข้าสู่สังคม ทำงานเพื่อส่วนรวมอย่างทุ่มเท หรือกล่าวในแง่หนึ่ง หลัก ปฏิบัติทางศาสนาจะช่วยสอนและกล่อมเกล้าให้คนเห็นแก่ตัวน้อยลง มีจิตสาธารณะ (Public Conscious) มากยิ่งขึ้น สอนให้มองชีวิต สังคม โลก กว้างขวางออกไปเกินกว่าขอบเขตที่เคยมอง เฉพาะในมิติสังคมศาสนาของตน ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้จากกิจกรรมทางสังคมสงเคราะห์ (Social Welfare) การช่วยเหลือเกื้อกูลกันดังกล่าว ช่วยให้เศรษฐกิจดีขึ้นทำให้สังคมอยู่ได้อย่างสันติ

อิทธิพลของศาสนาที่มีต่อการศึกษาและวัฒนธรรม

หลังจากที่แมกซ์ มุลเลอร์ (F. Max Muller) พิมพ์และเผยแพร่หนังสือชุดคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ ตะวันออก (Sacred Books of The East) ในปี พ.ศ. ๒๔๑๘ (ค.ศ. ๑๘๗๕) ทำให้ทั่วโลกสนใจศึกษา ศาสนาต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น ตะวันตกหันมาศึกษาศาสนาตะวันออกอย่างจริงจังซึ่งมุลเลอร์ได้วางหลัก การศึกษาศาสนาไว้ ๒ แบบ คือ แบบวิทยาศาสตร์ (Scientific) ตามหลักฐานข้อเท็จจริงทาง ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์และโบราณคดีและแบบเทววิทยาศาสนา (Religious theology) หรือ

เทวดำนาน (เทพปรณัม) แต่โลกปัจจุบันมีความเจริญก้าวหน้ารวดเร็ว และสังคมมีความซับซ้อนด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ ภาษาและวัฒนธรรม วิธีศึกษา และวัตถุประสงค์การศึกษาเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและในสังคมจึงมีความหลากหลายทั้งนี้เพื่อนำหลักศาสนามาปรับประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕, หน้า ๒๒๔-๒๒๘)

๑. อิทธิพลของศาสนาที่มีต่อการศึกษา

เนื่องจากประเด็นเรื่องอิทธิพลศาสนาที่มีต่อศึกษานั้นเกี่ยวข้องกับประเด็นอื่น ๆ อีกมากมายผู้เขียนจึงสรุปประเด็นศึกษาเป็น ๓ ลักษณะ คือ

๑) ศาสนามีอิทธิพลต่อสถาน หรือสถาบันการศึกษา ในอดีตนั้นนักบวชในศาสนาคือผู้ทรงวิทยาคุณ ประสิทธิประสาทวิทยาการขั้นสูง เช่น วิชาศาสนา ปรัชญา เทววิทยา ตรรกวิทยา เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักในการดำรงรักษาพัฒนาสังคมและดำเนินชีวิต ศาสนสถานจึงเป็นแหล่งหรือที่มาของสถาบันการศึกษา ต่อมาได้แตกแขนงขยายขอบเขตทางด้านการศึกษา และปรับเปลี่ยนชื่อไปตามยุคสมัยของการศึกษาเฉพาะทาง แต่ประวัติศาสตร์การศึกษาระบุไว้ว่าสถานศึกษาที่ยิ่งใหญ่ในอดีตเติบโตมาจากวัด (Universities from the Church) ในตะวันออกก่อให้เกิดสถาบันการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยนาลันทา (Nalanda) วิทยาลัยวิกรมศิลา (Vigromsila) โอทันตปุรี (Otantaburi) เป็นต้น ในยุโรป เช่น มหาวิทยาลัย ปารีส (Paris) ในฝรั่งเศส มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ (Cambridge) มหาวิทยาลัยออกฟอร์ด (Oxford) ในอังกฤษ มหาวิทยาลัยนาลอปะ (Nalopa) ในสหรัฐอเมริกา เป็นต้น

ศาสนาได้ช่วยเสริมสร้างนักบวช (Priest) นักบุญ (Saint) นักปราชญ์ (Philosopher) นักการศึกษา (Scholar) ในด้านศาสตร์ต่าง ๆ ช่วยแต่ง แปล อธิบายความคัมภีร์ตีความและวิพากษ์วิจารณ์กันด้วยสติปัญญาและเหตุผล อบรมสั่งสอนประชาชนให้ดำรงตนอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม เสริมสร้างวางระเบียบปฏิบัติแก่สังคมให้เกิดสันติสุข เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ (Spiritual leader) หรือเป็นคนต้นแบบทางศีลธรรมจรรยา (Moral Model)

๒) ศาสนามีอิทธิพลต่อวิชาการศึกษา องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้จัดแบ่งศาสตร์หรือวิชาการต่าง ๆ ออกเป็น ๓ กลุ่มใหญ่ คือ

(๑) กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์ (Scientific) เช่น วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (Natural Science) วิทยาศาสตร์กายภาพ (Physical) และวิทยาศาสตร์ชีวภาพ (Biological) ในกลุ่มนี้ประกอบด้วยวิชาต่าง ๆ เป็นต้นว่า ฟิสิกส์ เคมี ชีววิทยา เภสัชศาสตร์ สรีรวิทยา ธรณีวิทยา วิทยาศาสตร์การแพทย์เกษตรศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ดาราศาสตร์ ศาสตร์เหล่านี้ศึกษาเรื่องกฎเกณฑ์ทางธรรมชาติเป็นหลัก

(๒) กลุ่มวิชาสังคมศาสตร์ (Social Science) เช่น สังคมวิทยา (Sociology) มานุษยวิทยา (Anthropology) รัฐศาสตร์ (Politics) ศึกษาศาสตร์ (Education) เศรษฐศาสตร์ (Economics) นิติศาสตร์ (Laws) จิตวิทยา (Psychology) รัฐประศาสนศาสตร์ (Public Administration) เป็นต้น ศึกษาสัมพันธ์ภาพของคนในสังคม โดยใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาเป็นเครื่องมือ คือสังเกตปรากฏการณ์ทางสังคมแล้ววิเคราะห์ ในเชิงสถิติ

(๓) กลุ่มวิชามนุษยศาสตร์ (Humanities) เช่น ศาสนา (Religion) ปรัชญา (Philosophy) คณิตศาสตร์ (Mathematics) ภาษาศาสตร์ (Linguistics) นิรุกติศาสตร์ (Etymology) ประวัติศาสตร์ (History) วรรณคดี (Literature) โบราณคดี (Archeology) ศิลปะ (Arts) ดนตรี (Music) และวัฒนธรรม (Culture) เป็นต้น วิชาเหล่านี้มุ่งประเมินคุณค่าภายในคือจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดทัศนคติต่อชีวิต สังคมและ สิ่งแวดล้อมทั้ง ๓ กลุ่มวิชาดังกล่าวนี้กลุ่มแรกสนใจปัญหา นอกตัวมนุษย์เป็นหลัก กลุ่มสองสนใจปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคม กลุ่มที่สามสนใจคุณค่าภายในตัวของมนุษย์ว่า มนุษย์รู้สึกนึกคิด ให้ค่าแก่ข้อเท็จจริงภายนอกตัว ความสัมพันธ์เชิงสังคมและมองตนเองอย่างไร ศาสนามีอิทธิพลต่อวิทยาการ หรือศาสตร์ด้านต่าง ๆ ค่อนข้างชัดเจนที่สุดคือการตั้งคำถามว่าศาสตร์ต่างๆ ดังกล่าวก่อให้เกิดคุณูปการและผลกระทบด้านใดบ้างแก่มนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อม จะพัฒนาและแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างไร ดังนั้นทุกศาสตร์จะต้องถูก ตรวจสอบด้วยฐานแห่งคุณธรรมจริยธรรมอันดีงาม จากศาสนศาสตร์เสมอ

๓) ศาสนามีอิทธิพลต่อวิวัฒนาการทางการศึกษา

อิทธิพลในลักษณะนี้อาจมองว่าเป็นอิทธิพลทั้งในด้านลบและด้านบวก ในด้านลบคือการมองว่าศาสนาขัดขวางความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของสังคมทำให้ผู้คนอยู่ในโลกของความเพ้อฝันถึงอุดมคติชีวิตอันสูงสุดคือโลกแห่งวิญญาณ โลกพระเจ้า แดนทิพย์ สวรรค์ วิมาน เป็นต้น จนเกิดภาวะเฉื่อยชาทางสังคม ผู้คนไม่กระตือรือร้น ขาดความอยากได้ใคร่รวยการแข่งขันด้านเศรษฐกิจ ค้าขายก็เสื่อมถอยยอมจำนนต่อชีวิตและชะตากรรมของตนตามพลังศรัทธาศาสนาหรือสร้างนိสสัยฝ่ายลบ บางครั้งก็มีการเชื่อถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดจนเกิดความแปลกแยกทางสังคม เช่น เชื้อระบบชนชั้นวรรณะ (Case) เกิดการกดขี่ข่มเหงรังแก เอาไรต์เอาเปรียบกันทางสังคมจนศาสนาถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองการปกครอง ศาสนาขัดขวางความก้าวหน้าทางด้านวิชาการ เพราะเชื่อว่าความจริงทั้งหมดคือความจริงที่ปรากฏตามตัวอักษรในพระคัมภีร์ผู้เห็นแย้งคัมภีร์ คือผู้ขัดแย้งกับความจริง ถึงขั้นเป็นผู้กบฏต่อพระเจ้า

คนบางกลุ่มจึงปฏิเสธความจริงทางศาสนาด้วยการเดินหนีจากไปอย่างไม่มีเยื่อใย เพื่อไปแสวงหาความจริงในมิติอื่น ๆ คนกลุ่มดังกล่าวคือกลุ่มนักวิทยาศาสตร์สาขาต่าง ๆ ซึ่งอาจเรียกคนกลุ่มนี้ว่า กลุ่มไม่สยบยอมหรือกลุ่มไม่ยอมจำนนพยายามศึกษาค้นคว้าในสิ่งที่ตนอยากรู้อยากเห็น นอกเหนือจากสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏในคัมภีร์หรือแม้แต่ในสิ่งที่คัมภีร์บัญญัติห้ามไว้ จนถูกมองว่า “ฝืน

พระราชบัญญัติ" ก็ตาม แต่ก็ก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการต่าง ๆ หากมองในด้านบวกก็ถือว่าศาสนาเป็นตัวกระตุ้นให้มนุษย์ พยายามพัฒนาศักยภาพของตนเองให้สูงขึ้นเพื่อชีวิตที่ดีงามและพัฒนาสังคมไปสู่เป้าหมายของชีวิตได้อีกระดับหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งพยายามหนีจากขอบข่ายของศาสนา แต่ก็คงไม่อาจพ้นจากขอบข่ายของศาสนาไปได้ เพราะแม้แต่นักวิทยาศาสตร์เอกของโลกอย่างอัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ (Albert Einstein) ยังเคยกล่าวไว้ว่า "วิทยาศาสตร์ที่ปราศจากศาสนาก็เหมือนกับคนแขนขาพิการ ศาสนาที่ปราศจากวิทยาศาสตร์ ก็เหมือนกับคนตาบอด" ซึ่งเท่ากับเป็นการยืนยันว่า วิทยาศาสตร์และศาสนาจะต้องพึ่งพาอาศัยกันตลอดไป วิทยาศาสตร์จะต้องพัฒนาก้าวไปข้างหน้าโดยมีศาสนาคอยเป็นที่ เลี้ยมตลอดเวลา มิเช่นนั้นแล้วมนุษยโลก จักรวาลจะประสบกับความหายนะในไม่ช้านี้

๒. อิทธิพลของศาสนาที่มีต่อวัฒนธรรม

วัฒนธรรม (Culture) และอารยธรรม (Civilization) เกิดจากการกระตุ้นของสำนักทางศาสนา (Religious Conscious) เพราะศาสนาช่วยปลูกความรัก ความเลื่อมใส ความเชื่อ ความหวัง และสร้างแรงจูงใจให้เกิดการสร้างสรรคทางวัฒนธรรมขึ้นมาอย่างหลากหลาย งานทางวัฒนธรรมที่เกิดจากอิทธิพลของศาสนาอาจจำแนกได้ดังต่อไปนี้

๑) งานด้านวรรณกรรม (Literature Work) มนุษย์ในอดีตได้อาศัยความรู้ ความรัก ความศรัทธา สร้างจินตนาการถึงเทพเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์อำนาจเหนือธรรมชาติ บุคลิกภาพหรืออภิมภาพของพระเจ้า ก่อให้เกิดเทพนิยาย (Myths) เทวดานานหรือเทพปรัมพ์ มหากาพย์ (epics) เช่น อิลเลียด (Illiad) โอเดสซี (Odessey) ของมหากวีโฮเมอร์ (Homer) มหาภารตะ (Mahabharata) ของกวีเวียสา (Vayasa) และรามายณะ (Ramayana) ของกวีฤๅชีวาละมีกี (Walameki) มหากาพย์พุทธจรีตของท่านมหากวีอัสวโฆษ บทสวดสรรเสริญ (hymn) หรือมนตระ(มนต์) เนื่องจากภาษาวรรณกรรมเกิดจากแรงศรัทธาในศาสนาจึงมักใช้ภาษาชั้นสูงที่สละสลวยงดงามด้วยฉันทลักษณ์ไวยากรณ์มีทั้งร้อยแก้วและร้อยกรองแต่ส่วนมากมักเป็นร้อยกรอง (verse) เพราะสามารถสร้างสุนทรียภาพทางอารมณ์แก่ผู้อ่าน ผู้สวด และผู้ฟัง ได้เป็นอย่างดี

๒) งานด้านประติมากรรม (Sculpture) งานวัฒนธรรมทางด้านประติมากรรมเกิดขึ้นเพราะความไม่อึมหรือไม่เห็นภาพเทพเจ้าได้อย่างชัดเจนจากจินตนาการในการอ่าน การสวด และการฟังจึงเกิดการสร้างรูปเคารพขึ้นมาจากจินตนาการที่ได้รับจากงานทางด้านวรรณกรรมเป็นหลัก หรือตีความบุคลิกภาพ คุณลักษณะเฉพาะจากคัมภีร์ศาสนา มนุษย์จึงสร้างเทพขึ้นมาให้มีลักษณะคล้ายมนุษย์ (Anthropomorphism) หรือสร้างเทพเจ้าโดยมีมนุษย์เป็นแบบ ซึ่งแย้งกับคัมภีร์ปฐมบทที่ว่าพระเจ้าสร้างมนุษย์ขึ้นมาตามฉายาของพระองค์ จึงก่อให้เกิดรูปภาพ รูปปั้นเทพเคารพต่าง ๆ จากไม้ แกะสลัก งามแกะสลัก ดินปั้น ปูนปั้น ทอง โลหะ เป็นต้น บางอย่างก็สามารถทำเป็นสัญลักษณ์เล็ก ๆ นำติดตัวไป ก็มี เช่น พระพุทธรูป (พระเครื่อง) ไม้กางเขน เป็นต้น เนื่องจากเทวรูป เกิดจากแรงเคารพ

ศรัทธาอย่างแรงกล้า ประติมากรจึงทุ่มเทความรัก ความรู้ แรงงาน ทุนทรัพย์ หรือยอมเอาชีวิตเป็นเดิมพันกับผลงาน ที่ตนได้สรรค์สร้างอย่างสุดฝีมือและสุดชีวิต ประติมากรรมที่ยิ่งใหญ่อลังการวิจิตรพิสดารล้วนเป็นผลงาน ที่ประติมากรสร้างขึ้นมาจากแรงบันดาลใจทางศาสนาทั้งสิ้น ความรู้สึกที่ว่า "ได้บุญมหาศาล" กับ "การได้ เข้าสู่ดินแดนศักดิ์สิทธิ์" ของพระเจ้าในอนาคตคือรางวัลตอบแทนที่คุ้มค่ากับการสร้างสรรค์ประติมากรรมดังกล่าว

๓) งานด้านสถาปัตยกรรม (Architecture) เทวรูปที่ถูกสร้างขึ้นมาจากด้วยแรงศรัทธา ด้วยทุนแห่งความรักความรู้ แรงงานทุนทรัพย์ และชีวิต ย่อมเป็นสิ่งที่ประมาณค่าไม่ได้ (Uncountable Value) การประดิษฐาน การเก็บรักษาไว้ในที่ต่ำ ถือว่าไม่สมเกียรติ อาจเข้าข่ายต่อการลบหลู่ดูหมิ่น อีกทั้งไม่ปลอดภัยต่อการถูกทุบทำลายและทุบสลายผุพังไปตามกาลเวลา ย่อมไม่เป็นที่ดีนัก จำเป็นต้องสร้าง อาคาร วิหาร สถานที่ให้ยิ่งใหญ่อลังการสมเกียรติ สูงส่ง และปลอดภัย สถาปัตยกรรมทั่วโลกที่ยิ่งใหญ่ สวยงามและเป็นอมตะหรือเป็นมรดกโลกส่วนมากมักเป็นสถาปัตยกรรมทางศาสนา

๔) งานด้านจิตรกรรม (Fine art) เมื่อผู้คนเดินเข้าไปเยี่ยมชมหรือเข้าไปประกอบพิธีกรรมทางศาสนา พบเห็นพื้นที่โล่งว่างเปล่าจึงสรรค์สร้างภาพจิตรกรรมฝาผนัง (Mural Painting) เป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับเทพ ประวัติศาสตร์ หรือเรื่องราวต่าง ๆ ในศาสนา ต่อมามีการคัดลอก เขียนลงแผ่นผ้า แผ่นกระดาษ แผ่นหนัง เป็นต้น

๕) งานด้านหัตถกรรม (Handicraft) การที่จะให้เทวรูปที่ตนเคารพมีคุณค่า มีความงดงาม จำเป็นต้องตกแต่งด้วยเครื่องประดับต่าง ๆ ชั้นยอด เช่น ประดับด้วยแก้ว แหวน เงิน ทอง เพชร นิล จินดา เป็นต้น ซึ่งเป็นของมีค่าและหายาก ตลอดถึงเครื่องใช้สอยต่างๆ ของเทวรูปจะต้องงดงามและโดดเด่นที่สุด

๖) งานนาฏกรรมและดนตรี (Dance and Music) การฟ้อนรำ ขับ ร้อง ประโคมละเล่นด้วยท่วงทำนองและลีลาแห่งศรัทธา ประกอบกับการแสดงออกถึงสุทธิภาพทางอารมณ์ เพื่อถ่ายทอดพลัง ศรัทธาที่มีต่อเทพเจ้า บทสวดสรรเสริญในลักษณะของคีตกรรม มีความยิ่งใหญ่และศักดิ์สิทธิ์มีพลังมากยิ่งขึ้น จึงเกิดการแสดงระบำเทพบูชา เพื่อเอาอกเอาใจเทพเจ้า บูชาเทพ และแสดงถึงศรัทธาที่ตนและ ศาสนิกชนมีอยู่ ตามเทวสถานต่าง ๆ จึงมีการขับร้อง ฟ้อนรำ ระบำบูชาจนเกิดคณะนักฟ้อนหญิง (dancing girls) หรือบางครั้งมีการปรนนิบัติดูแลเทวรูป ซึ่งเรียกว่า เทวทาสี

จากที่กล่าวมา พอจะสรุปได้ว่า วัฒนธรรมและอารยธรรมที่ยิ่งใหญ่และยั่งยืนของโลกเกิดจากอิทธิพลของศาสนาหรือวัฒนธรรมทางศาสนา (Religious Culture)

อิทธิพลของศาสนาที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มนุษย์เกิดมามีชีวิตอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อม ๓ ประเภท คือ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (Natural Environment) สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (Artificial Environment) และสิ่งแวดล้อมทางสังคม (Social Environment) หรือกล่าวในแง่หนึ่งนั้นมนุษย์อาศัยระบบนิเวศวิทยา (Ecology) ทางธรรมชาติ และมานุษยนิเวศ (Anthropology) ทางสังคม (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕, หน้า ๒๒๘-๒๓๐)

เนื่องจากในโลกนี้มีศาสนาหลัก ๒ ประเภท คือศาสนาเทวนิยมและศาสนาอเทวนิยม ฝ่ายแรกสอนว่าสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นสมบัติเฉพาะของมนุษย์มนุษย์จึงมีความชอบธรรมโดยเสรีที่จะใช้สมบัติดังกล่าว ทรัพยากรจึงเป็นเครื่องอำนวยความสะดวกให้มนุษย์ได้มีชีวิตอยู่อย่างสุขสบายไม่อดอยาก มนุษย์เป็นนายเหนือธรรมชาติ แต่มนุษย์ได้ละเมิดหรือผิดพันธสัญญา มีความโลภไม่สิ้นสุด จึงมีบาปติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด บุกรุกเบียดเบียนธรรมชาติเกินขอบเขต เอาเปรียบ ไม่รักษาหรือไม่หวงแหนถนอมใช้ สมบัติอย่างประหยัด มนุษย์จึงประสบกับความทุกข์เดือดร้อนตลอดมา ส่วนศาสนาประเภทหลังไม่เชื่อเทพเจ้า มีหลักธรรมคำสอนว่า สรรพสิ่งเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และเสื่อมไปแบบอิงอาศัยกัน เป็นเหตุ เป็นผลสืบเนื่องถึงกันตลอดเวลา เมื่อมนุษย์ไร้ศีลธรรม จึงบุกรุกธรรมชาติ เมื่อธรรมชาติถูกบุกรุกเสียหาย จึงส่งผลสะท้อนกลับมากกระทบมนุษย์ผู้กระทำการบุกรุกมนุษย์จึงต้องปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรม ปฏิบัติต่อธรรมชาติด้วยความรัก ความรู้ และความเข้าใจ ซึ่งอาจเรียกว่าจริยธรรมนิเวศ (Eco - Ethics) ในพระพุทธศาสนาห้ามภิกษุหรือนักบวชทำลายระบบนิเวศ เช่น ห้ามตัดต้นไม้ ห้ามพรากของเขี้ยว ห้ามขุดดิน ห้ามถ่ายอุจจาระปัสสาวะหรือบ้วนน้ำลายรดของเขี้ยว (ต้นไม้) หรือลงแม่น้ำลำธาร เป็นการทำลายสภาพแวดล้อม และส่งเสริมการปลูกป่ารักษาธรรมชาติ เช่น ในวนโรปนสูตร บอกว่า ผู้ปลูกป่า ปลูกสวน สร้างสะพาน สร้างโรงน้ำ ขุดบ่อน้ำ บริจาคที่พักอาศัย หรือปลูกป่ารักษาต้นน้ำลำธารจะได้บุญกุศล มหาศาลทั้งกลางวันและกลางคืน ทรงสอนให้ใช้ชีวิตในทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) บริโภคใช้สอย ปัจจัย ๔ คือ อาหารและน้ำ เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มที่พักที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค พอประมาณ ใช้ชีวิตให้เรียบง่ายกลมกลืนรื่นรมย์กับธรรมชาติให้มากที่สุด

แต่ปัญหาสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันได้ช่วยสะท้อนให้เห็นความสำคัญของพฤติกรรมมนุษย์ที่ไม่ได้ปฏิบัติตามหลักศาสนา ไม่ว่าจะปัญหาทรัพยากรธรรมชาติร่อยหรอ ปัญหาภาวะมลพิษ ปัญหาระบบนิเวศถูกทำลายตั้งแต่ระดับธรรมดา ไปจนถึงปัญหาภาวะเรือนกระจก (Greenhouse effect) ปัญหาโลกร้อน (Global Warming) ปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate Change) เป็นต้น ก่อให้เกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติอย่างร้ายแรงจนถือว่าเป็นมหันตภัยรอบด้านต่อชีวิตและสังคมมนุษย์จนเกิดความเครียดในชีวิตมนุษย์พยายามแก้ไขปัญหาลงไปบ้างด้วยวิธีการนำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาใช้เป็นการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมแทนเทคโนโลยี

ที่ไม่เหมาะสม เช่น เลิกหรือลดการใช้ น้ำมันดีเซล มาใช้ไบโอดีเซล เป็นต้น ตลอดจนออกกฎหมาย ห้ามและบดทอนโทษต่าง ๆ เช่น การห้ามบุกรุก ป่าสงวน การทิ้งขยะ การแยกขยะ การกำจัดขยะ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การแก้ปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าว จะต้องแก้จากภายในด้วยการขัดเกลาอบรม บ่มเพาะสำนึกทางสังคม โดยการใช้หลักธรรมคำสอนและพิธีกรรมศาสนา ปัญหาสิ่งแวดล้อมเกิดจาก ปัญหาความอยากได้ใคร่เสพบริโภคปัจจัย ๔ เกินจำเป็นที่ไม่สิ้นสุดของมนุษย์ การโอ้อวดความมั่งคั่ง ในสังคม การแสดงความยิ่งใหญ่เหนือธรรมชาติ ค่านิยมที่ผิด ๆ ในการมองชีวิตและธรรมชาติ คือที่มา ของปัญหา การแก้ไขจึงจำเป็นต้องย้อนกลับเข้าไปดูต้นตอภายในคือจิตใจของมนุษย์ สิ่งที่จะแทรกเข้าไป ได้และมีพลังในการปรับเปลี่ยนแก้ไขมีเพียงศาสนาเท่านั้น ดังนั้นการปลูกจิตใจด้วยการสร้างมโน ธรรม สำนึก การวางระบบศีล ตลอดจนการพัฒนาอย่างบูรณาการ ด้วยการสะท้อนให้ประโยชน์ของ การมีหลักใจคือหลักศาสนาและโทษภัยของการไร้ศาสนา จะช่วยให้มนุษย์เข้าใจชีวิต สังคม และ สิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้นและปฏิบัติได้อย่างถูกต้องสอดคล้องกับความจริงจนเกิดการประสานสู่การ พัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ปัจจุบันจึงเกิดกระบวนการ องค์กร สมาคม หน่วยงานต่าง ๆ เรียกร้องให้ใช้หลักธรรมและพิธีกรรมทางศาสนาเป็นตัวนำในการฟื้นฟูแก้ไข ปัญหา สิ่งแวดล้อม

สรุปท้ายบท

อิทธิพลของศาสนาที่มีต่อสังคมโลกนั้นอาจมองได้ในหลายด้าน แต่ในบทนี้จัดแบ่งอิทธิพล ออก เป็น ๕ ด้าน คือ ด้านการเสริมสร้างสันติภาพโลก ด้านการเมืองการปกครอง ด้านสังคมและ เศรษฐกิจ ด้านการศึกษาและวัฒนธรรม ตลอดจนด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อิทธิพลในแต่ละด้านนั้นมีความโดดเด่นและเสื่อมถอยในบางยุคสมัย ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อมทาง สังคมในแต่ละพื้นที่ที่ศาสนานั้นดำรงอยู่เป็นปัจจัยหลัก ตลอดจนความเข้มแข็งในการเรียนรู้ ปรับเปลี่ยนประยุกต์ หลักธรรมคำสอนและพิธีกรรมทางศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน อย่างไรก็ตาม สิ่งหนึ่งที่อาจสรุปในเชิงยืนยันได้ว่า ปัจจุบันยังวิทยาศาสตร์เจริญขึ้นและผู้คนมั่งคั่งทางวัตถุสิ่งเสพ เกิดบริโภคนิยมมากขึ้นเท่าใด ความทุกข์ โรคภัยไข้เจ็บ ภัยทางธรรมชาติ ความขาดแคลนทางจิต วิญญาณ หรือความสุขที่แท้จริงและยั่งยืนยิ่งจะขาดหายไป เมื่อนั้นศาสนาจะยังมีอิทธิพลต่อชีวิตและ สังคมมนุษย์มากขึ้นเท่านั้น

คำถามประจำบทที่ ๑๐

๑. จงอธิบายว่าศาสนามีอิทธิพลต่อชีวิตเชิงปัจเจกและต่อสังคมอย่างไรบ้าง
๒. จงอธิบายว่าศาสนาจะสามารถช่วยเสริมสร้างสันติภาพโลกได้อย่างไร
๓. จงอธิบายว่าศาสนานั้นมีอิทธิพลต่อการเมืองการปกครองหรือไม่ อย่างไร
๔. จงอธิบายว่าศาสนานั้นมีอิทธิพลต่อสังคมและเศรษฐกิจอย่างไร
๕. จงอธิบายว่าศาสนามีอิทธิพลต่อการศึกษาและวัฒนธรรมอย่างไร
๖. จงอธิบายว่าศาสนามีอิทธิพลต่อสิ่งแวดล้อมอย่างไร
๗. นิสิตมีความเห็นอย่างไร ต่อคำกล่าวที่ว่า “ศาสนาขัดขวางความเจริญด้านวิทยาศาสตร์ การพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ” จงอธิบาย
๘. นิสิตเห็นด้วยหรือไม่ที่มีผู้กล่าวว่า “ศาสนาเป็นยากล่อมประสาท เป็นที่พึ่งของคน ขลาดกลัวอ่อนแอในสังคม” จงอธิบาย
๙. ศาสนามักเป็นที่มาของความแตกแยกในสังคมอย่างรุนแรง นิสิตมีความเห็นอย่างไร จงอธิบาย
๑๐. จงเขียนผังความคิด (Mind Map) สรุปเนื้อหาของอิทธิพลของศาสนาตามสังคมโลก ตามที่ได้ศึกษามา

บรรณานุกรม

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (๒๕๕๔). *ความรู้ศาสนาเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ:

ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กิริติ บุญเจือ. (๒๕๓๒). *ศาสนศาสตร์เบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

คุณ โทชน์. (๒๕๓๗). *ศาสนาเปรียบเทียบ*. กรุงเทพฯ: โอพริ้นติ้ง เฮ้าส์ เอส.

จินดา จันทร์แก้ว. (๒๕๓๒). *ศาสนาปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์.

ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. (๒๕๒๔). *หลักพุทธศาสนมหายาน เกรวาท*. กรุงเทพฯ:

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ชاکโร แห่งจิงค์ ปียอนด์ ธรรมะ. (๒๕๕๕). *สุดยอดความลับที่ถูกเปิดเผย*. พิมพ์ครั้งที่ ๑. นนทบุรี:

จิงค์ ปียอนด์บุ๊คส์.

दनัย ไชโยธธา. (๒๕๕๒). *กระบวนการเกิดนานาศาสนา*. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

เดือน คำดี. (๒๕๔๑). *ศาสนศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

_____. (๒๕๔๕). *ศาสนศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์. (๒๕๔๕). *ศาสนาและปรัชญาในจีทีเบตและญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

ธนู แก้วโอภาส. (๒๕๔๒). *ศาสนาโลก*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

_____. (๒๕๔๔). *ศาสนาโลก*. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

ธีรพงษ์ มีไธสง. (๒๕๕๑). *มิติทางศาสนาและปรัชญาของโลก*. กรุงเทพฯ: โอพริ้นติ้ง เฮ้าส์ เอส.

เบญจ บาระกุล. (๒๕๔๒). *พระพุทธศาสนาชะตาของชาติ*. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ: บริษัท

อิมแพคเวอร์ จำกัด.

ประชิด สกฤษพัฒน์. (๒๕๔๘). *ศาสนพิธี*. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ: แสงดาว.

ประทีป สวาโย. (๒๕๔๕). *สิบเอ็ดศาสนาของโลก*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ประเทศ อินทองปาน. (๒๕๒๗). *ศาสนาเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาปรัชญาและศาสนา, คณะ

มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พ.รัตนลักษณ์. (๒๕๕๑). *หัวใจธรรมะ ๕ มหาศาสนา*. พิมพ์ครั้งที่ ๑. นนทบุรี: สมาร์ทบุ๊ค.

พระมหาณรงค์ กนตสีโล. (๒๕๔๘). *จุดเด่นของพระพุทธศาสนา*. พิมพ์ครั้งที่ ๑. เชียงใหม่:

บริษัททริโอ แอดเวอร์ไทยซิ่งแอนดมีเดีย จำกัด.

ภัทรพร สิริกาญจน์ และคณะ. (๒๕๔๖). *ความรู้พื้นฐานทางศาสนา*. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ:

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วนิดา ขำเขียว. (๒๕๔๑). *ศาสนาเปรียบเทียบ*. กรุงเทพฯ: เจนเดอร์เพรส.

วศิน อินทสระ. (๒๕๔๔). *หลักธรรมอันเป็นหัวใจพระพุทธศาสนา*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: ธรรมดา.

- วิโรจ นาคชาตรี. (๒๕๕๐). *ศาสนาเปรียบเทียบ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช. (๒๕๕๐). *หลักพระพุทธศาสนา*. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (พิมพ์ ธรรมธเถร). (๒๕๕๘). *สากลศาสนา*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สุจิตรา รัตนีน. (๒๕๓๘). *ศาสนาเปรียบเทียบ*. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ: ดวงแก้ว บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. (๒๕๓๒). *ประวัติศาสตร์ศาสนา*. กรุงเทพฯ: อมรการพิมพ์.
- _____. (๒๕๔๐). *ศาสนาเปรียบเทียบ*. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- _____. (๒๕๔๕). *ประวัติศาสตร์ศาสนา*. กรุงเทพฯ: รวมสาส์น.
- แสง จันทร์งาม. (๒๕๔๕). *ศาสนศาสตร์*. กรุงเทพฯ: บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.
- สุริยา รัตนกุล. (๒๕๕๑). *พิธีกรรมในศาสนา ภาค ๑ - ๒*. นนทบุรี: รุ่งเรืองการพิมพ์.
- สุรีย์ มีผลกิจ. (๒๕๔๙). *วันสำคัญในพระพุทธศาสนา*. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ: บริษัท คอมพิวเตอร์ จำกัด.
- เสฐียร พันธงชัย. (๒๕๔๖). *ศาสนาเปรียบเทียบ*. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- เสรี พงศ์พิศ. (๒๕๒๙). *ศาสนาคริสต์*. กรุงเทพฯ: เอดิสัน.
- หลวงวิจิตรวาทการ. (๒๕๑๐). *ศาสนาสากล เล่ม ๑ - ๒*. กรุงเทพฯ: สำนักงานลูก ส.ธรรมภักดี.
- อิมรอน มะลูลีม และคณะ. (๒๕๕๐). *ปรัชญาอิสลาม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ อิสลามิก อะเคเดมี.
- สมัค บุรวาต. (๒๕๐๐). *พุทธปรัชญา*. กรุงเทพฯ: คลังวิทยา.
- Warren Matthews, (2010). *World Religions*. USA: Wadsworth Cengage Learning.
- Lewis M. Hopfe, Mark R. Woodward. (2007). *Religions of the World*. New Jersey: Upper Saddle river.